

**IDŐSB DUMAS SÁNDOR**  
**GRÓF MONTE CRISTO**

**REGÉNY NÉGY KÖTETBEN**

**FORDITOTTA**  
**HARSÁNYI KÁLMÁN**

**HARMADIK KÖTET**

## TARTALOM

- I. Noirtier de Villefort.
- II. A végrendelet.
- III. A telegráf.
- IV. Minő módon szabadul meg a kertész  
az őszibarackfáit pusztító sáskától.
- V. Hazajáró lelkek.
- VI. Az ebéd.
- VII. A koldus.
- VIII. Családi jelenet.
- IX. Házassági érvek.
- X. A királyi ügyész dolgozószobája.
- XI. Nyári mulatság.
- XII. Két kihallgatás.
- XIII. A bál.
- XIV. Kenyér és só.
- XV. Saint-Meranné.
- XVI. Az ígéret.
- XVII. A Villefort-család sírboltja.
- XVIII. A jegyzőkönyv.
- XIX. Az ifjabb Cavalcanti halad.
- XX. Haydée.
- XXI. Janinából írják.
- XXII. A citromvíz.
- XXIII. A vád.
- XXIV. A visszavonultan élő pékmester.
- XXV. A betörés.
- XXVI. Isten ujja.
- XXVII. Beauchamp.
- XXVIII. Az utazás.

## I. Noirtier de Villefort.

Most elmondjuk, mi történt a királyi ügyész házában Danglarsék eltávozta után, az imént vázolt beszélgetés alatt.

Villefort feleségével együtt meglátogatta apját; azt már tudjuk, hogy Valentine hol volt ugyanakkor.

Üdvözölve az aggastyánt és eltávolítva Barroist, a huszonöt esztendő óta híven szolgáló jóképű öreg cselédet, helyet foglaltak mindketten Noirtier mellett.

A béna agg kerekeken járó nagy karosszékekben ült, hová reggelenként helyezték el, hogy este ismét kiemeljék belőle; közvetlen közelében tükör volt előtte, melyben, anélkül, hogy mozdulnia kellett volna, ami különben sem lett volna lehetséges, mindenkit azonnal megláthatott, aki hozzá érkezett, vagy eltávozott a szobából, s melynek segítségével semmi sem kerülte el figyelmét, ami körülötte történt. Béna teste olyan merev volt, mint egy tetem, hanem értelmes szemei annál élénkebben csillogtak, különösen most, mikor gyermekeinek ceremóniás meghajlásából valami váratlan ujságot olvasott ki.

A látáson és halláson kívül egyetlen érzéke sem volt már ép, s csak ez a két szikra tartotta benne még a lelket, mert teste jó háromnegyedrészen már régen halálra vált; még e két érzék közül is csak az egyik árulta el, hogy élet lobog ebben a mozdulatlan szoborban és a szemekben lobogó tekintet olyan volt, mint az éjszakai vándor előtt föllobogó távoli világosság a sivatagban, ki arról tudja meg, hogy van valami élet a sötét, hangtalan pusztaságban.

Épen maradt érzékeink a megromlottak rovására rendszerint fokozódnak erőben és fogékony-ságban, s az öreg Noirtiernek most már csupán a szemében összpontosult lelkének minden ereje és képessége. A sokat kifejező gesztus, hajlékony hang és jellemző testtartás helyett most már egyedül a két sokatmondó szem beszélt; tudott kérni, köszönni és parancsolni is vele; mintha eleven szemek ragyogtak volna egy halottban s szinte borzasztó volt látni, mikor e mozdulatlan márványarcban csupán az a két szem fejezte ki sötét lobogásával, szelid ragyogásával a haragot vagy örömet. A szegény szélütött nyelvén hárman értettek csupán: Villefort, Valentine és a régi hű cseléd, kit az imént említettünk. Villefort csak elvétve látogatta meg atyját, csupán olyankor, mikor már kénytelen volt vele, s mivel még olyankor sem igyekezett kedvében járni, az aggastyán lelke egész szeretetével Valentine felé fordult, ki végtelen türelmével minden gondolatát kiolvasta tekintetéből. Valentine e más előtt érthetetlen nyelven órákig elbeszélgetett vele s olykor élénk társalgás fejlődött ki a lányka és e matrác-sírban fekvő tetem között, kinek rengeteg tudása, éles ítélőképessége és hatalmas akarata még ebbe a veszendő testbe zárva is utat talált a megnyilatkozásra.

Valentine meg tudta oldani azt a nehéz problémát, hogyan lehet megértenie az aggastyán gondolatait s gyakorlott lévén már e nehéz mesterségben, ritkán fordult elő, hogy nem találta ki a mindennapi életre vonatkozó minden óhaját s e mozdulatlan testbe zárt eleven léleknek.

A szolga huszonöt esztendő alatt annyira megismerte ura minden szokását, hogy Noirtiernek alig kellett olykor-olykor egyre-másra figyelmeztetnie.

Villefortnak nem volt szüksége egyikük segédelmére sem, hogy tolmácsai legyenek abban a beszélgetésben, mit az aggastyánnal folytatni szándékozott. Ő maga is tökéletesen értett az öreg úr nyelvén s csupán azért nem érintkezett vele gyakrabban, mert nagyon untatta a dolog. Most azonban elég fontosnak tartotta az ügyet, hogy személyesen értekezze vele s Valentinet

a kertbe küldve, Barroist eltávolítva, ő maga apjától jobbra foglalt helyet, Villefortnét pedig a baljára ültetve, így szólott hozzá:

- Uram, ne csodálkozzék, hogy Valentine nincsen velünk, s még Barroist is elküldtem, de nem tartanám ésszerűnek, hogy olyan értekezleten, mint aminőt most szándékozom folytatni önnel: fiatal leány vagy szolga is jelen lehessen; fontos közleni valónk van.

Noirtier arca érzéketlen maradt az egész bevezetés alatt, de Villefort szemei annál áthatóbban kutatták az aggastyán tekintetét, mintha a szíve mélyéig akart volna hatolni.

- Ez a közlemény, - folytatta a királyi ügyész jéghideg hangján, mely sohasem tűrt ellentmondást - kétségtelenül igen jól fog esni önnek, feleségemmel együtt mindketten meg vagyunk róla győződve.

Az aggastyán szeme meg se rezzent.

- Uram, - folytatta Villefort, - ideje, hogy férjhez adjuk Valentinet.

Egy viaszfigura sem maradhatott volna közönyösebb e hírre az aggastyánnál.

- És az esküvő három hónapon belül meg is fog történni.

Az aggastyán mozdulatlanul ráfüggesztett szemeibe még erre sem költözött élet.

Erre már Villefortné sem állhatta tovább és vette át a szót:

- Azt gondoltuk, hogy ez a hír érdekelni fogja önt, mert Valentinet kedvelni látszik, most már nincs is egyéb mondani valónk, mint megnevezni azt a fiatalembert, kit férjéül szántunk. Jobb pártira már nem is számíthatna Valentine, meglehetősen vagyona és szép neve van s életmódjában elég biztosítékot találunk Valentine boldogságára nézve is. Ugy látszik, hogy a fiatalember neve ön előtt sem ismeretlen. Franz de Quesnel d'Épinay báróról van szó.

Míg felesége beszélt, Villefort még nagyobb figyelemmel leste az aggastyán tekintetét. Noirtier szeme, melyben oly jól tudott olvasni a fia, megremegett Franz nevének hallatára; pupillái kitágultak, mintha beszélni szerettek volna a megnémult ajkak helyett és haragos villám lobbant föl bennök.

A királyi ügyész nagyon jól ismerte azt a politikai ellenségeskedést, melyet Noirtier Franz apjával folytatott valamikor s nem lepte meg ez a fölindulás; hanem azért úgy tett, mintha észre sem vette volna s most már ő folytatta tovább:

- Uram, azt hiszem, ön is belátja, hogy ideje Valentinet férjhez adnunk, hiszen ma-holnap már betölti tizenkilencedik esztendejét. Elhatározásunkat, mint látja, nem valósítottuk meg ön nélkül és előre is meg vagyunk győződve, hogy Valentine jövődöbeli férjének nem lesz kifogása az ellen, hogy ön náluk lakjék, mert a fiatal pár természetesen külön földél alá költözik. Úgy tudjuk, hogy Valentinet rendkívül kedveli s mivel nem lesz kénytelen nélkülözni, úgy-szólván ugyanazt az életet folytathatja ezentúl is, mint eddigelé, sőt egy helyett két gyermek fog vigyázni önre, mint a szemevilágára.

Noirtier szemei vérbeborultak.

Rettentő dolog forrhatott belsejében; a fájdalom és harag, ki nem törhetvén belőle, összeszorította torkát és szinte fuldoklott; arca biborvörös lett, ajkai elkékültek.

Villefort nyugodtan nyitotta ki az egyik ablakot.

- Nagy hőség van a szobában és úgy látszik, árt Noirtier úrnak.

Visszatérve azután már nem ült le mellé.

- Ez a házasság kedvére van a d'Épinay családnak is, - vette át a szót ismét Villefortné; - egyébiránt az egész család egy nagybácsiból és egy nagynéniből áll. Anyja még abban a gyermekágyban halt meg, melyben őt a világra hozta, apját pedig még 1815-ben meggyilkolták, mikor alig volt kétesztendő; szóval Franz d'Épinay mindenképpen független és korlátlan ura akaratának.

- Nagyon rejtélyes gyilkosság volt az, - mondta Villefort, - tetteseit nem is fedezték föl, bár több kiváló emberre háramlott gyanu akkoriban.

Noirtier annyira erőlködött, hogy görcsösen vonagló ajkai csaknem mosolyt fejeztek ki.

Villefort folytatta:

- És az igazi bűnös, ki nagyon jól tudja, hogy ő követte el azt a gyilkosságot, s kit el nem ért a földi igazságszolgáltatás, de a mennyei mindenestre el fog érni: boldog lehetne a mi helyzetünkben, mert minden gyanút elhárítana magáról, ha Franz d'Épinay úrnak adhatná a leányát.

Noirtier oly hatalmas lelki erővel kényszerítette arcára a nyugalmat, minőt alig lehetett várni megroncsolt szervezetétől.

- Értem, hogyne érteném! - válaszolt tekintetével Villefortnak; hanem ez a tekintet mélységes megvetést és nemes fölháborodást fejezett ki.

Villefort vállát vonogatta erre a pillantásra, melyet tökéletesen megértett.

Aztán intett nejének, hogy készülődjék.

Villefortné ajánlotta magát, hanem bucsuzóban még megkérdezte:

- Megengedi, hogy Édouard tiszteletét tehesse?

Abban egyeztek meg egyszer s mindenkorra, hogy az aggastyán beleegyezését szeme lehunyásával, ellenkezését pedig többszöri pislogással fogja kifejezni; ha pedig valamit óhajt: ég felé emeli tekintetét.

Ha Valentinet óhajtotta látni, csupán jobb szemét hunyta le.

Lehunyt bal szeme volt a Barroist hívó jel.

Villefortné ajánlatára gyorsan és sűrűn pislogott.

E határozott visszautasításra ajkaiba harapott Villefortné.

- Talán Valentinet küldjem föl?

- Igen, - felelte a hirtelen lecsukódott jobb szem.

Monsieur és madame de Villefort köszöntek és eltávoztak, Valentineért küldve, aki különben is tudta már, hogy még ma meg kell látogatnia Noirtiért.

Valentine csakhamar belépett, mindig rózsás arccal az édes felindulástól. Azonnal észrevette, hogy sokat szenvedhetett szegény nagyapja és sok mondani valója lehet.

- Mi történt veled, nagyapó? Bosszantottak már megint és még most is haragos vagy?

- Igen, - jelenték a lehunyt szemek.

- Kire haragszol? Apámra? Nem. Akkor hát Villefortnéra? Arra sem. Csak nem én reám talán?

Az aggastyán intett, hogy igen.

- Én reám? - kérdezte Valentine még egyszer, egészen elámulva.

Az öreg úr ismételte az előbbi jelt.

- Mit vétettem hát, jó atyus?

Semmi felelet.

- Ma még nem is voltam nálad s bizonyosan beszéltek rólam valamit neked?

- Igen, - mondta élénken az aggastyán tekintete.

- Ki kell találnom? hogy mit. Istenem, Istenem, esküszöm neked nagyapó, hogy... ah, ugy-e apám és Villefortné voltak itt az imént?

- Igen.

- És ők mondtak valami kellemetlent? Ugyan mit mondhattak? Megengeded, hogy megkérdezzem tőlük és megbékítselek?

- Nem, nem, - tagadta meg a két némán beszélő szem.

- Egészen elrémítesz, nagyapó. Mit mondhattak neked, én Istenem!

Elgondolkozott egy kissé, azután egészen a karosszék elé lépve, odasúgta az öregnek:

- Tudom már, bizonyosan férjhezmenetelemről beszéltek.

- Igen, - válaszolták a haragosan lobogó szemek.

- Most már értem; haragszol, hogy nem szóltam neked róla semmit. De megtiltották, nagyapó, és nem volt róla szabad szólanom; nekem is csak nagy titokban súgták meg és hallgatnom kellett. Bocsáss meg nekem, jó Noirtier pápa.

Az újra merev és élettelené lett tekintet azt látszott mondani: «Nem csupán a te hallgatásod bánt engem.»

- Mi bánt hát? Azt hiszed, nagyapó, hogy elhagynálak valaha és megfelelkezem rólad, ha férjhez megyek?

- Nem.

- Megmondták neked is, hogy d'Épinay úr beleegyezik, hogy együtt maradassunk?

- Igen.

- Miért haragszol hát?

Noirtier szemei végtelen szelidséggel tapadtak a leányra.

- Értem, értem, nagyon szeretsz engem, ugy-e?

Az aggastyán lehunyta szemeit.

- És attól tartasz, hogy boldogtalan leszek?

- Igen.

- Te sem szereted d'Épinay urat?

A hevesen pislogó szemek háromszor is elmondták, hogy nem.

- És ez tesz oly levertté, nagyapó?

- Igen.

- Hallgass meg akkor engem is, atyus, - mondta Valentine, Noirtier elébe térdelve és nyaka köré fonva karjait; - én is búsulok, mert én sem szeretem Franz d'Épinayt.

Az öreg úr szemei ragyogtak a nagy örömtől.

- Akkor is így haragudtál reám, amikor zárdába akartam vonulni, emlékszel még?

Az ősz pillákon fölcillant egy könnycsepp.

- Látod, ezt is csupán azért akartam megtenni, hogy férjhez ne kelljen mennem ahhoz az emberhez.

Noirtier melle fölzhált.

- És téged is annyira bánt ez a házassági terv, nagyapó? Oh Istenem, ha segíthetnél nekem és megtörnénk ketten ezt az egész tervet! De hogyha harcra kerül a dolog, te is csak oly erőtlenségre vagy talán még gyöngébb vagy, mint én; akinek oly hatalmas lelke és olyan erős akarata van. Most már nem tehetsz ellenük semmit. Minő hatalmas pártfogóm lehattél volna valaha, amikor még erődnél teljességében voltál; ma már nem tudsz egyebet, mint hogy megérted, amit érzek és osztozol velem örömben, bánatomban. Ezt az egy gyönyörűséget még meghagyta nekem az Isten.

E szavak után Noirtier tekintete oly ravasz kifejezést öltött, hogy Valentine azt vélte belőlük kiolvasni:

- Nincs igazad, leánykám, mert én még nagyon sokat tehetek érted.

- Tehetnél értem még valamit, nagyapó? - kérdezte Valentine egyszeriben.

- Igen.

Noirtier azután az ég felé emelte szemeit. Megállapodásuk szerint ez annak volt a jele, hogy valamit óhajtott.

- Mit kívánsz, nagyapó?

Valentine elgondolkozott egy kisé, azután felsorolt hamarjában mindent, ami csak eszébe jutott, de az öreg úr válasza állhatatosan intett valamennyire nem-et.

- Nem tudom, miért vagyok ma oly ostoba, hogy nem tudom kitalálni. Forduljunk más módszerhez.

Akkor azután elkezdte mondani egyenként a betűket az ábécé sorrendjében, tekintetét állandóan az öreg úr szeméire függesztve; az *N* betűnél intett Noirtier.

- Tehát az *N* betűnél kezdődik, amit kívánsz; mit is lehetne most cselekedni? Lássuk hát: *Na*, *ne*, *ni*, *no*.

- Igen, igen, igen, - volt a felelet.

- Tehát: *no*?

- Igen.

Valentine előkeresett valahonnan egy szótárt s fölnyitva a megfelelő lapon Noirtier elébe tartotta, végigvonva ujját a hasábokon.

Az alatt a hat esztendő alatt, mióta Noirtier ebbe a siralmas állapotba került, annyira begyakorolta már ezt a keresést, hogy éppen oly gyorsan megtalálta a keresett szót, mintha maga az öreg kereste volna meg a szótárban.

A *notaire* szónál intett neki, hogy állapodjék meg.

- *Notaire*; jegyzőre van szükséged, nagyapó?

Az aggastyán lehúnyta szemeit, jelölve annak, hogy csakugyan jegyzőt kíván.

- Hivassak egyet?
- Igen.
- Szabad róla tudni atyámnak is?
- Igen.
- Sürgősen kívánod?
- Igen.
- Azonnal érte küldünk. Ez minden, amit kívánsz?
- Igen.

Valentine a csengettyűsinórhoz ugrott és megrántotta; a belépő szolgának azután megmondta, hogy az öreg úr Villefortékat kéreti magához.

- Így gondoltad? Igen... na látod? Ugy-e, jól értek a nyelveden? Pedig nem volt éppen könnyű kitalálni!

És enyelgő szavai mellett olyan édesen mosolygott nagyapjára, mint valami bohó kis gyermek.

Barrois csakhamar bejelentette Villefort-t.

- Mit kíván, uram? - kérdezte fagyosan a szélütött aggastyántól.
- Nagyapa jegyzőt kíván.

Ez a különös és váratlan kívánság meglepte Villefort-t: kérdő tekintettel fordult apja felé.

- Igen, - válaszolt a sokatmondó néma tekintet, amely annyit jelentett, hogy kész fölvenni a harcot Valentine és öreg szolgája jelenlétében, akik már úgyis tudják szándékát.

- Jegyzőt akar hivatni? - kérdezte újra Villefort.

- Igen.
- Ugyan minek?

Noirtier egyáltalán nem válaszolt e kérdésre.

- De mi szüksége lehet önnek jegyzőre?

Az aggastyán szeme meg se rezzent s mozdulatlan némasága annyit jelentett: ragaszkodom kívánságomhoz.

- Kétségekívül azért, hogy bosszantson bennünket; hanem azért kár ennyit fáradnia.

- Ha jegyzőt kíván az uram, mindenesetre megvan rá a maga oka, - jegyezte meg Barrois, az öreg cselédek módjára nem ismerve uráén kívül más parancsot. - Megyek is érte tüstént.

A jó öreg szolga csupán Noirtiernek engedelmeskedett, s amit ura akart, annak meg is kellett történnie.

- Igen, jegyzőt akarok, - jelzé az aggastyán, szemeit oly nyugodt méltósággal zárva le, mintha azt mondta volna: szeretném látni, hogy mer-e valaki akaratomnak ellene szegülni.

- Ha minden áron akarja, miattam eljöhet az a jegyző, hanem engem legyen szíves fölmenteni attól, hogy ezen a nevetséges jeleneten jelen legyek.

- Bánjuk is mink, - dünnyögte magában Barrois, - annyi bizonyos, hogy én idehívom azt a jegyzőt.

S az öreg cseléd diadalmas ábrázattal sietett el.

## II. A végrendelet.

Mikor Barrois betette maga után az ajtót, Noirtier sokat jelentő ravaszsággal hunyorgatott Valentinere. A leányka megértette ezt a tekintetet, ami különben Villefort figyelmét sem kerülte el, mert homloka elborult és szemöldeteit sötéten vonta össze.

Esze ágában sem volt már eltávozni, hanem kényelmesen elhelyezkedve az egyik karosszékben, várakozott.

Noirtier nem sokat törődött vele és közönyösen vette, hogy ott marad; egy alkalmas pillanatban Valentinének is értésére adta, hogy ne tartson semmitől és maradjon vele.

Háromnegyed óra múlva megjött a jegyző a szolga kíséretében.

- Uram, - szólította meg Villefort a szokott köszöntési formások után, - Noirtier de Villefort úr hívatta önt, aki úgyszólván egész testében megbénulva végképp nem tud már beszélni és mi magunk is csak nagy elvétve tudjuk kitalálni fogyatékosan nyilvánított gondolatait.

Noirtier oly komolyan és parancsolóan tekintett Valentinere, hogy a leányka tüstént kijelentette:

- Én mindent megértek, uram, amit nagyatyám mondani akar.

- Való igaz, - toldotta hozzá Barrois, - úgy, amint mondtam is uraságodnak az úton.

- Bocsásson meg, uram, és ön is, kisasszony, - szólalt meg a jegyző Villefort és Valentine felé fordulva, - hanem ilyen esetekben egy valamirevaló tisztviselő sem járhat el meggondolatlanul, minden következményekben ő lévén felelős. Hogy a hivatalos aktus jogos és érvényes legyen, elsősorban arra van szükség, hogy a jegyző bizonyos legyen benne, hogy a rendelkező akaratát híven vetette-e papírra. Mivel azonban a néma fél kellőképpen nem értetheti meg magát és sem beleegyezést, sem tagadást nem nyilváníthat, hivatalos működése nemcsak fölösleges, de határozottan törvénytelen volna ez esetben.

A jegyző már elfelé készült, s a királyi ügyész ajkai körül alig észrevehető győzelmes mosoly játszadozott. De Noirtier oly fájdalmasan könyörgő tekintetet vetett unokájára, hogy Valentine útját vágva a jegyző visszavonulásának, hirtelen elébe állott.

- Nagyatyámmal oly könnyen érthető nyelvben állapodtunk meg, hogy ön is elsajátíthatja néhány perc alatt. Mondja meg, uram, mit kíván még lelkiismerete teljes megnyugtatóására.

- Mindenekelőtt arra van szükség, hogy a tárgyalás hiteles s ennél fogva érvényes legyen, vagyis bizonyos legyek a felől, hogy a fél beleegyezik-e valamibe, vagy nem. Beteg testtel is lehet végrendelkezni, ha a lélek egyébként ép és egészséges.

- Két jelből azonnal meggyőződhetik, uram, hogy nagyatyám lelkileg talán sohasem volt egészségesebb, mint e pillanatban. Noirtier úr meg van fosztva a beszéd és mozgás lehetőségétől, de szemeivel minden kérdésre tud válaszolni, amennyiben igenlő felelet helyett lehúnyja szemeit, a tagadás jeléül pedig többször pislant. Azt hiszem, ennyi éppen elég arra, hogy Noirtier úrral elintézzé dolgát. Kisértse meg.

Azt a gyöngédséggel és hálával teljes pillantást, mellyel az aggastyán Valentine szavait megköszönte, még a jegyző is megértette.

- Megértette és helyesli, amit az imént unokája mondott, uram? - fordult feléje a jegyző.

Noirtier lehunyta szemeit. Az volt a válasz.

- Nincsen kifogása az ellen, amit nekem mondtak? Csakugyan azok a megbeszélt jelek, amelyekkel gondolatait szokta kifejezni?

- Igen, - válaszoltak a lehúnyt szemek.

- Ön hivatott engem?

- Igen.

- Végrendelete miatt?

- Igen.

- És semmi esetre sem mond le arról, hogy végrendeletét velem csináltassa meg?

A szélütött aggastyán sűrűn pislogott a föltett kérdésre.

Valentine a jegyző felé fordult:

- Most már tökéletesen érti nagyatyám válaszait, uram, remélem, hogy kellőképp meg van nyugtatva.

Mielőtt még válaszolhatott volna, Villefort félrevonta.

- Uram, - mondta a jegyzőnek, - elhiszi ön, hogy ép lélek lakozhassék az olyan testben, amely ily rendkívül nagy betegség terhe alatt ennyire összeroppant?

- Ez a körülmény távolról sem nyugtalanít, uram, - válaszolt a jegyző, - hanem azt szeretném tudni, minő úton-módon tegyem föl a kérdéseket, hogy eltalálva gondolatait, választ nyerhessek tőle.

- Merőben lehetetlen, hiszen láthatja!

Valentine és nagyapja fültanúi voltak ennek a beszélgetésnek. Noirtier oly határozott tekintettel szólította föl unokáját, hogy Valentine nem is késett azonnal nyilatkozni.

- Nincs miért aggódnia, uram, mert bármily nehéz legyen is, jobban mondva, bármily nehéznek lássék is eltalálni nagyatyám gondolatait, én oly módon fogom megértetni önnel, hogy minden nehézség nélkül fölfoghatja. Hat esztendeje vagyok állandóan Noirtier úr mellett és most őt magát kérem meg, nyilatkozzék, hogy e hat esztendő alatt maradt-e egyetlen betöltetlen kívánsága amiatt, hogy én balul értettem volna?

Az aggastyán nemmel válaszolt.

- Kisértsük hát meg; tolmácsul elfogadja a kisasszonyt, uram?

Noirtier lehúnyta szemeit.

- Helyes; elsősorban tehát azt mondja meg, hogy mit kíván tőlem és mit csináljak?

Valentine elsorolta az ábécé betűit egészen a *T*-ig.

Ennél a betűnél megállapodásra intette a mereven rászegezett szempár.

- Világos, hogy a *T* betűt értette, - szólt elámulva a jegyző.

- Várjon csak, - mondta Valentine; aztán ismét nagyapja felé fordult: - *ta - te...*

A második szótagnál már intett Noirtier.

Valentine elébe tette a szótárt és a szokott módon vonta végig újját a hasábjain. A jegyző minden mozdulatra figyelt.

A testament szónál megállapodtak.

- Végre! - kiáltott fel a jegyző - a módszer pompásan beválik, uraságod végrendeletét óhajtja megcsinálni.

- Igen, - válaszolt lehúnyt szemeivel Noirtier.

- Hát nem bámulatos dolog ez, uram? - kérdezte a jegyző a kelletlenül feszengő Villefort felé fordulva.

- Bámulatos, valóban, s a végrendelet maga még bámulatosabb lesz, mert elvégre is szóról-szóra haladva teljességgel lehetetlen volna egész szövegét papírra vetni leányom éles megfigyelése hiányában. Mivel azonban minden valószínűség szerint éppen Valentine lesz legjobban érdekelve a végrendeletben, nem hiszem, hogy megfelelő tolmácsa lehetne Noirtier de Villefort úr kissé nehézkesen megnyilatkozó akaratának.

A szélütött agg hevesen pislogott szemeivel.

Villefort csodálkozva fordult felé:

- Hogyan, Valentine nem volna érdekelve végrendeletében?

- Nem, - intett Noirtier.

- Uram, - fordult feléje a jegyző, ki már előre örült, mily érdekes részleteket mondhat el e különös jelenetről a maga körében - uram, mit sem látok könnyebbnek annál, mint amit az imént még merőben lehetetlennek tartottam; különös módon ugyan, hanem azért meg fogjuk csinálni azt a végrendeletet, mely törvényes jogerőre természetesen csak akkor emelkedik, ha két tanu jelenlétében ismeri el újból a végrendelkező, s a hivatalos személyiség, - már mint én, - hitelesíteni fogja. Elkészítés sem fog sokkal tovább tartani, mint bármely más végrendeleté; a hagyományos formákon úgy sem esik változás, ami pedig a részleteket illeti, a végrendelkező vagyoni állapotára önnél már nem is adhatna senki sem pontosabb fölvilágosításokat, mivel ön maga vezette számadásait. Hogy pedig maga az egész dolog megtámadhatatlan legyen, szükségesnek látom, hogy a legteljesebb hitelesség megadhatása végett a bevett szokások ellenére még egy hivatalbeli társam is jelen legyen a szövegezésnél. Helyesli, uram?

- végezte be a jegyző, az aggastyán felé fordulva.

- Igen, - válaszolt Noirtier, örülve, hogy eltalálták óhajtását.

- Vajjon mi szándéka lehet? - tanakodott magában Villefort, kinek magas hivatala tartózkodást parancsolt, s kinek fogalma sem volt még arról, minő célból végrendelkezik atyja.

Az ajtó felé fordult, hogy elküldje a szolgát a másik jegyzőért, de Barrois már el is ment, mihelyt megértette, hogy a jegyző ajánlata ura kívánságával találkozik.

A királyi ügyész nejének is átüzent, hogy jöjjön át az öreg úrhoz.

Egy negyedóra múlva együtt voltak valamennyien. A másik jegyző is megérkezett.

A két királyi tisztviselő hamarosan megegyezett a teendőikben. Mindenek előtt fölolvastak Noirtier előtt egy általános végrendelkezési formulát, azután mintegy értelmének megítélésé végett, az első jegyző, a béna agg felé fordulva figyelmeztette:

- Ha valaki végrendeletét csinálja, uram, föltétlenül valakinek a javára cselekszi.

- Igen, - intett Noirtier.

- Tudja ön, hogy mennyi vagyona lehet körülbelül?

- Igen.

- Fokozatosan emelkedő számokat fogok ön előtt felsorolni; legyen szíves inteni, ha a helyes összeget eltaláltam.

- Igen.

Ebben a kérdezősködésben határozottan volt valami ünnepélyesség; talán sohasem folytatott még erősebb harcot az értelem a holt anyaggal, mint most, és ha túlzás volna is magasztos jelenetnek nyilvánítanunk, azt mindenesetre be kell vallanunk, hogy érdekes és izgató volt.

Valamennyien körülötte foglaltak helyet; a másodjegyző tollal kezében ült az asztal előtt, az első jegyző pedig a végrendelkező előtt állva, kérdéseket intézett hozzá.

- Vagyona meghaladja a háromszázezer frankot, ugy-e?

Noirtier lehúnyta szemeit.

- Eléri a vagyona a négyszázezer frankot? - folytatta a jegyző.

Noirtier szemei mozdulatlanul maradtak.

- Talán ötszázezer frankot?

Semmi válasz.

- A hatszázat? Hetet? Nyolcat? Kilencet?

Noirtier igent intett.

- Vagyona tehát kilencszázezer frank?

- Igen.

- Ingatlanokban?

Noirtier tagadólag intett.

- Papírokban?

- Igen.

- Kezei között vannak e papírok?

Barrois ura intésére eltávozott, s csakhamar visszatért egy kis szekrénykével.

- Megengedi, hogy fölnyissuk a szekrényt? - kérdezte a jegyző.

A lehúnyt szemek igennel válaszoltak.

A szekrény tartalmát kiborítva, kilencszázezer frank értékű állampapírokat találtak benne.

Átolvasva valamennyit, az első jegyző még tisztársának is átadta, hogy győződjék meg az összeg helyességéről. Noirtier állítása igaznak bizonyult.

- Rendben van minden; nyilvánvaló dolog, hogy a végrendelkező értelme teljes és kifogás alá nem eshetik.

Azután Noirtier felé fordulva mondta:

- Vagyona tehát kilencszázezer frank tőkét képvisel, mely ezekben a papírokban elhelyezve körülbelül negyvenezer frankot kamatozott évenként?

- Igen, - intett az agg.

- És kire óhajtja hagyni a vagyonát?

- Oh, ez iránt nem is foroghat fönn kétség, - szólt közbe Villefortné - Noirtier úr unokáján, Valentine, de Villefort kisasszonyon kívül senkit sem kedvel és különben is az, ki hat esztendő óta oly önfeláldozó gondoskodással óhajtotta kinyerni nagyatyja vonzalmát, méltán megérdemli, hogy szép magaviseletének elnyerje jutalmát.

Noirtier szeme fölillant, jeléül annak, hogy jól átlát Villefortné álnok gyöngédségén.

- Tehát Valentine de Villefort kisasszonynak hagyományozza ezt az összeget? - kérdezte a jegyző, ki meg volt győződve róla, hogy e pontnak már csupán beiktatása van hátra, s csupán azért intézte hozzá a kérdést, hogy Noirtier e különös jelenet minden tanuja előtt egyezzek bele.

Valentine félrehúzódott kissé s titkon törölgette könnyeit; az aggastyán végtelen szeretettel tekintett rá, azután tekintetével a jegyző felé fordulva félreérthetetlenül pislogott szemeivel.

- Nem? - kérdezte elbámulva a jegyző - tehát nem Valentine de Villefort kisasszonyt jelöli általános örökösévé?

Noirtier megismételte a tagadó választ.

- Nincs valami tévedés a dologban? - csakugyan nemet mondott?

Noirtier még egyszer megismételte a jeladást.

Valentine elbámult; nem tudta mire vélni a dolgot; nem annyira a kitagadás lepte meg, mint az ismeretlen ok, mely ezt a különös cselekedetet előidézte.

De Noirtier oly végtelen gyöngédséggel tekintett rá, hogy fölkiáltott:

- Látom, hogy csupán az örökből tagad ki nagyapó, de a szívéből nem, sohasem!

Az a tekintet, amely most lövellt Valentine felé, minden kétségét eloszlatta.

- Köszönöm neked, atyus!

Villefortné szívében egyszerre fölfakadtak a reménység csírái, végtelen nyájassággal lépett az aggastyánhoz és gyöngéd, dallamos hangon kérdezte meg tőle:

- Akkor hát Édouard unokája fogja örökölni vagyonát, nemde Noirtier úr?

Az a néma szembeszéd szinte rettenetes volt; közel volt hozzá, hogy gyűlöletet fejezzon ki.

- Nem, - mondta a jegyző - akkor tehát kétségkívül fia, Villefort úr lesz az örökös.

- Nem, - volt a válasz.

A két jegyző megdöbbenve tekintett egymásra; Villefortnak arcába szokott a vér, az asszony fületövéig elpirult szégyenében.

- De mit vétettünk hát ön ellen, nagyapó? - fordult feléje Valentine - vagy már nem szeret bennünket?

Az aggastyán tekintete egy pillanatra megállapodott a fián, onnan menyére siklott s csak Valentinere tekintve pihent meg a mélységes szeretet gyöngéd kifejezésével.

- Ha szeretsz még engem, nagyapó, mondd meg, miért cselekszel így? Tudod jól, hogy én sohasem is vágytam a te vagyonodra, hiszen már szegény anyám után is elég gazdag, talán nagyon is gazdag vagyok. Értesd meg magad, nagyapó.

Noirtier Valentine kezeire függesztette égő tekintetét.

- A kezemet érted, nagyapó?

- Igen! - intett Noirtier.

- A kezét! - mondták elbámulva valamennyien.

- Hiábavaló munkát végeznek, uraim, hiszen láthatják, hogy szegény atyám nincsen beszámítható állapotban, - mondta Villefort.

- Oh, én értem, hogy mit akar mondani! - kiáltott fel Valentine. - Ugy-e, férjhezmeneteletem gondoltad, nagyapó?

- Igen, igen, igen, - ismételték háromszor is a lehunyt szemek.

- A házasságra nézve akarsz nyilatkozni?

- Igen.

- Képtelen vállalkozás! - kiáltá Villefort.

- Bocsánat, uram, - veté ellenébe a jegyző - én távolról sem találom képtelennek, sőt nagyon logikusan következik a végrendelkező eddigi nyilatkozataiból.

- Talán nem akarsz, hogy Franz d'Épinay úrhoz menjek?

- Nem, nem akarom, - fejezte ki az öreg pillantása.

- És csupán azért tagadja ki unokáját az örökségből, mert e tervezett házasság kedve ellen való?

- Igen.

- Ha tehát ez a házasság nem történne meg, ő lenne egyedüli örököse?

- Igen.

Némi szünet állt be a tanácskozásban.

A két jegyző halkán értekezett egymással; Valentine összekulcsolt kezekkel állott az aggasztán előtt és hálás pillantásokat vetett felé, mosolyogva; Villefort keskeny ajkait harapdálta dühében, a mostohaanya pedig képtelen volt elűzni arcáról azt a vidám kifejezést, mely akaratlanul is földerítette vonásait.

- Elvégre is, - törte meg Villefort a hallgatást - azt hiszem, hogy egyedül én dönthetek e házassági ügyben. Leányom kezét annak ajánlom föl, akinek akarom, s mivel Franz d'Épinay urat jelöltem ki férjéül, mindenesetre hozzá fog menni.

Valentine sírva rogyott egy karosszékbe.

A jegyző ismét Noirtier felé fordult.

- Mit szándékozik ön tenni, uram, ha Valentine kisasszony csakugyan az említett úrhoz megy feleségül?

Az agg meg se rezzen.

- Ebben az esetben másként rendelkezik?

- Igen.

- Családja valamelyik tagjának javára?

- Nem.

- Vagy talán a szegények javára?

- Igen.

- Hanem azt tetszik tudni, nemde, hogy a törvény értelmében végképp nem tagadhatja ki a fiát?

- Igen.

- Tehát csupán annyiról szándékozik rendelkezni, amennyivel a törvény értelmében rendelkezhetik?

Noirtier szeme mozdulatlan maradt.

- Ragaszkodik hozzá, hogy az egészről rendelkezzen?

- Igen.

- Abban az esetben azonban halála után meg fogják támadni végrendeletét.

- Nem.

- Atyám tökéletesen ismer már engem, uram, - szólt közbe Villefort - és jól tudja, hogy az utolsó kívánsága mindenkor szent lesz előttem; de különben is már hivatalos állásom lehetlenné teszi, hogy a szegények ellen pörösködjem.

Noirtier szemeiben diadalmas láng lobogott.

- Mit határoz tehát, uram? - kérde Villeforttól a jegyző.

- Nincs mit határoznom, uram, mert ha atyám egyszer elhatározta magát valamire, szándékát meg nem dönti senki. Én a magam részéről megnyugszom benne. A kilencszázezer frankot, elvonva a családtól, a kórházak tőkéjéhez fogjuk csatolni; ha még oly nagy csorba esik is ezáltal vagyonunkon, nem fogok engedni egy beteg öreg ember szeszélyeinek és a magam esze szerint cselekszem.

Villefort azután nejével együtt eltávozott, magára hagyva atyját, rendelkezzen, amint jónak látja.

A végrendelet el is készült még aznap, összegyűlt a kellő számú tanu is, s hitelesítve és lepecsételve, az okmány a család jegyzőjénél, Dechamps úrnál letétbe helyeztetett.

### III. A telegráf.

Visszatérőben Villeforték értesültek róla, hogy gróf Monte Cristo jött látogatóba, s a szalónban már néhány perce várakozik; Villefortné sokkal izgatottabb volt, semmint ilyen földúlt arccal vendég elébe merészkedhetett volna s egyenesen hálósobájába vonult; a királyi ügyész már jobban tudott magán uralkodni s belépett a szalónba.

De bármennyire féken tartotta is háborgó indulatait, bármennyire ura volt is arcvonásainak, még sem tudta elűzni homlokáról azt a felleget, mit a nyájasan mosolygó gróf azonnal észrevett rajta.

- Mi lelte, Villefort úr? - kezdte in medias res Monte Cristo - talán rosszkor jöttem és ön éppen valami súlyos vádra készül?

Villefort igyekezett volna mosolyogni.

- Nem, gróf úr, most az egyszer én leszek az áldozat. Én veszttem el az ügyet, mit a véletlen, az önfejlőség és a beszámíthatatlanság az én rovásomra döntött el.

- Talán valami súlyos csapás érte? - kérdezte Monte Cristo kitűnően színlelt érdeklődéssel.

- Oh gróf úr, - válaszolt Villefort keserű megadással - tulajdonképp szóra sem érdemes az egész, csupán pénzveszteségről van szó.

- Oly dúsgazdag és bölcs elméjű ember előtt, mint ön, csakugyan nem lehet túlságos csapás a pusztá pénzveszteség.

- Nem is a pénz bánt engem, bár kilencszázezer frank elég tetemes összeg arra, hogy sajnálja az ember. Hanem annál jobban bánt a sorsnak, a véletlennek, a végzetnek illetén rendelkezése; magam sem tudom, minek nevezzem azt a hatalmat, mely egy csapással lerombolja reményeimet az örökségre. Talán még lányom jövőjét is tönkreteszi pusztá szeszélyből az a gyermekké lett aggastyán.

- Kilencszázezer frankot tetszett mondani? Igaza van, ilyen összeg még egy bölcsész szemében is érzékeny veszteség. És kinek köszönheti ezt a nagy veszteséget?

- Atyámnak, kiről már beszéltem Önnek.

- Noirtier úrnak? De úgy rémlik előttem, azt tetszett mondani, hogy szélütött teste egészen megbénult s érzékeit végképp nem használhatja többé.

- Testileg nem is, mert sem mozdulni, sem beszélni nem tud, de ennek dacára, mint látni tetszik, elméje működik, akar és cselekszik. Öt perccel ezelőtt váltam el tőle s jelenleg a végrendeletét írja két jegyző segítségével.

- Hát mégis tud beszélni?

- Többet, mint beszélni: meg tudja értetni magát.

- Hogyan?

- Tekintetével; szemei túléltek béna tagjait, mert mint látja, még gyilkolni is tud velük.

- Kedves barátom, - szólt a belépő Villefortné - ön nagyon is sötéten ecseteli helyzetünket!

- Madame... - köszönté a gróf meghajolva.

Villefortné legbájosabb mosolyával fogadta a köszöntést.

- Hanem amit az imént beszélt nekem Villefort úr, az csakugyan megfoghatatlan!
  - Ez a szó talál a legjobban, megfoghatatlan csakugyan! - ismételte a királyi ügyész vállat vonva - szeszélyeskedik az öreg!
  - És nem találnak rá módot, hogy megmásiítsa határozatát?
  - Mindenesetre, lehetne találni, hiszen egyedül férjemtől függ, hogy e végrendelet Valentine javára szóljon, ahelyett, hogy megkárosítja.
- Észrevevén, hogy a házaspár parabolákban kezd beszélni, a gróf szórakozott arcot öltött s tekintetét Édouardra terelve, nagy figyelemmel és helyeslő mosollyal kísért minden cselekedetét, még azt is, mikor a madarak vályújába tintát töltött.
- Kedvesem, - válaszolt nejének Villefort - ön jól tudja, hogy nem szeretem idehaza a patriarkát játszani és sohasem hittem, hogy a világegyetem sorsa egy fejbólintásomtól függ. Mindamellet szükségesnek tartom, hogy családom tiszteletben tartsa akaratomat s egy megháborodott öreg ember és egy szeszélyes gyermek ne lehessenek befolyással tervemre, mely hosszú esztendőkön át érlelődött bennem elhatározássá. D'Épinay báró barátom volt s a régi jó viszony legméltóbb folytatása volna, ha fiát családunk kötelékébe vonnánk.
  - Nem gondolja, hogy Valentine egykézre játszik vele? - kérdezte Villefortné. - Neki sem volt ínyére ez a házasság soha s engem legalább egyáltalán nem lepne meg, ha az, amit ma láttunk és hallottunk, kettejük közös megállapodásának eredménye lett volna.
  - Higye el, asszonyom, - válaszolt Villefort - senki sem mond le csak úgy könnyedén kilencszázezer franknyi örökségről.
  - Valentine lemondana még a világról is, uram, hiszen ezelőtt egy esztendővel minden áron kolostorba akart vonulni.
  - Bárhogy legyen is a dolog, ennek a házasságnak meg kell történnie, asszonyom!
  - Atyja határozott kívánságának ellenére? - kérdezte Villefortné, más húrokat pengetve - ez jól megfontolandó!
- Monte Cristo ügyet sem látszott vetni az egész beszélgetésre, hanem azért minden szóra figyelt.
- Asszonyom, atyám iránt én mindenkor a legnagyobb tisztelettel viseltetem, mivel e természetes fiúi érzés egyenesen lelkiismeretemből és magasabb erkölcsi fölfogásomból folyik; a fiú két okból néz áhítattal atyjára: elsősorban mivel életét, másodsorban mivel nevelését köszönheti neki; ilyen körülmények között azonban nem ismerhetem el, hogy ez a szegény aggastyán beszámítható állapotban volna, mivel egykori ellenfele gyűlöletes emlékeitől még a fiában sem tud megszabadulni; önmagam előtt válnék nevetségessé, ha szeszélyes hóbortjaihoz alkalmazkodnám. Noirtier urat ezentúl is végtelenül tisztelni fogom, egyetlen zokszó nélkül fogom elviselni a súlyos anyagi veszteséget, mit neki köszönhetek, hanem szándékomat rendíthetetlenül meg fogom valósítani, azután ítéljen fölöttünk a világ, melyik részen van az egészséges, józan értelem. Én tehát nőül adom leányomat Franz d'Épinay báróhoz, mivel megfelelőnek tartom az összeköttetést s mindenek fölött azért, mert nem engedem magamat olyan dologban befolyásolni, mely egyenesen és kizárólag reám tartozik.
  - Ugyan, - szólalt meg a gróf, ki a királyi ügyész egész beszéde alatt szüntelenül bólongatott helyeslése jeléül - ön azt állítja, hogy Noirtier úr csupán azért tagadja ki örökségéből leányát, mivel Franz d'Épinay úr szándékozik elvenni?
  - Pusztán ez az oka, semmi más, - válaszolt Villefort vállat vonogatva.
  - Legalább is ez a látszólagos ok, - jegyezte meg Villefortné.

- A valóságos ok asszonyom. Bátran elhiheti nekem, ismerem jól atyám természetét.
  - Szinte megfoghatatlan, - kiáltott föl Villefortné - tulajdonképpen miért húzódik Noirtier úr jobban d'Épinaytól, mint bárki mástól?
  - Csakugyan különös, - jegyezte meg Monte Cristo. - Én ismerem Franz d'Épinay urat; úgy gondolom, annak a Quesnel tábornoknak a fia, kit X. Károly tett báróvá?
  - Igen.
  - Én igen szeretetreméltó fiatalembernek találok.
  - Pusztán ürügy az egész, meg vagyok róla győződve - mondta Villefortné - az efféle öreg urak mindig szeretnek zsarnokoskodni és Noirtier úr, úgy látszik, egyáltalán nem szeretné, hogyha férjhez menne unokája.
  - S önök teljességgel nem tudják, miért idegenkedik annyira d'Épinaytól?
  - Ugyan ki is tudhatná!
  - Talán politikai okok lappangnak alatta?
  - Lehetséges, mert atyám és d'Épinay úr atyja abban a viharos korszakban éltek, mely korszak kifejlődésének még én is tanuja voltam.
  - Az ön atyja bonapartista volt, nemde? Ugy emlékszem, mintha ilyesmit tetszett volna említeni.
  - Atyám elsősorban jakobinus volt, - válaszolt Villefort, hevületében túllépve kissé a kellő határon - s a szenátori köpeny, mit Napoleon vetett vállaira, csupán külsejében változtatta meg, lélekben nem. Nem azért bonyolódott összeesküvésekbe, hogy a császár érdekét mozgássa elő, hanem hogy az annyira gyűlölt Bourbonoknak ártson; mert ha valaki, hát éppen atyám ugyancsak értett az ilyesmihez, ki megvalósíthatatlan utópiákért sohasem harcolva: mindig olyan dolgok érdekében működött, melyeknek teljesülése nem volt lehetetlen, különösen a montagnardok rettentő elveinek segítségével, kik mitől sem riadtak vissza.
  - A dolog egészen világos. Noirtier és d'Épinay urak politikai ellenlábasként voltak. Bár Napoleon alatt szolgált, d'Épinay generális híven megőrizte királpárti érzelmeit s ha nem csal az emlékezetem, meggyilkoltatása is akkor történt, mikor késő este egy bonapartista klubból tért haza, hová azért hívták meg, mert elvtársra véltek benne találni.
- Villefort megdöbbenve, szinte rémülettel tekintett a grófra.
- Tévednék talán?
  - Nem, uram, - elegyedett a társalgásba Villefortné - a dolog tökéletesen úgy történt, amint mondani tetszett és éppen azért ragaszkodik Villefort úr annyira e házasság gondolatához, hogy a két gyermek szeretetben való egyesülése elfeledtesse az apák gyűlölködését.
  - Magasztos lélekre valló kegyes gondolat, mely méltán tetszhetne mindenkinek. Csakugyan szép volna, hogyha Noirtier de Villefort kisasszonyt egy kis főköltő madame Franz d'Épinay-vá változtatná.
- Villefort megrázkódott és Monte Cristo tekintetét vizsgálva, lelke mélyén látszott kutatni e szavak értelmét.
- Hanem a gróf ajkai körül állandóan ott játszott az a jóakarattal teljes mosoly és a királyi ügyész, legalább ezúttal, éles, átható tekintete dacára sem látott mélyebben a fölszínnél.
- Bár Valentinere nézve érzékeny veszteség ez a hóbortos rendelkezés, nem hiszem, hogy befolyással lehetne terveinkre; nem gondolnám, hogy d'Épinay úr pusztán anyagi okok miatt

lemondana róla; be fogja látni, hogy a velem való összeköttetés többet ér annál az örökségnél, mivel magam is áldozatot hozok, hogy szavamat megtarthassam; Valentine különben is gazdag már anyai jussa révén és Saint Méranéktól szintén van várnivalója.

- És, akik nem kevésbé érdemlik meg, hogy Valentine ugyanolyan szeretettel viseltessék irányukban, mint Noirtier úrral szemben, - jegyezte meg Villefortné - egyébiránt legfölből egy hónap múlva már ők is Párisban lesznek s Valentinet ez a szégyenteljes kitagadás föloldozza az alól, hogy ezentúl is Noirtier úr mellé temetkezzék.

A gróf nagy gyönyörűséggel hallgatta a sértett hiúság és a halálra sebzett érdekek eme rekedt hörgéseit.

- Hanem én úgy gondolom és előre is bocsánatot kérek, ha netalán helytelenül fognám föl a dolgot: hogyha Villefort kisasszonyt ki is tagadja örökségéből a végrendelkező, mivel akarata ellenére olyan emberhez megy nőül, kinek atyját gyűlölte valamikor, - ugyanezzel a szemrehányással már nem élhet a kedves Édouard ellenében.

Villefortné kapott a szón és leírhatatlan kifejezéssel mondta:

- Úgy-e, égbekiáltó igazságtalanság? Szegény kis Édouardom éppen olyan unokája Noirtiernek, mint Valentine és mégis Valentine lesz az általános örökös, ha nem talál férjhez menni ahhoz, ki Noirtier úrnak ellenére van. De meg különben is Édouard viseli tovább a család nevét, s Valentine még a kitagadtatás esetében is háromszorta olyan gazdag marad, mint az én szegény kis fiam.

A gróf elérte a kívánt hatást, hallgatott és nem beszélt többet.

- Hagyjuk el ezeket a kellemetlen családi ügyeket, gróf úr, - mondta Villefort - igaz ugyan, hogy az engem megillető vagyon a szegények közt fog fölosztatni, kik manapság tulajdonképpen gazdagabbak minálunk. Atyám hóbortos szeszélyből jogos reményemet hiúsította meg; én pedig úgy fogok cselekedni, mint az olyan ember, kinek helyén van a szíve. Azt az összeget, melyet d'Épinay úrnak ígértem, még akkor sem fogom megcsorbítani, ha magamnak kellene nélkülöznom miatta.

- Hanem talán mégis az volna a leghelyesebb, ha bizalmasan közölnék d'Épinay úrral az egész dolgot, hogy ő maga vonulhasson vissza becsülettel, - mondta Villefortné, visszatérve arra az egyetlen gondolatra, mely egész lelkét foglalkoztatta.

- Az nagy baj volna, asszonyom! - kiáltott föl Villefort.

- Nagy baj? - ismételte Monte Cristo.

- Mindenesetre nagy baj, - válaszolt Villefort, már kissé megnyugodva - félbemaradt házasság, még ha pénz miatt hiúsul is meg, mindig kedvezőtlen világot vet a leányra; azután megint csak szájról-szájra járna az a sok mindenféle pletyka, mit éppen e házassággal szándékoztam egyszer s mindenkorra elfojtani, De nem, higgyék el, hogy minden a régiben marad. D'Épinay tisztességes, becsületes, jóra való férfiú és Valentine kitagadtatása után még jobban fog ragaszkodni hozzá, mint annak előtte; nem gondolnám, hogy kapzsi volna, nem, szó sincs róla, lehetetlen!

- Magam is úgy vélem, - nyilatkozott Monte Cristo, tekintetét erősen Villefortnéra függesztve - s ha barátjukul tekintenének, nem is késném azzal a tanáccsal, hogy mihelyt d'Épinay úr visszatért, ami különben egy hónap leforgása alatt meg fog történni, erősítsék meg a fennálló köteléket olyanformán, hogy többé ne legyen föloldható; kezeskedem érte, hogy a dolog ez esetben teljesen Villefort úr kedvére fog elintéződni.

A királyi ügyész arca láthatólag földerült, neje egyre jobban sápadozott.

- Ez volt minden, amit tudni akartam, - mondta Villefort, kezét nyújtva Monte Cristonak - és az olyan tanácsadó véleményét, mint ön, kellőképpen meg is fogom becsülni; s mivel aszerint járok el, úgy tekinthetjük az egész ügyet, mintha meg sem történt volna, mivel terveimen mit sem változtatott.

- Bármily igazságtalanul szokott is ítélni a világ, ez esetben bizonyára hódolattal fog meghajolni nemes elhatározása előtt; barátai még büszkébbek lesznek önre s d'Épinay úr még kevesebb hozománnyal is örömet fogja Villefort kisasszonyt nejévé tenni, már csak azért is, hogy oly család kötelékébe léphessen, hol az adott szót még ilyen áldozatok árán is megtartják.

E szavak után fölkelt és távozni készült.

- Annyira siet, gróf úr?

- Kénytelen vagyok vele, asszonyom; csupán azért jöttem, hogy el ne feledkezzenek a szombat estéről.

- Azt gondolja, gróf úr, hogy el lehet feledni ilyen meghívást?

- Ön nagyon jó, asszonyom; hanem jól tudom, hogy Villefort úrnak néha igen bokros teendői vannak.

- Férjem szavát adta önnek, uram és mint láthatja, még akkor is megtartja, ha veszít, hogyne tartaná meg, ha csupán nyerhet vele.

- A champs-élyésesi palotában gyűlik össze a társaság?

- Nem s éppen az teszi még becsesebbé részükről az áldozatot: falusi házamba hívtam meg vendégeimet.

- Falusi házába?

- Igen.

- És hol? Bizonyára Páris közelében, ugy-e?

- Mindjárt a kapukon kívül, alig félmérföldnyire a sorompótól, Auteuilben.

- Auteuilben! - kiáltott föl Villefort. - Ah igen, emlékszem, nőm említette már, hogy ön Auteuilben lakik, hiszen éppen oda vitték be a baleset alkalmával! Es melyik részén van Auteuilnek a háza?

- A La Fontaine-utcában.

- A La Fontaine-utcában! - ismételte kissé megdöbbenve Villefort - szabad tudnom a számát is?

- Huszonnyolc.

- Hiszen akkor Saint-Méran házat vette meg!

- Saint-Méran úrét? Az övé volt a ház?

- Igen, - válaszolt férje helyett Villefortné - és képzelje, gróf úr...

- Mit, asszonyom?

- Ugy-e, ön egészen csinosnak találja azt a házat?

- Nagyon kedvesnek találom.

- És az én uram a világért sem akart benne lakni.

- Ugy látszik, Villefort úr valami előítélettel viseltetik iránta.

- Ki nem állhatom Auteuilt, - válaszolt a királyi ügyész, igyekezve uralkodni magán.
  - De remélem, - kérdezte aggodalmas hangon Monte Cristo - hogy ez az idegenkedés még nem foszt meg attól a szerencsétől, hogy vendégemül tisztelhessem benne?
  - Oh nem, gróf úr... remélem... mindenesetre el fogok követni minden tőlem telhetőt, - dadogta Villefort.
  - Semmi mentegetődzés! Villefort úr, előre is kijelentem, nem fogadok el semmiféle kifogást. Szombaton, pontban esti hat órára elvárom önt és ha elmaradna, kénytelen volnék azt gondolni, hogy e több mint húsz esztendő óta lakatlanul álló házhoz valami sötét, véres hagyomány emléke fűződik.
  - El fogok menni, gróf úr, mindenesetre el fogok menni! - vágott szavába hevesen a királyi ügyész.
  - Elvárom, Villefort úr. Most pedig engedjék meg, hogy szíves jóindulatukba ajánljam magamat.
  - Az imént már említette, hogy valami dolga van és éppen el akarta mondani, hogy micsoda, mikor hirtelen másra tértünk.
  - Nem is tudom, merhetem-e megmondani, hogy hová készülök.
  - Vonakodása még kíváncsibbá tesz.
  - Engem érdekel a világon minden és nagyon szeretnék megtekinteni valami dolgot, ami sok fejtörést okozott már nekem.
  - Micsoda?
  - A telegráf. Most már elárultam magamat.
  - Annyira érdekli a telegráf?
  - Rendkívül érdekel Nem egyszer láttam útközben egy-egy a síkból kiemelkedő halmon mozogni a telegráf fekete léckarjait, mintha valami óriási dongó kapálta volna a levegőt; mindenkor érdekesnek találtam ezt a látványt, mert valóban csodálatos dolog, hogy ezek a végtelen pontossággal megadott jelek háromszáz mérföldnyire viszik hihetetlen sebességgel céljához a gondolatot; csodálatos dolog is, hogy két ember ilyen távolságból beszélni tud egymással és valahányszor megpillantottam ezeket az óriási dongókat öntudatos szabályossággal mozogni, mindannyiszor akaratlanul is szellemekre, manókra, szóval boszorkányos földöntúli hatalmakra gondoltam és nevetnem kellett. Hanem közvetlen közelből sohasem kerekedett még kedvem ezeket afeketecsápu, fehérpotrohu óriás bogarakat megtekinteni, mert mindig azt hittem, hogy kőszárnyaik alól egyszerre csak elibém toppan egy szellem, kabbalisztikus varázsló tudományával hivalkodván. Egyszer csak arról értesültem, hogy a telegráf szerkezetének mestere tulajdonképpen egy szegény fickó, ki évenként ezerkétszáz frankért naphosszant elnézi azt a rengeteg bogarat, mely négy-öt mérföldnyire van tőle. Mióta ezt megtudtam, csakugyan kíváncsi vagyok arra a komédiára, hogyan gubózza be magát az a két hernyóbáb, hol az egyik, hol a másik szálát megeresztve.
  - És melyiket óhajtja megtekinteni?
- Monte Cristo elkerülte a választ.
- Melyik, telegráfot óhajtja látni, a belügyminisztériumét, vagy az obszervatóriumét?
  - Egyiket sem, mert ott bizonyára olyan emberekre találnék, akik minden áron olyan dolgot akarnak megértetni velem, amire egyáltalán nem vagyok kíváncsi és olyan dolgokat magyaráznának meg, amiről nekik sincsen tiszta fogalmuk. Teringettét, legalább ezekre a rovarokra

nézve szeretném megtartani az illuziómat, ha már az emberekkel szemben elvesztettem. Isten mentsen, hogy ezeket a nagyszabású intézeteket tekintsem meg. Sokkal jobban érdekel oda-künn a szabadban, hol valami begubózott embert találok a toronyban.

- Érdekes különcségek vannak.

- Melyik vonalat ajánlaná, hogy tanulmányozzam?

- Mindenesetre azt, amelyik legsűrűbben működik mostanában.

- Akkor hát a Spanyolországból kiindulót, ugy-e?

- Az lesz a legcélszerűbb. Óhajt talán egy miniszteri ajánlólevelet, hogy megmagyarázzák...

- A világért sem, sőt ellenkezőleg, nem is engedném, hogy megmagyarázzák. Nem akarom érteni, mert akkor nem volna szememben többé oly nagyjelentőségű szó a telegráf és nem volna szememben többé egyéb, Duchatel és Montalivet urak jelváltásánál, mit a bayonnei préfet jóvoltából folytathatnak s mely ezzel a két görög szóval fejezhető ki: **Τηλε γράφειν.** Én ezt a feketecsápu bogarat és félelmetes nevét ezentúl is tiszteletben óhajtanám tartani.

- Akkor jó lesz sietni, gróf úr, mert két óra múlva beesteledik s akkor már semmit sem láthat.

- A manóba, de rám ijesztett! Melyiket érem leghamarabb?

- A bayonnei vonalon?

- Igen.

- A chatillonit.

- És azután?

- A montlhéryi tornyot.

- Köszönöm; a viszontlátásra! Szombaton majd beszámolok tapasztalataimmal.

Az ajtóban szembetalálkozott a két jegyzővel, kik örökségétől fosztották meg Valentinet és elégedett mosollyal távoztak, mint akik jól végezték dolgukat.

#### IV.

### **Minő módon szabadul meg a kertész az őszibarackfáit pusztító sáskától.**

Monte Cristo nem úgy tett, amint mondta; csak másnap reggel lépte át az orleánsi országút sorompóját és elhaladva Linas falva mellett, anélkül, hogy az éppen működésben lévő telegráfot megtekintette volna, egyenesen Montlhéry felé tartott, melynek telegráftornya a hasonnevű síkságból emelkedik ki.

A halom aljánál kiszállva kocsijából, gyalog ment tovább a kis másfélábnyi széles ösvényen, mely a lejtőn kanyargott fölfelé; a tetőre érve eleven sövény vágta útját, melynek sűrű bokrain apró zöld gyümölcsök váltakoztak a rózsaszín és fehér virágba borult hajtásokkal.

Monte Cristo kereste az ajtót és csakhamar meg is találta. Egy kis fűzfavesszőkből font, hanyattfordított ágas-bogas borona volt, mit kulcs helyett madzaggal kötöttek a sövényhez. A gróf hamarosan rábukkant a nyitjára és belépett.

Húsz láb hosszú és tizenkét láb széles kertecskét látott maga előtt, mit három oldalról az imént említett elmés szerkezetű bejárattól kiinduló sövény fogott körül, a negyedik oldalon pedig az örökzöld borostyánnal befuttatott torony határolta, aljában sárga violákkal és ibolya-bokrocskákkal.

Az a sötét, hatalmas kőtorony ilyen virágos köntösbe borulva olyan volt, mint egy nagyapó, kinek nevenapjára bokrétaikkal kedveskednek az unokái; nem mondta volna senki, hogy ez a vidám külsejű békés kötömeg rettentő eseményekről is tudna beszélni, ha hangja is volna, mit a régi közmondás megaláztat a falaktól.

A kerten keresztül vörösporondos út futott végig, jobbra-balra száz árnyalatban zöldelő vén puszpáng-bokrokkal beszegve, mely a mi modern Rubensünk, Delacroix figyelmét is fölkelte volna. Az utacska nyolcas alakban futott körül a kertben, olyformán, hogy a húsz lábnyi kertecskében hatvan lábnyi sétát lehetett megtenni egyvégben. Maga Flóra, a római virágkedvelők örökké mosolygó istennője sem ápolhatta volna nagyobb gonddal a maga berkét, mint ahogyan e parányi kertecskét gondozta a gazdája.

A középső ágyban álló húsz rózsató egyetlen levelén sem látszott egy szemernyi por, légy piszok, egy parányi pókhálósál vagy a zöld hernyók nyoma, melyek körül szokták rágni a leveleket, ha elég nedves földben tenyésznek. Szárazságról szó sem lehetett e kis kertben, a föld fekete volt mint a korom, s a sűrű lombú fák is tanuskodtak a kellő nedvességről; egyébiránt a csapadékot mesterséges öntözéssel is lehetett helyettesíteni, amint ezt a kert egyik félreeső zugában álló teli vizeshordó is mutatta, melynek zöldnyálkás földszínén egy kis béka és egy hatalmas varangy terpeszkedett, kétségtelenül kölcsönösen lenézve egymást, mivel egymásnak háttal fordulva gubbaszkodtak a hordó kávájának két ellentétes oldalán.

Egyetlen fűszálat sem lehetett fölfedezni az úton, gyomnak pedig az egész kertben híre-hamva sem volt; egy kis serdülő leányka sem ápolhatja jobban porcellánvázáiban az ablak párkányán pompázó gerániumokat, kaktuszt és rhododendront, mint ennek a parányi kertnek ismeretlen gazdája az ő apró virágágyait.

Monte Cristo gondosan betette a zsineghorogra járó kis sövénykaput, azután körültekintett a kis viruló kertben.

Úgy látszik, hogy a telegráfusnak valami kertésze van, vagy ő maga kertészkedik szenvedélyesen. Egyszerre beleütdött valami furcsa gomolyagba, melyet a sűrű lomb egészen eltakart

szemei elől; csak akkor vette észre, hogy emberbe botlott, mikor a kis szürke gomolyag meglepetve ugrott föl helyéről. Monte Cristo egy apró, az ötvenes években járó emberkét látott maga előtt, ki éppen az összegyűjtött számócát teregette a gondosan megtörülgetett szőlőlevelekre.

Talán egy tucat szőlőtőke volt az egész kertben, s körülbelül ugyanannyi számócabokor.

A kis emberke ijedtében majd elejtette a gyümölcsös tányért.

Monte Cristo mosolyogva szólította meg:

- Leszedi a termést?

A kis emberke zavarodottan kapta le a sipkáját és hebegni kezdett:

- Bocsánatot kérek, uram, hogy elhagytam állomásomat, de éppen ebben a pillanatban jöttem le a kertbe, s már készültem is...

- Miattam ugyan ne zavartassa magát, kedves barátom, hanem szemelgesse le azt a kis számócát, ha ugyan van még böngésző a bokrokon.

- Még tíz szem van rajta; összesen huszonegy termett az idén, öttel több mint tavaly. Nem csodálkozom rajta, mert az idén meleg tavaszunk volt és tessék elhinni, hogy a számócának csupán melege van szüksége. Azért van az idén több a tavalyi tizenhatnál; tizenegyet már le is szedtem, de tessék ide nézni, hány van itt még!... tizenkettő, tizenhárom, tizennégy, tizenöt... tizennyolc... Oh istenem, hova lett még kettő, tegnap még itt voltak, bizonyosan tudom, minden nap megszámláltam! Biztosan Simon anyó vásott kölyke csente el, akit ma reggel leteremtettézem. Alig látszik még ki a földből és már ilyesmit tesz! Gyümölcsöt lopni... Istenem, hová jut az a fiú, ha embernyi ember lesz belőle!

- Bizony annak fele sem tréfa, hanem azért ezt a kis csínyt tessék csak a kis tettes ifjúságának és torkosságának fölróni.

- Mindenesetre, hiszen különben sem olyan nagyon rossz gyerek. Hanem engedelmet kérek: talán hivatalosan tetszett meglátogatni és valamelyik főnökömhöz van szerencsém?

És nagyon aggodalmas képpel vizsgálta a gróf kék öltözetét.

Monte Cristo mosolyogva nyugtatta meg; azzal a mosolyával, mely tetszése szerint nyájas, de rettentő is tudott lenni; most tele volt jószággal.

- Nyugodjék meg, kedves barátom, nem vagyok én főnök, aki talán vizsgálódni akar, hanem egyszerű utazó, aki pusztán kíváncsiságból tévedtem ide s most már szinte sajnálom, hogy ilyen kedves foglalkozásában zavartam meg.

- Ami halad, el nem marad, ráérek én ilyesmire máskor is, - válaszolt a jó emberke melankolikus mosollyal. - Egyébként is a kormány idejét fecsérlem, nem a magamét és éppen az imént jelezték, hogy egy órászkára megpihenhetek, folytatta a torony falába vésett napórára tekintve - és amint látni tetszik, még tíz percnyi szabad időm van s mivel a számócákat egy nappal előbb vagy utóbb... Igaz, el tetszik-e hinni, hogy valósággal megesznek engemet a sáskák?

- Szavamra, sohse hittem volna; a sáskák nem jó szomszédok, uram, s mi már csak azért sem szeretjük, mert nem szoktuk mézben főve csemegeként fogyasztani, mint a rómaiak.

- Hát a rómaiak sáskával is éltek?

- Petronius tanúsága szerint.

- Csakugyan? Na már én nem hiszem, hogy valami jó volna, akármit mondjanak is, különösen, ha kövér. Mert a sáska egész nap alszik és csak éjjel indul pusztító hadjáratára, már

pedig ha kövér, akkor ugyancsak sokat pusztított. Tavalý négy gyönyörű kis barackcsemetém volt; az egyik már hozott is gyönyörű vérbélű gyümölcsöket; sohasem ettem még jobbat életemben és azt a fölséges fát bizony a szó szoros értelmében egészen tönkretették a sáskák.

- És ön mégis evett a gyümölcséből?

- Már amit éppen meghagytak nekem, úgy felibe-harmadába. Nagyszerű volt, uram, különösen az a néhány darab, amit már kikezdték. Úglátszik, nekik is olyan jó izlésük van, mint a Simon anyó fiának, ki nem éppen a legrosszabb szemeket csipegette le a számócabokraimról. Hanem az idén résen állok és egész éjjel őrizni fogom az érett gyümölcsöket, hogy úgy ne járjak, mint tavaly.

Monte Cristo eleget tudott már. Minden embernek éppen úgy rág a szíve mélyén valami szenvedély, mint a gyümölcsben a féreg; ez a telegráfus szenvedélyes kertész volt. Monte Cristo egyszeriben meghódította a jeles kertészt, mikor néhány szőlőlevelet tépett le, melyek elfogták a fűrtök elől a napot.

- A telegráf megtekintése végett tetszett jönni?

- Igen, uram, ha hivatalosan tiltva nincsen.

- Oh egyáltalán nincsen tiltva, mivel senki sem érti jeleinket és nincs benne veszedelem, ha megtekinti valaki a masinériát.

- Úgy hallottam, hogy önök egyszerűen csak megismétlik és tovább adják a jeleket, amit láttak, anélkül, hogy értenék.

- Így is van, uram, és én magam is jobban szeretem így, - válaszolt nevetve a kis ember.

- És miért szereti jobban, hogy így van a dolog?

- Mert ilyen módon egyáltalán nem vagyok felelősségre vonható. Egyszerű masina vagyok, semmi más s egyebet nem kívánnak tőlem, mint hogy szabályszerűen működjem.

- A manóba! - mondta magában Monte Cristo - olyan emberre bukkantam volna, akiben egy szikra becsvágy nincsen? Teringettét, az nagy baj volna!

- Uram, - mondta a kertész, egy pillantást vetve a napórára - a tíz perc már lejárt, vissza kell térnem őrhelyemre. Velem tart uraságod?

- Követni fogom.

Monte Cristo csakugyan belépett utána, a három emeletre fölosztott toronyba; a legalsóban szántóvető és kertész szerszámok voltak fölhalmozva és ásók, gereblyék, öntözőkannák és nyíróollók sorakoztak a fal mellett.

A második emeleten volt a tulajdonképpeni lakása, jobban mondva éjjeli szállása a hivatalnoknak; mindössze néhány szegényes, rozszant bútorból állott az egész berendezés, s egy ágy, egy asztal, két szék és egy kőkorsó volt a bútorzata; a mestergerendáról mindenféle szárított fű csüngött alá, melyek közül Monte Cristo fölismert egy-két fajtát: magnak lévén összegyűjtve, valamennyi nagy gonddal volt ellátva apró fölírásokkal.

- Sok időbe kerül, míg megtanulja az ember a telegráfot?

- A tanfolyam maga nem hosszú, hanem annál hosszabb a számfölötti ingyenszolgálat.

- És mennyi fizetéssel jár ez a hivatal?

- Ezer frankkal, uram.

- Az nem valami sok.

- Nem éppen, hanem amint látni tetszik, a lakást ingyen adják.

Monte Cristo körültekintett a szobában.

- Csak ne találjon valahogy nagyon ragaszkodni ehhez a kis fészekhez, - mondta magában.

Fölmentek a harmadik emeletre; ez volt a tulajdonképpeni hivatalos szoba. Monte Cristo tüzetesen megtekintett mindent és megtapogatta a két vasfogantyút, amellyel a telegráfus mozgásba hozta gépét.

- Nagyon érdekes, hanem életfogytiglan csinálni mégis csak unalmas lehet egy kissé.

- Eleinte majd kifícamodik az ember nyaka a folytonos feszült figyelemtől, hanem egy-két esztendő múlva azt is megszokja, egyébiránt minden nap van egy-két szabad óránk, sőt kivételes alkalmakkor még szabad napjaink is.

- Szabad napjaik?

- Igen.

- Mikor?

- Amikor köd van.

- Persze, egészen természetes.

- Azok az én ünnepnapjaim; olyankor minden időmet a kertben töltöm és ültetek, oltok, nyírok, nyesek és pusztítom a hernyókat, szóval pompásan töltöm el a napot.

- Mióta viseli ezt a hivatalt?

- Tíz esztendeje; de mivel öt esztendeig számfölötti voltam, összesen tizenöt éve már.

- Mennyi idős most?

- Ötvenöt múltam.

- Hány esztendeje van még hátra, hogy nyugalomba vonulhasson?

- Kerek huszonöt, uram.

- És mennyi nyugdíja lesz akkor?

- Száz tallér.

- Oh, koldus humanitás! - mormolta fogai között Monte Cristo.

- Mit tetszett mondani?

- Hogy igen érdekes dolog.

- Micsoda?

- Amit mutatott... És ön egyáltalán semmit sem ért a jelekből?

- Végkép semmit.

- Nem is próbálta soha megérteni?

- Nem én, ugyan minek is próbáltam volna?

- De olyan jeleknek is kell lenni, amiket egyenesen önhöz intéznek.

- Hogyne volnának!

- És azokat megérti?

- Nagyon kevés efféle jel van.

- Például minő?
  - «Semmi ujság...» «Egy óráig szabad...» «Holnap...» stb.
  - Na ez csakugyan nagyon ártatlan titkosbeszéd; hanem nézze csak, úgy veszem észre, hogy a szemközt lévő állomáson már működni kezd a telegráf.
  - Csakugyan, köszönöm.
  - És mit mondanak? Megért belőle valamit?
  - Igen, azt kérdik, hogy résen állok-e?
  - És mit fog ön felelni?
  - Megadom a jelet, hogy készen állok, ami egyúttal az ellenkező irányban fekvő állomást fölhívja, hogy szintén figyeljen.
  - Igen elmés berendezés.
  - Öt perc múlva már beszélni is fog, majd meg tetszik látni, - mondta kevélyen a kis szürke ember.
  - Tehát öt percem van még a cselekvésre; az pedig több mint elég, - mondta magában Monte Cristo, azután fönhangon folytatta: - Megenged nekem egy kérdést uram?
  - Kérem!
  - Szeret kertészkedni?
  - Az minden szenvedélyem.
  - És boldog volna-e, ha húsz lábnyi kertecske helyett két holdnyi területe lenne?
  - Paradicsomot varázsolnék belőle.
  - Mégél abból a potom ezer frankból?
  - Szűkecskén, de csak eltengődöm belőle.
  - Ha legalább nagyobb kertje volna!
  - Hát bizony nagyobb is lehetne, uram.
  - És még hozzá azok az átkozott sáskák mindenét elpusztítják!
  - Megvert velük az Isten.
  - Mondja csak, kérem, ha úgy véletlenül egyszer hirtelen megháborodna éppen akkor, mikor a tudósítás folyik?
  - Hát bizony akkor aligha látnám meg, mit mutatnak odaát.
  - És mi következne abból?
  - Hogy nem ismételném meg a jeladást.
  - És azután?
  - Hogy ha hanyagságot bizonyítanának rám, megbírságoznának.
  - Mennyit kellene fizetnie?
  - Száz frankot.
  - Egész fizetésének tizedrészét; kemény bírság!
- A telegráfus nagyot sóhajtott.

- Talán meg is esett már egyszer önnel?
  - Egyetlen egyszer, uram, mikor egy gyönyörű kis rózsatövet oltottam be.
  - És ha netalán felcserélné a jeleket, vagy egészen más értelmet adna neki?
  - Tüstént elkergetnének és elveszteném még a nyugdíjamat is.
  - A háromszáz frankot?
  - Vagyis száz tallért, uram; gondolhatja, hogy sohasem fogok ilyesmit megkockáztatni.
  - Még tizenöt esztendei fizetéséért sem? Ennyiért már érdemes volna meggondolni a dolgot, mi?
  - Tizenötezer frankért?
  - Igen.
  - Ne ijesztgessen, uram.
  - Bah!
  - Kísértetbe akar hozni?
  - Olyanformán. Értse meg jól, tizenötezer frankot mondtam.
  - Bocsásson meg, uram, a szomszéd telegráf már működik, oda kell figyelnem...
  - Hagyja azt az ostoba telegráfot és ide nézzon!
  - Mit, mit nézzek?
  - Csak ismeri talán ezeket a szép kis papírszeleteket?
  - Bankjegyek!
  - Még pedig a nagyjából; tizenöt darab.
  - Kié ez a pénz?
  - Öné volna, ha akarná.
  - Az enyém! - kiáltott föl csillogó szemekkel a kis ember.
  - Igen, igen, az ön kizárólagos tulajdona.
- A telegráfus rettenetes kínokat állott ki.
- Nézze, uram, a szomszéd állomás már működni kezd.
  - Hadd működjék, ha jól esik neki!
  - Uram, ön szórakozottá tesz és meg fognak bírságozni.
  - Száz frankkal; hát nem okosabban tenné, hogyha elfogadná ezt a tizenöt darab ezrest?
  - Nézze, a szomszéd már nyugtalankodik, másodszor ismétli meg a jeleket.
  - Ne törődjön vele, hanem tegye el ezt.
- És kezébe nyomta a bankjegycsomót.
- Hanem ez még nem minden, tizenötezer frankból még nem tudna megélni.
  - Hiszen hivatalom is van.
  - Azt el fogja veszteni, édes barátom, mert más jeleket fog mutatni, mint az előbbi állomás telegráfusa.

- Oh, uram, mit követel ön tőlem?

- Egy kis semmiséget.

- Ha csak erőszakkal keresztül nem viszi...

- Csakugyan az a szándékom, - mondta Monte Cristo és egy másik bankjegycsomót vett ki a zsebéből.

- Itt van még tízezer frank; az előbbi tizenötlet együtt összesen huszonöt darab ezres. Ötezer frankért vesz magának egy kétholdas telket, szemrevaló házacskaival a közepén; a többi húszezernek ezer frank évi kamatából pedig pótolva lesz a fizetése.

- Kétholdas kert?

- És ezer frank évi jövedelem.

- Én édes Istenkém, mit tegyek?

- Fogadja el!

És Monte Cristo erővel markába nyomta a tíz darab ezrest.

- Mit kell tennem érte?

- Semmi különös nagy dolgot.

- De mégis?

- Adja meg ezeket a jeleket a telegráffal.

Monte Cristo egy darab papirost vett elő, melyen három-három kurta vonal mindenféle elhelyezésben sorakozott egymásután abban a sorrendben, ahogy eleven jelekké kellett változtatni.

- Amint látja, nem is olyan hosszú.

- Igen, kérem, hanem...

- Hanem ezentúl megmaradnak a barackjai és épen fogyaszthatja el őket.

Ennek a kijelentésnek már megvolt a kellő hatása: a kis szürke ember lángragyúlt arccal, lázas buzgalommal utánózta gépével a papirosra rajzolt jeleket, a szomszéd telegráf minden kétségbeesett ficáncolása dacára, melynek jeles kezelője nem tudta megérteni, mit jelent a homlok-egyenest ellenkező jeladás és azt hitte, hogy a derék baracktenyésztő kolléga végképp megháborodott.

A tulsó állomáson azonban lelkiismeretesen továbbadták a jeleket, s ilyenformán el is juttatták szerencsésen a belügyminisztériumba.

- No, lássa kérem, ennyi az egész, s most már ön jómódú ember.

- Igen ám, de milyen áron!

- Hallgasson rám, kedves barátom, - vigasztalta Monte Cristo, - nem szeretném, ha lelki-furdalásai lennének miattam; esküszöm önnek, hogy senkinek sem ártott vele és csupán az isteni gondviselést szolgálta.

A kis telegráfus elővette a bankjegyeit, sorra megtapogatta, megvizsgálta és megolvasta; hol elsápadt, hol nekiperült, végre lerohant a szobájába egy pohár vízáért, hanem a korsóig már nem juthatott el, ájultan terült végig a sarokbahányt száraz hüvelyes babon.

Öt perccel azután, hogy a telegráfon jelzett hír a minisztériumba érkezett, Debray kocsijába ugrott és lóhalálában hajtattott Danglarsékhoz.

- Vannak férjének spanyol állampapirjai? - kérdezte mohón a bárónétól.
- Úgy gondolom, van vagy hat millió értékben.
- Bármily áron azonnal el kell adnia.
- De miért?
- Mert Carlos elmenekült Bourgesből s már Spanyolországban van.
- Honnan tudja?
- Ej, hát onnan, ahonnan minden egyéb ujságot, - válaszolt vállat vonva a lelkiismeretes hivatalnok.

A báróné nem sokáig kérette magát, hanem a férjéhez sietett, ki viszont esze nélkül rohant tőzsdeügynökéhez, elrendelve, hogy spanyol papirjain bármi áron adjon túl.

Mikor látták, hogy Danglars eladja papirjait, az árfolyam tüstént tetemesen megcsökkent. Danglars ötszázezer frankot vesztett, de szerencsésen megszabadult minden spanyol papirjától.

Még az este olvasta a Messengerben:

*«A telegráf jelentése:*

Don Carlos király a legszigorúbb felügyelet dacára elmenekült Bourgesből és a cataloniai határt átlépve, Spanyolországba tért. Barcelona pártjára állott.»

Egész este mindenki csak Danglars bámulatos előrelátását csodálta, ki papirjait idején eladva, mindössze ötszázezer frankot vesztett.

Azoknak ugyancsak kegyetlen éjszakájuk volt, kik megtartották papirjaikat, vagy éppen a Danglarséit vásárolták meg.

A Moniteurben másnap ezt lehetett olvasni:

«A Messengerben Don Carlos szökéséről és a barcelonai pártütésről megjelent hír teljesen alaptalan.

Carlos király most is Bourgesben van és a félsziget teljes nyugalomnak örvend.

Az egész félreértés oka néhány, a köd miatt balulértett telegráf-jeladás.»

A papirok árfolyama egyszerre roppant magasra szökött.

Danglarsra nézve veszteségben és elmaradt nyereségben össze-vissza egy millió volt a különbség.

- Nagyon helyes! - szólta Monte Cristo Morrelhez, ki éppen akkor volt nála, mikor még általános beszéd tárgya volt az a különös fordulat, melynek Danglars áldozata lett. - Lássá kérem, potom huszonötezer frankért olyan dolgot fedeztem föl, amiért szívesen áldoztam volna százezret is.

- Mit tetszett fölfedezni? - érdeklődött Maximilien.

- Kitűnő módszert arra nézve, hogyan szabadíthatom meg a kertészt a sáskáktól, ha barackfáit pusztítják.

## V. Hazajáró lelkek.

Az auteuili nyaralón, legalább kívülről, első pillantásra nyoma sem látszott a fényűzésnek s távolról sem lehetett volna sejteni, hogy a pompakedvelő Monte Cristo gróf lakik benne; ez az egyszerű külső azonban egyenes kívánsága volt tulajdonosának, ki határozottan elrendelte, hogy semmit se változtassanak meg a ház külsején; annál különb volt azután a belső berendezés. A kaput átlépve már egészen más látvány tárult a szemek elé.

Bertuccio önmagát multa fölül a bútorok ízléses megválasztásában, gyors elrendezésében. És úgy, amint hajdanában d'Antin herceg egy éjszaka alatt többől kivágatott egy egész fasort, mely XIV. Lajos ő felsége szabad kilátását gátolta, Bertuccio mester viszont parkká változtatott egy kopár udvart és három nap alatt teleültette susogó nyárfákkal, hatalmas gyökerével együtt kiemelt sycomorral, s az összeboruló lomb most tűs árnyékot vetett a ház homlokzatára, mely előtt zöld bársonyos pázsitágyak terültek el, lágy szőnyegeiken a reggeli öntözés után még most is csillogó vízcsöppekkel.

Bertuccio természetesen csupán végrehajtója volt a gróf akaratának, mert Monte Cristo még az egyes fák helyét és a pázsitágy alakját is előre kijelölte.

Az udvar annyira megváltozott, hogy saját állítása szerint még Bertuccio sem ismert volna rá szép uj zöld köntösében.

Az intendáns szívesen átalakította volna a kertet is, hanem a gróf határozottan kijelentette, hogy még egy bokorhoz sem enged nyúlni. Bertuccio azzal kárpótolta magát, hogy telerakta az előszobákat, a lépcsőházat és valamennyi kandalló párkányát cserepes virággal.

A húsz esztendő óta lakatlanul álló sötét, komor ház, melynek minden porcikája még néhány nappal ezelőtt az ódonság bélyegét viselte magán, egyszerre megifjodott és vidám képet öltött a gróf kitünő intézkedései és az intendáns pontos végrehajtása következtében; minden tökéletesen az ő ízlésének megfelelően volt elrendezve, s ha kedve kerekedett ide jönni, kezeügyében találta kedvenc könyveit, legkedvesebb festőinek alkotásait, s néhány darabot kiváló fegyvergyűjteményéből; még az előszobában is farkcsóválva fogadta egy-egy kedves ebe, melyekkel szívesen foglalkozott üres óráiban, s a falakon függő kalitkákban dalos madarak csicseregtek; olyan volt ez az egész ház, mintha hosszú, halálos álomból ébredt volna új életre és csillogó-ragyogó otthoniasságával még az odatévedt idegenre is olyan benyomást tett, mintha évek óta ismerte volna már, s még távozóban is szeretettel kell mosolygó képére gondolnia.

A szolganépség vidáman sürgött-forgott a szép udvaron; a szakácsok és kukták úgy jártak-keltek benne, mintha ott születtek volna, a többi cseléd pedig eloszlott a folyosókon, lépcsőházban és előszobákban, s benépesítette a kocsiszíneket. Az istállóban, a jászol elé kötött pompás paripák nyihogva válaszoltak a lovászyerekek hízelgő szavaira, kik nagyobb tisztelettel beszéltek velük, mint sok helyen az urasággal szoktak a cselédek.

A könyvtár-szobában, két átellenes falon, hatalmas szekrényekben körülbelül kétezer kötetnyi kiváló modern munka pompázott gyönyörű, aranyozott hátú piros szattyán bőrkötésben.

A ház túlsó végében, a könyvtárral ellentétes oldalon volt az üvegház, telve óriás japánvázákban díszlő ritka délszaki növényekkel és ez illatos, gyönyörű növényvilág közepette, pálmák-tól körülvéve állt egy pompás tekeasztal, zöld posztóján az imént félbehagyott játék után még ott maradt tekegolyókkal.

Bertuccio csupán egyetlen szobát hagyott meg változatlan eredetiségében. A szolgák kíváncsian, Bertuccio pedig dobogó szívvel haladt el mindig e szoba előtt, melybe a főlépcsőn lehetett eljutni, de amelyből a már említett titkos lépcső vezetett a kertbe.

A gróf pontban öt órakor megérkezett Ali kíséretében az auteuili ház elé. Bertuccio türelmetlenséggel elegyes izgalommal várta; remélte, hogy fog néhány elismerő szót hallani, de kétségbeesve gondolt egyúttal a gróf összeráncolt homlokára, ha netalán hibát követett volna el.

Monte Cristo áthaladt az udvaron, keresztül-kasul járt az egész házban és kertben, anélkül, hogy elégedetlenségének vagy tetszésének legcsekélyebb jelét adta volna.

Csak akkor szólalt meg, mikor a hálósobába értek, mely az elzárt szobával ellenkező oldalon volt, s egy kis rózsafabútor fiókjára mutatva mondta:

- Ebben csupán keztyűt lehet tartani.

- Méltóztassék kinyitni, gróf úr, keztyűket fog benne találni, - válaszolt mosolyogva Bertuccio.

Egyebütt is minden holmit rendeltetése helyén talált. Üvegcséinek, dohányzókészletének, ékszereinek megvolt a maguk kellő helye.

- Jól van, - mondta elégedetten.

Bertuccionak örült a lelke, hogy kinyerte meglegedését, oly nagy befolyása volt ez embernek egész környezetére.

Pontban hat órakor lódobogás hallatszott a kapu felől. A mi derék spahi-kapitányunk érkezett meg a Medeáján.

Monte Cristo szíves mosollyal fogadta a lépcső aljában.

- Bizonyára én érkeztem legelsőül, - kezdte Maximilien, - de magam is úgy akartam, mert jól esnék egy kis ideig egyedül csevegnem önnel, mielőtt a társaság gyülekezni kezd. Julie és Emmanuel szívből üdvözik. De micsoda pompás kis fészek ez! Igaz, mondja csak gróf úr, kellően fogják gondozni lovamat az emberei?

- Legyen nyugodt, kedves Maximilien, értenek a lovakhoz.

- Mindenekelőtt jól meg kell csutakolni. Micsoda paripa, gróf úr, olyan sebes, mint a szélvész!

- Meghiszem, ötezerfrankos paripától meg is követelheti az ember, - mondta olyan hangon, mintha fiához beszélne.

- Sokallja talán? - kérdezte Morrel az ő szokott kedves mosolyával.

- Isten mentsen! Csak akkor sokallanám, ha a ló nem felelne meg.

- Olyan pompás, gróf úr, hogy még Château-Renaud is, kinél széles e hazában nincsen külön lovás és Debray, ki a miniszter telivér arab ménjét lovagolja: elmaradt mögöttem az úton, pedig korábban indult el mind a kettő; Danglars báróné fogata pedig alig tesz meg hat mérföldnél többet egy óra alatt, s egészen elmaradt mögöttem.

- Tehát ők is jönnek már?

- Úgy látszik, már meg is érkeztek.

A kapu előtt verejtéktől összezsapzott szügyű fogat tüszkölt az örült vágatástól. Bekanyarodva az úton, megállt a följáró előtt, két lovas kíséretében.

Debray lepattant a nyeregből s a kocsiajtót fölnyitva, karját nyújtotta a bárónénak. A báróné ügyes és hirtelen mozdulata nem kerülte el Monte Cristo figyelmét, bár senki más nem vette észre.

Danglarsné kezéből egy kis levélke csúszott át a miniszteri titkár kezébe, oly ügyességgel, mely ezen a téren rendkívüli nagy gyakorlatra vallott.

Felesége mögül a bankár is lekászolódt, oly halvány, beesett arccal, mintha nem is hintájából, hanem a koporsójából szállott volna ki.

Danglarsné futó tekintettel fürkészte maga körül az udvart, az oszlopcsarnokot és a ház homlokzatát; ezt a tekintetet is csupán Monte Cristo értette meg. Némi megindulás látszott rajta, mikor a lépcsőkön fölhaladt, hanem azután, hogy elterelje gondolatait, megszólította Morrelt:

- Ha barátom volna, Morrel úr, megkérdezném, hogy eladó-e a lova?

Morrel mindenáron ajkaira erőltette a mosolyt, de nem nagyon sikerült neki, azután Monte Cristo felé fordult, mintha őt akarta volna megkérni, hogy mentse ki zavarából.

A gróf megértette tekintetét.

- Miért nem intéz hozzám ilyen kérdést, asszonyom?

- Önnel szemben sohasem lehet megkockáztatni ilyen óhajtat, mert semmi esetre sem hagyná teljesítetlenül. Azért intéztem Morrel úrhoz a kérdést.

- Sajnos, asszonyom, elsősorban én magam tanúskodhatom, hogy Morrel úr nem válhat meg lovától; most már becsületbeli dolog megtartania.

- Mennyiben?

- Fogadott valakivel, hogy Medeát fél esztendő alatt megszelidíti. Megértheti báróné, hogy ha időnek előtte túladna rajta, nemcsak a fogadást vesztené el, de még azzal is vádolnák, hogy megszeppent a tüzes paripától; már pedig egy spahi-kapitány még a legszebb asszony kedvéért sem viselhetné el azt a rettenetes vádat.

- A dolog így lévén, asszonyom... - mondta Morrel, hálás pillantással köszönve meg Monte Cristo segédelmét.

- Különben is azt hiszem, - vágott szavaiba rosszúl leplezett bosszúsággal a bankár, - hogy van már önnek ilyen lova bőven.

Danglarsné sohasem szokott efféle támadásokat eltűrni, anélkül, hogy azonnal vissza ne vágott volna, de most, általános meglepetésre, úgy tett, mintha nem is hallotta volna s egy szóval sem válaszolt.

Monte Cristo mosolygott ezen a szokatlan alázatosságot tanúsító hallgatáson és a bárónéhoz fordulva két hatalmas kínai porcellánvázára tette figyelmessé, melyekben hatalmas tengeri kúszó-növények tenyésztek oly buján és üdén, mintha most szakasztották volna föl a tengerfenékről.

A báróné megbámulta.

- De hiszen ezek mindegyikébe egy-egy százados gesztenyefát lehetne átplántálni a Tuileriákba! Hogyan készíthettek ilyen hatalmas vázákat?

- Ah, asszonyom, mi már csak apró kis dísz tárgyak és a csalánszövetű üvegholmi készítéséhez értünk; ezek pedig itten még a hajdankor munkái, mely nagy dolgokat tudott teremteni.

- Mégis milyen korból valók körülbelül?

- Magam sem tudom; de hallottam, hogy valamelyik kínai császár egy roppant égetőkemencét építtetett valamikor, melyben egyenként tizenkét ilyen óriás vázát égettek ki. Kettő meghasadt és szétpattant a hőségtől; a többi háromszáz ölnyre sülyesztettek le a tenger fenekére. A tenger tudta, mit kívánnak tőle és a vázakba telepítette kúszó iszalagjait, körülhálózta koralljaival és benépesítette a csigák mindenféle fajtájával; kétszáz esztendő alatt azután el is lepte valamennyit a fövény, mert a császár, ki végre akarta hajtani ezt a kísérletet, áldozatul esett egy palotaforradalomnak, s csupán irataiban maradt nyoma az égetésnek és a tengerfenékre való sülyesztésnek. Ezt a följegyzést is csak két század múlva találták meg és csak akkor kutattak a vázak után. Az öböl megjelölt helyén a legcsodálatosabb mélységjáró készülékekben szálltak alá a bűvárok, de mindössze hármat találtak meg a tízből, a többinek már csak a cserepei heverték a tenger fenekén. Kedves nekem ez a két váza, mert valahányszor rájuk tekintek, mindig úgy rémlik előttem, mintha kimeredt üveges szemekkel, félelmetes, alakatlan tengeri szörnyek bámulnának rám az iszalag buja indái alól, hol egykor millió apró halacska keresett menedéket kegyetlen üldözői elől.

Danglars, aki nem volt nagy kedvelője az efféle kuriózumoknak, az egész elbeszélés alatt egy gyönyörű narancsfa leveleit és virágszirmait csipegette; megúnva azt is, egy kaktusszal kezdett volna hasonlóképpen enyelegni, hanem a kaktusz nem lévén olyan szelíd természetű, mint a narancsfa, kegyetlenül megsúrta.

Fölszisszent, azután a szemeit kezdte dörzsölni, mintha most ébredt volna föl mély álmából.

Monte Cristo mosolyogva szólította meg:

- Úgy tudom, hogy ön nagy kedvelője a festményeknek és oly gyönyörű gyűjteménye van, hogy alig merem bemutatni az enyémet. Ez a kettő Hobbema, ez Paul Potter, van még egy Mieris, két Gérard Dow, egy Raphael, egy Van-Dyck, egy Zurbaran és két-három Murillo, mely egytől-egyig méltó volna arra, hogy az ön gyűjteményében foglaljon helyet.

- Nézzék csak, ez a Hobbema olyan ismerős! - kiáltott föl Debray.

- Csakugyan?

- Igen; ajánlották is a múzeumnak.

- Ott még másolatban sincs meg? - kérdezte odavetőleg Monte Cristo.

- Nincsen, az eredetét pedig nem vásárolhatják meg.

- Miért nem? - kérdezte Château-Renaud.

- Milyen elmés kérdés; hát azért nem, mert nincs rá pénze a kormánynak.

- Ah, bocsánat, - védekezett Château-Renaud, - nyolc esztendő óta naponta hallom ezt a siralmas dolgot, de még mindig nem szoktam hozzá.

- Alig hiszem.

- Bartolomeo Cavalcanti őrnagy, Andrea Cavalcanti vicomte! - jelentette Baptistin.

Frissen borotválva, katonásan kipödrött szürkülő bajusszal lépett be délcegen az őrnagy, mellén három csillaggal és öt érdemkereszttel. Vadonatúj egyenruhája mintha most került volna ki a szabó műhelyéből. Ez volt Bartolomeo Cavalcanti, a gyöngéd apa, kit már ismerünk.

Vele együtt lépett be mosolygó arccal a szintén vadonatúj ruhát viselő Andrea Cavalcanti vicomte, a jó fiú.

A három fiatalember egy sarokban csevegett egymással; tekintetük az apáról a fiúra esett s természetesen az utóbbin pihent meg véglegesen, kit főtől talpig, utolsó porcikájáig végig-elemeztek.

- Cavalcanti!

- Szép név!

- Szép, szép, az olaszoknak szép nevük van, de az öltözködés mesterségéhez nagyon keveset értenek, - jegyezte meg Château-Renaud.

- Ne akadékoskodjék, Château-Renaud, - mondta neki Debray; - a szabója kitűnő és öltözte vadonatúj.

- Éppen ezt kifogásolom rajta. Úgy viseli azt a ruhát, mintha életében ma volna először tisztességesen felöltözve.

- Kik ezek az urak? - kérdezte Danglars a gróftól.

- Mint hallani tetszett, a Cavalcantik.

- Hanem ez csupán nevük, s egyebet nem tudok róluk.

- Ah igaz, hiszen ön nem ismerős az olasz nemesség körében; a Cavalcantiak ereiben hercegi vér folyik.

- És gazdagok?

- Szinte mesésen.

- És mi a szándékuk?

- Szeretnék elkölteni azt a rengeteg vagyont, de nem tudják. Egyébiránt úgy mondták nekem tegnapelőtt, hogy önnél nyitnak hitelt. Elsősorban azért hívtam meg őket, hogy megismerkedjék velük. Azonnal be fogom őket mutatni.

- Úgy veszem észre, hogy a legtisztább franciasággal beszélnek.

- A fiú valami délfranciaországi kollégiumban nevelkedett, gondolom Marseilleben, vagy a környékén. Nagy lelkesedést fog nála tapasztalni.

- Minő irányban? - érdeklődött a báróné.

- Imádja a francia hölgyeket, asszonyom. Mindenáron párisi nőt akar elvenni.

- Nem rossz gondolat! - mondta vállat vonva Danglars.

Danglarsné sokatmondó tekintet vetett férjére, mely más alkalommal a vihar biztos előjele lett volna; most azonban elmaradt a veszedelem és másodszor is magába fojtva a visszavágást, hallgatott.

- Úgy látszik, ma kegyetlen rossz kedvében van a báró, - mondta Danglarsné felé fordúlva Monte Cristo; - talán a miniszteri székbe akarják beleerőszakolni?

- Nem, egyelőre, legalább tudtommal, nem. Inkább azt hiszem, hogy a börzén vesztett, s dülva-fülva mindenre van valami epés megjegyzése.

- Monsieur és madame de Villefort! - jelentette Baptistin.

Villefort, dacára jól fegyelmezett arcvonásainak, láthatólag föl volt indulva. Monte Cristo érezte, hogy remeg, mikor kezét szorított vele.

- Igazán alakoskodni csak a nők képesek, - mondta magában Monte Cristo, Danglarsnét szemlélve, ki barátságosan mosolygott a királyi ügyész felé, ki feleségét szívélyesen karolta át.

A kölcsönös bemutatások közben észrevette a gróf, hogy Bertuccio a szomszédos kis szalónba suhan és igyekszik vele megértetni, hogy volna valami kérdeznivalója.

Bement utána.

- Akar valamit, Bertuccio?
- Méltóságod még nem volt szíves közölni velem a vendégek számát.
- Ah, igaz, elfeledtem.
- Hány személyre terítsek?
- Olvassa meg ön maga.
- Valamennyien itt vannak már, gróf úr?
- Igen.

Bertuccio kitekintett a félig nyitva maradt ajtón.

Monte Cristo érdeklődve nézte. Bertuccio egyszerre csak fölkiáltott:

- Istenem!
- Mi baja van?
- Tetszik látni azt az asszonyt?
- Melyiket?
- Azt a fehérruhást, ki tele van gyémánttal! Azt a szőkét!...
- Danglarsnét gondolja?
- Nem tudom én, hogy hívják, hanem hogy ő az, annyi bizonyos!
- Kicsoda?
- Az a nő, a kertben... áldott állapotban volt és föl-alá sétált, várva... várva...

Bertuccionak leesett az álla és minden hajaszála égnek állott.

- Nos, kire várva?

Bertuccio szó nélkül mutatott Villefortra, talán még nagyobb rémülettel, mint Macbeth Banquo szellemére.

- Oh!... Oh!... Nem tetszik látni?
- Kit?
- Őt!
- Őt!... Villefort urat, a királyi ügyészt? Hogyne látnám.
- Hát mégsem öltem volna meg?
- Ugyan menjen, Bertuccio, még azt kell hinnem, hogy megháborodott.
- Hát nem halt meg?

- Amint látja, nem; ahelyett, hogy honfitársai szokása szerint a hatodik és hetedik borda közé döfött volna, egy kissé magasabban, vagy alacsonyabban találta beléütni a kést; ezekből a törvényszéki urakból különben is nehéz lehet kiszalasztani a lelket; hanem még az a legvalószínűbb, hogy egy szó sem igaz az egészről, amit ön nekem elmesélt, s csak valami agyrém hitette el önnel magával is; úgy látszik, azt a rettenetes bosszúvágyat nem tudta megemészteni

és nagyon megfeküdte a gyomrát, kedves barátom s lidércnyomása volt. Szedje össze magát és számolja meg a vendégeket: Villefort úr és neje, kettő; Danglars úr és neje, négy; Château-Renaud, Debray és Morrel urak, hét; Bartolomeo Cavalcanti, nyolc.

- Nyolc! - ismételte gépiesen Bertuccio.

- Csak lassan, lassan! mirevaló már annyira sietni! Teringettét, majd elfeledkezett az egyik vendégemről. Tekintsen csak arra balfelé egy kicsit... ott van Andrea Cavalcanti úr, az a feketébe öltözött fiatalember, ki Murillo Madonnájában gyönyörködik. Nézze csak, most éppen erre fordul.

Bertuccio fölsikoltott volna, ha Monte Cristo fagyos tekintete vissza nem szorítja torkára a hangot.

- Benedetto! - hörögte eliszonyodva, - oh végzet!

- Bertuccio úr, az óra félhetet üt és én ezt az időt jelöltem meg ebéd kezdetéül, - mondta szigorú hangon a gróf; - tudja, hogy nem kenyerem a várakozás.

Azzal visszatért a szalónba, hol vendégei már várták, Bertuccio pedig a falhoz támaszkodva támolygott át az étkezőbe.

Öt perc múlva föltáruultak az ajtószárnyak. Bertuccio megjelent a küszöbön és hősies elszánt-sággal, de rettentő erőfeszítéssel mondta ki ezt a néhány szót:

- Gróf úr, találva van!

Monte Cristo fölajánlotta karját Villefortnének.

- Villefort úr, - mondta - legyen Danglars báróné lovagja, kérem.

Villefort a báróné mellé lépett, azután átvonultak valamennyien az étkezőbe.

## VI. Az ebéd.

Nyilvánvaló dolog, hogy az étkezőterembe vonulás közben valamennyi vendég azon tűnődött, miféle csodálatos hatalom vezette őket együvé e helyre, s nyugtalankodtak, hogy miért kellett éppen itt találkozniok, hová pusztá kíváncsiságból jöttek.

És bár a grófról keringő hírek, különös és elszigetelt életmódja, mérhetetlen, mesés gazdagsága körültekintőbbekké tehetné volna a férfiakat, a nőknek pedig egyáltalán nem is lett volna szabad átlépniök az olyan ház küszöbét, melynek háziasszonya nincsen: mégis átlépték az óvatosság és társadalmi illemszabályok korlátait, olyannyira ösztökélte rá mindnyájukat a legyőzhetetlen kíváncsiság.

Még a rettenthetetlen Cavalcanti és fesztelenül mozgó fia is szorongtak egy kissé ebben a társaságban, hol az először látott idegeneken kívül csak egyetlen egy ismerősük volt, kit szintén csak egyszer láttak még, s akinek körmönfont szándékairól nem volt még világos fogalmuk.

Danglarsné összerázkódott, mikor a gróf Villefort-t szólította föl lovagjául, s a királyi ügyész szemei elhomályosultak az aranykeretes csiptető mögött, mikor a báróné karjába ölté a magáét.

Ezek az apróságok nem kerülték el a mindent megfigyelő gróf tekintetét, kit már az emberek pusztá érintkezése is mulattatott.

Villefort jobbján Danglarsné ült, balra tőle Morrel.

A gróf Villefortné és Danglars között foglalt helyet.

Debray a két Cavalcanti közé, Château-Renaud pedig Villefortné és Morrel közé került.

A házigazda ugyancsak kitett magáért, a lakoma pazarul nagyszerű volt, de a párisi rendtől eltérően inkább a vendégek kíváncsiságát, mint étvágját elégítette ki fogásaival. Valóságos keleti vendégség volt, de abból a fajtából, aminőt az arab mesék tündérei elé tálaltak valaha.

Ami drága és izletes gyümölcs a négy másik világrész bőségszarujából Európába kerülhet: mind ott volt az asztalon kínai vázákban és japán tálakon gúlákba halmozva. Hatalmas ezüst tálakon ékes tollkontösüktől meg nem fosztott ritkafajú madarak és nagyszerű tengeri csodák kerültek sorra. Véges-végig az asztalon számtalan különleges formájú palackban a görög szigetvilág és Kis-Ázsia legkitünőbb borai ragadták lelkes fölkiáltásokra a bor-szakértőket. Monte Cristo mosolyogva gyönyörködött az álmélkodó párisiakon, kik föl sem tudták fogni, hogy egy ebéd ezer louis d'orba kerülhessen, anélkül, hogy Kleopatra példájára gyöngyszemek és Lorenzo de Medici módjára fölolvastott arany kerülne fogásra.

Az álmélkodás láttára azután el is nevette magát és vidáman kezdett dobálózni az ő sajátos paradoxonaival:

- Uraim, azt hiszem önök is elismerik, hogy a jólét bizonyos fokán túl már éppen oly nélkülözhetetlen valósággá válik a fölösleges bőség, mint ahogy bizonyos határon túl a hölgyek szemében is már csak az ideál a tekintetre érdemes valóság. Mi is tulajdonképpen a csodálatos? Az, amit már nem tudunk fölfogni. És mit óhajtunk mindig a legjobban? Amit el nem érhetünk. Én a megfoghatatlan és az el nem érhető hajszolásában töltöttem eddigelé egész életemet. Két kitűnő eszközöm van hozzá: a pénz és az akarat. Néha pusztá agyrémet kergetek oly lankadatlan kitartással, mint aminővel ön, Danglars úr, egy új vasúti vonal megalapításán munkálkodnék; vagy mint aminővel ön, Villefort úr, egy ember halálra ítéltetéséért szokott

buzgólkodni, vagy aminővel Debray úr országokat békéltet, Château-Renaud úr valami szép hölgy barátságát igyekszik elnyerni, vagy végre, mint aminővel ön, Morrel úr, egy szilaj mént kísérel megzabolázni. Például tessék megnézni jól ezt a két halat; néhány nappal ezelőtt az egyik még Szent-Pétervártól ötven mérföldnyire, a másik pedig Nápoly közelében ficánkolt a vízben s most együvé kerültek asztalomon. Nem találják mulatságosnak ezt a dolgot?

- Miféle halak ezek? - érdeklődött Danglars.

- Az egyik nevével Château-Renaud úr fog szolgálni, ki megfordult már Oroszországban, - válaszolt Monte Cristo, - a másikkal pedig Cavalcanti őrnagy úr fogja megismertetni.

- Ha nem csalódom, - mondta Château-Renaud, - az egyik tok.

- Valóban az.

- Ez a másik pedig orsóhal, vagy mi, - jelentette ki Cavalcanti.

- Helyesen tetszett mondani. Most pedig, Danglars úr, tessék megkérdezni az urakat arra nézve is, hol kerültek hálóba ezek a halak.

- A toknak ezt a fajtáját tudtommal csak a Volgában lehet halászni, - mondta Château-Renaud.

- Ez a fajta orsóhal pedig, - mondta Cavalcanti, Danglars felé fordulva, - csupán Fusaro tavában tenyészik.

- Csakugyan a Volgából és Fusaro tavából kerültek ide.

- Hihetetlen! - kiáltott föl egyhangúan az egész társaság.

- Az ilyesmi szerzi nekem a legnagyobb gyönyörűséget, - folytatta mosolyogva Monte Cristo.

- Olyan vagyok, mint Neró: *cupitor impossibilium*; és úgy veszem észre, hogy önöknek is nagy gyönyörűségükre szolgál, pedig a húsa talán annyit sem ér, mint a közönséges pontyó vagy lazacé, s tulajdonképpen csak azért kedves önök előtt, mert szinte érthetetlennek találva, most itt látják mindkettőt az asztalon.

- De hogyan szállították Párisba ezt a két halat?

- Nagyon egyszerűen, kérem; az egyiket egy kákával és sással kibélelt hordóban hozták ide folyóvízben, a másiknak a hordójába pedig a tó vizéből töltöttek és szittyóval meg gyékénnyel tömték tele; a szállítás alkalmas szekereken történt, s bár az orsóhalat nyolc napig, a tokot meg éppen tizenkét napig hozták, mindkettő piros kopoltyúval, fürgé elevenen került a konyhára, hol szakácsom az egyiket tejben, a másikat borban főzte meg. Hiszi-e, Danglars úr?

- Távolról sem kételkedem benne, - válaszolt Danglars azzal a vicsorgó ajakrángással, mely nála mosolyt jelentett.

- Baptistin, hozassa be a másik orsóhalat és tokot, az eleveneket.

Danglars elbámult, a kis társaság tapsolni kezdett.

Négy szolga cipelte be a vizinövényekkel telerakott két hordót, melyek mindenikében egy-egy ugyanolyan hal lubickolt, mint az asztalon lévő.

- De mire való egy-egy fajtából mindjárt kettőt hozatni?

- Mert az egyik elpusztulhat esetleg az úton, - mondta a legtermészetesebb hangon Monte Cristo.

- Ez boszorkányság, önnek valóságos varázsló hatalma van és jól mondják a bölcsészek, hogy fölséges dolog gazdagnak lenni, - mondta Danglars. A felesége pedig gyöngéd célzással toldotta meg a mondást:

- Különösen ha az embernek ahhoz méltó gondolatai is vannak.

- Ne halmozzon el bókjaival, asszonyom, hiszen én csak gyöngé utánzója vagyok a rómaiaknak, kik Plinius elbeszélése szerint egész rabszolgahadakat küldtek Ostiából Rómába, hogy szerezzenek néhány darabot abból a halfajtából, mely akkoriban *mulus* néven volt nevezetes, és amely, legalább leírása után következtetve, valószínűleg azonos volt a mi aranyhalunkkal. Akkoriban nagy fényűzés volt az ilyesmi és már csak azért is élve szerezték meg, hogy halálában gyönyörködjenek, mert az élettől elszakadóban az a kis hal háromszor, négyszer is megváltoztatta színét s végigjátszotta a szivárvány minden változatát. Ez a színes haldoklás volt a legfőbb érdeme. Ha élve nem látták, nem is nyúlt hozzá senki a lakomán.

- Igen ám, de Ostia alig van hét-nyolc mérföldnyire Rómától.

- Igaz, de hát nem azért vagyunk tizenkilenc századdal előbbre Lucullusnál, hogy jobban ne tudjuk csinálni!

A két Cavalcanti csak a szemeit meregette; elég eszük volt hozzá, hogy ne szóljanak bele ebbe a társalgásba.

- Bevallom, - mondta Château-Renaud - hogy engem az a végtelen gyorsaság lep meg a legjobban, amellyel önt kiszolgálják. Ugy-e, mindössze öt-hat nappal ezelőtt tetszett megvásárolni ezt a házat, gróf úr?

- Körülbelül.

- Fogadni mernék, hogy egy hét múlva az utolsó porcikájáig át lesz alakítva az egész nyaraló; ha nem csalódom, máris tömördek változás esett rajta, mert bejárata egészen más volt valamikor, s az egykori kopár udvaron most gyönyörű pázsitágak és hatalmas, szinte századosnak látszó fák sorakoznak.

- Csak az árnyas, lombos udvart kedvelem.

- Ezelőtt csakugyan egy kis utcára nyíló ajtón lehetett idejutni, - jegyezte meg Villefortné - mert emlékszem, hogy csodálatos megmentésem alkalmával azon léptem át az ön küszöbét.

- Igen, asszonyom, hanem azóta másfelé tettem át a bejáratot, melynek rácsos kapuin most egyenesen a boulognei erdőbe látok.

- Négy nap alatt megtenni, valóságos boszorkányság! - kiáltott föl Morrel.

- Csakugyan boszorkányság volt ujjíteremteni ezt az ócska házat; mert régi volt és külseje korántsem vidám. Emlékszem még, úgy két-három esztendővel ezelőtt meg akartam vásárolni anyám megbízásából, mikor meghallottuk, hogy Saint-Méran marquis túl akar adni rajta.

- Saint-Méran? - kiáltott föl Villefortné - hát az övé volt, mielőtt ön megvásárolta volna?

- Úgy látszik, az övé.

- Úgy látszik? Hát azt sem tudja, kitől vette?

- Nem én, kérem, az ilyen apróságokkal nem szoktam bíbelődni, arra való az intendánsom.

- Tíz esztendő óta állt lakatlanul ez a ház, - jegyezte meg Château-Renaud - és szinte megdöbbenő volt látni szüntelenül lebocsátott függönyeivel, elrekesztett ajtaival. Az udvaron meg fölburjánzott a gaz, szóval olyan külseje volt, hogy ha nem lett volna egy királyi ügyész apósáé, az ember akaratlanul is arra gondolt volna, hogy valamikor valami nagy bűnt követtek el benne.

Villefort, ki az elébe tett három-négyféle borból egy csöppet sem ivott még eddig, most vaktában nyúlt az egyik után és teli pohárral ürített ki egy hajtásra.

Monte Cristo élvezte a Château-Renaud szavai után bekövetkező mély hallgatást, aztán megszólalt ő is:

- Különös, báró úr, engem is ilyen gondolatok környékeztek, mikor először pillantottam meg ezt a házat; oly komornak, oly gyászosan sötétnek láttam, hogy sohasem vásároltam volna meg, ha intendánsom nem siet annyira a dologgal. Valószínűleg jó sápot kapott a jegyzőtől.

- Valószínűleg, - tördelte Villefort, mosolyogni igyekezvén - de higgye el, én mit sem tehetek erről a gondozatlanságról. Saint-Méran úr el akarta adni a házat, mivel az is kiegészítő része unokája hozományának és azért indult pusztulásnak, mert oly sokáig lakatlanul állott.

A hozomány szó hallatára elhalványult Morrel.

Monte Cristo folytatta:

- Mindenekfölött egy külsőleg nagyon egyszerű, vöröskárpitos szoba tűnt föl előttem titokteljesnek, csaknem drámainak.

- Miért? - kérdezte Debray.

- Magam sem tudom. Vagy számot adhat az ember magának ösztönszerű érzéseiről? Hány olyan helyre bukkan az ember életében, mely első perctől fogva komor gondolatokkal tölti el! Hogy miért, senki sem tudja; talán a hasonlatosság valamely sötét emlékekkel, vagy pusztán ötlet, mely más idők és körülmények eseményeit idézi föl bennünk, anélkül, hogy a valóságos jelennel csak a legtávolabbi összefüggésben is lenne. Engem például az a szoba csodálatosképpen a Ganges marquise, vagy Desdemona szobájára emlékeztet. Különben önök is meg fogják látni, mert ebéd után meg kell önöknek mutatnom; a feketekávét majd a kertben isszuk meg; szóval, ebédutánra egy kis látványossággal fogok szolgálni.

Monte Cristo kérdő tekintettel fordult vendégei felé, mire Villefortné fölemelkedett és példáját valamennyien követték.

Csak Villefort és Danglarsné maradtak még tovább is székeiken, mintha oda lettek volna szögezve; egymásra meredve haboztak mind a ketten.

- Hallotta? - susogta Danglarsné.

- El kell mennünk, - válaszolt Villefort fölemelkedve, s karját nyújtotta a bárónénak.

A vendégek kíváncsiságtól sarkalva már szerte kalandoztak az egész házban, mert Monte Cristo ajánlatát úgy értelmezték, hogy a látnivaló nem csupán az említett szobára szorítkozik, hanem az egész palotává varázsolt házat fogja megmutatni. Mikor a többiek mind eltávoztak már, Monte Cristo bevárta a visszamaradt kettőt is, s mikor átlépték a küszöböt, olyan mosollyal tette be utánuk az ajtót, mely jobban elrémitette volna, ha megpillantják, mint az a szoba, melybe menniök kellett.

Sorra vettek minden helyiséget, s áthaladva a keleti módra dagadó kerevetekkel bútorozott termeken, dohányzószobán, fegyvergyűjteményen, régi mesterek műveivel teleaggatott falú szalonokon, fantasztikus tarka mintákkal hímezett kínai szöveggel kárpitozott boudoirokon, végre elértek a nevezetes szobába.

Nem volt benne semmi különös, ha csak az nem, amit a leszálló esthomályban is észre lehetett venni, hogy meg volt hagyva eredeti berendezése s még foszladozó kárpitját sem cserélték ki újjal. Ez a két ok különben éppen elég volt arra, hogy az erős félhomályban komornak lássák.

- Huh, szinte megborzasztja az embert! - kiáltott föl Villefortné.

Danglarsné is hebegett valamit, de senki sem értette, mit mond.

Mindenkinek volt valami megjegyzése és közösen megállapították, hogy a szobának ijesztő képe van.

- Megmondtam, ugy-e? - mondta Monte Cristo. - Már magában az ágy is milyen komor azzal a vérvörös mennyezettel! És az a két nyirkosságtól elhalványult pasztell-arckép nem olyan-e, mintha azt akarná mondani rémült szemével, félig nyitott ajkaival: «Én láttam?»

Villefort arca halotthalvány lett. Danglarsné pedig lerogyott egy székre a kandalló mellett.

Villefortné dévajkodva kiáltott felé:

- Van bátorsága leülni arra a székre, talán éppen arra, amelyen azt a bűnt elkövették?

Danglarsné iszonyodva ugrott föl róla.

- Hanem ez még nem minden, - mondta a házigazda.

- Még egyéb is van? - kérdezte Debray, kinek Danglarsné szokatlan fölindulása nem kerülte el a figyelmét.

- Egyéb is van még? - kérdezte Danglars - mert őszintén bevallva, még eddig nem láttunk semmi különöset; nem úgy van-e, Cavalcanti úr?

- Oh kérem, én aki Pisában láttam Ugolino tornyát, Ferrarában Tasso börtönét és Reginiben Francesca és da Paolo szobáját...

- Hanem ezt a kis lépcsőt ön sem látta, - fordult felé Monte Cristo, egy kis titkos szőnyegajtót kinyitva. - Tessék megtekinteni, szeretném tudni, mint vélekednek róla.

- Micsoda rettenetes sötét csigalépcső! - szolt nevetve Château-Renaud.

- Nem tudom, a chiosi bortól-e, mely elszomorítja az embert, vagy nem, hanem annyi bizonyos, hogy én ezt az egész házat feketének látom.

Morrel egyetlen szót sem szolt, mióta Valentine hozománya szoba került.

- Képzelték el valami Othellót vagy Ganges abbét, - kezdte újra Monte Cristo - ki sötét, viharos éjszakán botorkál le ezen a lépcsőn valami gyászos terhet cipelve, mit mindenáron el akar rejteni az emberi szemek elől, de amit az Istené elől el nem rejthet soha.

Danglarsné már félájultan kapaszkodott Villefort karjába, ki szintén támaszt keresett a falban.

- Istenem, mi lelte önt, báróné! - kiáltotta Debray - egyre haloványabb!

- Nagyon természetesnek találom, mert Monte Cristo hátborzongató történeteket mesél nekünk, kétségkívül azért, hogy megdermedjünk a rémülettől, - mondta Villefortné.

- Úgy is van, csakugyan, - erősítette Villefort. - Gróf úr, ön csakugyan halálra ijeszti hölgyeinket.

- De mi baja van hát? - kérdezte halkán Debray Danglarsnétól.

- Semmi, semmi, - tördelte egész testében remegve az asszony, - levegőre van szükségem, semmi bajom sincsen.

- Óhajt talán a kertbe menni? - kérdezte Debray, karját ajánlva a bárónénak és a titkos lépcső felé lépett.

- Nem, nem, inkább itt maradok!

- Csak nem rémült meg talán komolyan, asszonyom? - kérdezte Monte Cristo.

- Nem, de ön oly csodálatos erővel tudja az ember elé varázsolni ezeket a rettenetes dolgokat, hogy szinte valóságnak láttam.

- Nem kell ilyesmit annyira a szívére venni, hiszen a képzelet csapongása az egész! Miért ne képzelhetnénk például ezt a szobát egy igen derék, tisztességes családanya hálósobájának? Miért ne látogathatta volna meg e vörösfüggönyös ágyat Lucina istennő is, s hogy ne zavarják a gyötrelmek után békén elszenderült anya álmát, miért ne osonhatott volna föl e titkos lépcsőn halk léptekkel az orvos, vagy dajka, vagy maga az apa, eltávozva alvó gyermekével...

E megnyugtatóan oly szépen ecsetelt jelenet elbeszélése után Danglarsné halkan fölsikoltott és elájult.

- A báróné nagyon rosszul lehet, legjobb volna kocsijába szállítani, - tördelte hebegve Villefort.

- Oh istenem, hogy éppen most nincsen nálam a flacon!

- Itt van az enyém, - ajánlotta Villefortné.

Monte Cristo azonnal fölismerte, hogy a flacon ugyanazt a piros folyadékot tartalmazza, amit ő oly kitűnő sikerrel használt a kis Édouard ájulásakor.

- Ah! - fordult felé Monte Cristo jól játszott kellemes meglepetéssel.

- Utasításai szerint már én is megkísérlettem.

- És jó sikerrel?

- Azt hiszem.

Danglarsné át vitték egy mellékszobába. Monte Cristo néhány csöppet öntött ajkaira a piros folyadékból, amire magához tért.

- Rettentő álmom volt!

Villefort meg akarta értetni vele, hogy nem álmodott és titkon megszorította kezét.

Danglars időközben, nem lévén valami fogékony az efféle benyomásokra, elhagyta a társaságot és az idősebb Cavalcantival lenn sétálgatott a kertben egy Livornóból Firenzébe tervezett vasúti vonalról beszélgetvén.

Monte Cristo kétségbe volt esve, hogy miatta történt a baj és karonfogva Danglarsné, a kertbe vezette, hol megtalálták Danglarst, amint a két Cavalcantival a kávé mellett tereferélt.

- Csakugyan annyira megrémítettem önt, asszonyom?

- Nem, gróf úr, hanem tetszik tudni, az ilyen benyomások foka is attól függ, hogy minő hangulatban vagyunk.

Villefort erőltetve nevetett.

- És így be fogja látni, hogy ilyenkor elég egy puszta lehetőség vagy agyrém...

- Higyjen, amit akar, kérem, - vágott közbe Monte Cristo - én meg vagyok győződve, hogy ezek a falak valami nagy büntettet láttak valamikor.

- Gondolja meg jól, hogy mit mond, gróf úr, - mondta nevetve Villefortné, - velünk van a királyi ügyész is!

- Lelkemre, örülök neki, mert fölhasználok az alkalmat, hogy bővebb fölvilágosításokat adjak a dologról.

- Ön?

- Igen, s még hozzá tanúk jelenlétében.

- Egyre érdekesebb kezd lenni a dolog, - mondta Debray; - és ha csakugyan büntettről van szó, kitünően fogjuk töltöni az ebédutáni órát.

- Határozottan büntettről van szó. Jöjjenek uraim, ön is, Villefort úr, hogy nyilatkozatom illetékes hatóság előtt történhessék meg.

Monte Cristo karonfogta Villefort-t s Danglarsnéval együtt a platánig vonszolta, hol leg-sűrűbb volt az árnyék.

A többiek mind követték.

- Ezen a helyen, - mondta Monte Cristo lábával dobbantva, - fölásattam a földet és munkásaim ásás közben egy ládára, vagyis inkább egy láda vaspántjaira bukkantak, közöttük egy újszülött csecsemő csontvázával. Ez már csak, megengedik, nem pusztá képzelődés?

Monte Cristo érezte, hogy Danglarsné karja görcsösen rángatózik, Villefort keze pedig reszket az övében.

- Csecsemő csontváza? Teringettét, akkor nagyon komoly a dolog! - kiáltott föl Debray.

- Lássák, - mondta Château-Renaud, - én nem csalódtam, mikor az imént azt állítottam, hogy a háznak is éppen úgy van lelkük és arcuk, mint az embereknek, s hogy külsejükről következtetést lehet vonni belsejükre. Ez a ház komor volt, mert lelkifurdalás gyötörte; lelkifurdalásai voltak, mert bünt rejtegetett.

- Ki merné határozottan állítani, hogy büntettről van szó? - kérdezte Villefort minden erejét összeszedve.

- Kétkedhetnék benne valaki, hogy ha elevenen eltemetett csecsemőt talál a kertben? - fordult felé Monte Cristo. - Vagy minek lehetne másként nevezni, - királyi ügyész úr?

- De ki mondta önnek, hogy elevenen temették el?

- Hogyha halott lett volna, nem hantolták volna el itt. Ez a kert sohasem volt temető.

- Mivel büntetik ebben az országban a gyermekgyilkost? - kérdezte ártatlan képpel Cavalcanti őrnagy.

- Egész egyszerűen lecsapják a fejét, - vetette oda Danglars.

- Tehát lenyakazzák? - kérdezte Cavalcanti.

- Olyanformán... ugy-e, Villefort úr? - fordult felé Monte Cristo.

- Igen, gróf úr, - hörögte a királyi ügyész minden emberi formájából kikelve.

Monte Cristo belátta, hogy többet már nem viselhet el az a két ember, akik miatt ezt a kerti jelenetet rendezte, s nem akarván a végletekig menni, másra terelte a társalgást.

- Ej, uraim, a kávéról meg egészen elfeledkeztünk.

És a pázsitágy közepén fölállított asztal felé vezette vendégeit.

- Röstellem ezt a gyengeséget, gróf úr, - susogta Danglarsné, - hanem ezek a borzasztó dolgok egészen fölzavarták lelki nyugalmamat, nem bírom tovább, le kell ülnöm.

És lerogyott az egyik székre.

Monte Cristo hajlongva távozott el tőle és Villefortnéhoz lépett.

- Úgy hiszem, Danglarsnénak még egyszer szüksége lesz az ön flaconjára.

De mielőtt Villefortné barátnőjéhez ért volna, a királyi ügyész a szék fölé hajolt és halkán Danglarsné fülébe súgta:

- Beszélnem kell önnel.
- Mikor?
- Holnap.
- Hol?
- A hivatalomban, ha nincs ellene kifogása, az volna még a legbiztosabb hely.
- El fogok menni.

Ebben a pillanatban lépett hozzá Villefortné.

- Köszönöm szíves figyelmét, - mondta mosolyogni próbálva Danglarsné, - már elmúlt, sokkal jobban vagyok.

## VII. A koldus.

Beesteledett már és Villefortné kijelentette, hogy ideje volna Párisba visszatérni; Danglarsné rosszulléte dacára sem merte volna megkockáztatni ebbéli óhaját.

Villefort megörült neje kívánságának s ő volt az első, aki készülödni kezdett. Danglarsnénak is följánlott egy helyet Landauerjában, hogy neje útközben is ápolhassa. A bankár annyira elmerült az ipari dolgokról Cavalcantival folytatott érdekes vitába, hogy semmit sem vett észre, ami körülötte történt.

Monte Cristo, mikor Villefortnétól elkérte a flacont, észrevette, hogy a királyi ügyész Danglarsné fölébe hajol és a helyzetből következtetve körülbelül kitalálta, mit súghatott oly halkan a bárónénak.

Nem tartóztatta tovább vendégeit, s mikor a hölgyek elhelyezkedtek Villefort kocsijában, Morrel, Debray és Château-Renaud is lóra pattantak, Danglars pedig, kit Cavalcanti egészen elragadott, meghívta kocsijába az őrnagyot.

Andrea Cavalcantit már a kapu előtt várta tilburyja és angolos gúnyába bújtatott groom, ki csak nagynehezen kapaszkodott föl az óriás angol ló hátára.

Andrea alig beszélt valamit az egész ebéd alatt; elég esze volt hozzá, hogy óvatos legyen és inkább hallgatott, semmint valami ostobaságot szalasszon ki ez előkelő vendégek jelenlétében, kik között nem csekély ijedelmére még egy királyi ügyész is volt.

Később azonban már Danglars körül forgolódott, ki meg volt győződve, hogy Monte Cristo nem tartana ismeretséget sem az őrnaggyal, sem kissé bátortalan fiával, ha csak nem nábob az öreg Cavalcanti, ki azért jött Párisba, hogy egyetlen fiát a világba léptesse.

Nagy gyönyörűséggel szemlélte az őrnagy ujján sziporkázó hatalmas gyémántot, mert az őrnagy, mint okos és tapasztalt emberhez illik, sietett valami értéktárgyba fektetni pénzét, attól tartván, hogy a bankjegyeket valami baj érheti. Ebéd végeztével azután utazás és mindenféle vállalatok fölemlítése révén alaposan kikérdezte az apát is, meg a fiút is életük módjáról, kik, mivel tudták, hogy Danglarstól vehetik föl az apának kijáró egyszer s mindenkorra szóló negyvennyolcezer frankot és a fiú ötvenezer franknyi évi járandóságát, csupa szívesség és udvariasság voltak a bankár irányában s nagy elragadtatásukban szüntelenül a kezeit szorongatták.

A bankárnak Cavalcanti iránt érzett tiszteletét egy másik körülmény pedig valósággal hódolattá változtatta. Az őrnagy t. i. híven a horatiusi elvhez: *nil admirali*, nem lepődött meg a gróf fényűzésén, egy szó megjegyzése sem volt rá, s csupán tudományos készültségéről tett tanúságot, mikor megmondta, melyik tóból kerülnek ki a legkitünőbb orsóhalak. E kijelentés után szó nélkül fogyasztotta el a maga porcióját. Danglars úgy magyarázta, hogy mind e dolgok nagyon megszokottak már a dicső Cavalcantiak kitünő ivadéknál s hogy luccai palotájába ő is éppen oly úton-módon hozat svájci pisztrángokat, bretagnei tengeri sáskát, mint ahogy a gróf orsóhalait hozatta Fusaro tavából és tokjait a Volga halászeitől. Ilyenformán nagyon megörült Cavalcanti nyilatkozatának:

- Holnap leszek bátor üzleti ügyekben fölkeresni.

- És én boldog leszek, ha fogadhatom önt, - válaszolt Danglars.

E szavak után ajánlotta Cavalcantinak, hogy ha hajlandó volna arra a rövid időre megválni fiától, engedje meg, hogy ő vigye el a kocsijában a Des Princes fogadóig.

Cavalcanti olyasmit válaszolt, hogy fia már régen önálló életet folytat, nem talál benne semmi különöset, ha hazafelé is külön-külön mennek.

Az őrnagy tehát a bankár kocsijába került, kit egészen elbűvölt e tiszteletreméltó férfiú rendkívüli takarékosága, ki fiának csak ötvenezer frankot ad évenként, pedig szavaiból következtetve legalább félmillió évi jövedelme lehet.

Andrea, hogy kellő tiszteletet keltsen maga iránt, mindjárt avval kezdte kocsibaszállás előtt, hogy a sárga földig lehordta groomját, miért nem állt a följáró elé, miért maradt a kapuban és hogy neki harminc lépésnyire kell most botorkálni, míg fölfedezi tilburyját.

A groom alázatosan tűrte a dorgálást és a türelmetlenül toporzékoló mén zabláját megrántva, átadta Andreának a gyeplőt, ki már a fölhágóra lépett.

Ebben a pillanatban valaki vállon bökte. Andrea azt hitte, hogy Danglars vagy Monte Cristo akarnak még mondani valamit neki és visszafordult.

Hanem helyettük egy sajátságos, napsütötte arcú, sűrű fekete szakállú idegent vett észre, ki karbunkulusként csillogó szemekkel mosolygott rá, gúnyos vigyorgásra vont ajkaiból harminckét hófehér hegyes sakálfogat vicsorgatva felé.

Őszbecsavarodott feje nagy vöröskockás kendővel volt bekötve; hosszú, csontos alakját sarkig befödte a szennyes, foszladozó köpeny, mely alatt szinte hallani vélte az ember, hogyan verődnek össze járásközben e lábrakelt csontváz bordái. Andrea legelsőbbben is a vállára tett kezét pillantotta meg, amelynek óriási voltától szinte megrettent. Vajjon fölismerte a kocsi-lámpa világa mellett, vagy csupán az idegen ijesztő külseje rémítette meg? Magunk sem tudjuk, hanem annyi bizonyos, hogy riadtan hőkölt vissza, mikor megpillantotta.

- Mit akar tőlem?

- Bocsánat, polgártárs, - válaszolt az idegen, kalapja helyett a vörös kendőt érintve meg köszöntésül, - lehetséges, hogy kellemetlen önnek ez a találkozás, de volna önnel egy kis beszédem.

- Ilyen későn nem szokás koldulni, - rivallt rá a groom olyan mozdulattal, mintha egyszeriben meg akarta volna szabadítani urát a tolakodótól.

- Eszem ágában sincs koldulni, barátja az erénynek, - válaszolt gúnyos mosollyal az ismeretlen. - Csak egy kis beszédem volna az uraddal, aki két héttel ezelőtt megbízott valamivel.

- Ki vele, - mondá Andrea, ki eléggé összeszedte már magát, hogy legalább a groom észre ne vegye remegését. - Rajta hát, beszéljen, mit akar?

- Hát tetszik tudni, - mondta halkan a piroskendős ember, - mindenekelőtt sehogy sincsen kedvem Párisba kutyagolni. Kegyetlenül elfáradtam, de meg nem is ettem nagykanállal, mint te és alig állok már a lábamon.

A fiatalember megremegett erre a bizalmas megszólításra.

- Mondja meg hát, mit akar tulajdonképpen?

- Ej, hát melléd akarok ülni a kocsiba, szentem, hogy együtt menjünk a városba.

Andrea elsápadt, de szó nem jött ajkára.

- Én Istenem, hát olyan furcsának találod ezt az ötletet, drágalátos szép Benedettem, - folytatta tovább a vöröskendős ember, zsebrevágott kezekkel hetykén tekintgetve rá.

E név hallatára már jobban meggondolta Andrea is a dolgot és odaszólt a groomnak:

- Ezt az embert csakugyan megbíztam valamivel és számolnom kell vele. Menjen szépen el gyalog a sorompóig, ott pedig fogadjon bérkocsit, hogy túlságosan el ne találjon késni.

A groom elbámult, de elsietett.

- Legalább valami sötétebb helyre mennénk! - mondta Andrea.

- Oh, légy nyugodt, gondoskodtam már róla, kitűnő helyre foglak vezetni.

A vöröskendős ember azután megfogta a ló zabláját és olyan helyre vezette a tilburyval, ahol csakugyan senki sem vehette őket észre.

- Hidd el, nem pusztá hiúságból óhajtottam ebbe a szép kocsiba ülni, de Istenemre, szörnyű fáradt vagyok, meg azután nagyon szeretnék elcsevegni veled egy icipicikét.

- Jöjjön, üljön mellém.

Kár, hogy olyan sötét volt, mert valóban érdekes lett volna ezt a csavargót az elegáns fiatal-ember mellett látni a tilbury finom bőrpárnáin.

Andrea hajtott és egy szót sem szólt társához, míg el nem hagyták az utolsó házat is a falu-végen; az ismeretlen is hallgatott s csak úgy magában mosolygott, hogy ilyen pompás fogaton kocsikázhat.

Auteuilön kívül Andrea óvatosan körültekintett, nincs-e közelben valaki, azután megállította a lovat és keresztbefont karokkal fordult a vöröskendős ember felé:

- Miért nem hagy nyugton engem?

- Miért nem vagy hozzám bizalmasabb, fiú?

- Mennyiben nem lettem volna bizalmas?

- Még kérdezed? Mikor elváltunk Pont du Varban, azt mondtad, hogy Piemontba és Toscana-ba szándékozol, pedig Párisba jöttél.

- És ez kellemetlen önnek?

- A legkevésbé sem, sőt ellenkezőleg, azt hiszem, előnyömre fog válni.

- Ah, ah, ez annyit jelent, hogy ki akar zsákmányolni.

- Ugyan mirevaló már az efféle kifejezés!

- Pedig csalódní fog, Caderousse mester, előre is megmondhatom.

- Sohse mérgelődj, kicsikém; te is jól tudod, mi a nyomorúság s talán szintén megfigyelted, mint én, hogy mindig iriggyé teszi az embert. Látod, babám, én azt hittem, hogy te valahol Piemontban és Toscanában szaladgálsz, a facinto vagy a cicerone jeles-mesterségét űzván; szívem mélyéből sajnáltalak, mintha csak a magam gyermeke lettél volna. Hiszen tudod, hogy mindig gyermekemnek neveztelek!

- Térjünk a tárgyra!

- Türelem, hékás!

- Jól van, jól van, folytassa hát.

- És ime, egyszerre csak vadonatúj, előkelő ruhában, groommal, tilburyn látlak viszont. Valami aranybányára bukkantál, vagy bankár lettél, Benedetto?

- Eszerint tehát, mint azt be is vallotta, irigykedik rám, ugy-e?

- Nem, nagyon örülök sorsod illetően fordulatának és csak szerencsét akartam kívánni neked, kicsikém; de mivel nem voltam épen a legelőkelőbben öltözve, nem akartalak mások előtt zavarba hozni.

- Szép figyelem, inasom előtt úgy rám támadni!

- Ott csíplek meg, szívem, ahol elérlek. Pompás lovad van, tilburyd könnyű, mint a pehely és úgy elhajtattál volna, ha idején meg nem szólítalak, hogy bottal üthetném a nyomodat örök időkre talán.

- Láthatja, hogy nem bujkálok.

- Boldog ember, bár én is elmondhatnám magamról, hogy nem bujkálok. Eleinte azt hittem, hogy nem fogsz rám ismerni, de nagy örömmel látom, hogy csalódtam, - mondta Caderousse kaján mosollyal; - én különben igen nagylelkűnek ismerlek.

- Mit akar?

- Miért nem tegezel, Benedetto? Illik ennyire becsmérelni a régi jó cimborát? a kenyeres pajtást? Vigyázz magadra, mert majd más eszközöket fogok használni.

Ez a fenyegetés lehűtötte kissé a fiatalember haragját; egyszerre sokkal nyájásabb lett.

A tilbury újra elindult.

- Tőled nem illik, Caderousse, így bánni a régi cimborával, hogy a te szavaiddal éljek; te marseillei vagy, én pedig...

- Hát már tudod, hová való vagy?

- Nem, csak azt tudom, hogy Corsicában nőttem föl; te öreg ember vagy és önfejű, én fiatal és makacs. Mi a csodának fenyegetné egymást két ilyen szőrű ember! Sokkal tanácsosabb volna, szépszerivel megegyeznünk. Az én hibám-e, hogy a sors kerekén, mely téged gázol: én kerekedtem felül?

- Magad is bevallod hát, hogy kegyel a sors? Hát még csak nem is kölcsönzött groom, tilbury és úri öltözék, amit látok? Annál jobb! - fejezte be Caderousse sóváran csillogó szemekkel.

- Tudtad már te akkor is, mikor az imént utamat álltad. Ha nekem is olyan vörös zsebkendő volna a fejemre kötve, meg olyan rongyos volna a kabátom a könyöke táján és nyakig csatakosan láttál volna meg, bizonyára nem ismertél volna rám.

- Nincs igazad, szivecském, légy rólam jobb véleménynyel; most, hogy fölhaláltalak, semmi sem gátol benne, hogy én is tisztességes ruhát viseljek, mert jól tudom, minő jószívű fickó vagy; ha két kabátod van, az egyikkel biztosan engem kínálsz meg, mint ahogy én is megosztottam veled valamikor a levesemet, meg a paszulyporciómat, mikor majd kidüldt a szemed az éhségtől.

- Igaz.

- Micsoda farkasétvágyad volt! Még mindig annyit eszel, fiú?

- Lehet, - válaszolt Andrea és elkacagta magát.

- Hogy a manóba keveredtél te ahhoz a herceghez ebédre?

- Nem herceg az, csak gróf.

- Gróf? Aztán van-e sok pénze?

- Van, de nem igen ajánlanám becses figyelmedbe, mert nem lehet vele valami könnyen elbánni.

- Miattam nyugton alhatsz, semmiféle szándékom sincsen a te grófoddal, egészen rád bízom, pusztítsd ki magad, ha tudod. Hanem kárpótlásul adhatnál nekem is valamicskét.

- Mennyi kellene?

- Azt hiszem, hogy száz frank havonként...

- Nos?

- Megmentene éppen az éhenhalástól...

- Száz frank?

- Igen, igen, hanem százötven frankból már szépen eléldéglélnék.

- Adok neked kétszázat, - mondta Andrea és tiz louis d'ort nyomott a markába.

Caderousse szépen megköszönte.

- Ezentúl azután jelentkezz minden hó elsején a kapusomnál, aki majd átadja az összeget.

- Ugyan eredj már, hogy lehet ennyire megalázni az embert!

- Megalázni?

- Hát persze, mikor a cselédjeid útján érintkezel velem; én már csak inkább, veled szeretném elintézni az ügyeimet.

- Legyen hát, keress föl engem minden elsején és megkapod az összeget, amíg tart ez a kis jövedelemem.

- Most már látom, hogy nem csalódtam benned, derék fickó vagy; valóságos áldás, ha a jó szerencse olyan emberhez köszönt be, mint te. Hanem most már csakugyan kíváncsi vagyok, hogyan fordult ekkorát a sorsod.

- Mit törődsz vele!

- Már megint bizalmatlankodol?

- Dehogy. Megtaláltam az apámat.

- Az igazit?

- Már ameddig telik a zsebéből...

- Szóval te annak tartod és kellő tisztelettel viseltetel iránta. Szabad tudnom kedves atyád nevét?

- Cavalcanti őrnagy.

- És meg van elégedve veled?

- Eddig legalább nem volt ellenem kifogása.

- És ki segített fölfedezned őt?

- Gróf Monte Cristo.

- Akinél most voltál?

- Igen.

- Mondd csak, szívem, nem szerezhetnél be engem is hozzá valami rokonnak?

- Mindenesetre fogok rólad beszélni neki; hanem addig is mit szándékozol tenni?

- Már mint én?

- Természetesen.
- Szép tőled, hogy még ezzel is törődöl, fiú.
- Ha te olyan nagyon a szíveden viseled az én sorsomat, hát talán nekem is szabad egy kissé érdeklődnöm a tiéd iránt.
- Igazad van... hát mindenekelőtt szobát fogok bérelni valami jobbfejta házban, tisztességes ruhát fogok viselni, minden nap megborotválkozom és a kávéházban sorra végig olvasom a lapokat. Este azután elnézek valami színház tájkára, följánlom szolgálataimat a claquernek és úgy fogok terpeszkedni a zártszékemben, mint valami nyugalomba vonult pékmester; ez az én álmaimnak a netovábbja.
- Na lásd, egészen jól indulsz. És ha keresztül is viszed a tervet s nem követsz el semmi bolondságot, pompás életet folytathatsz.
- És te, igen tisztelt Bossuet, mi akarsz te lenni. Talán francia pair?
- Ej, ej, ki tudja?
- Cavalcanti őrnagy talán máris az... nagy baj, hogy ezt a méltóságot nem lehet örökölni hagyni.
- Ne politizáljunk, Caderousse!... Most, mivel megkaptad, amit akartál és különben is megérkeztünk, ugorj le szépen és igyekezz hamarosan eltűnni szomszédságomból.
- Egyelőre még nem, kedves barátom.
- Miért nem?
- Csak azért nem, drágám, mert ez a vörös kendő a fejemen, ezek a rongyos csizmák, a te tíz aranyad, meg az én kis pénzecském, ami szintén úgy kétszáz frank körül járhat, könnyen gyanút kelthetnének, különösen mivel útlevelem sincsen. A sorompónál egész egyszerűen letartóztatnának s igazolásomra be kellene vallanom, hogy tőled kaptam az aranyakat, azután a vizsgálat során nagyon könnyen kivilágosodnék, hogy én búcsút mondtam a touloni kapufélfának és bizonyára vasban, szuronyok között kísérnének le újra a Földközi-tengerig, ahová hidd el, fiam, nem vágyom többé. Én nyugalomba vonult pékmester szeretnék lenni, nem pedig újra a 106. szám.
- Andrea összeráncolta homlokát; mint ő maga dicsekedett vele az imént, Cavalcanti őrnagy fiának ugyancsak vasfeje volt. Hirtelen körültekintett, azután a lehető legtermészetesebb mozdulattal nyúlt a zsebébe és fölhúzta pisztolyán a ravaszt.
- Caderousse, aki minden mozdulatát figyelemmel kísérte, háta mögé nyúlt és egy hosszú spanyol tört húzott ki a kabátja alól, mit állandóan tűszőjében viselt.
- A két cimbor a méltó volt egymásra és meg is értették egymást; Andrea keze pisztoly nélkül került ki újra a zsebéből és vörös bajuszát pödörgetve ismét mosolyogva fordult társa felé.
- Gondolod, Caderousse, hogy boldogulni fogsz?
- Rajta leszek, fiacskám, - válaszolt a Pont du Gard csárda hajdani csaplárosa, visszadugva törét a hüvelyébe.
- Jól van hát, nem bánom, térjünk vissza együtt Párisba. Hanem hogy léped át a sorompót anélkül, hogy gyanút keltenél? Ebben az öltözetben még többet kockáztatasz kocsimban, mintha gyalog mennél.
- Mindjárt meglátod, fiacskám.

És Caderousse szó nélkül lekapta Andrea kalapját, azután nyakába kerítette a groom nagygalléros köpönyegét, mely a tilburyban maradt és összefont karokkal, olyan merev mozdulatlansággal ült a helyén, mint a tisztességtudó inas, akinek a gazdája hajt.

- És én hajadonfővel maradjak?

- Ej, hát lefújta a kalapodat a szél és megvan!

- Jól van, csak vége legyen már egyszer.

- Remélem, nem szereztem vele neked valami alkalmatlanságot?

- Fogd be a szádat!

A sorompón minden akadály nélkül jutottak át.

Andrea a legelső keresztutcánál megállította a lovat és Caderousse leugrott.

- Hát az inasom köpönyege, meg a kalapom?

- Ej, fiacskám, csak nem akarod talán, hogy náthát kapjak?

- És én?

- Te fiatal vagy még, szívem, én pedig vénülök már. Vizontlátásra, Benedetto.

És befordulva az utcasarkon, eltűnt a homályban.

- Zavartalan boldogság nincs ezen a világon! - sóhajtotta Andrea keservesen.

## VIII. Családi jelenet.

A három fiatalember a Louis XV. téren vált el egymástól és Morrel - a boulevardon, - Château-Renaud a Révolution hídján és Debray a part mentén haladt tovább.

Morrel és Château-Renaud minden valószínűség szerint házi tűzhelyükhöz tértek, mint a Richelieu-utcai színház hangzatosan megírt darabjaiban szokták mondani, Debray azonban nem. A Louvre elé érkezve balra fordult és végigvágatott a Carroussel-téren, áthaladt a Saint-Roch-utcán, s a Michodiére-utcába jutva éppen abban a pillanatban került szembe a Danglars-palotával, mikor a Villefort kocsija megállt a kapu előtt a bárónéval, minek utána a királyi ügyészt és nejét már hazaszállította volna.

Debray, mint félig-meddig már a családhoz számított ember, egyszerűen odavetette egy szolgának a kantárszárat és a kocsinhoz sietve karját nyújtotta Danglarsnénak, hogy föl kísérje.

Alig értek be még az udvarra, Debray már faggatni kezdte:

- Mi lelte, Hermine, hogy egyszeriben olyan rosszul lett, mikor a gróf elbeszélte azt a történetet, jobban mondva mesét?

- Mert máskülönben is kegyetlenül rossz hangulatban voltam egész este, kedves barátom.

- Ne gondolja, Hermine, hogy elhitethet velem ilyesmit. Mikor odaértünk, a lehető legjobb kedvében volt még. Danglars ugyan eléggé zsémbes volt egész idő alatt, de tudom, hogy az még nem szokta önt kihozni sodrából. Én azt hiszem, hogy megbántotta valaki. Mondja el nekem őszintén, jól tudja, hogy megtorlás nélkül nem tűröm az arcátlankodást.

- Csalódik, Lucien, higgye el nekem, hogy úgy van, amint mondtam, egyszerűen rossz kedvem volt és nem is tartom érdemesnek vesztegetni rá a szót.

Nyilvánvaló dolog, hogy Danglarsné valami olyan ideges izgatottságba került, melyről a nők néha maguk sem tudnak számot adni és Debray úgy gondolkozott, hogy valami nagy rázkódtatáson kellett keresztülmennie, amit azonban senkinek sem akar bevallani. Szokva lévén az ilyen idegességhez, mely a női élet egyik legfőbb alkotó eleme, nem faggatta tovább és kedvezőbb alkalomra várt, mikor megismételheti a kérdést, vagy *proprio motu* vallomásra kerül a sor.

A báróné szobája előtt Cornélie kisasszonnyal találkozott.

Cornélie volt a benfentes komorna.

- Mit csinál a leányom? - kérdezte Danglarsné.

- Egész este tanulmányával foglalkozott, azután nyugalomra tért.

- Mintha zongorája hangjait hallanám.

- Louise d'Armily kisasszony van nála és ő játszik neki; kisasszonyunk az ágyból hallgatja.

- Jöjjön, segítsen átöltöznöm.

Beléptek a hálószobába. Debray kényelmesen elhelyezkedett a kereveten, Danglarsné pedig elvonult komornájával a kis öltözőfülkéjébe.

A báróné azután a zárt ajtón keresztül beszélgetett Debrayval.

- Mondja csak, kedves Lucien, még mindig panaszkodik Eugéniére, hogy szóra sem méltatja?

- Asszonyom, - válaszolt Lucien a bárónő ölebecskéjével incselkedve, mely fölismervén benne a házibarátot, ezer mindenféle módon hízelgett neki, - nem én vagyok az egyedüli, ki evvel vádolja, mert a napokban maga Morcerf is panaszkodott, hogy egyetlen hangot sem tudott arájából kicsikarni.

- Igaz, de azt hiszem, hogy magaviselete egyszer csak gyökeresen megváltozik s meglátja, még az ön hivatalába is betoppan.

- Az én hivatalomba?

- Már mint a miniszteriumba.

- Ugyan miért?

- Hogy szerződtessek az operához! Hallatlan, mennyire rajong az a leány a muzsikáért! Rangbeli hölgynél szinte nevetséges.

Debray mosolygott.

- Ha a báró úr és az ön beleegyezésével fogja kérni, mindenesetre szerződteni fogjuk, bár ahhoz csakugyan koldusok vagyunk, hogy olyan fényes tehetséget, mint az övé, érdeme szerint tudjunk megbecsülni.

- Cornéle, elmehet, nincs szükségem már önre.

A komorna eltávozott s Danglarsné nemsokára pompás pongyolában lépett ki az öltözőből, s helyet foglalt Lucien mellett.

Gondolataiba merülve, némán simogatta kis ölebét.

Lucien elnézte egy darabig, hanem azután megtörte a csendet.

- Mondja meg őszintén: bántja valami, Hermine?

- Semmi a világon, - válaszolt a báróné, hanem azért nagyot sóhajtott, mintha fojtogatta volna valami és a tükörhöz lépve mondta:

- Szinte ijesztően beesett ma az arcom.

Debray mosolyogva lépett felé, hogy megnyugtassa, mikor egyszerre föltárult az ajtó.

Danglars lépett be; Debray visszaült helyére.

A zajos ajtónyitásra Danglarsné visszafordult és meglepetve látta férjét belépni; csodálkozását nem is igyekezett palástolni.

- Jó estét asszonyom, jó estét Debray úr, - köszöntött be a bankár.

A báróné azt hitte, hogy Danglars evvel a látogatással akarja helyreütni fanyar megjegyzéseit, melyek napközben többször kiszaladtak ajkain.

A báróné tehát, neheztelő arcot öltve, ügyet se vetett férjére és Lucien felé fordult:

- Olvasson föl valamit, Debray úr.

Debray, kit eleinte nyugtalanított kissé ez a szokatlan látogatás, a báróné nyugalmát látva, szintén megnyugodott és az asztalon heverő, dúsan aranyozott gyöngyházcifrázatú díszes kötet után nyúlt.

- Bocsánat, báróné, de ön egészen tönkreteszi magát e késői virrasztással, - mondta a bankár, - éjfél felé jár már az idő és Debray úr nagyon messze lakik.

Debray egészen elképedt, bár Danglars hangja tökéletesen nyugodt és udvarias volt; hanem ezen a nyugodt udvariasságon keresztülértett az erős elhatározás, hogy szokása ellenére ma este dacolni fog felesége önfejűségével.

A báróné is elcsodálkozott, legalább tekintetében határozottan ki volt fejezve a megütközés, mely mindenestre lehűtötte volna kissé a férjét, ha észrevette volna; a bárót azonban egészen el látszott foglalni a hírlap, melynek börzehíreit tanulmányozta.

Ilyenformán az a megvetéssel teljes büszke tekintet kárba veszett s nem volt semmi hatása.

- Lucien úr, - mondta a báróné, - kijelentem önnek, hogy semmi kedvem sincsen még álomra térni, ezer mindenféle megbeszélni valóm van önnel és még akkor is nálunk kell töltenie az éjszakát, ha kénytelen lesz az alsó vendégszobák valamelyikében hálni.

- Amint parancsolja, asszonyom, - válaszolt nyugodt hangon Lucien.

- Kedves Debray úr, - fordult felé a bankár, - ne fossza meg magát az éjszakai pihenéstől a báróné bolondságai miatt, melyeket holnap ép úgy meghallhat, mint ma; ezt az estét én foglalom le kizárólag a magam számára, s remélem, meg fogja engedni, hogy fontos ügyeimről négszemközt beszélgessek a feleségemmel.

A vágás oly közvetlen és határozott volt, hogy Lucien is, a bárónét is egészen megzavarta; egymás tekintetében kerestek védelmet e támadás ellen, de a győzelem ezúttal a férj részén maradt.

- Távolról se gondolja, kedves Debray úr, hogy ajtót mutatok önnek, a világért sem tudnám megtenni; egyszerűen, egy váratlan körülmény következtében kell még ma este értekezniem a bárónéval, s ilyesmi oly ritkán esik meg, hogy nem volna érdemes bosszankodni miatta.

Debray hebegett valamit, azután köszönt és eltávozott, beleütődve az ajtófélfába, mint Náthán az Athalieben.

- Szinte hihetetlen, minő könnyen kerekednek néha fölibünk ezek a férjek, akiket mi oly kacagtatóan tudunk kifigurázni.

Lucien távoztával Danglars foglalta el helyét a kereveten, s becsapva a fölnyitott könyvet és nagyon elbizakodott képet öltve, ingerkedni kezdett az ölebbel. Hanem mikor a kutya, mely nem ismerte oly jól, mint Debrayt, meg akarta harapni, megfogta szépen a nyaka lötyögő bőrénél és a szoba túlsó sarkába hajította egy chaise-longuera.

Az ölebecske panaszos visításba tört ki, azután meglapult szépen a vánkások mögött és meg se nyikkant többé. Nem volt ilyen bánásmódhoz szokva.

A báróné nyugodtan fordult felé, egy arcizma sem rándult meg:

- Határozottan halad, uram. Eddig csak faragatlan volt, most már durva.

- Mert ma este nincs olyan jó kedvem, mint egyébkor, - válaszolt Danglars.

Hermine megvető tekintettel mérte végig a bankárt. Más alkalommal az ura nagyon szívére szokta venni az ilyen pillantásokat, hanem ma nem sokat törődött vele.

- Mit törődöm én az ön rossz kedvével! - válaszolt a báróné, akit férjének közönyös magatartása bántott, - nem tartozik rám! Fojtsa magába, ha rossz kedve van, és öntse ki epéjét az irodában; ott vannak a fizetett emberei, akik eltűrik. Töltse ki rajtuk a bosszúságát.

- Azt már nem fogom cselekedni; megbocsásson, de tanácsát nem követhetem. Az én Patoklos folyóm az irodám és nem akarom medrét fölzavarni, sem kiapasztani. Hivatalnokaim derék, tisztességes emberek, kik segédkeznek vagyonom gyarapításában, s akiket én korántsem fizetek érdemük szerint, ha fölgondolom, mennyit használnak nekem; nem volna miért rajtok

tölteni ki haragomat, hanem annál több okom van azok ellen dühöngeni, akik nálam lakmároznak, lovaimat rokkantakká teszik és pénzemtől fosztanak meg.

- Legyen szives, uram, beszéljen világosabban: kik teszik tönkre önt?

- Oh, legyen nyugodt, ha talányokban beszélek is, tudom, hogy ön könnyen kitalálja, hová céloztam. Azok tesznek tönkre, akik egy óra alatt ötszázezer franktól fosztanak meg.

- Nem értem önt, uram, - válaszolt a báróné, hangja remegését, elpirulását palástolni igyekezően.

- Sőt nagyon is ért engem; de ha makacsul megmarad állítása mellett, kijelentem, hogy hétszázezer frankot vesztettem a spanyol papirokon.

- Nagyszerű, valóban, - kacagott föl a báróné; - engem tenni felelőssé e veszteségért?

- Miért ne?

- Az én hibám, hogy ön hétszázezer frankot vesztett?

- Az enyém semmiesetre sem.

- Egyszer s mindenkorra kijelentem önnek, uram, - fakadt ki élesen a báróné, - hogy pénzügyi dolgokról sohasem fogunk tárgyalni; efféle dolog sem odahaza a szülői házban, sem első férjem oldalán nem került szóba előttem soha.

- Nagyon szívesen elhiszem, annál is inkább, mert egyikőjüknek sem volt egy árva fityingje sem.

- Eggyel több bizonyosság arra, hogy mellettük nem kellett e kalmárnyelvet hallanom, mellyel itt reggeltől estig gyötörnek; a megolvasott és százszor újra olvasott tallérok pengése olyan gyűlöletes előttem, hogy csak egyetlen még kellemetlenebb hangot ismerek és ez - az öné.

- Furcsa dolog, én azt hittem, hogy ön mindenkor a legélénkebben érdeklődik pénzügyi műveleteim iránt!

- Én? És ki verte fejébe ezt a csodabogarat?

- Ön maga.

- Ne mondja!

- Hát ki más?

- Szeretném tudni, minő alkalommal.

- Pontosan megmondhatom. Múlt év februárjában tett figyelmessé legelőször a haitii ügyekre, mikor azt álmodta, hogy egy, a havrei kikötőbe érkező hajó azzal a hírrel jön, hogy azoknak a papiroknak az értéke is hihetetlenül föl fog szökni, amelyek jóformán már csak makulatura számba mentek. Én bíztam abban az álomlátásban és kéz alatt összevásároltam minden haitii kötelezvényt s nyertem is rajta vagy négyszázezer frankot, amiből százezer frank önnek jutott. Azzal az összeggel szabadon rendelkezett, nem törődtem vele, mire költi.

Márciusban valami vasúti vonal engedélyezéséről volt szó. Három részvénytársaság jelentkezett, mindhárman egyforma biztosítékot ajánlva. Ön azt mondta, hogy bár határozottan idegenkedik a spekulációktól, valami ösztönszerű érzés azt sugalta önnek, hogy az engedélyt a déli részvénytársaság fogja megkapni.

Azonnal aláírtam a részvények kétharmadát. A szabadalom csakugyan ezé a társaságé lett, s mint ön előre megjósolta, a részvények értéke háromszorosra szökkent; én egy kerek milliót söpörtem be, amiből önnek tüpénz címén kétszázötvenezer frankot adtam. Mire használta föl azt a negyedmilliót?

- De hová akar hát tulajdonképpen kilyukadni? - kiáltott föl a báróné, türelmetlenül feszengve helyén.

- Türelem, asszonyom, azonnal rátérek.

- Ideje is volna.

- Áprilisban egy miniszteri ebédre volt hivatalos; a spanyol ügyekről folyt a szó és ön kihallgatott valami titkos beszélgetést, mely szerint Don Carlost el fogják kergetni; természetesen én azonnal spanyol papirokat vásároltam. Don Carlost csakugyan számkivetésbe küldötték és én hatszázezer frankot nyertem, mikor V. Károly átlépte Bidassoát. Ebből a nyereségből ötvenezer tallért kapott, mely fölött teljes szabadsággal rendelkezhetett. Nem is akarom mondani, hogy ilyenformán önnek ebben az esztendőben ötszázezer livres jövedelme volt.

- És aztán?

- Egyszerre csak megfordult a kocka.

- Különös kifejezései vannak... csakugyan...

- Egyre megy, földolog, hogy megértsen... Három nap múlva azután ön a politikáról csevegett Debray úrral s azt vélte szavaiból következtetni, hogy Don Carlos visszatért Spanyolországba; én potom áron vesztegettem el papírjaimat és csak másnap tudtam meg, hogy a hír koholmány és én hétszázezer frankot vesztettem egy álhír miatt.

- Nos?

- Miután hűségesen megosztottam önnel minden nyereségemet s ön egy negyedrészt kapott minden alkalommal, most a veszteség negyedrészt is önnek kell fedeznie; hétszázezer frank negyedrésze pedig százhetvenötezer frank.

- Nagyon különös dolgokat hadar össze-vissza, uram, és egyáltalán nem tudom megérteni, miért keveri még Debray úr nevét is ebbe az ügybe.

- Mert ha véletlenül nem volna már meg a százhetvenötezer frankja, melyet önön követelek, barátaitól fogja kölcsön venni, tudtommal pedig Debray úr barátai közé tartozik.

- Fi donc! - ájultozott a báróné.

- Mondjon le asszonyom a drámai jelenetekről, nehogy kénytelen legyek a szemébe mondani, hogy nagyon is jól látom, milyen jól mulat Debray úr annak az ötszázezer franknak a rovására, melyet ön tőlem kapott, elégedett képpel mondogatván, hogy olyan módot fedezett föl, aminőre még eddig a leggyakorlottabb játékos sem gondolt, vagyis olyan roulettet játszik, ahol nyer, anélkül, hogy tenne, s még akkor sem vesz, mikor nem kedvez a szerencse.

A bárónéból kitört a nemes fölháborodás:

- Nyomorult, még azt meri mondani, hogy nem tudta eddig, amit ma a szememre vet?

- Nem mondom önnek, hogy tudtam, sem azt, hogy nem tudtam róla, egyszerűen azt mondom önnek: gondoljon arra, miként viselkedtem négy esztendő óta, amióta ön nem feleségem és nem vagyok férje többé, s be fogja látni, hogy mindenkor következetes voltam. Kevéssel különválásunk előtt ön mindenáron énekelni akart tanulni egy híres baritonistától, ki nagy sikereket aratott a Théâtre Italienben, én pedig táncleckéket óhajtottam venni egy kis táncosnőtől, ki Londonban alapította meg hírnevét. Ez a kis tréfa önnek is, nekem is belekerült vagy százezer frankba. A házibéke kedvéért nekem egy szavam sem volt rá. Elvégre százezer frank még nem is olyan sok, ha a férj és feleség alapos oktatást nyernek az ének- és tánc-mesterségben. Ön azonban csakhamar elfordult az énektől és kedve kerekedett a diplomáciát tanulmányozni egy miniszteri titkárral; én nem zavartam meg tanulmányáiban. Gondolhatja, hogy

nem sokat törődöm vele, ha ön saját erszényéből fizeti a leckepénzt. Hanem ma úgy veszem észre, hogy ön az én erszényembe is bele-belemarkol, ami esetleg hétszázezer frank kiadást jelenthet nálam havonként. De nem addig van ám, asszonyom, így nem alkuszunk! Vagy adja az a diplomata az ő leckéit - ingyen és akkor megtűröm a házamban, vagy pedig nem lépi át többé a küszöbömet. Meg tetszett érteni?

- Ez már mégis sok! - kiáltotta dühtől sápadozva az asszony. - Ön túllép minden határt.

- Örömmel látom, hogy ön sem maradt a határokon belül, s önkényt követi azt a törvény-cikket: «az asszony a férjét kövesse!»

- Sérteget?

- A világért sem; jobb is, ha nyugodtan ítéljük meg a dolgot. Én sohasem avatkoztam az ön ügyeibe, hacsak a javáért nem; tegyen ön is úgy velem. Ön maga mondta, hogy semmi köze az én pénzügyeimhez. Legyen, hanem akkor dolgozzék a maga zsebére és ne üssön lyukat az enyémen, se ne igyekezzék megtölteni. Egyébiránt ki tudja, nem-e csak afféle Jarnac-politika az egész és a miniszter, ki dühös rám, mivel az ellenzékhez csatlakoztam s népszerűségem egyre emelkedik: nem ért-e egyet Debrayval, hogy csődbe juttassanak.

- Nagyon valószínű, - mondta gúnyosan Danglarsné.

- Hogyne volna! Ki látott már ilyet? Koholt telegráfjelentés lehetetlen, vagy csaknem az; a jeleket pedig a két utolsó állomáson homlokegyenest ellenkezően mutatták!... Mintha csak miattam cselekedtek volna.

- Uram, - mondta kissé meghunyászkodva a báróné, - úgy látszik, ön nem is tudja, hogy azt a hivatalnokot elkergették s kétségkívül pörbe is fogták volna, mert az elfogatási parancs már ki volt adva, ha meg nem szökik a szerencsétlen, mely körülmény valószínűvé teszi, hogy ő a bűnös. Az is lehet, hogy megháborodott elmével követte el a hibát.

- Ami sok fajankót megkacagtatott, a miniszternek elrontotta egy éjszakáját, sok ív papírost iratott tele az igen tisztelt államtitkár urakkal, de ami nekem hétszázezer frankomba került.

- De mondja csak, uram, - fordult felé hirtelen az asszony, - ha ön szerint mind ez a sok rossz Debray úrtól került ki, miért nem fordul egyenesen hozzá, miért mondja mindezeket nekem, miért támad rám, az asszonyra, mikor a férfit vádolja?

- Hát ismerem én Debray urat? És gondolja, hogy óhajtom ismerni? Azt hiszi, tudni akarom, hogy önnek tanácsokat osztogat? Vagy talán követni is akarom? Az ő segítségével akarok játszani? Nem, mindezeket önnek hagyom, én nem fogok így cselekedni.

- De úgy rémlik előttem, mintha már ön is hasznot húzott volna belőle...

Danglars vállát vonogatta.

- Minő fonák teremtménye is az Istennek az asszony, ki lángésznek tartja magát, ha egy, vagy mondjuk tíz ármányos tervet sikerült keresztülvinnie, anélkül, hogy egész Páris megtudta volna! Jobb volna, ha arra gondolnánk, tisztelt hölgyeim, hogy elrejték fogyatkozásaikat a férj szeme elől, mert ez ennek a művészetnek az ábécéje, s akinek ez nem sikerül, csak halvány másolatává lesz az igazi nagyvilági hölgynek. Ami engem illet, mindenkor és mindent láttam és megfigyeltem; lehet ugyan, hogy e tizenhat esztendő alatt rejtve marad előttem egy-két gondolata, de biztosítom, hogy egyetlen hibája, egyetlen ballépése sem. Pedig ön sokszor örülhetett, hogy sikerült félrevezetnie. Szó sincs róla. És mi volt a következés? Az, hogy lát-szölogas kijátszásom mellett Villeforttól Debrayig egyetlen barátja sem volt, ki nem remegett volna előttem. Egyetlen egy sem volt közöttük, ki nem tisztelte volna bennem a ház urát és aki szemtől-szembe olyat mert volna mondani nekem, mint én mondtam önnek ma. Megenge-

dem önnek, hogy gyűlöletessé tegyen, de már nevetségessé nem engedem tenni magamat; azt pedig határozottan megtiltom, hogy csődbe juttasson.

A báróné megőrizte nyugalmát egészen addig, míg a Villefort név ki nem siklott férje ajakán; hanem erre a névre fehér lett, mint a fal, és képéből kikelve, szinte könyörgő mozdulattal tett férje felé néhány lépést, mintha ki akarná kényszeríteni belőle azt a titkot, melyet, ha ismer, csupán ocsmány számításból nem akar kimondani.

- Miért említette Villefort? Mit akar vele?

- Csak azt, igen tisztelt asszonyom, hogy Nargonne úr, az ön első férje, aki sem bölcsész, sem bankár nem volt: bújában vagy mérgében halt meg, látván, hogy a királyi ügyész kiütötte a nyeregéből s önt kilenc havi távollét után hathónapos áldott állapotban látta viszont. Jól tudom, hogy durva vagyok, sőt kérkedem is vele, mert sok sikert köszönhetek már nyereségemnek a kalmár-világban is. Miért ölte meg magát, mikor másnak tartozott volna egy golyóval? Bizonyára azért, mert nem volt megvédeni való pénze. Már én csak megmaradnék a pénzszerényem mellett. Debray úr, a társam, hétszázezer frankos veszteségbe sodort, tehát viselnie kell az őt megillető negyedrésznyi veszteséget s ügyeinket folytathatjuk tovább; ha pedig nem fizeti meg azt a százhetvenötezer frankot, menjen Isten hírével, de többé meg ne lássam. Nagyon kedves ember különben, amennyiben pontos hírekkel szolgál; de ha ennyire megtevélyedik, higgye el, asszonyom, ötven is akad nálánál sokkal különb.

Danglarsné meg volt verve tökéletesen; erre az utolsó vágásra már nem volt válasza. Lerogyott egy karosszékbe és össze-vissza kavargott agyában Villefort, az ebéd után következő jelenetek és az a sok mindenféle csapás, mely egyre-másra zúdult rá mostanában, botrányos pörpatvarokkal töltve meg a máskülönben oly békességes házat. Danglars egy pillantásra sem tartotta tovább érdemesnek, bár látszott rajta, hogy ájulófélben van. Szó nélkül lépett ki az ajtón és saját szobáiba tért, úgy hogy Danglarsné, aléltágából fölocsudva azt hitte, hogy csak rossz álomból ébred.

## IX. Házassági érvek.

Az imént vázolt jelenetet követő napon Debray nem mutatkozott a szokott órában s nem nézett föl Danglarsnéhoz, mint egyébkor szokta, mikor hivatalába indult.

Ugyanebben az időben, vagyis félegykor délután, a báróné befogatott és kikocsizott.

Danglars egy függöny mögül leste a kikocsizást, melynek bekövetkezését biztosra vette. Kiadta a parancsot, hogy a báróné visszaérkeztéről azonnal értesítsék; Danglarsné azonban még két órára sem tért vissza.

Két órákor ő is befogatott és a képviselőházba hajtatva, föliratkozott a szónokok közé a költségvetés ügyében.

Déltől két óráig szobájába vonulva olvasgatta hivatalos leveleit, s bonyodalmas számvetésbe merülve egyre jobban elkomorult. Közben egyéb látogatások mellett Cavalcanti őrnagyét is fogadta, ki a megállapított órában katonás pontossággal, talpig gálában jelent meg, hogy üzleti ügyeit lebonyolítsa vele.

A képviselőházi ülésen hevesen agitált s keményen rátámadt a miniszterre. Azután a Champs-Élysées 30. szám alá hajtatott.

Monte Cristot otthon találta, hanem mivel volt már nála valaki, megkérték, hogy várjon rá egy pillanatig a szalónban.

Míg a bankár Monte Cristora várt, új vendég is érkezett, valami abbé, ki úgy látszik otthonosabb volt már a házban mint ő, mert anélkül, hogy szintén várakozott volna, fejbőlintással köszönt s a belső szobákba távozott.

Nemsokára ugyanazon ajtóban jelent meg Monte Cristo, melyen a pap eltávozott.

- Engedelmet kérek, kedves báró, de Busoni abbé, egyik legkedvesebb barátom érkezett ma Párisba s oly régen nem láttuk egymást, hogy lehetetlen volt azonnal megválnom tőle. Remélem, hogy tekintetbe véve e körülményt, megbocsát a várakoztatásért.

- Rosszkor találtam idevetődni, s leghelyesebb volna talán, ha visszavonulnék.

- Szó sincs róla, sőt ellenkezőleg, tessék helyet foglalni és csevegjünk egy kissé. De mi lelte önt? Arcát oly gondterheltnek látom, hogy szinte elrémit. Mert a kétségbeesett tőkepénzes éppen olyan vészjósló jelenség, mint a pusztulást hirdető üstökös.

- Rám jár a rúd, gróf úr, s néhány nap óta egyik kellemetlenség a másik után zúdul a nyakamba.

- Talán a börzén voltak némi veszteségei?

- Azt már félig-meddig el is felejtettem, legalább néhány napra, hanem nagyon aggaszt, hogy egy trieszti bankház csődöt mondott.

- Ne mondja! Talán csak nem Jacopo Manfredi?

- De igen! Teljesen megbíztam benne s évenként nyolc-kilencszázezer frank forgalma volt nálam. Sohasem volt vele bajom, nem késett soha, úgy fizetett a fickó, mint valami herceg... már mint aki fizetni szokott. Egy millióig vagyok már érdekelve nála s az az ördögös Jacopo Manfredi egyszerre csak beszünteti a fizetéseit!

- Csakugyan?

- Hallatlan csapás. Hatszázezer frankos utalványt küldtem hozzá s kifizetetlenül kaptam vissza, sőt mi több, még négyszázezer frank erejéig váltói is voltak nálam, melyek lejáratkor párisi megbízottjánál lettek volna kiegyenlítendőek. Ma 30-ika van, elküldök hozzá a váltókkal, de a megbízottnak híre-hamva sincsen. Szóval ez és a spanyol história ugyancsak fölbillentí a havi mérlegemet.

- Csakugyan annyit vesztett volna a koholt spanyol hírek miatt?

- Kerek hétszázezer frankot.

- Ki az ördög szedhetett rá olyan vén rókát, mint ön?

- Feleségem az oka mindennek. Azt álmodta, hogy Don Carlos visszatért Spanyolországba és hisz az álomlátásban. Azt tartja, hogy magnetizmus van benne és álmainak föltétlenül be kell következniük. Bízva hitében, megengedtem neki, hogy játsszék; játszott és vesztett. Igaz ugyan, hogy külön pénztára és külön börzeügynöke van s csak a maga pénzét játszotta el, nem az enyémet, hanem azért, ha a feleség zsebe könnyebbül meg ekkora összeggel, bizony a férj is megérzi egy kissé. Ön nem is tudta még? Pedig nagy föltünést keltett a dolog.

- Én is hallottam róla beszélni, de a részletekről semmit sem tudok; különben is nagyon járatlan vagyok a börzei ügyekben.

- Nem szokott játszani?

- Időm sem volna rá. Máris annyi dolgom van a magam pénzügyeinek kezelésével, hogy intendánsom mellé még fogadnom is kell egy-két embert. Hanem a spanyol ügyekre visszatérve, úgy vélem, hogy Don Carlos visszatérése nem csupán a báróné álma volt. Mintha a hírlapok is ilyenforma dolgot közöltek volna.

- Ön még hisz az ujságok híreiben?

- Dehogyan hiszek; hanem azért azt a jó, becsületes *Messagert* kivételnek tartom, mely csak föltétlenül bizonyos híreket és a hivatalos telegráf-jelentéseit szokta közölni.

- Éppen ez a megfoghatatlan, mert Don Carlos visszatéréséről csakugyan telegráf-jelentés érkezett.

- Eszerint ön körülbelül egy millió hétszázezer frankot vesztett ebben a hónapban?

- Nemcsak körülbelül, de egész határozottan.

- Teringettét, egy harmadrangú vagyonra nézve valóságos csapás! - mondta résztvevő hangon Monte Cristo.

- Harmadrangúra nézve? - méltatlankodott Danglars; - mit ért ezalatt?

- Három nagy csoportba szoktam osztani a vagyonos embereket; van első-, másod- és harmadrendű. Elsőrendűnek azt nevezem, aki fekvő birtokban, bányában, becses ingóságokban és francia, osztrák vagy angol állampapírokban legalább kerek százmilliót tud fölmutatni; a másodrendűek közé sorozom mindazokat, kik iparvállalatokba, hercegi uradalmakba és virágzó gyárakba kerek összegben mintegy ötven milliót fektettek; végre a harmadrendűek közé azok tartoznak, kik különféleképpen spekulálva ki vannak téve a véletlen eshetőségeknek, minő például egy előre nem látott bukás, vagy hamis telegráf-jelentés, mely az egész vagyont alapjában megingathatja, szóval annyira a véletlentől függ, hogy bármily nagy összegre emelkedjék is, a valóságos vagyon nem haladja meg a tizenöt milliót. Azt hiszem, ön körülbelül annyival rendelkezik, úgye?

- Olyanformán.

- Ebből az következik, - folytatta rendületlen nyugalommal Monte Cristo - hogy hát ehhez hasonló havi mérleg egy harmadrendű bankházat a tönk szélére juttat.

- Nagyon sietni tetszik, gróf úr, - mondta nagyon erőltetett mosollyal Danglars.

- Hát mondjunk hét hónapot, - folytatta Monte Cristo előbbi hangján. - Mondja csak, eszébe jutott már úgy véletlenül, hogy hétszer egy millió hétszázezer frank körülbelül tizenkét millió?... Nem? Jó, igaza is van, mert hiszen ilyenfajta gondolatokkal nem igen kockáztatná az ember a tőkéit, mely a pénz emberének ugyanaz, mint más embernek a bőre. Mi többé-kevésbbé drága ruhákban járunk és azért van hitelünk; hanem ha egyszer csak meghal az ember, egyéb sem marad a bőrén kívül s ugyanúgy ön is, ha visszavonul az üzleti világtól, aligha fog öt-hat milliónál több fölött rendelkezni, mivel a harmadrendű vagyonnal bíró embernek rendesen háromszorta, sőt négyszerre kevesebb vagyona van, mint a látszat mutatja, mint ahogy a vasuti mozdony ereje sem attól függ, hogy milyen vastag füstfelleget bocsát ki magából. Szóval, kedves Danglars úr, az ön valóságos öt milliónyi vagyonából kettő már elveszett s olyan érvágást szenvedett, aminő, hogyha még négyszer megismétlődik: halált jelent. Legyen óvatos, kedves Danglars úr, vigyázzon a bőrére. Van szüksége pénzre? Kölcsönöznek talán?

- Nem ért ön még az ilyesmihez, - válaszolt Danglars, minden ügyességét összeszedve, hogy megvédje magát; - ha léket ütöttek a pénztáramon, betömik következő vállalataim. Amit elvesztettem a réven, visszanyerem a vámon. Elvesztettem a csatát Spanyolországban, megverték Triesztben, de indiai hajóhadam zsákmánnyal tér vissza és mexikói csapatom bányát fedezett föl.

- Nagyon helyes, hanem azért a sebhely csak megvan s az első érintésre újra fölfakad.

- Biztos talajra vettem én meg a lábamat, - folytatta Danglars a kérkedők hányaveti hangján, - az államnak is egyik fő-főhitelezője vagyok, s három kormánynak kellene megbuknia, hogy engem csődbe juttassanak.

- Nincs benne lehetetlenség.

- A földnek nem szabadna egy kalászt sem teremnie.

- Emlékezzék a hét kövér és hét sovány tehén meséjére.

- Vagy a tengernek kellene hirtelen kiapadnia, mint Pharao idejében; de akkor is van még más tenger, és ahol nincsen: karavánokká változtatnám hajóim legénységét.

- Annál jobb, kedves Danglars úr, nagyon örülök neki; látom, hogy tévedtem és ön tulajdonképpen a másodrendű vagyonos osztályhoz tartozik.

- Azt hiszem, elfogadhatom ezt a megtisztelő bókot, - válaszolt Danglars mosolygó képpel, mely Monte Cristo szemében nagyon hasonlatossá tette ahhoz a kerekarcú holdtányérhoz, mit a kontár festők szoktak a romok fölé mázolni; - de ha már az ügyeimre tértünk, nem lenne szíves megmondani, mit tehetnék Cavalcanti úrral?

- Adjon neki pénzt, ha jónak találja az utalványt, melyet önnél fölmutat.

- Természetesen. Ma délelőtt nálam járt egy negyvenezer frankos utalvánnyal, melyet az ön kezessége mellett bizonyos Busoni állított ki. Gondolhatja, hogy azonnal leolvastam neki negyven darab ezrest.

Monte Cristo bólintott rá, hogy nincs ellene kifogása.

- Hanem ez még nem minden, - folytatta Danglars, - fia számára is hitelt nyitott nálam.

- Ha nem titok, szabad tudnom, mennyit ad annak a fiatalembernek?

- Ötezer frankot havonként.
- Vagyis hatvanezer frankot egy esztendőben. Gyanítottam, - folytatta Monte Cristo vállát vonogatva, - ezek a Cavalcantiak mind ilyen szűkmarkúak. Mit is kezdhet havi ötezer frankkal egy valamirevaló fiatalember?
- Hiszen ha éppen egy pár ezer frankkal többre volna szüksége, esetleg...
- Ne adjon neki egy souval sem többet, mert az apján ugyan be nem fogja vasalni! Ön még nem ismeri ezeket az olasz milliomosokat; valóságos Harpagonok egy szálig. Ki nyitott önnél számára hitelt?
- Maga Fenzi, Firenze legelső bankárja.
- Nem állítom határozottan, hogy rajta vesztene, de annyit mondok, hogy jó lesz betű szerint ragaszkodnia a szerződéshez.
- Nem bízik Cavalcantiban?
- Én a magam részéről bármely percben tíz milliót adnék egyszerű aláírására. Az imént említett beosztásom szerint Cavalcantit én a második csoportba sorozom, kedves Danglars úr.
- És amellet milyen igénytelen. Első látásra csak egyszerű őrnagynak tartottam volna, semmi többnek.
- És nagyon megtisztelte volna vele, mert így külsőleg csakugyan nem sokat mutat. Első látásra, kopott vállrojtjáról ítélve én is csak valami kivénült katonatisztnek néztem. De az olaszok mind ilyenek, s vagy elkápráztatják az embert, mint valami keleti varázsló, vagy oly kopottan járnak, mint valami ghettobeli zsidó.
- Az ifjabb Cavalcanti megnyerőbb külsejű.
- Egy kicsit félszeg ugyan, de egészben véve nem találok rajta semmi különös kifogásolni valót. Eleinte aggódtam miatta.
- Miért?
- Mert tulajdonképpen nálam lépett először a nagyvilágba, legalább nekem úgy mondták. Eddig csak szigorú nevelőjével utazgatott s most van először Párisban.
- Az efféle előkelő olaszok csak maguk között szoktak házasodni, úgy-e? - kérdezte Danglars a lehető legközönyösebb hangon, - nehogy földarabolódják vagyonuk.
- Ugy általában csakugyan ezt a szokást követik, de Cavalcanti nem szokott járt nyomot taposni és én úgy gyanítom, hogy csupán azért hozza fiát Franciaországba, hogy itt keressen neki feleséget.
- Gondolja?
- Meg vagyok róla győződve.
- S hallott már egyet-mást az öreg vagyoni állapotáról?
- Olaszországban sokat beszélnek róla; némelyektől azt hallottam, hogy milliói vannak, mások szerint pedig egy árva garasa sincsen.
- És mint vélekedik róla ön?
- Tulajdonképpen nem is volna helyén ilyesmiről nyilatkoznom; véleményem egészen egyéni benyomásokon alapul.
- Mégis...

- Az én véleményem tehát, hogy mint a legtöbb régi, hatalmas család, a Cavalcantiak is, hadseregeket vezényelvén és tartományokat kormányozván a nemzedékek hosszú során keresztül: milliókat ástak el különböző rejtekhelyeken, melyeknek titkát ivadékról-ivadékra csak a legidősebb fiú öröklí; azért olyan sárga és penészvirágos-ábrázatú valamennyi, mint a hajdani köztársaság forintjai, mert szüntelenül gyönyörködven bennük, arcuk is a tallérok külsejét tükrözi vissza.

- Helyesen okoskodik, gróf úr, annyival is inkább, mert tudtommal egy talpalatnyi földbirtokuk sincs. Legalább is nagyon kevés lehet; én csupán luccai kastélyukat ismerem.

- Kastélyja is van az öregnek? Az már valami.

- Igen, de még azt is bérbe adta a pénzügyminiszternek s ő maga egy kis viskóban húzódott meg. Rettenetesen zsugori ember, annyit mondhatok.

- Ugyan, ugyan, ne szólja már annyira le.

- Én magam jóformán nem is ismerem, mindössze háromszor láttam életemben. Amit tudok róla, Busoni abbétól hallottam; ma délelőtt is beszélt egyet-mást arról, hogy mi szándéka van az öregnek a fiával; gyanítottam velem, hogy az Olaszországban gyümölcsözetlenül heverő tőkéit kedvezőbb kilátásokkal kecsegtető országban szeretné kamatoztatni, s alighanem itt, vagy Angolországban fogja forgalomba hozni millióit. Hanem igen kérem, báró úr, legyen szíves figyelembe venni, hogy bár én föltétlenül megbízom az abbé szavaiban, felelősséget nem vállalok érte.

- Oh, kérem! Mindenesetre hálásan köszönöm, hogy hozzám utasította ezt az új klienst; neve igen szépen illik könyveimbe, s pénztárnokom, kinek megmondtam már, hogy ki és mi legyen ez a Cavalcanti, valósággal büszke rá. Apropos, csak úgy véletlenül ötlött az eszembe, szoktak ez emberek móringot is adni fiaiknak, mikor megházasítják?

- Aszerint, amint. Ismertem egy dúsgazdag olasz herceget, Toscana legelőkelőbb urainak egyikét, ki milliókat adott fiainak, ha kedve szerint házasodtak, de ha mást vettek nőül, mint akit ő kiszemelt, harminc tallért vetett oda nekik havonta. Ha Andrea apja választása szerint nőszülne meg, egy, két, sőt három milliót is kaphatna tőle. Ha például egy bankár leányát venné el, az öreg valószínűleg élénk érdeklődéssel viseltetnék fia apósának bankháza iránt, de ha nem tetszene neki a menyasszony: szépen jóéjszakát kívánna és ráülne a pénzesládája tetejére, s szegény Andrea bizony csak szűkösen élhetne a kártyából, meg a kockából, mint nagyon sok hozzá hasonló párisi fiatal ember.

- Az apja bizonyosan valami bajor, vagy peru-hercegnőt fog találni neki, biztosan koronára áhitozik.

- Nem, az olasz félsziget előkelő urai rendszerint közönséges halandókkal szoktak frigyét kötni: olyanok, mint Jupiter, szeretik keresztezni a fajokat. De mondja csak, kedves Danglars úr, talán ön akar feleségül menni Andreához, hogy olyan nagyon érdeklődik?

- Lelkemre, nagyon jó vásárt csinálnék vele és tudja, hogy az ilyen nyereséges vállalkozástól nem szoktam húzódozni.

- Remélem, nem Danglars kisasszonyt akarja hozzá adni! Vagy azt akarja, hogy Albert megfojtsa azt a szegény Andreát?

- Albert? - mondja vállát vonogatva Danglars - édes keveset törődne vele, higgye el.

- De úgy tudom, hogy már vőlegénye a kisasszonynak?

- Azaz, hogy Morcerf úrral többször pengettük már ezt a házasságot, de Morcerfné meg a fia...

- Talán nem jó párti?
  - Ej, azt hiszem, hogy Danglars kisasszony mindenkor fölé Morcerffel.
  - A kisasszonynak csinos hozománya lehet, abban nem kétkedem, különösen, ha újra el nem követ valami ostobaságot az a telegráf.
  - Oh, nem csupán a hozomány miatt!... De mondja csak, kérem...
  - Nos?
  - Miért nem hívta meg multkor Morcerfékat is?
  - Meghívtam, de Albertnek Dieppebe kellett Morcerfnét kísérnie, kinek tengeri levegőt ajánlottak.
  - Igen, igen, - mondta kacagva Danglars, - az használni fog neki.
  - Miért gondolja?
  - Mert lánykorában is azt a levegőt szívtá.
- Monte Cristo a füle mellett bocsátotta el ezt a megjegyzést.
- De elvégre is, - szólt visszatérve az előbbi tárgyra, - ha Albert vagyona nem is mérkőzhetik meg a Danglars kisasszonyával, azt nem tagadhatja meg, hogy fényes nevet visel.
  - Lehet, hanem azért én is megbecsülöm a magamét.
  - Mindenesetre, mert neve igen népszerű s nagyon jól illik hozzá a bárói cím; hanem ön sokkal értelmesebb ember, semmint meg ne tudná itélni, hogy a kiirthatatlanul belénk gyökerezett előítéleteknél fogva, szemünkben mégis csak többet ér az ötszázados nemesség a húsz esztendősnél.
  - Éppen azért venném szívesebben Andrea Cavalcantit, - mondta epésen, irónikus mosollyal Danglars.
  - Azt hiszem, a Morcerfek mindenkor vetekedhetnek nemességben a Cavalcantiakkal!
  - A Morcerfek!... Ej, gróf úr, úgy-e ön is nemes ember?
  - Gondolom.
  - És ért a címerekhez?
  - Némileg.
  - Vesse hát össze Morcerfével az enyémet, s az utóbbit fogja jobbnak találni.
  - Miért?
  - Mert ha nem is vagyok született báró, legalább valódi nevemet viselem.
  - És azután?
  - Az ő neve pedig nem Morcerf.
  - Nem Morcerf?
  - De nem ám!
  - Ugyan menjen!
  - Engem báróvá tettek, tehát az is vagyok, ő azonban csak bitorolja a grófi címet, tehát nem az.
  - Lehetetlen.

- Hallgassa csak, gróf úr, - folytatta Danglars. - Morcerf régi barátom, jobban mondva harminc esztendeje ismerősöm már; igaz ugyan, hogy én csak vásároltam a címeremet, de sohasem feledtem, hogy honnan emelkedtem föl.

- Ez a legnagyobb foku szerénység, vagy a legnagyobb kevélység jele, - jegyezte meg Monte Cristo.

- Morcerf egyszerű halászmester volt, mikor én még csak segéd voltam egy marseillei cégnél.

- És mi volt akkor a neve?

- Fernand.

- Csak így egyszerűen?

- Nem, Fernand Mondego.

- Bizonyos benne?

- Számtalanszor vásároltam nála halat.

- Miért akarja hát fiához adni a leányát?

- Mert parvenuk vagyunk mind a ketten, egyszerre kapaszkodtunk föl az uborkafára; bár rólam nem keringenek olyan természetű hírek, mint róla.

- Minő hírek?

- Ej, semminők, csak úgy eljárt a szám.

- Hanem azért mégis gyanítok valamit, mert úgy rémlik előttem, hogy ezt a Fernand Mondego nevet hallottam már Görögországban.

- Ali pasa nevével kapcsolatban, ugy-e?

- Igen.

- És itt lappang a titok, - folytatta halkan, csaknem sűgva Danglars - s őszintén bevallva, sokért nem adnám, ha leleplezhetném.

- Nem volna nehéz dolog, ha oly nagy kedve van hozzá.

- Minő úton-módon lehetne megcselekedni?

- Önnek mindenesetre van Görögországban valami levelezője.

- Hogyne volna!

- Janinában is?

- Mindenütt.

- Irjon hát janinai levelezőjének és kérdezősködjék tőle, minő szerepet játszott bizonyos Fernand nevű francia Ali-Tebelin katasztrófájában.

- Pompás ötlet! - kiáltott helyéről felszökve Danglars, - még ma írok neki.

- Tegye.

- Nem mulasztom el.

- És ha valami botrányos ujságról értesül...

- Föltétlenül közölni fogom önnel.

- Nagy örömet fog vele szerezni.

Danglars kisietett s egy ugrással a kocsijában termett.

## X. A királyi ügyész dolgozószobája.

Hagyjuk a bankárt haza robogni és térjünk vissza Danglarsné délelőtti útjára. Említettük már, hogy a báróné félegykor befogatott és kikocsizott.

A Faubourg Saint-Germain felé hajtatta, végigrobogott a Mazarin-utcán és a Pont-Neuf hídfőjénél leszállt a kocsiból.

Gyalog ment át a hídon. Igen egyszerűen volt öltözve, mint délelőtti sétákhoz szokás.

A Guénégaud-utcában bérkocsiba szállt és a Harlay-utcába hajtattott.

Alig helyezkedett el a kocsiban, sűrű fekete fátyolt vett elő és megerősítette szalmakalapján; azután egy kis zsebtükörben nagy öröme meggyőződött róla, hogy csupán szép fehér arc-bőre és csillogó szemei tetszenek át a sűrű fátyolon.

A Dauphine-téren áthaladva, a Harlay-udvar elé értek; ott kifizette a bérkocsit, sietve ment föl a lépcsőkön és csakhamar belépett a Pas-Perdus terembe.

Délelőttönként csakúgy nyüzsgött a sok ügyes-bajos ember a palotában, akik nem igen érnek rá a nőket figyelemmel kísérrni, s ilyenformán Danglarsné sem tűnt fel jobban, mint tiz más asszony, ki ügyvédjét leste.

Villefort várótermébe nem volt könnyű dolog bejutni, de a bárónénak még csak a nevét sem kellett megmondania, mert alig jelent meg a küszöbön, egy szolga-féle már elébe ment és megkérdezte tőle, hogy ő-e az a nő, kire a királyi ügyész már várakozik, s igenlő feleletére egy mellékfolyosón keresztül egyenesen Villefort dolgozószobájába vezette.

Villefort háttal ült az ajtónak, s jól hallotta, mikor fölnyílt az ajtó és a szolga belépésre szólította föl a látogatót, de meg se rezzent, míg az ajtó ismét be nem csukódott; csak akkor fordult hirtelen hátra, mikor a szolga léptei már elhangzottak a folyosón, s mindent elrekeszelve, még a függönyöket is lebocsátotta és a szoba minden zegét-zugát tüzetesen megvizsgálta. Csak akkor szólalt meg, mikor egészen bizonyos volt felőle, hogy senki meg nem lesheti a találkozást.

- Köszönöm pontosságát, asszonyom.

És ülással kínálta meg, mit Danglarsné nem is késett elfogadni, mert szíve oly hevesen dobogott, hogy közel volt az ájuláshoz.

A királyi ügyész közelebb gördítette hozzá a székét és szintén helyet foglalt vele szemben.

- Hosszú idők óta nem beszéltünk már négy szemközt, asszonyom és végtelenül sajnálom, hogy ilyen körülmények között ma is csak igen kínos társalgást folytathatunk.

- Mindenesetre rám nézve lesz kínosabb, uram, s egyetlen fölszólítására mégis eljöttem.

Villefort keserűen mosolygott.

- Igaz tehát, - mondta inkább saját gondolataira, mint Danglarsné szavaira válaszolva, - igaz tehát, hogy minden cselekedetünknek marad valami nyoma, akár sötét, akár édes emléke legyen is a multnak! A mi útjainknak is ugyanúgy nyoma marad, mint ahogy egy féreg is barázdát von maga után a homokon! És mennyiünk útját jelöli keserves könnyhullatás!...

- Uram, elgondolhatja, mennyire föl vagyok indulva, igen kérem, legyen kiméletes. Mennyi vétkes teremtés remegett már ön előtt ebben a szobában, talán éppen ezen a széken, hová én a szégyentől megtörve roskadtam le!... legyen kiméletes, hiszen úgy is minden erőmet össze kell szednem, hogy ne lássam magamban a vétkes asszonyt és önben a szigorú tekintetű bírót.

Villefort sóhajtva rázta a fejét.

- Nekem pedig be kell ismernem, hogy most nem a birói széken, hanem a vádlottak padján van méltó helyem.

- Önnek? - kérdezte elbámulva Danglarsné.

- Igen, nekem.

- Ugy látszik, túlzott puritánságában nagyon is sötéten látja a helyzetet, - mondta Danglarsné, kinek szép szemeiben egy-egy pillanatra fölcsillant most egy kis melegség. - A lángoló ifjúság minden férfi életében hagy ilyen nyomokat maga után; és minden szenvedély, minden gyönyör mélyén eleve ott lappang már a lelkipurdalás szunnyadó csírája, azért nyújtja nekünk, szegény, bűnös asszonyoknak az evangélium, a szerencsétlenek végső menedéke, vigasztalásul a megtévedt leányról és a házasságtörő nőről szóló gyönyörű parabolát. Fölidézve ifjúságom tévedéseit, akaratlanul is arra kell gondolnom, hogy Istennek meg kell bocsátania, mert ha nincs is mentségem, a bűnhődés mindenesetre elkövetkezett már eddigi szenvedéseimben. De önnek nincs mitől tartania, a férfiaknál ilyesmit nemcsak könnyen megbocsát a világ, de még előnyükre írja.

- Ön ismer engem, asszonyom, jól tudja, hogy nem vagyok képmutató, legalább olyankor nem, mikor alapos okom nincs a kétszínűségre. Ha komornak találja homlokomat, higgye el, csupán a gondok boronganak rajta és ha szívem kővé vált már, csupán azért, hogy el tudja viselni a csapásokat. Ifjú koromban bizonyára nem voltam ilyen különösen a jegyváltás estéjén, mikor az ünnepi asztal mellett ültünk, Marseilleben, a Cours-utcában. De azóta bennem is, körülöttem is megváltozott minden; egész életem akadályok leküzdésében telt el, olyan akadályokéban, melyek készakarva, vagy önkénytelenül gátolták utamat, s melyeket minden áron el kellett hárítanom. Ritkán fordul elő, hogy ne kelljen másokról erőszakosan kicsikarni, amit nagyon óhajtunk és amit mások annál hevesebben védenek meg. Ilyenformán az emberek legnagyobb részének rossz cselekedete tulajdonképpen az elkerülhetetlen szükségből magyarázható s rendszerint csak később értjük meg, miként kerülhettünk volna el olyan tetteket, melyeket csak az izgalom tetőpontján, úgyszólván beszámíthatatlan állapotban követtünk el. Csak felocsúdva pillantjuk meg az eszközt, mit fölhasználhattunk volna, de amit vakságunkban észre sem vettünk és ami most már oly egyszerűnek tűnik fel szemeink előtt, hogy akaratlanul is eltűnődünk rajta: miért cselekedtem így, miért nem másként? Önöket, nőket, ritkán háborgatja a lelkipurdalás, mert az elhatározó lépést ritkán teszik meg önszántukból, a szerencsétlenségbe többnyire, mások döntenek és hibáik csaknem mindig mások bűneiből következnek.

- Akármint legyen is, be kell látnia, hogy ha hibát követtem el, keservesen meglakoltam érte tegnap este.

- Szegény asszony! - szólt mellé lépve és kezét megszorítva Villefort; - tudom, hogy fölmúlta erejét az a megpróbáltatás, hiszen két ízben csaknem elájult és mégis...

- Nos?

- Mégis meg kell önnek mondanom... Szedje össze minden erejét, mert még valami hátra van.

- Istenem! - kiáltott föl megrémülve Danglarsné, - mi következik még?

- Ön csak a sötét multat látja, asszonyom, de képzelje el most a jövőt, mely még sötétebb... rettenetesebb... talán véres lesz!...

A báróné ismerte Villefort fagyos vérmérsékletét s annál jobban megrémítette hirtelen heves kitörése. Fölsikoltott volna, ha el nem fult volna még torkán a hang.

- Hogyan is támadhatott föl az a rettentő emlék? - kiáltott föl Villefort; - hogyan támadhatott föl a sírból, szívünk mélységes rejtekéből, hogy most megkísértsen s halotthaloványá sápassza arcainkat.

- Bizonyára a véletlen gonosz tréfája volt!

- Oh, ha csak a véletlen volna, asszonyom!

- Mi lehetne más; nem végzetes véletlen műve az egész? Nem véletlenség-e, hogy Monte Cristo éppen azt a házat vette meg? Nem véletlenség-e, hogy éppen ott, a fák alatt ásatta föl a földet, hol az a szerencsétlen kis gyermek pihent? Szerencsétlen kis ártatlan magzatom, kit még meg sem csókolhattam soha, de akit meg nem szüntem siratni sohasem! Oh, higgye el, egész szívem a gróf felé repesett, mikor e virágok alól fölászott drága kis halottról beszélt.

- Mennyire téved, asszonyom, - válaszolt tompa hangon Villefort. - Rettentő dolgokat kell önnek mondanom; nem ástak föl a virágok alól drága halottat és nem került ki gyermektetem abból a földből; sírásra, sóhajtozásra nincsen ok, hanem annál inkább a remegésre!

- Nem értem önt, mit jelent ez?

- Csak annyit, hogy Monte Cristo sem gyermekcsontvázat, sem ládát, sem vaspántokat nem találhatott, mikor fölászta a földet, mert azok alatt a fák alatt nem volt semmi sem.

- Semmi sem! - hebegte utána Danglarsné, rémülettől kimeredt szemeit a királyi ügyészre szegezve; - semmi sem? - ismételte még egyszer, mintha saját szavaival akarná túlharsogni a lelkében fölsarjadt rettenetes gondolatot.

- Semmi! - nyögte Villefort, homlokát tenyerébe hajtva.

- Tehát nem temette oda azt a szerencsétlen gyermeket? Megcsalt? Miért?

- Nem csaltam meg, oda temettem; de hallgasson meg asszonyom és megesik rajtam a szíve, ki húsz esztendő óta viselem már egyedül azt a rettentő fájdalmat, melyet csak most fogok megosztani önnel.

- Oh Istenem, mennyire megrémít! De csak mondja el, lesz hozzá erőm.

- Mikor ön azon a gyötrelmes éjszakán vajúdva fetrengett ágyán abban a vöröskárpitos szobában, én csaknem ugyanolyan szenvedések között vártam megszabadulását a borzasztó kínoktól. Mikor a gyermek világra jött, halottnak tartottuk, mert még csak nem is pihegett.

Danglarsné olyan heves mozdulatot tett, mintha föl akart volna ugrani helyéről.

Villefort összetett kezekkel kérte, hogy csillapodjék és hallgassa meg.

- Halottnak tartottuk; koporsó hiányában egy kis ládába helyeztem szegényt és a kertbe vittem, hol megásva a gödröt, el akartam hantolni. Alig hánytam rá az első rögöket, mikor rám rohant a corsicai. Ugy emelkedett föl a bokrok közül, mint árnyból az árnyék, csak magasra tartott kezében villogott valami fényesség. Heves fájdalmat éreztem s kiáltani akartam, de egész testemen végigfutott valami hideg borzongás és elfojtotta torkomban a szót... Lerogytam a földre, azt hittem, hogy halálra sujtottak. Sohasem fogom elfeledni csodálatos lelkierejét, mit akkor tanúsított, mikor magamhoz térve, iszonyú kínok között a lépcső aljáig vánszorogtam, s ön, ki maga is a halállal vívódott, felém igyekezett. Nagy okunk volt titokban tartani e szörnyű eseményt, s a dajkának, kire támaszkodva visszatért a házba, párbajt mond-

tunk sebem ürügyéül. A titkot sikerült megőriznünk; engem Versaillesbe szállítottak, hol három hónapig élet-halál között lebegve, végre győzött szervezetem s teljes felüdülés céljából a délvidékre mentem. Négy ember vitt gyaloghintóban Párisból Châlonsba, hat mérföldet téve meg naponként. Nőm kocsijában követett. Châlonsból vízi úton szállítottak Arlesig, onnan ismét gyaloghintón Marseillebe. Félesztendő telt bele, míg tökéletesen fölépültem; önről nem igen jutott hozzám hír, kérdezősködni pedig nem mertem. Csak Párisba érkeztemkor tudtam meg, hogy özvegyül maradva, Danglarshoz ment nőül.

És amióta eszméletem visszatért, szüntelenül csak egyetlen dolog foglalkoztatott és nem múlt el éjjel, hogy álmaimban meg ne jelent volna az a kis halott, amint sírgödreből fölemelkedve szemrehányó és fenyegető arccal tekint rám. Mihelyt Párisba érkeztem, első gondom volt tudakozódni; a ház lakatlanul állott azóta, de megtudtam, hogy kilenc esztendőre bérbe fogják adni. A bérlőt azonnal fölkerestem és kijelentettem neki, hogy a házat, feleségem jussát, nem szeretném idegen kézre juttatni s kártérítést ígértem neki, ha felbontjuk a szerződést; hatezer frankot követelt, de én tízet, húszat is szívesen megadtam volna. A bérlő a bíróság előtt mondott le hivatalosan a szerződésben foglalt jogairól s mihelyt kezemben volt az annyira esengett okmány, vágatva mentem Auteuilbe. Mióta elhagytam, egy lélek sem járt a házban.

Ugy délután öt óra tájban mentem föl a vörös szobába és ott vártam meg, míg leszáll az éjjel.

Ott azután végigvonult lelki szemeim előtt minden gyötirelem, amit egy esztendő óta átéltem.

Az a corsicai, ki vendettát esküdött nekem, ki Nîmestől Párisig nyomon követett és aki csaknem halálra sebzett a kertben: látta, mikor megástam a gödröt, látta, hogy gyermeket temettem el és lehetséges, hogy őnt is ismeri... Megrémültem a gondolattól, hátha megveszi rajtam valamikor e rettentő titok árát?... Nem kínálkozik-e számára még kegyetlenebb, még edesebb bosszú, mikor megtudja, hogy nem pusztultam el törccsapása alatt? Égetően sürgős volt mindenekelőtt minden lehető nyomot eltávolítanom, mely esetleg árulóm lehetett volna.

Cselekednem kellett, azért bontottam fel a szerződést, azért jöttem ide és azért vártam be az éjszakát.

Az éj leszállt és én bevártam, míg teljesen besötétedett; nem gyújtottam világot a szobában, hol a szél által meglebegtetett ajtófüggönyök mögött utánam leskelődő kémeket véltem rejtőzködni; meg-megborzongatott a hideg és nem egyszer úgy rémlett, mintha mögöttem, az ágyban, azon panaszos nyögéseit hallottam volna, de nem mertem odatekinteni. A szívem hallhatóan és oly hevesen vert, hogy attól tartottam, újra fölfakad a sebem; végre elcsendesült a környéken minden és én, látva, hogy már nincs mitől tartanom, elhatároztam, hogy lemegyek. Hermine, én bátor embernek tartom magamat és az is vagyok, de mikor kezembe került a kis titkos lépcső kulcsa, mely olyan kedves volt előttünk s melyet ön valaha aranykarikán akart viselni - és kinyitottam vele az ajtót: az ablakon át beszűrődő kékes holdvilág és a csigalépcsőkön kísértetként remegő hosszú fénysáv szinte megörjített és a falhoz dőlve, kimeredt szemekkel, remegve álltam ott soká.

Végre legyőztem ezt a nagyon is érthető gyöngeséget. Fokról-fokra lépve haladtam le lassan a lépcsőn, nehezen, szinte vánszorogva, mert térdeim minden lépésnél megcsuklottak. A korlátba kellett kapaszkodnom, mert fejjel buktam volna alá, ha csak egy pillanatra is elbocsátom.

Végre elértem az ajtót és kiléptem a szabadba; a fal tövében találtam egy ásót. Lámpát is vittem magammal, de csak odalenn gyújtottam meg.

November végén volt, a tarlott lombú kopasz fák mint megannyi fekete kísértet integettek felém hosszú karjaikkal és a száraz avar sejtelmesen zörgött lépteim alatt a gyeppenötte úton.

A rémület annyira elfogott ismét, hogy a bozóthoz érve, elővettem pisztolyomat és fölhúztam a ravaszt. Mintha a corsicai árnyékát láttam volna a tarlott ágak között bujkálni.

Égő lámpával jártam be a bozótot, de nem volt benne senki sem. Aprajára megvizsgáltam mindent és láttam, hogy egyedül vagyok; a legcsekélyebb nesz sem zavarta meg az éj nyugal-mát, ha csak egy bagoly panaszos huhogása nem, mely mintha az éj kóbor szellemeit akarta volna maga köré gyűjteni.

Lámpámat egy villaalakú ágra akasztottam, melyet már akkoriban észrevettem, mikor a kis gödröt megástam.

A nyár folyamán erősen fölburjánzott e helyen is a gaz, s természetesen eszeágában sem volt senkinek sem ősszel kiirtani. Egy helyen, azért mégis gyérebbe volt a gyom; nyilvánvaló, hogy ott kellett keresnem. Nekigyürkőztem a munkának.

Végre mégis csak megértem ezt az órát, melyre már egy esztendő óta oly sóváran vártam.

Széles körben föltúrtam az egész földet, minden pillanatban remélve, hogy ásóm koppanni fog valamin a földben, de semmire sem akadtam, pedig kétszerte, háromszorta olyan nagy gödröt ástam, mint első alkalommal. Azt hittem, hogy a helyre nézve tévedtem meg és igye-keztem az ágak és bokrok fekvése után tájékozni magamat. A kopasz ágak között metszően éles szél süvöltött és homlokomról csakúgy patakozott a verejték. Eszembe jutott, hogy a corsicai éppen akkor döfte belém a törét, mikor a behantolt gödröt le akartam taposni és visszaemlékeztem, hogy e művelet közben egy iharfába kapaszkodtam, mögöttem pedig egy mesterségesen kivájt, ülőkéül szolgáló szikladarab volt; esés közben elengedtem a fatörzset és emlékezem még, mikor azt a hideg követ megérintettem. Az iharfa most is ott volt jobbra tőlem és mögöttem a szikla; ugyanolyan állásba helyezkedve, ugyanúgy estem le és fölemel-kedve ismét ásni kezdtem még szélesebb körben, de semmit sem találtam, a ládának híre-hamva sem volt.

- Nem volt ott? - nyögte kétségbeesetten, egész testében remegve Danglarsné.

- Ne gondolja, hogy megelégedtem evvel a kísérlettel, - folytatta Villefort. - Föltúrtam az egész bozótot, azt gondolva, hogy a gyilkos kincset sejtethetett a ládában, fölásta, hogy elrabol-ja, de észrevéve tévedését, a bozót valamely más részében ásta el újra, de ez az okoskodásom is kudarcot vallott. Akkor arra gondoltam, hogy a gyilkosnak ideje sem lett volna ennyire meggondoltan eljárnia, s a kis ládát egész egyszerűen a kert valamelyik félreeső zugába vetette? E föltevés helyességéről azonban csak napvilág mellett lehetett meggyőződnöm, fölmentem tehát újra a szobába és vártam.

- Oh Istenem!

- Alig pitymallott, már újra a kertben voltam. Mindenek előtt újra átkutattam a bozótot, remélve, hogy valami olyan nyomra fogok bukkanni, mely az éj homályában elkerülte figyelmemet. Több, mint húsz négyszöglábnyi területen ástam föl újra a földet, mintegy két lábnyi mélységben. Egy napszámos talán reggeltől estig sem tudott volna annyit dolgozni, mint amennyit én egy óra alatt végeztem, - hiába.

Most már nem volt hátra más, mint hogy tegnapi föltevése után indulva, keressem a ládát, mit a gyilkos a kert valamelyik zugába vetett. Legvalószínűbb volt, hogy a kis út mellékén fogom megtalálni, mely a kerti ajtó felé vezetett, hanem ez az új kísérlet is éppen olyan hiábavaló volt, mint az előbbi és én szorongó szívvel tértem vissza a bozóthoz, végképp meg-fosztva már minden reménységtől.

- Oh, ebbe bele lehet örülni! - kiáltott föl Danglarsné.

- Magam is azt hittem egy pillanatig és az is lett volna a legjobb. Minden erőmet összeszedve, igyekeztem megállapítani: miért vihette magával az az ember a holttestet?

- Hiszen ön maga mondta, hogy miért: bizonyíték kellett neki!

- Nem, asszonyom, teljességgel lehetetlen, mert senki sem őrizhet magánál egy esztendeig valami holttestet, hanem bejelenti a hatóságnak, ami azonban nem történt meg.

- De mi történhetett hát akkor? - kérdezte szorongva Hermine.

- Valami még rettenetesebb és ránk nézve még borzasztóbb dolog, mert a gyilkos megmentette azt a gyermeket, aki talán még most is életben van.

Danglarsné iszonyút sikoltva ragadta meg Villefort kezét:

- Gyermekem élt! Ön elevenen temette el! Még csak bizonyos sem volt benne, hogy halott és mégis el tudta temetni! Ah!...

Danglarsné fölemelkedett s kimondhatatlan szemrehányó, csaknem fenyegető tekintetet vetett a királyi ügyészre.

- Semmi bizonyosat nem tudok, ez is csak olyan üres föltevés lehet, mint a többi, - tördelte Villefort. A hatalmas ember meggörnyedt és szemei olyan kifejezéstelenül meredtek a semmiségbe, mintha kétségbeesése már közel járt volna az örüléshez.

- Én kis magzatom, szegény, szerencsétlen kis magzatom! - zokogta fuldokolva a báróné, zsebkendőjével igyekezve elfojtani a melléből feltörő keserves panaszhangokat.

Villefort csakhamar fölocsudott kábulatából és fölismerve a helyzetet, megértette, hogy Danglarsné lelkében is föl kell idéznie azt a rémületet, mely őt elfogta, ha csak anyai átkait fejére nem akarja zúdíttani.

Közelebb lépett hozzá és még halkabban, szinte sűgva kezdett hozzá beszélni:

- Mindketten el vagyunk veszve, mert a gyermek él és valaki tudja, hogy él. Ez a valaki csak Monte Cristo lehet, ki a kiásott tetemről beszélt, ahol mit sem találhatott.

- Isten, igazságos, bosszúálló Isten! - nyögte kezeit tördelve Danglarsné.

Villefort csak egy nehezen fölszakadó sóhajtással felelt.

- De a gyermek, a gyermek! - kiáltotta konokul az anya, - hová lett gyermekem?

- Mennyit kutattam! - mondta Villefort, mellét marcangolva kínjában, - hányszor idéztem magam elé hosszú, álmatlan éjszakákon! Hányszor epekedtem mérhetetlen gazdagságért csupán azért, hogy egy millió ember titkát tudjam megvásárolni és megtaláljam közöttük a magamét! Egyszer, mikor már századszor ragadtam föl újra azt a szerencsétlen ást és századszor tanakodtam magamban, hogy mit tehetett avval a gyermekkel a corsicai, arra a gondolatra jöttem, azt a szökevénynek olyannyira alkalmatlan terhet alighanem a vízbe lökte, ha észrevette, hogy még él.

- Oh, az nem lehetséges! - kiáltott fel Danglarsné; - bosszúból meg lehet ölni egy férfit, de ilyen okokból még nem lehet vízbe fojtani egy csecsemőt!

- Talán a lelencházba vitte.

- Oh, igen, igen! - kiáltott föl a báróné, - ott kell lennie gyermekemnek!

- Nem is késtem ellátogatni a lelencházba és megtudtam, hogy szeptember 20-ának éjjelén egy újszülött gyermek került oda, kettéhasított finom asztalkendő felébe gondosan bepólyázva. Az asztalkendő felén a *H* betű és egy bárói korona fele volt látható.

- Igen, igen, úgy van! - sikoltott föl örömeiben Danglarsné, - minden fehéreneműm így volt megjegyezve; Nargonne, első férjem, báró volt és az a betű *Hermine* kezdőbetűje. Hála neked, Mindenható, hogy gyermekem életben maradt.

- Igen, életben maradt!

- És ön ezt csak ilyen egyszerűen meri megmondani nekem? Nem is tart attól, hogy megszakad szívem a nagy örömtől? Hol van, hol van gyermekem?

Villefort vállat vont.

- Hát tudom én? És azt hiszi, hogyha tudnám, gyötörtem volna végig a szenvedések minden fokozatán, mint valami regényíró? Sajnos, magam sem tudom. Félesztendővel azután, az asztalkendő másik felével egy asszony jelentkezett a gyermekért, s mivel föl tudta mutatni, mit ilyen esetben a törvény megkövetel, kiadták neki a gyermeket.

- De önnek tudakozódnia kellett volna arról az asszonyról, hogy föltalálhassa.

- Azt gondolja, hogy foglalkoztam már valaha egyébbel olyan buzgón, asszonyom? Azonnal vizsgálatot rendeltem el és hajszára indítottam a rendőrség legügyesebb detektívjeit és ügynökeit. Châlonsig nyomon követték, de Châlonson túl nyoma veszett.

- Nyoma veszett?

- Még pedig mindörökre.

Danglarsné örült izgalmában ez egész elbeszélés folyamán sírt, sóhajtozott, vagy föl-fölsikoltott.

- S egyebet nem tett, ennyi az egész?

- Oh nem, sohasem szüntem meg keresni, kutatni, tudakozódni utána. Csak két-három esztendő óta csökkent meg kissé buzgalmam, a végső elcsüggedésben. De mátol fogva még nagyobb kitartással és buzgalommal fogom keresni és nyomára kell akadnom, mert most már nemcsak a lelkiismeret, hanem a félelem is sarkal.

- Ha Monte Cristo tudna valamit a dologról, nem keresne fel bennünket oly gyakran.

- Oh, az emberek gonoszsága talán még erősebb, mint az Isten jósága. Észrevette-e már valamikor, minő szemeket vet ránk az az ember, mikor velünk beszél?

- Nem vettem még észre.

- Nem vizsgálta meg még, úgy alaposabban, sohasem?

- Dehogyan. De csak annyit mondhatok róla, hogy különös szokásai vannak. Azon például én is megütköztem, hogy nem is nyúlt egyetlen ételhez sem, bennünket pedig ugyancsak elhalmozott a lakomán mindenféle fogással.

- Igen, igen, én is észrevettem, és ha akkor is tudtam volna már, amit most tudok, magam sem nyúltam volna semmihez, azt gondolván, hogy meg akar mérgezni bennünket.

- És amint látja, csalódott volna.

- Bizonyára, hanem azért higgye el nekem, az az ember gonoszat forral ellenünk. Mai összejövetelünk legfőbb célja az, hogy a legnagyobb óvatosságra intsem, különösen vele szemben. Mondja meg nekem őszintén - folytatta Villefort, átható tekintetével mélyen a báróné szeméibe merülve, - soha, egyetlen szóval sem említette viszonyunkat valaki előtt?

- Soha, senki előtt.

- Bocsásson meg, hogy újból fölteszem a kérdést: senki előtt a világon?

- Nem, nem, esküszöm önnek! - válaszolt a báróné, mélyen elpirulva.
  - Nem szokta följegyezni a napi eseményeket? Nem vezet naplót?
  - Oh, dehogy! Egész életem úgyis olyan könnyelműen telt el, hogy jobb, ha elfeledem.
  - Álmában sem szokta kifecsegni titkait?
  - Olyan mély álmom van, mint egy gyermeknek; nem emlékszik már?
- A báróné arca bíborvörös lett, Villefort egyre jobban elhalványodott.
- Igaz, - mondta oly halkán, hogy alig lehetett meghallani.
  - És mit tegyünk most?
  - Én már tudom, hogy mit kell tennem, - válaszolt Villefort.

Egy hét sem fog beletelni és én megtudom, hogy ki ez a Monte Cristo, honnan került ide, hová szándékozik, és miért kellett éppen előttünk fölemlítenie, hogy kertjében egy kis gyermektetemet ástak ki a földből.

Villefort olyan fenyegető hangon mondta ezt a néhány szót, hogy maga a gróf is megborzongott volna tőle, hogyha hallja.

Azután megszorította a báróné kezét, mit Hermine csak vonakodva nyújtott felé és tiszteletteljesen egészen a küszöbig kísérte.

Danglarsné ismét más bérkocsiba ült s a túlsó hídfőnél nyugodtan szunyókálva találta kocsisát a hintó bakján.

## XI. Nyári mulatság.

Ugyanaz nap, csaknem ugyanabban az órában, mikor Danglarsné azt a kínos beszélgetést folytatta a királyi ügyésszel Villefort hivatalos szobájában, egy úti hintó kanyarodott be a Helder-utcába s befordulva a 27-ik szám kapuja alá, megállt az udvarán.

A hamarosan fölpattant ajtón keresztül azután Morcerfné szállott le, fia karjára támaszkodva.

Alig kísérte föl Albert édesanyját szobáiba, fürdőt rendelt és más kocsiba fogatott be, s mikor inasa a fürdő után a hosszas üléstől meggémberedett tagjait jól megdörzsölte, Monte Cristo-hoz hajtattott a Champs-Élyséesre.

A gróf mosolyogva fogadta, mint mindig. Különös dolog, hanem ezt az embert teljesen kiismerni nem lehetett soha. Akik meg éppen mindenáron be akartak furakodni bizalmába, gránitkemény falra találtak nála.

Morcerf tárt karokkal sietett felé, de meglátva arcát, dacára barátságos mosolyának, karjai azonnal lehullottak s még a kezét is alig merte feléje nyújtani.

Monte Cristo elfogadta a feléje nyújtott kezet, de mint minden alkalommal, most sem szorította meg.

- Megjöttem, gróf úr.

- Hozta Isten!

- Egy órával ezelőtt érkeztem meg.

- Dieppeből?

- Nem, Tréportból.

- Ah, igaz.

- És legelsőbbben is önt kerestem föl.

- Ez nagyon szép öntől, - mondta Monte Cristo, éppen olyan hangon, mintha bármi egyebet mondott volna.

- Van-e valami újság?

- És ezt tőlem kérdi, az ide tévedt idegentől?

- Világosabban kifejezve, tett-e már érdekemben valamit, gróf úr?

- Megbízott valamivel? - kérdezte Monte Cristo, látszólag zavarban.

- Ugyan, ugyan, ne mutassa már magát annyira közönyösnek. Azt mondják, hogy a telepathikus érzések nem ismerik a távolságot és én Tréportban egész határozottan éreztem, hogy ha nem is tett érdekemben semmit, de mindenesetre gondolt rám.

- Lehetséges és én csakugyan gondoltam is önre; hanem bevallom önnek, hogy az a magnetikus folyamat, melynek ön szerint én lettem volna kiinduló pontja, teljesen akaratomon kívül működött.

- Mennyiben?

- Danglars tudniillik nálam volt ebéden...

- Azt tudom, hiszen éppen azért utaztunk el anyámmal, hogy ne legyünk kénytelenek találkozni vele.
- Hanem Andrea Cavalcanti mégis csak összekerült vele.
- Az olasz herceg?
- Ne túlozzunk, Andrea egyszerűen csak vicomtenak hivatja magát.
- Annak hivatja magát?
- Igen.
- Tehát valósággal nem az?
- Ej, hát honnan tudjam én? Annak hivatja magát, én is annak hívom, más is azzal a címmel illeti s nem jelent-e ugyanannyit, mintha csakugyan az volna?
- Különös fölfogása van, gróf úr! De igaz...
- Tessék?
- Danglars tehát itt ebédelt?
- Igen.
- Andrea Cavalcantival?
- Vele, az öreg marquisval, Danglarsnéval, Villefortékkal és azzal a három kedves fiatalemberrel, Debray, Maximilien Morrel és... várjon csak... hogy is hívják?... igen, Château-Renaudval.
- Szóba kerültem én is?
- Nem.
- Annál rosszabb.
- Miért? Ugy gondolom, hogy ha megfélemeztek önről, csak legforróbb óhaját teljesítették.
- Oh nem, gróf úr, mert ha nem beszéltek rólam, annál többet gondoltak rám, ami egyenesen kétségbeejtő.
- Mit törődik vele! Fődolog, hogy Danglars kisasszony nem gondolt önre. Igaz ugyan, hogy ezt otthon is megcselekedhette.
- Oh, erre nézve egészen nyugodt vagyok, mert ha eszébe is jutottam, bizonyára ő is csak olyanformán gondolt rám, mint én ő reá.
- Mily megindító rokon érzés! Annyira nem szenvedhetik egymást?
- Oh, Danglars kisasszonyt szívesen elfogadnám szeretőül, de már feleségnek, az irgalmát!...
- Hát illik így beszélni a menyasszonyáról?
- Egy kissé nyersen nyilatkoztam ugyan róla, de annál őszintébben. Miután azonban ez az ábránd aligha fog valóra válni, s hogy bizonyos célt elérjek, el kell vennem Danglars kisasszonyt, ami annyit jelent, hogy egy hosszú életen keresztül fog közvetlen közelemben elmélkedni, muzsikálni, verseket csinálni és énekelni, ami már előre is megborzongat. Mert a szeretőjét egész egyszerűen a faképnél hagyja az ember, de a feleséggel már nem lehet oly rövidesen elbánni, mert akár az ura mellett marad, akár külön földél alá költözik, mégis csak mindig feleség marad és ez még akkor is borzasztó volna rám nézve, ha távol volna tőlem.

- Ön túlságosan követelő, vicomte.

- Igen, mert olykor lehetetlenséggel határos dolgok jutnak az eszembe.

- Például?

- Például olyan nőt szeretnék találni, mint aminőt atyám talált magának.

Monte Cristo arca még a szokottnál is haloványabb színt öltött és Albertre függesztette tekintetét, ki egy pár gyönyörű pisztollyal játszott, kakasát csattogtatva.

- Oly boldog életet él atyja?

- Hiszen már tudja, gróf úr, miként vélekedem édesanyámról. Valóságos angyal. Még mindig szép, mindenkor szellemes és most talán még jobb, mint valaha. Most, hogy Tréportba mentem vele, ami talán minden más fiúra nézve csak egyszerű kötelességteljesítés lett volna, oly édes, oly nyugalmas, oly poétikus négy napot töltöttem vele egyedül, mintha nem anyámat, hanem magát a kis Mab-királynőt, vagy Titániát kísértem volna oda.

- Kétségbeejtő tökéletesség s akiknek ezt elmondja, még makacsabbul fognak az agglegény-élethez ragaszkodni, mert nem mindenkinek juthat oly kiváló szerencse, hogy ily tökéletes nőre akadjon.

- Én pedig, gróf úr, éppen azért nem akarom Danglars kisasszonyt elvenni, mert tudom, hogy a minden ízében tökéletes asszony sem pusztá ábránd. Nem figyelte még meg, hogy önzésünk mindent ragyogóbb köntösbe öltöztet, ami a miénk? A Marlé vagy Fossin kirakatában csillogó gyémánt is még ragyogóbbá lesz, hogy ha a miénk, de ha a józan ész meggyőző róla, hogy van még egy tisztább vízű gyémánt is a miénknél és mégis arra vagyunk kárhozattva, hogy holtunk napjáig csak ezt a másodrendű követ viseljük: vajjon nem fog-e örökké bántani?

- Hiúság! - mormolta magában a gróf.

- Azért ugranék akkorát örömben, hogy ha Eugénie kisasszony egyszer csak észrevenné, hogy bizony én nagyon parányi senki vagyok mellette, kinek több milliója van, mint nekem százezreim.

Monte Cristo mosolygott.

- Azután még valami jutott az eszembe, - folytatta Albert; - Franz barátom nagyon szereti a különcködést és én mindenáron bele akartam bolondítani Danglars kisasszonyba; négy rengeteg hosszú levelet írtam neki az érvelés legcsodálatosabb művészetével, de Franz valamennyire ugyanezzel a lakónikus rövid mondattal válaszolt: «Igaz ugyan, hogy különc vagyok, de annyira már még sem, hogy adott szavamat megszegjem.»

- Ezt nevezem baráti szeretetnek! Feleségül kínálni másnak, akit magunk csak szeretőül tartanánk meg.

Albert elnevette magát.

- Apropos, Franz, az a pompás gyerek nemsokára megérkezik; ezzel ön ugyan aligha törődik, mert úgy vettem észre, nem kedveli valami túlságosan.

- Miből következteti, hogy nem szeretem a barátját, vicomte? Én mindenkit szeretek.

- S mivel a mindenkiben én is benne foglaltatom: köszönöm önnek!

- Ne zavarjuk össze a fogalmakat, - mondta Monte Cristo; - szeretek mindenkit, mivel úgy rendelte az Isten, hogy felebarátaink iránt keresztényi szeretettel viseltessünk. Hanem azért gyűlölni én is tudok és vannak emberek... De térjünk vissza Franz d'Épinay úrra. Tehát nemsokára megérkezik?

- Igen, Villefort egyenes fölszólítására, ki ügylátszik éppen olyan sürgősen akarja főkötő alá juttatni Valentine kisasszonyt, mint Danglars úr Eugéniet. Ugylátszik, nem valami kellemes dolog lehet eladó leányok apjának lenni; azok az emberek valósággal lázban vannak és kilencvenet ver percenként az ütőerük, míg csak meg nem szabadulnak leányaiktól.

- Hanem d'Épinay úr nem olyan, mint ön és nagyobb megadással hajtja igába a fejét.

- S ami még több, komolyan veszi a dolgot, máris fehér nyakkendőt visel és családjáról szokott beszélni. Egyébiránt nagy tisztelettel viseltetik Villeforték iránt.

- Amint kétségkívül meg is érdemlik.

- Magam is úgy vélem. Villefort-t mindenkor hajthatatlan, de igazságos embernek ismertem.

- Végre-valahára akadt valaki, aki felől jobb véleményem van, mint arról a szegény Danglars-ról.

- Talán azért, mert ő nem akarja nyakamba varrni a leányát, - válaszolta kacagva Albert.

- Édes uram, ön nagyon hebehurgya ember!

- Én?

- Ön hát! De gyűjtson rá, kérem!

- Ezer örömmel. De miért van rólam ilyen nem éppen hízelgő véleményem?

- Mivel kézzel-lábbal elkövetne mindent, hogy megszabaduljon Danglars kisasszonytól, pedig okosabb volna, hogy ha mivel sem törődve, hagyná az egész dolgot folyni a maga medrében s úgy lehet, nem is volna kénytelen önmaga venni vissza a szavát.

Albert nagy szemeket meresztett.

- Pedig úgy van, vicomte úr, higgye el, hogy erőnek erejével nem fogják fejjel neki kergetni a falnak. Mondja csak, de őszintén - folytatta Monte Cristo, ismét komoly hangon, - csakugyan annyira szeretne szakítani velük?

- Százezer frankot sem sajnálnék érte!

- Én pedig azt mondom önnek, hogy Danglars kétszer annyit sem sajnálna, ha ugyanezt megtehetné.

- Komolyan beszél, gróf úr? - szólt Albert, kinek homlokán, dacára a nagy örömnél, felleg vonult át e szavak hallatára. - És Danglarsnak volna valami oka a szakításra?

- Oh, emberi önzés, emberi pöffeszkedés! Ime egy ember, aki fejszével akarná mások hiúságát megcsorbítani, de az már sérti, ha az övét csak egy parányi tűszúrás is éri!

- Nem, de úgy gondolom, hogy Danglars...

- Egészen el van ragadtatva öntől; ugy-e ezt akarta mondani? Danglarsnak azonban nincs éppen a legjobb ízlése, mivelhogy más valaki még jobban elbűvölte.

- Ugyan kicsoda?

- Azt már nem tudom, de legyen résen, figyeljen meg mindent, szívlelje meg jól a célzásokat és az nagyon hasznára fog válni.

- Értem már... Hanem erről jut eszembe, hogy édesanyám, azaz hogy mit is beszélek, atyám valami bálon töri a fejét.

- Bálon, ebben az időszakban?

Olyan nyári mulatságfélére készül, ami mostanában nagyon divatos.

- Még ha nem is volna divatos, azzá tenné a grófnő, ha akarná.
- Köszönöm nevében a bókot; az ilyen bálokat természetesen csak a legtisztább kékvérűek látogatják; kik a júliust Párisban töltik, valódi párisiak. Lenne oly szíves, nevünkben meghívni a Cavalcanti urakat is?
- Mikorra tervezik a bált?
- Szombatra.
- Az öreg Cavalcanti már akkorra el is utazott.
- Hanem a fia mindenesetre itt marad, legyen szíves tehát az ifjabb Cavalcantit bevezetni nálunk.
- Vegye figyelembe, vicomte, hogy én nem is ismerem tulajdonképen!
- Nem ismeri?
- Nem; három-négy nappal ezelőtt láttam először életemben és nem tenném érte tűzbe a kezemet.
- Hiszen ön is elfogadja!
- Az egészen más; hozzám egy igen derék abbé ajánlotta, bár ő is csalódhatott. Ne kívánja tőlem, hogy én vezessem be önökhöz, hívja meg ön maga közvetlenül, már csak azért is, mert ha az a derék ifjú valamiképen megkérné és elnyerné Danglars kisasszony kezét, ön engem tartana e nagy szerencsétlenség okozójának s még megérném, hogy életre-halálra kell megverekednem önnel. Egyébiránt magam sem tudom még, el fogok-e menni.
- Hová?
- Hát a bálra!
- És miért ne jönne el?
- Mindenekelőtt azért, mert még meg sem hívott.
- Egyenesen azért jöttem, hogy személyesen kérjem föl a megjelenésre.
- Nagyon kedves volt öntől, vicomte, hanem addig még sok mindenféle dolog jöhet közbe.
- Mondok önnek valamit és meg vagyok róla győződve, hogy az esetben fölládozza kedvünkért minden ügyes-bajos dolgát.
- Mondja, kérem.
- Anyám kéri, hogy ne maradjon el.
- Morcerf grófné? - kiáltott fel Monte Cristo megremegve.
- Édes anyám lelke nyitott könyv előttem, gróf úr, és ha ön nem érezte meg, hogy mennyit foglalkoztunk önnel, híján kell lennie minden telepathikus érzésnek, mert négy nap óta önön kívül úgyszólván nem is beszélünk másról.
- Rólam beszéltek? Túlbecsülnek.
- Sőt. Hanem az ön helyzetének óriási előnye, hogy ön maga egy eleven probléma.
- Tehát még édesanyja előtt is probléma vagyok? Azt hittem, hogy az ő nyugodt ítélőképességét nem ragadhatja el az ilyen képzeletbeli tévelygés.
- Már pedig ön probléma mindenki szemében, gróf úr s az anyám előtt épen úgy, mint bárki más előtt; abban már meg kell nyugodnia, hogy mindenkor talány fog maradni. Anyám egyre

azt hajtogatja, hogy lehet ön még ilyen fiatal! És én úgy magamban azt gondolom, hogy míg G... grófnő lord Ruthwennek tartotta önt, édes anyám Cagliostroknak, vagy Saint-Germain grófnak tartja. Ha legközelebb találkozik vele, erősítse meg ebbéli véleményében. Nem lesz nehéz, hiszen az elsőnek bölcsék-köve és a másodiknak szelleme önre száll örökségül.

- Köszönöm e fölvilágosításokat, melyeket intelemnek veszek és ahhoz képest mindent el fogok követni, hogy eloszlassam magamról a gyanút.

- Tehát lesz szerencsénk szombaton?

- Mivel a grófné maga óhajtja.

- Ön nagyon kedves.

- És Danglars szintén ott lesz?

- Háromszor is meghívtuk már s a személyes meghívást atyám vállalta magára. Igyekezni fogunk a mi nagy Aguessaunkat, Villefort urat is megnyerni, bár aligha kudarcot nem vallunk a meghívással.

- Remélni azért lehet.

- Szokott-e táncolni, gróf úr?

- Én?

- Igen. Olyan csodálatos dolog volna talán?

- Csodálatos épen nem, mert még nem vagyok túl a negyvenen... Hanem azért nem szoktam táncolni, bár szívesen elnézem a táncos párokat. Talán a grófné szokott?

- Már nem... Önök majd társalogni fognak; neki már kedvesebb multság nem is juthatna részül.

- Igazán?

- Becsületszavamra! Különb is kijelentem önnek, hogy ön az első ember, aki édesanyámat világegyetében ennyire érdekelte.

Albert kalapját vette és elbúcsúzott; a gróf kikísérte. A lépcsőházban újra megálltak. A gróf szólalt meg:

- Valami bánt, amit nem tudok magamnak megbocsátani.

- Ugyan mi?

- Nem lett volna szabad olyan hangon beszélnem önnek Danglarsról.

- Sőt ellenkezőleg, ezentúl is csak ebben a modorban szóljon róla, mennél gyakrabban.

- Jó, ez a kijelentés legalább megnyugtató. Apropos, mikor érkezik meg d'Épinay?

- Legkésőbb öt-hat nap múlva.

- És mikorra tervezik a menyegzőt?

- Mihelyt megérkezik Saint-Méranék, azonnal meg fognak esküdni.

- Ne mulassza el, egyszer vele együtt jönni fel hozzám, ha már Párisban lesz. Bár ön úgy véli, hogy én nem kedvelem a barátját, határozottan kijelentem, hogy nagyon örülnék, ha szerencsém lenne hozzá.

- Ugy leszen, parancsait föltétlenül teljesíteni fogom, monseigneur!

- Viszontlátásra!

- Szombaton tehát mindenesetre elvárjuk!

- Szavamat adtam.

A gróf még sokáig nézett Albert után, kezével intve búcsút. Csak akkor fordult a háta mögött álló Bertuccio felé, mikor Albert már fölhágott a phaetonjába.

- Nos, mi ujság?

- A báróné az igazságügyi palotába ment.

- Sokáig időzött ott?

- Másfél óráig.

- És onnan hazament?

- Egyenesen haza.

- Jól van, kedves Bertuccio úr, hanem most már csakugyan azt tanácsolnám önnek, hogy legfőbb ideje elutazni és megvásárolni Normandiában azt a kis birtokot, amire nézve már megadtam utasításaimat.

Bertuccio meghajolt, és mivel a legbelsőbb óhajtásai bámulatosan megegyeztek a kapott paranccsal, még azon este elutazott.

## XII. Két kihallgatás.

Villefort beváltotta Danglarsnének és még inkább önmagának adott szavát és ugyancsak rajta volt, hogy kikutassa, minő módon tudta meg Monte Cristo az auteuili ház történetét.

Még aznap írt bizonyos Boville nevezetű embernek, ki valamikor a börtönök főfelügyelője volt és most a rendőrségnél töltött be valami magasabb hivatalt, hogy tőle nyerje meg az óhajtott fölvilágosításokat. Boville két napot kért, hogy ideje legyen a nyomozásra.

Két nap múlva Villeforthoz a következő átirat érkezett:

«A gróf Monte Cristo név alatt szereplő egyént igen jól ismeri bizonyos lord Wilmore, dúsgazdag angol, ki már többször megfordult Párisban és jelenleg is itt tartózkodik; szintén személyes ismerőse Busoni abbé, a Keleten jótékonyágáról igen nevezetes sicíliai pap.»

Villefort elrendelte, hogy a megnevezettekről igyekezzenek megszerezni a lehető legpontosabb és legkimerítőbb adatokat; másnap estére parancsának már megvolt a kellő foganatja és a következő jelentés érkezett hozzá:

«Az abbé csak egy hónapi tartózkodásra telepedett meg Párisban s egy kis egyemeletes házban lakik a Saint-Sulpice mögött; az egész házat ő maga lakja és két szobája van a földszinten, kettő az emeleten.

A földszinti helyiségek közül egyik ebédlő, diófa asztallal, székekkel és pohárszékekkel, a másik pedig egy nagyon szerény külsejű elfogadószoba, minden cifrázat nélküli faburkolattal, szőnyegek és falióra nélkül. Ugy látszik, hogy az abbé csak az elkerülhetetlenül szükséges dolgokra szorítkozik. Legszívesebben emeleti termében szokott tartózkodni. Ez a terem teli s tele van teológiai könyvekkel és iratokkal; valóságos könyvtár és inasának vallomása szerint néha napokig sem mozdul ki belőle, annyira elmerül tanulmányaiba.

Inasának legfőbb kötelessége, hogy az esetleg érkező látogatókat meglesse egy kis tolóablakon, és ha arcuk nem tetszik neki, vagy egészen ismeretlen, egyszerűen kijelentse, hogy az abbé nincsen Párisban, amin nem ütközik meg senki, tudván, hogy nagy utazásokat szokott tenni s gyakran nagyon soká elmarad.

De akár odahaza van, akár nem, akár Párisban tartózkodik, akár Cairóban, inasa az ő nevében mindenkor bőven osztja az alamizsnát a bekopogtató szegényeknek.

A könyvtár mellett van hálósobája. Egy menyezet nélküli ágy, négy utrechti sárga bársony karosszék és kanapé, meg egy kis imazsámoly az egész bútorzata.

A másik egyén lord Wilmore, a Fontaine-Saint-Georges-utcában lakik. Olyan angol turistaféle, ki egész életét úton tölti. Bútorozott lakást bérel, melyben azonban alig tölt naponként két-három óránál többet, hálni pedig csak nagy ritkán szokott benne. Egyik furcsasága, hogy végképp nem akar beszélni franciául, bár azt állítják, hogy hibátlanul ír.»

E becses adatokkal teljes irat vétele után másnap egy ember, ki a Férou-utca sarkán szállt le kocsijából, megkopogtatta a kis zöldre mázolt ajtót és Busoni abbé után tudakozódott.

- A tisztelendő úr még reggel eltávozott hazulról, - válaszolt az inas.

- Az mindegy, én olyan személy nevében jöttem, kit mindenki és mindenkor el szokott fogadni, legyen tehát szíves, adja át Busoni abbénak...

- Már mondtam önnek, hogy nincsen idehaza.

- Tehát adja oda neki ezt a névjegyet és borítékot, mikor visszatér. Itthon lesz már úgy nyolc óra tájban este?

- Föltétlenül, uram, ha valami nagyobb munkába nem fog, mert olyankor mintha itthon sem volna.

- A mondott órában vissza fogok térni, - mondta a látogató és eltávozott.

A meghatározott órában csakugyan megérkezett, ugyanazon a kocsin, hanem ezúttal már nem a Férou-utca sarkán, hanem a kis zöldkapu előtt szállt ki belőle. Jól megdöngötte a zörgető kalapáccsal és csakhamar bebocsátották.

Az inas tiszteletteljes viseletéből megértette, hogy levele megtette a kívánt hatást.

- Itthon van az abbé úr?

- Igen, a könyvtárban dolgozik, de uraságotat szívesen látja.

Az idegen fölment a meredek lépcsőkön és az asztalra helyezett, de úgyszólván csak az asztal felületét bevilágító lámpa mellett ülve megpillantotta az abbét egyházi viseletében, fejére húzott csuklyával, mint ahogy a középkori barátok jártak valamikor.

- Busoni úrhoz van szerencsém?

- Az vagyok, uram és ön Boville úr, az egykori börtönfőfelügyelő, a mostani rendőrfőnök kiküldötte, nemde?

- Igen, uram.

- És ön is a rendőrség kötelékébe tartozik?

- Igen, uram, - válaszolt az idegen kissé akadozó nyelvvel és elpirúlva.

Az abbé megigazgatta nagy kerek pápaszemét, mely szemeit egészen elfödte és helyet mutatott a látogatónak.

- Mivel szolgálhatok? - kérdezte az abbé, erősen olaszos kiejtéssel.

- Küldetésem igen bizalmas természetű, - kezdte a látogató, minden szót erősen megnyomva, mintha másként nehezebb esnék kimondani, - bizalmas arra nézve is, akitől kérdezősködöm, arra nézve is, akire vonatkozik.

Az abbé meghajolt.

- A rendőrfőnök úr annyira megbízik az ön kifogástalan tisztességében, abbé úr, hogy egy, a közbiztonságra nézve igen fontos dologról önhöz küldött fölvilágosításért. Reméljük, tisztelendő úr, hogy sem a barátság, sem egyéb emberi tekintetek nem fogják befolyásolni arra nézve, hogy nekünk a tiszta igazságot megmondja.

- Ha csak olyan dolgot nem fog kérdezni, melyre válaszolnom lelkiismeretem ellen való volna. Papi hivatásom például lehetetlenné tenné, hogy a gyónás titkát megosszam önökkel, mely egyedül isten ítélőszéke elé tartozik.

- Oh, legyen nyugodt, tisztelendő úr, lelkiismeretét távolról sem akarjuk megháborítani.

Az abbé keze véletlenül a lámpaernyőre tévedt és olyanformán találta irányítani, hogy egész fénye az idegen arcába világított, az övé pedig homályban maradt.

- Engedelmet kérek, abbé úr, - ellenkezett a rendőrfőnök kiküldötte, - ez az erős fény nagyon elkápráztat.

Az abbé elbocsátotta a zöld ernyőt.

- Várom kérdéseit, uram, beszéljen.

- Egyenesen rátérek a dologra. Ismeri ön Monte Cristo grófot?

- Zacconet tetszik érteni?

- Zacconet!... Hát nem Monte Cristo a neve?

- Monte Cristo egy kis sziget, helyesebben egy szikla neve, nem pedig családnév.

- Mellékes; fölösleges szörszálhasogatás volna fölötte vitatkozni. Fődolog, hogy Monte Cristo és Zaccone egy és ugyanaz...

- Szakasztott ugyanaz.

- Beszéljünk tehát Zaconeról.

- Helyes.

- Azt kérdezem, tetszik-e ismerni?

- Nagyon jól.

- Kicsoda az a Zaccone tulajdonképpen?

- Egy gazdag máltai hajós egyetlen fia.

- Igen, tudom, mondják; hanem azt mindenesetre be fogja látni, hogy az ilyen csaré-lotyka szóbeszéd nem elégítheti ki a rendőrséget.

- De ha ez a csaré-lotyka szóbeszéd, amint ön nevezi, maga a tiszta igazság, - válaszolt az abbé szeliden mosolyogva, akkor még a rendőrség is beérheti vele.

- De bizonyos ön abban, amit mondott?

- Hogy bizonyos vagyok-e!

- Ne tessék gondolni, hogy kételkedem jóhiszeműségében, de kénytelen vagyok megismételni: föltétlenül bizonyos benne?

- Ismertem az apját is, az öreg Zacconet.

- Ne mondja!

- Gyermekekoromban nem egyszer játszottam fiával az épülő hajókon.

- És mit jelent az a grófi cím?

- Hiszen tudja, hogy bárki megvásárolhatja.

- Olaszországban?

- Mindenütt a világon.

- És azt mondják, hogy rengeteg nagy vagyona van...

- És nagyon helyesen, - válaszolt az abbé, - mert csakugyan méltán lehet rengetegnek nevezni.

- Ön, mint jó ismerőse, talán tudni fogja, mennyi vagyona lehet körülbelül.

- Úgy százötven, vagy kétszázezer livres évi jövedelme lehet.

- Már az egészen hihető, bár az emberek három-négy milliót rebesgetnek!

- És igazuk is van, mert kétszázezer livres évi jövedelem éppen négy milliónyi tőkének felel meg.

- Hanem ők az évi jövedelmét mondják ennyinek.
- Az már egyszerűen lehetetlen.
- Ismeri ön Monte Cristo szigetét?
- Hogyne; aki Palermóból, Nápolyból vagy Rómából jön Franciaországba tengeri úton, mellette halad el és ismernie kell.
- Széltire beszélnek, minő csodaszép kis hely.
- Kopár sziklatömeg, kérem, semmi egyéb.
- Miért vette meg hát akkor azt a sziklatömeget.
- Hogy gróf lehessen. Olaszországban fekvő birtok nélkül senki sem veheti föl a grófi címet.
- Ön kétségkívül hallhatott egyet-mást Zaccone ifjúkori kalandjairól is, ugy-e?
- Az öreg Zacconet tetszik érteni?
- Nem, a fiát.
- Erre nézve már nem tudok pontos fölvilágosításokat adni, mert nagyon korán szem elől tévesztettem gyermekkori pajtásomat.
- Részt vett a hadjáratban?
- Gondolom szolgált.
- Melyik seregben?
- A tengerészeknél.
- És most ön a gyóntatója?
- Nem, különben is azt hiszem, hogy lélekben az evangélikus valláshoz szít.
- Hogyan, evangélikus volna?
- Mondtam, kérem, hogy én úgy gondolom, hanem azért korántsem merném állítani. Egyéb-iránt Franciaországban szabadon lehet hódolni bárminő felekezetnek.
- Természetesen és mi különben sem a vallását firtatjuk, hanem a tetteit; a rendőrfőnök úr nevében kérem tehát, mondjon el róla mindent, amit csak tud.
- Széltire igen bőkezű, jótékony úrnak ismerik. Még szentséges atyánk is olyan kegyel tün-tette ki, melyben csak fejedelmeket szokott részesíteni, a Krisztus-rend lovagjává nevezvén ki a kereszténység érdekében keleten tett kiváló szolgálataiért; ezenkívül van még vagy öt-hat érdemrendje különböző fejedelmektől.
- Szokta viselni?
- Nem, de nagyon büszke valamennyire; azt szokta mondogatni, hogy többre becsüli az emberiség jótevőinek osztott jutalmakat, mint azokat, melyeket háborúban az emberi nem pusztítóinak szoktak adni.
- Szóval ez a Zaccone valóságos quekker.
- A nagykarimás kalap és barna kabát híján.
- Vannak-e barátai?
- Akik ismerik, valamennyien barátai.
- De valami ellensége mégis csak van?

- Egyetlen egy.
- És kicsoda?
- Lord Wilmore.
- Hol van ez az ember?
- Jelenleg Párisban.
- És ő is adhatna nekem némi felvilágosításokat?
- Még pedig megbecsülhetetlen fölvilágosításokat, uram, mert Zacconeval egy időben fordult meg Indiában.
- Tetszik tudni, hogy hol lakik?
- A Chaussée-d'Antinban valahol, hanem az utcát és a házszámot már elfeledtem.
- Ön rossz viszonyban van azzal az angollal?
- Szeretem Zacconet, kit ő mindég gyaláz és ilyenformán nagyon elhidegedtünk egymástól.
- Gondolja, abbé úr, hogy gróf Monte Cristo ennek előtte sohasem fordult meg Franciaországban?
- Erre nézve már tökéletes bizonyossággal válaszolhatok önnek. Nem, uram, Monte Cristo még sohasem fordult meg ez országban, mert még ezelőtt félesztendővel is hozzám fordult fölvilágosításokért az itteni viszonyokra vonatkozólag. Én azonban, mivel magam sem tudtam, mikor vetődöm ismét Párisba, Cavalcanti urat ajánlottam neki magam helyett.
- Andreát?
- Nem, Bartolomeot, az apját.
- Köszönöm, abbé úr; most még csak egyetlen egy dolgot fogok kérdezni öntől, hanem igaz emberségére és papi becsületére kell megigérnie, hogy őszintén fog rá válaszolni.
- Megigérem.
- Tudja ön, minő célból vásárolt házat Monte Cristo Auteuilben?
- Hogyne tudnám, hiszen ő maga mondta nekem.
- Mi célja van hát vele?
- Olyanforma elmeegógyító-intézetet akar ott alapítani, mint aminőt Pisani báró alapított Palermóban. Ismeri azt az örültekházát?
- Ugy hirből, igen.
- Nagyszerű intézet.

E szavak után az abbé egy fejbólintással értésére adta vendégének, hogy nagyon szívesen venné, ha megzavart munkáját tovább folytathatná.

A látogató, már akár megértette az abbé óhaját, akár kifogyott a kérdezni valóból, készülődni kezdett. Az abbé kikísérte az ajtóig.

- Ön igen bőven szokott alamizsnát osztogatni, főtisztelendő úr s bár tudom, hogy van hozzá vagyona, ne vegye rossz néven, ha én is fölajánlok valamit a szegényei számára. Elfogadja?

- Köszönöm, uram, egyetlen dolog van a világon, amire féltékeny vagyok és ez az, hogy a jótett egyenesen tőlem származzék.

- De talán mégis...

- Ragaszkodom ahhoz, amit mondtam. Aki keres, talál: tessék keresni. Oh, mennyi nyomorban sínylőt találhat útjában a gazdag!

Az abbé ismét meghajolt és kinyitotta az ajtót; az idegen köszönt és eltávozott.

A kocsi egyenesen Villefort háza felé robogott.

Egy óra múlva újra elindult a kocsi, hanem ezúttal már a Fontaine-Saint-Georges utca felé. Az ötödik szám előtt megállott. Abban a házban lakott lord Wilmore.

Az idegen levél útján kért találkoztót, mit lord Wilmore tíz órára határozott meg. A rendőrfőnök kiküldötte már tíz óra előtt tíz perccel ott volt, de megvárokztatták, kijelentvén, hogy lord Wilmore, ki maga a pontosság, csak akkor fog a fogadószoba küszöbén megjelenni, mikor tízet üt.

A látogató tehát várt. A szobában nem volt semmi különös, olyannak találta, mint a fogadóbeli szalonokat általában.

A kandallón két modern sèvres-i porcellánváza és egy lábasóra állott, tetejében az ijját felajzó kis Ámorral; a falon kettős tükör, jobbra-balra tőle egy-egy finom rézmetszet, melyek közül az egyik a vak Homerost, a másik az alamizsnát kolduló Belizárt ábrázolta; a falat szürke papírszőnyeg borította, s a bútorok feketevirágú vörös-barna szövettel voltak bevonva.

A szalont homályos üveggömbű lámpák világították meg, enyhe, derengő fényt árasztva szét a szobában.

Tíz percnyi várakozás után a lábas-óra ütni kezdett; az, ötödik kongásra már nyílt az ajtó és lord Wilmore megjelent.

A lord inkább magas, mint középtermetű férfi volt, ritka vöröses pofaszakállal, fehér arc-bőrrel, kissé már őszbecsavarodó hajjal. Az angolok különleges izlésével volt öltözködve, vagyis 1811-iki divat szerint szabott aranygombos kék kabátot viselt, magas, tűzdelt gallérral, nemkülönben fehér selyemmellényt és nanking-nadrágot, mely három hüvelykkel volt rövidebb a kelleténél, s melyet csak az ugyanabból a szövetből készült sous-pied tartott vissza, hogy egészen a térdéig föl ne ugorjék.

Első szava az volt a vendégéhez:

- Én ám egy árva hangot sem beszélek franciául, uram.

- Tudom, vagy legalább tudom azt, hogy nem szeret nyelvünkön beszélni, - válaszolt a rendőrfőnök kiküldötte.

- Hanem ön csak beszéljen egész bátran franciául, - válaszolt lord Wilmore, - mert ha nem is beszélem, tökéletesen értem a nyelvet.

- Ami pedig engem illet, elég folyékonyan beszélek angolul, hogy ezen a nyelven társaloghassak önnel.

Lord Wilmore válasza valami olyan jelentés nélküli brummolás volt, mely egyenesen rávallott Nagy-Britannia fiára.

A látogató átnyújtotta neki a rendőrfőnök levelét. A lord angol flegmával olvasta végig s csak annyit mondott rá, mikor elvégezte:

- Értem, nagyon jól értem.

Azután megkezdődtek a kérdezősködések.

Körülbelül olyanformán, mint Busoni abbénál. Mivel azonban a lord ellensége volt Monte Cristonak, a kérdezősködő sem hímezett-hámozott annyit, hanem egyenesebben tett föl minden kérdést; Wilmore elbeszélte Monte Cristo egész ifjúságát, ki szerinte már tízesztendős korában szolgálatában állott India valamelyik maharadszájának, ki az angolok ellen harcolt; ott találkozott lord Wilmore is vele legelőször fegyveres kézzel szemtül-szembe. Zaccane ebben a háboruban foglyul esett és Angolországba hurcoltatván, a pontonokra került, honnan azonban úszva sikerült elmenekülnie. Akkor kezdte meg úti kalandokkal, párbajokkal teljes életmódját; a görög szabadságharc megkezdésekor pedig a fölkelők soraiba állott. Még görög szolgálatban volt, mikor a thessaliali hegyekben ezüstabányát fedezett föl, titkát azonban el nem árulta senkinek. Navarin után, mikor a görög kormány kellőképpen megszilárdult már, Otho királytól szabadalmat kért a bánya kiaknázására, mit meg is adtak neki. Innen származik a rengeteg vagyon, mely lord Wilmore szerint csaknem két millió évi jövedelmet biztosít Monte Cristonak, mely jövedelem azonban megcsappanhat, ha a bánya kimerül.

- De tetszik-e tudni, hogy miért jött Monte Cristo tulajdonképpen Franciaországba?

- Vasuti spekulációkba akar bocsátkozni, - válaszolt Wilmore, - s ügyes vegyész és fizikus létére valami új telegráf-készüléket talált föl, mit szintén szeretne értékesíteni.

- Úgy körülbelül mennyit költhet évenként?

- Öt-hatszáz ezer frankot legföljebb; nagyon zsugori.

Nyilvánvaló, hogy az angoltól csak a gyűlölet beszélt s nem tudván egyébvel vádolni, fukarságot vetett a szemére.

- Tud valamit az auteuili ház dolgában?

- Hogyne.

- És mit, ha kérdeznem szabad?

- Azt óhajtja tudni, hogy minő célból vásárolta meg?

- Igen.

- A gróf nagyon is vállalkozó szellem s előbb-utóbb tönkre kell jutnia a sok utópiás kísérletezésben; erre nézve például azt állítja, hogy auteuili telkén olyan forrásra bukkant, melynek gyógyhatásu bő vize vetélkedhetik a bagneresi, luchoni és cauteretsi fürdők vizeivel. Szóval fürdőt akar alapítani. Már háromszor is fölástá az egész kertet, de a forrás csak nem akar előbuggyanni s meg fogja látni, hogy rövid időn belül minden házat megvásárol, hogy azok telkein kutasson tovább. Én tiszta szívből kívánom neki, hogy vasuti terveibe, telegráfjába és a tervezett fürdőbe belebukjék, s már előre is örülök romlásának, melynek előbb-utóbb be kell következnie.

- Miért gyűlöli annyira Monte Cristot?

- Mert Angolországban megszöktette egyik barátom feleségét.

- Miért nem állott rajta bosszút?

- Három ízben verekedtem meg vele: első alkalomkor pisztolyra mentünk, másodszor törre, harmadszor pedig kardot választottunk.

- És minő eredménye volt e háromszoros párbajnak?

- Első alkalomkor keresztül lőtte a karomat, másodszor tudomón ment át a töre, s a kardpárbajban ezt a sebet adta emlékül.

Az angol legyűrte az inge gallérját és egy nyakától a füléig húzódó forradásra mutatott, melynek élénk pirossága kétségtelenné tette, hogy nem régi a seb.

- Azt hiszem, elég okom van a gyűlöletre és bizonyos vagyok benne, hogy az én kezemtől fog elpusztulni.

- Hanem úgy látom, nem éppen a legjobb utat választotta megölésére.

- Hah! - mondta flegmájából szinte kizökkenve az angol, - minden nap gyakorlom magam a céllövésben s minden másodnap Grisiertől veszek vívóleckét.

Ez volt minden, amit a látogató tudni akart, jobban mondva minden, amit az angol tudott. A rendőrség kiküldötte tehát ajánlotta magát és lord Wilmore valódi angolra valló, fagyosan udvarias búcsúszavai után eltávozott.

Alig tette ki lábát az idegen, lord Wilmore öltözőszobájába vonult, hol csakhamar lekerült róla a szőke haj, vörös pofaszakáll, sebforradás és minden egyéb hamis portéka, hogy előtűnjék alóla Monte Cristo hollófekete haja, halvány arcszíne és ragyogó gyöngyfogsora.

A rendőrfőnök kiküldötte ugyanilyen módon vedlett Villeforttá a királyi ügyész lakásán.

Ez a két látogatás egy kissé megnyugtatta a megrettent királyi ügyészt; ha nem is tudott meg semmi rendkívülit, de nyugtalanító dolgokat sem hallott Monte Cristoról. Az auteuili ebéd óta most töltötte először nyugodtan alva az éjszakát.

### **XIII.**

#### **A bál.**

Az a szombati nap, melyre Morcerf gróf tűzte ki bálját, a legforróbb július kellős közepére esett.

Este tíz óra volt; a palota kertjének hatalmas fáí sötétben rajzolódtak föl az ég boltjára, közbül-közbül egy-egy csillagokkal teleszórt ragyogó kék folt tűnt elő a foszló viharfellegek közül, melyek napközben erős zivattal vonultak végig a tájon.

A földszinti termekből vidám muzsikaszó hallatszott ki és a kivilágított ablakok fényben tündöklő fehér függönyeire a táncoló párok árnyai rajzolódtak.

A kertben vagy tíz szolga leste a ház urnőjének parancsait, ki, látva, hogy az ég egyre jobban tisztul, a kertben terítettett a vacsorára.

Sokáig vitatkoztak rajta, hogy az étteremben vacsoráljanak-e, vagy a pázsitos gyepen fölállított hosszú sátor alatt. Kiderülvén, a fölragyogó csillagok láttára egyhangúan elhatározták, hogy odakünn a zöldben fognak étkezni.

A kerti utakat szokás szerint hosszú sor színes lámpával világították meg, s az asztalt gyertyákkal és hatalmas virágcsokrokkal látták el, mint minden oly országban, hol földiszített asztalok mellett kellemesebbnek találják az étkezést.

Mikor Morcerf grófné kiadván parancsait, ismét visszatért termeibe, a meghívottak már csaknem teljes számban jelen voltak, s hogy a termek annyira megteltek, inkább a grófné elbájoló vendégszeretetének, mint a magas társadalmi állásának volt köszönhető; de meg talán annak is, hogy bízva Mercedes finom ízlésében, remélték, hogy az ünnep kiváló részleteit alkalomadtán saját házukban utánozhatják.

Danglarsné, kit az utóbbi események rendkívül fölizgattak, eleinte nem akart megjelenni a bálon. De fogata egy délelőtt véletlenül találkozott a Villefortéval és Villefort az ablakon kihajolva biztatta:

- Elmegy Morcerfékhez, ugy-e?

- Nem, - válaszolta Danglarsné, - sehogy sem vagyok ahhoz való lelkiállapotban.

- Elég baj, mert nagyon jó volna, ha megjelennék a bálon, - mondta Villefort, jelentős pillantással.

- Gondolja?

- Határozottan úgy vélem.

- Akkor hát el fogok menni.

És a néhány pillanatra megállapodott két kocsi ismét elvágtatott ellentétes irányban. Danglarsné tehát megjelent a bálon s természetes szépségét még ragyogóbbá tette a gyönyörű öltözéke; akkor lépett a terembe, mikor Mercedes jött föl a kertből.

A grófné fiát küldte Danglarsné elébe; Albert tüstént felé sietett és elhalmozva bókjaival a báróné tündöklő öltözetét, fölajánlotta karját, hogy oda vezesse, ahová éppen kívánczik.

Albert fürkészni látszott valamit a teremben.

- Leányomat keresi? - kérdezte mosolyogva a báróné.

- Bevallom, igen; talán csak nem volt annyira kegyetlen, hogy megfosszon tőle bennünket?
  - Nyugodjék meg, Villefort kisasszonnyal találkozott és az ő karján fog belépni; nézze, már jönnek is, mindketten fehérben, az egyik kamélia-, a másik nefelejtscsokorral; de mondja csak...
  - Ah, úgy veszem észre, ön is keres valakit, ugy-e? - évelődött most Albert vele.
  - Gróf Monte Cristo nem lesz itt ma este?
  - Tizenhét!
  - Mit mondott?
  - Csak azt, kérem szépen, hogy ön a tizenhetedik, aki ma ugyanezt a kérdést intézi hozzám; a manóba, az a gróf irigylésre méltó ember... de gratulálni is fogok neki!...
  - És mindenkinek úgy felelt, mint nekem?
  - Ah, igaz, hiszen még nem is feleltem; nyugodjék hát meg, asszonyom, mindenesetre szerencsénk lesz a minden napok hőiséhez; bennünket ki fog tüntetni.
  - Volt tegnap az operában?
  - Nem.
  - Ő ott volt.
  - S talán valami új oldaláról mutatkozott be az excentricman?
  - El tudná képzelni anélkül? Elssler táncolt a «Diableboiteux»-ben; a görög hercegnő el volt ragadtatva. A cachucha után egy kis virágsokorban gyönyörű gyűrűt vetett a táncosnőnek, ki a harmadik fölvonásban már az ujján viselte. Eljön a görög hercegnő is?
  - Nem, erről le kell mondania; helyzete a gróf házában még nem eléggé határozott.
  - Nézze csak, Villefortné már eleped a vágytól, hogy beszéljen önnel, siessen hozzá vicomte.
- Albert meghajolt és elválván a bárónétól, egyenesen Villefortné felé tartott, kinek már messziről leolvasta az ajkán lebegő kérdést.
- Fogadjunk, hogy kitalálom, mit akar kérdezni?
  - Szó sincs róla!
  - De nem fogja eltagadni, ha kitalálom?
  - Nem.
  - Szavára?
  - Szavamra!
  - Azt akarja kérdezni, hogy Monte Cristo gróf itt van-e már, vagy el fog-e jönni.
  - Felsült, édesem. Higgye el, eszembe sem jutott a gróf, csak azt akartam kérdezni, hogy írt-e önnek valamit Franz?
  - Tegnap kaptam tőle levelet.
  - Mit ír?
  - Hogy levelével egyidőben ő is útra kelt.
  - Köszönöm. És most térjünk a grófra.
  - El fog jönni, legyen nyugodt.

- Tudja-e, hogy nem Monte Cristo az igazi neve?
  - Nem, eddig legalább nem tudtam még.
  - Monte Cristo csak egy sziget neve, neki pedig más családneve van.
  - Még nem hallottam róla.
  - Akkor hát én már előbbre jutottam; Zacconenak hívják.
  - Lehetséges.
  - Maltai.
  - Az is meglehet.
  - Valami hajósnak a fia.
  - Minő kár, hogy nem mondja hangosan, az egész társaság fülehallatára; nagy hatást keltene vele.
  - Indiában szolgált, Thessaliában ezüstabányát fedezett föl és azért jött Párisba, hogy Auteuilben ásványos forrástelepeket létesítsen.
  - Pompás pletykák! Megengedi, hogy tovább adjam?
  - Nem bánom, de csak apró adagokban, egyenként és a világért sem említve, hogy tőlem hallotta.
  - Miért ne említhetném?
  - Mert az egész csak afféle ellesett titok.
  - Kinek a titka?
  - A rendőrségé.
  - E híreket tehát...
  - Tegnap este hallottam a rendőrfőnöknél. Páris elbámult ezen a szokatlan pazar életmódon és a rendőrség nyomozni kezdett utána.
  - Ejha! Már csak az hiányzik, hogy elfogják a grófot, mint valami közönséges csavargót, egyszerűen azért, mivel dúsgazdag és szórja a pénzt.
  - És alighanem úgy is történt volna, ha a nyomozás nem vezetett volna fölöttébb kedvező eredményre.
  - Szegény grófnak talán fogalma sem volt róla, minő veszedelem környékezte.
  - Magam sem gondolnám.
  - Akkor hát keresztényi kötelesség, habár elkésve is, értésére adni. Mihelyt belép, elmondok neki mindent.
- E pillanatban egy igen megnyerő külsejű, ragyogó szemű, feketefürtű fiatalember közeledett feléjük és tisztelettel hajolt meg Villefortné előtt. Albert kezét fogott vele.
- Asszonyom, engedje meg, hogy bemutassam önnek Maximilien Morrel spahi-kapitány urat, hadseregünk legderekabb tisztjeinek egyikét.
  - Már volt szerencsém a kapitány úrhoz Auteuilben, Monte Cristo grófnál, - válaszolt fagyosan Villefortné, feltűnő hidegséggel elfordulva.

Ez a felelet és még inkább a hang, mely kísérté, elszomorítá szegény Morrel szívét; azonban csakhamar helyrebillent lelki egyensúlya, mert megfordulva egy fehérruhás bájos alakot pillantott meg a küszöbön, ki édesen mosolyogva pillantott felé, mialatt nefelejts-csokrát ajkához emelte.

Morrel megértette a köszönésnek ezt az elragadóan bájos módját és hasonlóan jelentős tekintettel emelte ajkaihoz a zsebkendőjét és ez a két eleven szobor, kinek távol egymástól oly hevesen dobogott a szíve a márvány külső alatt, egy pillanatra elfeledett mindent a világon abban a rövidke, néma gyönyörűségben.

Ki tudja, meddig maradtak volna ebben az önfeledt helyzetben, ha Monte Cristo meg nem érkezik.

Tudjuk már, hogy a gróf, akár öntudatos szemfényvesztéssel, akár a természetében rejlő csodálatos varázshatalomnál fogva, minden szemet magára bilincsejt, ahol megjelent; nem a kifogástalan szabású, de egyszerű és szerény fekete öltözet, sem a minden himzés nélkül fehérlellő mellény, se nem a gyönyörűen testéhez simuló pantalon vonták magukra a figyelmet, hanem halvány arcszíne, hullámos, fekete fürtjei, nyugodt, öntudatos tekintete, mély kifejezésű búskomor szemei és csodálatosan finom vonalú keskeny ajak, mely egy parányi mozdulattal a legmélyebb megvetést oly tökéletesen tudta kifejezni.

Szebb ember lehetett nála akárhány, de kifejezőbb arcot már alig lehet elképzelni; minden vonása beszélt s még hozzá ékesen beszélt; az állandó elmélkedés végtelenül kifejezővé tette vonásait s még mozdulatai is ki tudták fejezni minden gondolatát.

Hanem aminő dörék a párisiak, bizonynyal ügyet sem vetettek volna rá, ha mindezek alatt nem lappang valami titok, mit szemeik előtt aranyhegyek takarnak el.

Bármint legyen is azonban, annyi bizonyos, hogy valamennyi szempár rászégezett vizsga tekintete alatt kellett végighaladnia a termen, hogy Morcerfnét köszönthesse, ki a virágokkal megrakott kandalló előtt állva, tükréből vette észre, hogy a gróf felé közeledik, s már el volt készülve, fogadtatására.

Abban a pillanatban fordult felé nyájas mosolyával, mikor a gróf meghajolt előtte.

A grófné kétségkívül azt hitte, hogy Monte Cristo fogja megszólítani, ki viszont az ő szavait várta és ilyenformán némán maradtak mind a ketten, annyira méltatlannak tartván mindkettőjükhöz, hogy valami közönséges szólás-mondással törjék meg a csendet; a kölcsönös néma üdvözlések után Monte Cristo Albert felé lépett, ki szíves kéznýújtással sietett felé.

- Láta anyámat?

- Most voltam bátor üdvözlöni, de atyját, a gróf urat még nem volt szerencsém látni.

- Ott politizál a sarokban egy csomó nagyfejűvel.

- Gondoltam, hogy valami nevezetes emberek lesznek. De minő fajtaból? Mert a hírességnek is megvannak a maga fokozatai.

- Az a szárazképu ösztövéralak például valami nagy tudós, aki valami új gyíkfajt fedezett föl a római campagnán, melynek állítólag egy csigolyával többje van a gerincében, mint más közönséges gyíkhalandónak; ezért a fölfedezésért be is került a negyven halhatatlan közé. Nagy viták folytak arról a csigolyáról, de végre is az igazság, vagyis az a kiaszott képu hórihorgas úr győzött. Az a csigolya nagy port vert föl a tudós világban és derék fölfedezőjét, ki megelőzőleg csak lovagja volt, most már tisztjévé nevezték ki a becsületrendnek.

- Nagyszerű! Ezt már csakugyan jól megérdemelt keresztnek nevezem; de mondja csak, vicomte, ha a szárazképű úr netalán még egy csigolyával többet fedezett volna föl: a becsületrend generálisává tették volna?

- Nagyon valószínű.

- Hát az ki lehet, - kérdezte Monte Cristo, - akinek az a kegyetlenül furcsa ötlete támadt, hogy zöldhímzésű kék kabátot öltön magára?

- Nem az övé az ötlet, hanem az előbbi uralomé, melynek művésziesskedő hajlamai lévén, azzal bízta meg Davidot, hogy pingáljon az akadémikusok számára egyenruhát, melyet mind e mai napig hűségese viselnek is.

- Úgy? Akkor hát ez az úr is akadémikus?

- Ma egy hete tartotta székfoglalóját.

- Miről? Mi a specialitása?

- A specialitása? Gondolom a házinyulakat szokta gyötörni és csibéken végez kísérleteket.

- E szerint az Académie des sciences tagja?

- Nem, az Académie française választotta meg.

- Mit keresne ott?

- Úgy vélem, hogy...

- Kétségkívül hatalmas lépéssel segítette előbbre a tudományt.

- Nem éppen, de nagyon jó stilusa van.

- Büszkék lehetnek rá a házinyulak meg a csibék.

Albert nagyot kacagott a tréfán.

- És kicsoda légyen amaz?

- A tulsó?

- Igen, a harmadik a kis csoportban.

- A búzavirágkék frakkos?

- Igen.

- Apám kollégája, ki mostanában oly hevesen tiltakozott az ellen, hogy a pair-kamarában is egyenruhát viseljenek; beszéde nagy föltűnést keltett s nemes fölháborodása még a szabad-  
elvű lapokat is az ő részére nyerte, kik eddig úgy szidták, mint a bokrot; már azt rebesgetik, hogy nagykövetté fogják kinevezni.

- És hogyan került pairi méltóságához?

- Előadták egy pár víg operáját, részvényese egynémely intézetnek és a miniszterre szavazott.

- Bravo, vicomte! - mondta nevetve Monte Cristo, - ön csakugyan pompás cicerone, hanem megtenne most nekem valami nagy szívességet?

- Bármit a világon.

- Akkor hát nagyon kérem, ne mutasson be azoknak az uraknak és beszélje le róla őket, ha netalán ők akarnának bemutatkozni.

E pillanatban valaki megérintette a gróf karját: Monte Cristo megfordult és Danglarst pillantotta meg.

- Ah, ön az, báró úr?

- Ugyan mirevaló már ez a bárózás, hiszen tudja, hogy édeskeveset adok a titulusomra. Már ön egészen másként fogja föl a dolgot, úgy-e, vicomte?

- Mindenesetre, - válaszol Albert, - mert ha vicomte nem volnék, semmi sem volnék, míg ön bátran lemondhat a bárói címéről, mert még mindig megmarad milliomosnak.

- És nincsen is ennél szebb titulus az egész júliusi királyságban, - válaszolt Danglars.

- Sajnos, hogy a milliomosság nem marad meg olyan bizonyosan a sírig, mint a bárói cím, pairség, vagy akadémiai tagság; bizonyoság rá a frankfurti Franck és Poulmann bankház, mely mostanában mondott csődöt.

- Csakugyan? - kérdezte falfelhéren Danglars.

- Ma este tudtam meg egy futártól; lehetett náluk vagy egy milliónyi tőkém, de mostanában oly kevésbé lehet bízni a bankházak szilárdságában, hogy körülbelül egy hónappal ezelőtt visszavontam tőlük a pénzemet.

- Ah, Istenem, kétszázezer frank ára váltójuk van nálam.

- Aláírásuk pedig ma már nem ér többet öt százaléknál.

- Hiszen ha még ki nem fizettem volna!

- Lám, ismét kétszázezer frank, mely még tetemesebbé teszi...

- Hallgasson, az Istenért! - csitítgatta Danglars; - ne beszéljen erről a dologról, de különösen az ifjabb Cavalcanti előtt ne, - kérte a bankár, azután mosolyogva fordult az éppen arra haladó fiatalember felé.

Morcerf elhagyta a grófot, hogy egyet-mást megbeszéljen anyjával, Danglars pedig Andrea miatt hagyta faképnél. Szóval Monte Cristo egy pillanatra magára maradt.

Rekkenő hőség volt a teremben.

Az inasok jégbehűtött gyümölccsel és fagyalittal megrakott tálakat hordtak körül.

Monte Cristo zsebkendőjével törölgette verejtékes arcát, de nem nyúlt a kínált frissítőkhöz.

Morcerfné figyelemmel kísérte és észrevette, hogy semmit meg nem érint; még elutasító mozdulatait is látta.

- Albert, - kérdezte fiától, - nem vett észre valamit?

- Mit, édesanyám?

- A gróf eddigelé még egyetlen egyszer sem fogadta el meghívásunkat ebédre.

- Dehogyan, hiszen én nálam reggelizett legelsőbbben és az volt bemutatkozója a párisi társaságban.

- Önnél és minálunk két különböző dolog, - jegyezte meg halkán Mercedes, - és én szüntelenül figyelemmel kísérem, amióta itt van.

- S észrevett rajta valami különösét?

- Csupán azt, hogy még csak hozzá sem nyul semmihez.

- A gróf nagyon mértékletes ember.

Mercedes szomorúan mosolygott.

- Menjen hozzá, Albert és kínálja meg ön, ha ismét arra kerülnek a tállal.

- Miért?

- Tegye meg a kedvemért, Albert.

Albert tiszteletteljesen kezét csókolta és fölkereste Monte Cristot.

Odaintva a frissítőkkal körüljáró inasok egyikét, Albert maga kínálta meg, de Monte Cristo semmit sem fogadott el.

Visszatért anyjához; a grófnét fölötte halványnak találta.

- Láss, még öntől sem fogadta el.

- És miért bántja az önt, édesanyám?

- Már ez olyan asszonyi természet, kedves Albert. Szerettem volna, ha bármi csekélységet is elfogad tőlünk a gróf, ha mindjárt csak egy szemecskét is a gránátalmából. Lehet, hogy nincsenek ínyére a mi francia csemegéink és valami egyebet talán inkább elfogadna.

- Oh távolról sem, magam láttam, hogy Olaszországban éppen nem volt válogatós; kétségkívül rosszul van ma este.

- Meg aztán ő, ki mindig a forró éghajlat alatt lakott, nem is annyira érzékeny az ily rekkenő hőségre, mint mi.

- Azt már alig hiszem, mert ő maga panaszkodott a fullasztó hőség ellen és megkérdezte tőlem, miért nem nyitottuk ki az ablaktáblákat is, ha az ablakok már úgymint nyitva vannak.

- Ez jó eszköz lesz arra nézve, hogy megbizonyosodjam, ez-e oka tartózkodásának, - mondta Mercedes és eltávozott a teremből.

Nemsokára azután kitarultak az ablaktáblák, a párkányig fölnyúló jázminbokrokra keresztül láthatóvá lett a gyönyörűen kivilágított kert és a sátor alatt fölterített asztalok.

A táncolók, a kártyások és csevegők egyaránt örömteljes meglepetéssel kiáltottak föl, s az elszorult tüdők mohón szívták be a kertből áradó üde levegőt.

Mercedes még halványabban lépett be a terembe, mint ahogy eltávozott, de arca, mint bizonyos körülmények között mindenkor, nagyon határozott kifejezést öltött. Egyenesen afelé a csoport felé tartott, melynek férje volt a középpontja.

- Ne tartsa vissza az urakat, gróf úr, kik mivel úgy sem játszanak, talán szívesebben üdül-nének odakünn a kertben.

- Ah, asszonyom, - kellemkedett egy rendkívül udvarias tábornok, ki még 1809-ben énekelt, hogy *Partons pour la Syrie!* - egyedül csak nem mehetünk a kertbe!

- Akkor hát én megyek előre a jó példával.

És Monte Cristo felé fordulva mondta:

- Gróf úr, legyen szíves karját ajánlani.

A grófot mintha villám érte volna erre az egyszerű kijelentésre; azután egy pillanatra mélyen Mercedes szemébe tekintett. Ez a pillantás nem tartott tovább, míg egy villám kilobban, de a grófné úgy érezte mégis, mintha egy századig tartott volna, annyi tömörkedő gondolatot fejezett ki Monte Cristo abban az egyetlen pillantásban.

Aztán karját nyújtotta neki; Mercedes belekapaszkodott, azaz hogy inkább csak úgy lebegtette karján harmatgyöngye kis kezét és a rhododendronokkal és kaméliákkal szegélyezett lépcsőkön együtt mentek le.

Mögöttük és a melléklépcsőkön vidáman, ujjongva tódult ki nyomukban az egész társaság.

## XIV. Kenyér és só.

Morcerfné és kísézője az üvegházba vezető hársfasor boltozatosan összeboruló lombja alatt haladtak.

- Nagy hőség volt a teremben, úgy-e, gróf úr?

- Rendkívül nagy, asszonyom és kitűnő gondolat volt az ablakokat és ablaktáblákat kinyitattania.

A gróf észrevette, hogy Mercedes keze reszket.

- De nem fog megfázni ebben a könnyű ruhában, mikor nyakát úgyszólván nem védi semmi?

- Tudja, hová vezetem? - kérdezte a grófné, anélkül, hogy felelt volna Monte Cristo kérdésére.

- Nem tudom asszonyom, de mint látja, nem húzódok.

A gróf kérdő tekintettel fordult felé, de Mercedes szó nélkül folytatta útját s Monte Cristo is némán ballagott mellette.

Nemsokára beléptek az üvegházba, melyben a legkülönbébb gyönyörű gyümölcsök pompáztak és állandóan szabályozott langymeleg levegőben, már július elején tökéletesen érett állapotban.

A grófné egy pillanatra kihúzta karját a Monte Cristoéból és egy szőlőtőkéről leszakított egy hamvas muskotályfürtöt.

Azután szemében az alig visszatartható könnyekkel, megkínálta vele Monte Cristot:

- Tudom, hogy a mi termésünk össze sem hasonlítható a sicíliai és cyprusi szőlővel, de rója föl a mi bágyadtabb tűzü érlelő napsugarainknak.

A gróf meghajolt és egy lépést hátrált.

- Nem fogadja el tőlem? - kérdezte remegő hangon Mercedes.

- Bocsásson meg, asszonyom, sohasem szoktam muskotályszőlővel élni.

Mercedes leejtette a fürtöt, hosszan főlóhajtván. A következő sorban gyönyörű hamvas őszibarack kínálhatta pompás gyümölcsseit. Mercedes leszakasztotta a legszebbiket.

- Ezt talán elfogadja!

A gróf visszautasította azt is.

- Ismét! - mondta fájdalmas hangon, melyből kiérzett az elfojtott sírás, - úgy látszik, végképp nincs szerencsém.

Azután mélységes csönd következett be; a barack is odahullott, hova a szőlőfürt és végig gurult az üvegház homokjában.

- Gróf úr, - törte meg újból a csöndet Mercedes, könyörgő tekintettel nézve föl Monte Cristora, - az araboknak van egy meghatóan szép szokásuk: örökké barátjai maradnak annak, kinek födele alatt megosztották vele a gazda kenyerét és sóját.

- Ismerem ezt a szokást, asszonyom, hanem mi Franciaországban vagyunk, nem Arábiában, s Franciaországban éppen oly kevésbé szoktak örökös barátságot kötni, mint megosztani valakivel a kenyeret és a sót.

- Hanem azért barátok vagyunk mégis úgy-e? - kérdezte megcsukló hangon, szemeit Monte Cristora emelve s karját mindkét kezével megragadva.

A gróf minden vére a szívére tolult, arca halotthalvánnyá lett, azután ismét fejébe szökött a vér és lángba borította az arcát; szeme tétován révedezett maga elé, mintha valami vakító fényességtől káprázott volna el.

- Mindenesetre barátok vagyunk, asszonyom és különben is - miért ne volnánk barátok?

Ez a hang oly távol volt attól, amit Morcerfné hallani óhajtott volna, hogy elfordulva, kínosan szakadt föl melléből a sóhaj:

- Köszönöm.

Mercedes újra megindult, azután körüljárták az egész kertet, anélkül, hogy egyetlen szót váltottak volna. Végre is a grófné szólalt meg hosszú, hallgatag séta után:

- Igaz, hogy ön annyit látott, annyit utazott és oly sokat szenvedett?

- Sokat szenvedtem, asszonyom, nagyon sokat, - válaszolt Monte Cristo.

- De most már boldog, úgy-e?

- Amennyiben senki sem hallott még sohasem panaszkodni.

- És jelenlegi boldogsága földeríti lelkét?

- Mostani boldogságom nagyon hasonlít egykori szenvedéseimhez.

- Hiszen felesége is van és...

- Nekem, feleségem? - kiáltott föl szinte indulatosan Monte Cristo, - ki mondta önnek?

- Senki, de sokszor látták az operában egy szép fiatal nővel.

- Az a nő rabszolga, kit Konstantinápolyban vettem, s mivel fejedelmi sarjadék, leányommá fogadtam, képtelen lévén egyáltalán más érzelmre.

- Így hát magányos életet folytat?

- Tökéletesen.

- Huga, fia, apja sincsen?

- Senkim a világon.

- Hogyan lehet így élni anélkül, hogy valami az élethez fűzné?

- Nem az én hibám, asszonyom. Maltában szerettem egy leányt és már-már az oltár elébe állottunk, mikor kitört a háború és engem messze elsodort tőle. Hittem benne, bíztam állhatatosságában, hogy hű marad hozzám a sírig. De mikorra visszakerültem, már másé volt. Ez a dolog megesik talán minden fiatalemberrel a világon, de nekem gyöngébb szívem volt a másokénál és azért szenvedtem többet, mint mások szenvedtek volna az én helyemben.

A grófné megállt egy pillanatra, mintha szüksége lett volna e rövid pihenőre, hogy föl tudjon lélegzeni.

- S szerelme mostanig változatlanul megmaradt... Csak egyszer lehet igazán szeretni... És sohasem látta többé viszont?

- Soha.

- Soha!...

- Sohasem tértem vissza arra a vidékre, ahol ő élt.

- Maltában?

- Igen.

- És a nő még most is Maltában van?

- Ugy hiszem.

- És megbocsátotta neki azt a sok szenvedést, melynek okozója volt?

- Neki megbocsájtom.

- Csupán csak neki? És örökké gyűlölni fogja azokat, kik tőle elválasztották?

Mercedes most ismét egészen szembefordult Monte Cristoval; annak az illatos szőlőfürtnek még mindig a kezében tartotta egy kis billengjét.

- Fogadja el, gróf úr.

- Sohasem élek vele, asszonyom, - válaszolt Monte Cristo, mintha egyébről nem is beszéltek volna.

Mercedes kétségbeesett mozdulattal vetette a kis billenget is a bokrok közé.

- Hajthatatlan!

Monte Cristo oly közönyös maradt, mintha nem is őt illette volna az a szemrehányás.

E pillanatban előttük termett Albert.

- Nagy baj van, édesanyám.

- Mi az? Mi történt? - kérdezte a grófné, mintha álmából riasztották volna föl a valóságra, - nagy baj van? Mindég kell történnie valaminek!

- Most jött meg Villefort úr!

- Nos?

- Nejeért és leányaért jött.

- És miért?

- Mert Saint-Méran marquise éppen az imént érkezett Párisba a marquis halálának hírével, ki Marseillet elhagyva, már a következő állomáson kiszenvedett. Villefortné széles jókedvében hirtelen föl sem tudta fogni, de még elhinni sem a szerencsétlenséget; hanem Valentine kisasszony már apja bekezdő szavaiból kitalált mindent, s mintha villámcsapás érte volna, ájultan zuhant végig a padolaton.

- Kije volt Saint-Méran úr Villefort kisasszonynak? - kérdezte Monte Cristo.

- Nagypja volt anyai részről. Azért jött Párisba, hogy siettesse Franz egybekelését unokájával.

- Ah, igen.

- Franz időt nyert megint. Miért is nem volt Saint-Méran marquis egyúttal Danglars kisasszony nagypja! - sóhajtott a vicomte.

- Albert! Albert - mondta Morcerfné kedvesen szemrehányó hangon, - hogy beszélhet már így? Ah, gróf úr, ön iránt nagy tisztelettel viseltetik, mondja meg neki ön is, hogy nem szép így nyilatkoznia.

Mercedes a palota felé indult.

Monte Cristo oly különös tekintetet vetett utána és álmodozó tekintetében annyi érzés, annyi hódolat fejeződött ki, hogy Mercedes visszafordult.

Azután fia kezét a gróféba téve s mindkettőt megszorítva mondta:

- Barátok vagyunk úgy-e?

- Az ön barátjának lenni, asszonyom, talán túlságosan is sok volna nekem, de mindenesetre hódolatteljes szolgája vagyok és maradok.

A grófné szorongó szívvel távozott és a gróf tisztán látta, hogy alig haladt tíz lépésnyire, szeméhez emelte zsebkendőjét.

- Talán valami nézeteltérés volt kettőjük között? - kérdezte megdöbbenve Albert.

- Sőt ellenkezőleg, vicomte, hiszen az ön jelenlétében mondta, hogy barátok vagyunk.

És visszatértek a szalonba, melyből éppen akkor távoztak el Valentine és Villefortné.

Magától értetődik, hogy Morrel is tüstént eltávozott.

## XV. Saint-Meranné.

A Villefort-ház nyugalma csakugyan szomorú esemény zavarta föl.

A két nő egyedül ment el az estélyre, mert Villefortné minden rábeszélő képessége mellett sem tudta arra bírni férjét, hogy velük tartson; a királyi ügyész, szokása szerint bezárkózott egy olyan halom iratcsomóval, melytől mindenki megijedt volna az ő roppant munkabírása nélkül.

Ezúttal azonban a pöriratok csupán a látszat kedvéért heverték előtte, mert nem dolgozni, hanem elmélkedni akart; szigorúan meghagyta, hogy csak az esetben háborgassák, ha valami rendkívül fontos, előre nem látható esemény következne be, s így biztosítva magát, hátradőlt karosszékeiben és visszaidézett emlékezetébe mindent, ami egy hét óta annyi gyötrelmet okozva, életre kelté rég szunnyadó keserű emlékeit.

Azután ahelyett, hogy a pöriratokkal foglalkozott volna, íróasztala titkos fiókjában keresgélt, saját jegyzeteinek igen becses csomóit szedve ki belőle, hol titkos jegyekkel, osztályozva és kellő kísérő sorokkal ellátva, mindazok nevei foglaltattak, kiket politikai pályafutásából kifolyólag, pénzügyműveletek következtében, törvényadta hatalma, vagy egykori szerelmi kalandjai miatt ellenségei közé számíthatott.

Ellenségeinek szeri-száma sem volt s megrémült tőlük, amióta megtanult remegni; tegnap még e nevek legfélelmetesebbjére is olyan mosolyogva tekintett, mint a hegymászó, aki fölhatolva az oromra, mosolyogva néz fölülről az éles sziklatörmeléssel teleszórt meredek hegyi ösvényre és rettentő szakadékokra, melyeken keresztül hosszú, gyötrelmes küzködés után vergődött föl a csúcsra.

Egyenként megállapodott minden névnel és mikor, másodszor is áttanulmányozva, a névsor végére ért, fejét rázva mondta magában:

- Nem, ezek közül egyikben sincs meg az az állhatatos türelem, mely mind e mai napig tudott volna várni, hogy e titkokkal egyszerre semmivé tegyen. Hamlet mondja, hogy még a föld mélységeibe temetett titkot is kiveti újra a sír. Az a korzikai alighanem valami papnak gyónta meg tettét és a pap kifecsegte. Monte Cristo is meghallhatta és hogy kiderítse...

De miért akarná kideríteni? - okoskodott tovább, - mit érdekelheti Monte Cristot, Zacconet, a maltai hajós fiát, a thessáliai ezüsbánya birtokosát ez a sötét és ránézve értéktelen titok, mikor életében most fordul meg először Franciaországban? Abból a két, egymástól teljesen független vallomásból, melyre Busoni abbét és lord Wilmoret, tehát egy barátját és egy ellenségét sikerült rábírom: tökéletes pontossággal, kétségbevonhatatlanul csupán az világlik ki, hogy közte és köztem megelőzőleg soha semmi körülmények között sem volt semmi legcsekélyebb összeköttetés.

Hanem azért Villefort maga sem hitte el egészen, amit ily határozottan kijelentett. Nem a fölfedeztetéstől remegett, hiszen csak tőle függött mindent eltagadni és védhette is magát, hanem borzongva gondolt arra a kézre, mely egyszer véres betűkkel fogja szeme elé írni a falra a Mene, Tekel, Fáeszrt.

Igyekezett mindenféleképpen megnyugtatni magát, s nehogy annál jobban magára zúdítsa az oly hosszú idők óta alvó félelmetes ellenséget, még a politikai szereplést, vágyainak netovábbját is sutba vetette s a jövőben már csak a békés családi élet lebegett előtte. Egyszerre fölrezzent merengéséből, mikor az udvar kövezetén kocsit hallott végigrobogni és fölhatoltak

hozzá a lépcsőn kopogó öreges, nehézkes léptek, olyan hangos jajgatás és siráncok kíséretében, mint aminővel a cselédség szokott résztvenni az uraság fájdalmában.

Sietve vonta félre a reteszt és nemsokára, minden előzetes bejelentés nélkül, kendővel a karján, kalaposan lépett be ajtaján egy élemedett, tisztos úrnő. Fehér fürtei elfödtek fakó, pergamensárga homlokát és a sirástól felpöffent szemei sarkában mély redők hirdették aggkorát.

- Minő csapás, minő rettenetes csapás! Belehalok, bele kell pusztulnom.

És egy karosszékbe rogyva az ajtó közelében, fuldokló zokogásban tört ki.

A cselédek nem mervén beljebb kerülni, a küszöbön ácsorogtak és utat engedtek Noirtier vén komornyikának, ki a nagy zshivajra szintén oda szaladt és közibük furakodott. Villefort anyósához sietett.

- De az Istenért, mi történt hát, asszonyom? Mi indította föl ennyire és Saint-Méran úr miért maradt el öntől?

- Meghalt, vége van! - nyögte ki tompa, kifejezéstelen hangon, minden bevezetés nélkül a marquise.

Villefort visszahőkölt és összecsapta kezeit.

- Meghalt!... Ily hirtelen?

- Ma egy hete indultunk el az útra, ebéd után. Már akkor néhány napja gyöngélkedett, de az a gondolat, hogy édes kis Valentineünket viszontláthatja, erőssé tette a viszontagságok elviselésére és mindenáron jönni akart; Marseilletől mintegy hat mérföldnyire azután bevette a szokott orvosságot, de olyan mély álomba merült utána, hogy aggódni kezdtem, nem találván természetesnek hosszú alvását; nem mertem fölriasztani, de rémülettel vettem észre, hogy arcszíne már a sötét vörösbe játszik és halántékán erősen lüktetnek az erek. Közben egészen beesteledett és arcát nem figyelhettem tovább. Hagytam aludni, de hirtelen olyan elfojtott kiáltás tört föl ajkairól, mintha nehéz álomból ébredt volna föl és feje erőteljesen hátrahanyatlott. Megállítottam a kocsit, beszéltem hozzá, szólítottam, élesztgettem, de hasztalanul, vége volt, meghalt és én már csak hült tetemeivel jutottam el Aixbe.

Villefort hüledezve bámult anyósára.

- De csak hivatott orvost?

- Tüstént hívattam, de már elkéstem vele.

- De legalább megtudta, minő betegség oltotta ki oly hirtelen szegény marquis életét?

- Az orvos azt mondta, hogy valószínűleg szélütés érte.

- És hogyan intézkedett tetemeivel azután?

- Gyakran mondogatta nekem, hogy szeretné, ha a családi sírboltba helyeznénk, még akkor is, ha Páristól messze halna meg valamikor. Ólomkoporsóba tetettem s néhány nap múlva megérkezik.

- Szegény jó anyám, ilyen roppant csapás után, az ön korában, ilyen gondokat elviselni!

- Istennek hála, lelkemnek volt elég ereje hozzá és tudom, hogy a jó marquis is megtette volna velem ugyanezt, ha én költöztem volna el helyette. Igaz, hogy amióta betették abba a koporsóba és még tetemétől is el kellett szakadnom, olyan vagyok, mint a bolond. Még sírni se tudok többé; azt szokták ugyan mondani, hogy az én koromban már a könnyek forrása is elapad, de azért én mégis azt hiszem, hogy ha nagyon szenved valaki, sírni is tud. De hol van Valentine? Hiszen ő miatta jöttünk, látni akarom.

Villefort elgondolta, mily szörnyű megdöbbenően hangzanék, ha kijelentené, hogy Valentine bálba ment és mulat; azt mondta tehát egész egyszerűen, hogy unokája kikocsizott mostoha-  
anyjával valahová, s hogy azonnal érte küldenek.

- Tüstént, rögtön küldjön érte, esdve kérem.

Villefort gyöngéden karonfogta és átvezette a számára kijelölt szobába.

- Nyugodja ki egy kissé magát, anyám.

Erre az utolsó szóra fölütötte fejét a marquise; az anyám megszólítás szíven találta, mert földézte lelkében a másik felejthetetlen halottat, kinek Valentine oly tökéletes képmása volt és elfakadt sírva, galambösz matrónafejét egy karosszék vánkosai közé rejtve.

Villefort mellé rendelte a komornákat, a vén Barrois pedig szinte magánkívül sietett be urához a hírrel, mert az öregeket semmi sem rémíti el jobban, mintha látják, hogy a leskelődő halál egy másik aggot vert le a lábáról.

Saint-Méranné, térdre borúlva, egy végtelen fohásznak talán összefüggéstelen, de szívből fakadó szavait rebegette, míg Villefort hamarosan befogatott és maga ment el Morcerfékhez. Annyira sápadt volt, mikor a terembe lépett, hogy Valentine, felé futva, mindjárt így szólította meg:

- Óh, atyám, valami nagy baj történhetett!

- Nagymama megjött, Valentine.

- És nagypapa? - kérdezte a leány, egész testében remegve.

Villefort válasz helyett karját nyújtotta neki.

Ideje is volt, mert Valentinet szédülés fogta el és alig támoalgott már; Villefortné is nagy részvéttel foglalkozott körülötte és segítve Valentinet a kocsiba emelni, siránczó hangon mondogatta:

- Ki hitte volna! Mily váratlan csapás! Csodálatos!

És a megszorodott család megtörten hagyta el a báltermet, bánatának fekete fátylával az egész társaságra árnyékot vetvén.

A lépcsőház aljában Barrois már várta Valentinet és halkán a fülébe súgta:

- Noirtier úr még ma este föltétlenül elvárja.

- Mondja meg neki, hogy szegény nagymamámtól egyenesen hozzá fogok menni.

Gyöngéd jóságában megértette, hogy ebben a szomorú órában Saint-Méranné előbbrevaló.

Valentine már ágyban találta nagyanyját; szótlán, néma ölelés, szívszakító sóhajok, fojtogatott, de mégis föl-fölcsukló zokogás és bő könnyhullatások mondták el mindazt, amit szavakkal az elszorult szívek nem is tudtak volna elmondani; Villefortné férje karjára támaszkodva, leg-  
alább látszólag, nagy megindultsággal szemlélte a megtört özvegyet.

De nemsokára halkán a férje fülébe súgta:

- Engedelmeivel talán visszavonulnék, mert úgy veszem észre, hogy látásom nem jó hatással van anyósára.

A marquise meghallotta és ő is, de még halkabban súgta Valentinének:

- Igen, igen, hadd menjen; csak te maradj velem.

Villefortné csakugyan eltávozott és férje, kit e váratlan haláleset egészen megzavart, szintén követte. Csak Valentine maradt a beteg ágya mellett.

Mint említettük, Noirtier, ki jól hallotta odalenn a zajt, Barroist küldte tudakozódni.

Mikor visszatért a vén komornyik, élénk és rendkívül értelmes szemei kérdő tekintettel fordultak felé.

- Nagy baj zúdult a házra, uram; Saint-Méranné asszony egyedül jött meg, az ura meghalt.

Saint-Méran és Noirtier nem voltak éppen szoros barátságban, de érthető, milyen nagy hatással lehet egy aggastyán halálának híre a másokra.

Noirtier feje a mellére hanyatlott és soká maradt ily csüggedt állapotban; azután lehunyta az egyik szemét.

- Valentine kisasszonyt hívjam?

- Noirtier helyeslésül lehunyta mindkét szemét.

- Tetszik tudni, hogy bálba ment, hiszen ide is már teljes díszben köszöntött be.

Noirtier ismét lehúnyta a bal szemét.

- Mégis hívassam?

Az aggastyán intett, hogy kívánja.

- Bizonyosan érte fognak küldeni; megvárom majd a lépcső aljában és fölkérem, hogy jöjjön ide. Helyes?

- Igen, - válaszolták a lehunyt szemek.

Barrois azután bevárta Valentine visszatértét és mint láttuk, talált alkalmat, hogy nagyapja kívánságát közölje vele.

Parancsnak tekintvén a kívánságot, Valentine azonnal fölment hozzá, mihelyt magára hagyhatta Saint-Mérannét, ki testileg-lelkileg elgyötörve, kimerülten, lázas álomba merült.

Az ágy mellé toltak egy kis asztalt és a kezeügyébe helyezték szokott italát, egy palack narancslevet és egy poharat. Eszerint intézkedve, Valentine, mint mondtuk, fölsietett Noirtierhez.

Átkarolta az aggastyánt, ki oly szeretettel, oly gyöngédséggel tekintett rá, hogy könnyei újra megeredtek, pedig azt hitte, hogy már a forrása is kiapadt egészen.

Az aggastyán rajta feledte tekintetét.

- Azt akarod mondani, ugy-e, hogy ha egyet elvesztettem is, még mindig megmaradt a másik jó nagyapó?

Noirtier tekintete világosan kifejezte, hogy ilyesmit szeretett volna mondani.

- Istennek hála! Mi lenne belőlem nélküled!

Késő volt már, éjfél utáni egy órára járt az idő. Barrois, ki ugyancsak nagyokat ásított már a sarokban, célozgatni kezdett, hogy ilyen megviselt állapotban legjobb volna mindnyájuknak nyugalomra térni. Noirtier nem akarta mondani, hogy az ő lelke akkor nyugszik a legbékésebben, mikor unokájában gyönyörködik. Elbocsátotta tehát Valentinet, látva arcán a tökéletes kimerültséget.

Másnap reggel Valentine még ágyban találta nagyanyját; láza nem hogy csillapult volna, de még fokozódott s az öreg marquise fakó szemeiben most valami szokatlan tűz égett, mintha ideges izgatottságát valami még jobban fölcsigázta volna.

- Oh, Istenem! Még mindig annyira szenved, édes jó nagymama? - kiáltott föl Valentine, észrevéve rendkívüli izgatottságát.

- Nem, gyermekem, nem szenvedek, de türelmetlenül vártalak már téged is, meg atyádat is.

- Atyámat? - kérdezte kissé nyugtalanul Valentine.

- Beszédem van vele.

Valentine nem mert ellentmondani nagyanyjának, annyival is inkább, mert nem tudta, mily okból kíván atyjával beszélni, s néhány perc múlva belépett Villefort.

- Uram, - szólalt meg a marquise minden kerülgetés nélkül, mintha attól tartott volna, hogy kifogyhat az időből, - levele szerint ennek a gyermeknek a férjhezmeneteléről van szó.

- Igen, asszonyom, - válaszolt Villefort, - s már végleges megállapodásra jutottunk.

- Franz d'Épinay úrral, ugy-e?

- Igen, asszonyom.

- Annak a d'Épinay tábornoknak a fiával, ki hozzánk szítt és akit a trónbitorló Elbáról való visszatérése előtt néhány nappal meggyilkoltak?

- Igen, vele.

- Nem húzódozik a házasságtól egy jakobinus unokájával?

- Azok a politikai egyenetlenségek szerencsére elsimultak már, anyám; d'Épinay különben is csaknem gyermek volt még akkoriban, Noirtier urat alig ismeri s ha nem kedvelné meg, legfőlőbb közömbös lesz irányában.

- És a választás megfelelő?

- Minden tekintetben.

- S a vőlegény?

- Mindenki becsülését kívívta.

- Kifogástalan ember?

- Egyike a legkitünőbb és legelőkelőbb embereknek, kiket világéletemben ismertem.

Valentine az egész társalgást némán hallgatta végig.

- Sietnünk kell, - mondta néhány másodpercnyi hallgatás után Saint-Méranné, - mert érzem, hogy én sem sokáig élek már.

- De asszonyom! - Ugyan, nagymama! - kiáltottak egyszerre Villefort és Valentine.

- Amit mondtam, megmondtam, sietnünk kell, mert ha már anyja sincsen ennek a szegény árvának, legalább a nagyanyja adja rá az áldást. Hiszen én vagyok már az egyedüli anyai rokona, az anyjáié, kit ön oly nagyon hamar elfeledett, uram.

- Tessék tekintetbe venni, asszonyom, hogy ennek a szegény kis árvának anyára volt szüksége.

- A mostoha sohasem igazi anya, uram. De nem erről van most szó, hanem Valentineről; hagyjuk békén nyugodni a porladozókat.

Szavai gyorsan peregetek s egész társalgásából kiérzett, hogy láza egyre növekszik s nem-sokára önkívületbe esik.

- Óhajta szerint fog történni, asszonyom, - mondta Villefort, - annyival is inkább, mert óhajaink találkoznak. Mihelyt d'Épinay Párisba érkezik...

- Édes jó nagyanyám, már ha egyébert nem, de az illendőség kedvéért talán még sem helyes mindjárt a gyász első napjaiban... vagy szeretné, ha ilyen baljóslatu előjelek mellett kötnék örök frigyet valakivel.

- Ne légy kishitű, leányom, - vágott szavába a beteg, - jövőjük szilárd fölépítésében csak a gyöngé lelküket gátolja meg az ilyen kicsinyeskedés. Engem is halálos ágyán áldott meg az anyám, pedig én nem mondhatnám, hogy boldogtalan lettem volna.

- Miért gondol még mindig csak a halálra, asszonyom! - mondta szemrehányó hangon Villefort.

- Nem tudok szabadulni tőle!... Mondtam már, hogy a sír szélén állok. De mielőtt örök álmra dőlnék, szeretném látni kisebbik vőm uramat is; lelkére akarom kötni, hogy tegye boldoggá ezt az édes kis leányt és a szemeiből fogom kiolvasni, teljesíteni fogja-e legforróbb óhaját-somat. Már csak azért is ismerni akarom, - folytatta remegő, tompa hangon, - hogy síromból kikelve szemére hányhassam, ha unokámmal nem bánik úgy, mint bánnia kell.

- Ne tépelődjék ilyen lázas gondolatokkal, asszonyom, mely földült lelkét csak még jobban fölizgatja. A halottak békén pihennek odalenn a föld alatt és sohasem térnek vissza, ha már egyszer fölibük borult a hant.

- Nyugodjék meg, édes jó nagymama!

- És még sem úgy van a dolog, uram, amint ön gondolja. Rettenetes álmom volt ma éjjel; mintha lelkem, elszakadóban a testtől, már útra készült volna; föl akartam nyitni szememet, de képtelen voltam rá, ismét csak lecsukódott és bár tudom, hogy hihetetlenül fog hangzani, mégis meg kell mondanom, hogy még lehunytt szemmel is láttam, hogy azon a helyen, amelyen most ön áll, Villefortné öltöző szobájának ajtajából nesztelenül közeledve lebegett végig a szobán egy fehér alak.

Valentine fölsikoltott.

- Csak a láz beszél önből, asszonyom, - mondta Villefort.

- Gondoljon bármit, én tudom, mit beszélek, mert láttam azt a fehér alakot. És mintha Isten is úgy akarta volna, hogy ne csak egyetlen érzékem tanuskodjék a jelenségről és fölocsudva álomnak higgyem az egészet: még a poharam csengését is tisztán hallottam; ezét, itt az asztalon.

- Csak álom volt, nagymama.

- Annyira nem volt álom, hogy mikor megrémülve nyúltam a csengettyűzsinór után, a jelenség egyszerre eltűnt. A komorna azután égő gyertyával lépett be. A kísérteteket nem látja más, csak aki előtt meg akarnak jelenni: bizonyára boldogult uram szelleme volt. Már pedig, ha az uram lelke hazajár, hogy magához hívjon, miért ne kelhetne föl a sírból az enyém is, hogy Valentinet oltalmazza? Ezt még természetesebbnek találom.

- Oh asszonyom, - szólalt meg Villefort, lelke mélyéig összeborzongva, - ne tépelődjék ily komor gondolatokkal; élni fog, közöttünk marad még soká és boldog lesz, mert szeretni, tisztelni fogjuk és el fogjuk feledtetni...

- Soha, soha, soha!... Mikorra várják d'Épinay urat?

- Minden percben megjöhet.

- Azonnal tudassák velem, mihelyt megérkezik. Siessünk, engem sürget már az idő! Szeretném, ha jegyzőt hívatnának; szeretnék megnyugodni, hogy csakugyan Valentinere száll-e minden vagyonunk.

- Oh ne beszéljen így, nagymama, ha nem akar megölni! - tördelte Valentine, ajkait a beteg lázban égő homlokára nyomva. - Istenem, milyen nagy láza van! Nem jegyzőre van szükség, hanem orvosra mindenekelőtt.

- Orvosra? - mondta vállát vonogatva, - hiszen nem vagyok én beteg, csak nagyon szomjazom.

- Minő italt óhajt, nagymama?

- Tudod jól édesem, hogy mindig csak narancsvizet iszom. Ott van az asztalon a pohár, töltsd tele, Valentine.

Valentine megtöltötte a poharat, de valami különös szorongó félelem fogta el, mikor arra gondolt, hogy ezt a poharat a kísértet is megérintette.

A marquise egy hajtásra fenékgig ürítette poharát.

Azután visszahanyatlott párnáira és egyre csak azt mondogatta:

- Jegyzőt, jegyzőt hívassatok!

Villefort eltávozott. Valentine pedig odaült az ágy szélére. Szegénynek magának is nagy szüksége lett volna orvosi segedelemre, mit oly nagyon ajánlott nagyanyjának. Arcán két lázaspiros folt égett, nehezen pihegett és ütőereje hevesen lüktetett.

Arra gondolt, hogy Maximilien mennyire kétségbe fog esni, mikor megtudja, hogy Saint-Méranné is minden erejéből ellenükre cselekszik. Ez a gondolat egészen elgyötörte.

Nem egyszer közel volt már hozzá, hogy mindent őszintén bevalljon neki és egy percre sem habozott volna, ha Maximilien Morrelt Albert de Morcerfnek vagy Raoul de Château-Renaudnak nevezik; de Morrel csak az egyszerű polgári rendből származott és Valentine jól tudta, hogy Saint-Méran marquise előkelő gőgjében mennyire megveti mindazokat, kik nem rangbeliek. Magába fojtotta tehát a szíve titkát, mert jól tudta, hogy mindennek vége volna, ha apja vagy nagyanyja megsejtené a valót.

Igy telt el körülbelül két óra. Saint-Mérannénak lázas, nyugtalan álma volna. Jelentették, hogy a jegyző megérkezett.

Bár az inas a lehető leghalkabban mondta, Saint-Méranné egyszerre felkönyökölt a váncosára.

- Itt van a jegyző? Jöjjön, lépjen be!

A jegyző már ott állott a küszöbön.

- Menj, édes Valentine, szeretnék egyedül maradni evvel az úrral.

- De talán mégis...

- Menj, menj.

A leányka megcsókolta a beteg homlokát és a szemeit törölgetve ment ki a szobából.

Az ajtóban a komornyikkal találkozott, ki éppen jelenteni jött, hogy az orvos szintén megérkezett és a szalonban vár.

Valentine ment le a lépcsőkön. Az orvos régi, meghitt barátja volt a családnak és akkoriban egyike a legképzettebb orvosoknak; Valentinet rendkívül szerette, tanúja volt már világra-

jöttének is. Neki is volt egy vele csaknem egykoru leánya, de mivel mellbeteg anyától származott, az orvos szüntelen aggódott, hogy gyermeke is átörökölte azt a szörnyű betegséget.

- Türelmetlenül vártuk már, kedves Avrigny úr. De mindenekelőtt, hogy van Madeleine és Antoinette?

Madeleine volt az orvos leánya, Antoinette pedig unokahúga.

Avrigny szomorúan mosolygott.

- Köszönöm kérdését, Antoinette egészséges mint a makk és Madeleine is csak megvan valahogy. De miért hívtak? Talán csak nem beteg atyja vagy Villefortné asszony? Ami magácskát illeti, vigyázzon idegeire; egyéb tanáccsal nem is szolgálhatok, mint hogy melegen ajánlom, ne ábrándozzék sokat és tartsa féken a képzeletét.

Valentine elpirult; Avrigny nagy tudós volt, csodálatosan eltalált mindent, mert a lelki állapotból ítélte meg a testit.

- Szegény nagyanyám aggaszt annyira; még nem is tudja talán a szerencsétlenséget?

- Nem tudok semmiről.

- Szegény nagyapám meghalt! - szólt elfuló zokogással Valentine.

- Saint-Méran úr?

- Igen.

- És hirtelen halt meg?

- Szélütés következtében.

- Szélütés lett volna? - kérdezte elbámulva az orvos.

- Igen. S szegény nagyanyámnak most az a rögeszméje, hogy férje, kit sohasem hagyott el életében, magához hívja a túlvilágra. Oh Avrigny úr, szegény nagyanyámnak nagy szüksége van önre!

- Hol van most?

- Szobájában, elzárkózva a jegyzővel.

- És Noirtier úr hogy van?

- Változatlan egyformaságban; lelke ép, szelleme tündöklő, de teste béna, s hangot adni képtelen.

- De magácskát még mindig oly nagyon szereti, ugy-e?

- Oh igen, szeret, - válaszolt sóhajtva Valentine.

- Ki ne szeretné önt!

Valentine mosolyában több volt a bánat, mint az öröm.

- És minő jeleket vett észre a beteg nagymamán?

- Rendkívül ideges izgatottság szokta elfogni és lázas, nyugtalan álmai vannak; azt állítja, hogy álmában lelke elvált a testétől és saját magát látta alvó állapotban; erősen állítja azt is, hogy kísértetet látott a szobába lépni s hallotta, hogy megcsendült pohara, mikor a szellem megérinté.

- Hm, furcsa! - mondta az orvos - nem is tudtam, hogy a marquisenak agyrémei is szoktak lenni.

- Én is csak ma tapasztaltam először ilyennek és nagyon megijedtem, azt gondolva, hogy megőrült; még atyámat is rendkívül aggasztani látszottak szavai, pedig ön tudja, hogy atyám mindent latra vet.

- Majd meglátjuk, mi van a dologban, mert amit mondott, csakugyan nagyon furcsának találom.

A jegyző már elment és Valentinét értesítették, hogy a beteg egyedül van.

- Menjen föl hozzá, - mondta az orvosnak.

- És ön?

- Nem merek hozzá menni, mert határozottan megtiltotta, hogy önt elhivassam; azután mint ön is mondta, magam is rendkívül föl vagyok izgatva, lázam van, szinte magamon kívül vagyok, levegőre van szükségem és egy rövidke sétát fogok tenni a kertben.

Az orvos szívesen kezet rázott vele s míg ő a beteghez ment, a leányka lesietett a lépcsőkön.

Mondanunk sem kell, hogy a kertnek melyik része volt legkedvesebb Valentine előtt. Rend szerint néhányszor megkerülte a ház előtt elterülő virágos kertet, hogy egy-egy gyönyörű rózsát keblére vagy hajába tűzzön s csak azután lépett be az árnyas fasorba, mely a kőpad és a rácsoskapu felé vezetett.

Most azonban eszébe sem jutott, hogy rózsát szakasszon, gyöngéd lelke előtt sehogy sem félt volna össze még a legegyszerűbb virágdísz sem a bánatával. A fasorban, amint a kapu felé közeledett, úgy rémlett előtte, mintha nevét hallotta volna. Megütődve állt meg.

Egyszerre egész tisztán elhatott hozzá a hang és fölismerte benne Maximilien hívó szavát.

## XVI. Az ígéret.

Csakugyan Morrel volt, ki tegnap este óta szüntelenül tépelődött. A szerelmesek sajátságos ösztönénél fogva megérezte, hogy Saint-Méranné eljövetele és a marquis halála következtében valaminek kell történnie Villefortéknál az ő szerelmére vonatkozólag.

Sejtelmei, mint láttuk, beteltek és nem pusztá nyugalanság vezette ezúttal oly gyötrelmes lelkiállapotban a gesztenyés park rácsozatához.

Morrel nem értesíthette Valentinet, s mivel nem ez volt a találkozás szokott órája, csak a véletlen, vagy ami még kedvesebb, a rokonézés ösztökélte Valentinet a kertbe menni. Alig pillantotta meg Maximilien, nevén szólította; Valentine futva ment a rács felé.

- Ön itt, ilyenkor?

- Igen, szegény kis barátnőm, még pedig rossz hírért és rossz hírekkel.

- Ugyancsak meglátogatott bennünket az Isten, - mondta keserűen Valentine. - Szóljon, Maximilien. Hanem a csapásokból valóban elég lenne már.

- Édes Valentine, - kezdte Morrel, igyekezve erőt venni fölindulásán, - hallgasson meg jól, vesse latra minden szavamat, mert igen fontos dolgokat kell mondanom. Mikorra tervezik az ön menyegzőjét?

- Nem akarok ön előtt semmit sem palástolgatni, Maximilien. Ma délelőtt szóba került férjhezmenetelem és nagyanyám, kinek annyira bízam támogatásában, nemcsak beleegyezett, hanem annyira sürgeti, hogy d'Épinay úr visszatérte után másnapra már alá is írjuk a házassági szerződést.

A fiatalember melléből kínosan szakadt föl a sóhajtás és hosszan, mély szomorúsággal tekintett a leányra.

- Rettentő hallani, mikor oly nyugodtan mondja az a nő, akit szeretünk: «a halálos ítélet időpontja ki van tűzve már, néhány óra múlva meg fog történni, de megnyugszom benne, mert így kell lennie és mit sem fogok ellene tenni!» És mivel már csupán d'Épinayt várják, hogy a szerződést aláírja és mivel megérkezése után másnapra kell az övének lennie, holnap már d'Épinay felesége lesz, mert ma reggel Párisba érkezett.

Valentine fölsikoltott.

- Egy órával ezelőtt meglátogattam Monte Cristot; ő az önök gyászáról, én az ön fájdalmáról beszéltem, mikor egyszerre csak kocsizörgést hallottunk az udvaron. Mind ez ideig nem sokat adtam a sejtelmekre, Valentine, de ezentúl hinnem kell bennök. A kocsizörgésre végigfutott hátamon a hideg; azután lépteket hallottam a lépcsőn. A komtur döngő léptei sem remegtették meg annyira Don-Juant, mint engem azok a léptek. Végre megnyílt az ajtó és Albert de Morcerf lépett be; már-már kételkedni kezdtem szorongó sejtelmemben, mikor mögötte még egy fiatalembert vettem észre s mellettem megszólalt Monte Cristo: «Ah, Franz d'Épinay báró!» Minden erőmet össze kellett szednem, hogy megőrizhessem nyugalمامat. Nagyon halvány lehettem, talán remegtem is, hanem azért ajkaimra rákényszerítettem a mosolyt. Nem bírtam ki soká, öt perc múlva eltávoztam, anélkül, hogy egyetlen szót megértettem volna abból, amit fülem hallatára beszéltek; oda voltam egészen.

- Szegény Maximilien!

- És most eljöttem önhöz, Valentine. Gondolja meg, hogy életem függ választól. Mit szándékozik cselekedni?

Valentine lehorgasztotta fejét; nagyon meg volt törve. Morrel folytatta:

- Nem első eset, hogy nehéz helyzetbe kerültünk, de ennél kínosabba még sohasem. Úgy vélem, hogy nagyon rosszkor adnánk át magunkat a tétlen fájdalomnak, mert ez csak azoknak való, kik a fájdalomban kéjelegni tudnak és idejük van a könnyhullatásra. Mert vannak ilyen emberek, hanem még az Isten is számon fogja kérni tőlük odafelelő a mennyben ezt a tunya önmeztagságot; hanem aki elég erőt érez magában a küzdelemre, nem veszíti a drága időt és tüstént ellenszert keres a sors kegyetlen csapásai ellen. Föl akarja-e venni a küzdelmet balsorsunk ellenében Valentine? Szóljon, mert csupán ezt jöttem megkérdezni ma.

Valentine remegett és kétségbeesetten tekintett Morrelre. Soha még csak eszébe se jutott, hogy apja, nagyanyja és egyáltalában egész családja akaratával szembeálljon.

- Hogy beszélhet így, Maximilien? Ön küzdelemnek nevezi azt, ami valóságos szentségtörés? Szembe szálljak atyám akaratával, haldokló nagyanyám utolsó óhajásával? Lehetetlent kíván!

Morrel összeresztette.

- Sokkal nemesebb szíve van, semmint meg ne értene engem, kedves Maximilien és tudom, hogy meg is ért, bár nincs hozzám szava. Tusára kelni nekem! Isten mentsen! Nem, nem, minden erőm csak arra való, hogy önmagammal tusakodjam és sírákkozzam, mint, ahogy ön mondja. Atyámmal sohasem fogok szembeállani és nagyanyám végső perceit nem fogom megkeseríteni.

- Igaza van, - mondta fagyos közönnyel Morrel.

- Istenem, minő hangon mondja! - kiáltott föl elrémülve Valentine.

- A legmélyebb csodálat hangján, kisasszony.

- Kisasszony! - kiáltott föl Valentine, - kisasszony! Oh, milyen önző! Látja, hogy kétségbeesve küzdök magammal és úgy tesz, mintha észre sem venné.

- Csalatkozik, a lelkébe látok. Nem akar ellenkezni Villefort úrral, engedelmes unokája akar maradni a marquisenak és holnap aláírja szépen azt az okmányt, mely örök időkre férje mellé láncolja.

- Tehetek-e másként?

- Ezt ne kérdezze tőlem, kisasszony, mert rossz bírónak lennék a magam ügyében s önzésem elvakítana, - válaszolt Morrel, kinek rettenetes tompa hangja és görcsösen ökölbe rándult kezei elárulták egyre növekvő elkeseredését.

- Mondja, Morrel, mit tanácsolt volna nekem, hogyha hajlandó lettem volna elfogadni ajánlatát? Feleljen. Könnyű dolog azt mondani: rosszul cselekedtem; tanácsot adni már nehezebb.

- Komolyan mondja, Valentine, adjak tanácsot?

- Mindenesetre, kedves Maximilien, mert ha jó a tanács, követni fogom, tudja, hogy az ön kedvéért minden lehetőséget megteszek.

- Valentine, - szólalt meg újra Morrel, félrebillentve egy ingó deszkaszálat, - adja kezét bizonyossággal, hogy megbocsát heves kitörésemért; de lássa, oly zavart már a fejem is és egy óra óta annyi örült gondolat üzi egymást az agyamban... Oh, ha visszautasítaná, amit ajánlani fogok!...

- Tanácsoljon.

A leányka égre emelte szemeit és mélyen fölsóhajtott.

- Szabad vagyok, - kezdte Maximilien, - és elég vagyonos ahhoz, hogy megélhessünk belőle kettecskén; esküszöm, hogy még csak homlokát sem érintik meg ajkaim, mielőtt el nem rebegtük az oltár előtt az eskü szavait.

- Elrémít Maximilien!

- Kövessen engem; hugomhoz fogom vezetni, ki méltó arra, hogy nővére legyen; azután elvitorlázunk Algirba, Angliába, vagy Amerikába, vagy meghúzódnak idehaza valamelyik félreeső megyében addig, míg barátaink ki nem békítik a családot és vissza nem térhetünk Párisba.

Valentine csak a fejét rázta.

- El voltam készülve rá, Maximilien; örült tanács s csak én volnék még örültebb, hogyha követném és nem vágnám be útját egyszer s mindenkorra azzal az egyetlen szóval, hogy lehetetlen!

- Megnyugszik tehát sorsában, bárminő lenne is, anélkül, hogy megkísértené küzdeni ellene? - kérdezte elkomorulva Morrel.

- Még ha meghalnék is bele!

- Ismét csak azt mondom, hogy igaza van. Örült vagyok csakugyan, és ön a napnál világosabbá teszi, hogy mennyire elvakítja a szenvedély még a legjózanabb értelmet is. Csak köszönettel tartozom önnek, hogy oly rideg józansággal tud mérlegelni mindent. Bevégzett dolog tehát, holnap visszavonhatatlanul Franz d'Épinayhoz fogja kötni, nemcsak az a hivatalos komédia, mit a házassági szerződés megkötésének neveznek, hanem saját szabad akarata is.

- Kétségbeejt, Maximilien, mire való még meg is forgatni a tört, melyet a szívembe döftek! Mondja, mit tett volna ön, hogyha valamikor a huga hallgatott volna olyan tanácsra, mint aminőt ön ad most nekem?

- Kisasszony, - válaszolt Morrel keserűen mosolyogva, - ön maga mondta, hogy önző vagyok és önzésemben mit törődném azzal, hogy mit cselekednének mások az én helyzetemben, az önzőnek csak magára van gondja! Egy esztendeje ismerem már önt és az első naptól fogva tudom, hogy öntől függ életem boldogsága; egy nap bevallotta ön is nekem, hogy szeret és attól a naptól fogva egész jövőmet önhöz kötve, csupán önben élek. Most már semmire sem gondolok, s csak azt mondtam, hogy vége mindennek és én, aki már azt hittem, hogy kivívtam magamnak az üdvösséget, elvesztettem mindent. Sokszor megesik, hogy a játékos nem csupán azt veszti el, amije van, hanem még azon felül is sokat, nagyon sokat.

Morrel tökéletes nyugalommal mondta e szavakat; Valentine ráemelte könnybelábbadt nagy szemeit, fürkészve Morrel belsejében, nem kél-e visszhangja ott is annak a kétségbeesésnek, mely az ő szívében dúl...

- És mit fog most cselekedni? - kérdezte Valentine.

- Búcsút mondok önnek, kisasszony és istent hívom bizonyságul, ki egyedül tud a szívem mélyén olvasni; hogy oly boldog, békés életet kívánok önnek, hogy még emlékem se zavarja meg sohasem.

- Oh! - sóhajtott föl Valentine keservesen.

- Isten önnel, Valentine, Isten önnel! - mondta búcsúzóul meghajolva Morrel.

- Hová megy? - kiáltott rá a leány, átdugva kezét a rácson és megragadva Maximilien kabátját, mert jól látta, hogy a nyugalmas külső távol van a valóságtól; - hová megy?

- Nem akarok újabb csapást zúdíttani az ön családjára és példát akarok adni minden becsületes embernek, kik valaha majd az én helyzetembe kerülnek.

- Ne hagyjon el, mielőtt meg nem mondja, mit akar tenni, Maximilien!

A fiatalember szomorúan mosolygott.

- Szóljon hát, szóljon, könnyörögve kérem!

- Megváltoztatta elhatározását, Valentine?

- Oh, hiszen tudja, hogy meg nem változtathatom!

- Akkor isten önnel, Valentine!

Valentine oly erővel rázta meg a vasrácsot, aminőt alig lehetett volna várni tőle és kezét tördelve kiáltotta a távozó felé:

- Mit akar tenni? Tudni akarom! Hová megy?

- Oh, legyen nyugodt, - szólt Maximilien, visszatérve a kapuhoz, - nincs szándékomban mást tenni felelőssé azért a csapásért, melyet a sors számomra tartogat. Más valaki talán avval fenyegetné most, hogy halálra fogja keresni Franzot, s megverekszik vele. Hanem ez egyszerűen örütség volna, hiszen Franz én ellenem tulajdonképpen semmit sem vétett. Ma reggel találkozott velem életében először s azóta talán már el is felejtett; azt sem tudta, hogy én a világon vagyok, mikor a két család már elhatározta, hogy önök az egymáséi lesznek. Nekem semmi gondom rá és esküszöm önnek, eszem ágában sincs ellene törni.

- Ki ellen tör hát? Ellenem talán?

- Ön ellen, Valentine? Távol legyen tőlem! A nőt én szentnek tartom és mindennek fölött azt, akit szeretek.

- Akkor hát önmagával akar valamit elkövetni?

- Magam vagyok a bűnös; vagy nincs igazam?

- Maximilien, jöjjön ide, akarom.

Maximilien mosolyogva lépett felé s ha nem lett volna oly feltűnően halvány, azt lehetett volna hinni, hogy föl sem indította semmi.

- Hallgasson meg édes, imádott Valentinem, - mondta lágyan zengő hangján, komolyan, - oly emberek, mint mi, kiknek sohasem kellett titkolt gondolatok miatt sem a világ, sem a szülők, sem az isten előtt pirulniuk: mi úgy olvashatunk egymás szívében, mint nyitott könyvben. Én sohasem regényeskedtem, nem vagyok regényhős, nem játszom Manfrédot, sem Antonyt és minden fölösleges szó, minden érzélgés és esküdözés nélkül kötöttem életemet az önéhez; ön most elszakad tőlem és ismétlem, hogy helyesen cselekszik, hanem mivel elválunk, nem élhetek tovább. Attól a perctől fogva, mikor ön elhagy, Valentine, magamra maradok a világon. Hugom nagyon boldog derék férje oldalán, de férje csak egyszerűen sógorom, vagyis semmi más, mint hogy némi társadalmi kötelékek fűzik hozzám; szóval senkinek sincsen rám szüksége ezen a világon és fölösleges volna életben maradnom. Tervem a következő: várok az utolsó másodpercig, az aláírás pillanatáig, mert a véletlen vakeset néha váratlanul következik be az utolsó pillanatban; Franz d'Épinay még meg is halhat addig és villám csaphat az oltárba, mikor felé közelednek; a halálraitelt szemében minden valószínűvé válik, még a csodákban is tud hinni, mikor élete forog kockán. Várni fogok tehát az utolsó pillanatig és ha elkerülhetetlenül bekövetkezik a döntő csapás, megírok két levelet, egyet a sógoromnak, egyet a

rendőrfőnöknek, amelyben értesítem szándékomról, azután valami kis erdő szélén, talán egy patak mentén vagy az árok partja mellett golyót röpítek az agyamba, olyan igazán, mint hogy fia vagyok a legbecsületesebb embernek, aki valaha ebben a dicső országban élt.

Valentine térdai megcsuklottak és egész teste remegett; elbocsátotta a rácsot és karjai erőtlenül hullottak alá, arcán pedig két könnycsepp gördült végig.

Maximilien komoran, szilárdan állott előtte.

- Oh szánjon meg és ne eméssze el önmagát, én irántam való irgalomból!

- Becsületemre, nem tehetem; de mit törődik ön vele? Megtette kötelességét és lelkifurdalások nem fogják gyötörni.

Valentine térdre rogyott és szívszakító hangon esengett hozzá:

- Maximilien, egyetlen barátom, bátyám, valóságos uram, a mennyekben, könyörögve kérlek, viseld el a szenvedésedet, mint én viselem s talán még egyek lehetünk valamikor.

- Isten önnel, Valentine.

- Istenem! - tördelte Valentine összekulcsolt kezeit az égre emelve, - te vagy a tanum, hogy mindent megtettem, hogy engedelmes, alázatos gyermek maradhassak, kértem, könyörögtem, rimáncodtam, de ő nem hallgatott esdekléseimre és nem indítottak meg könnyeim. Nem akarom, hogy lelkifurdalás öljön meg, haljak meg inkább szegyenemben! - folytatta könnyeit letörölve és lassanként visszanyerve önuralmát. - Ön élni fog, Maximilien és én egyedül csak az öné leszek. Mikor? Mely órában? Azonnal? Beszéljen, parancsoljon, én vakon engedelmeskedem.

Morrel, ki néhány lépést tett már elfelé, most ismét visszatért, remegve az örömtől, repeső szívvel, s most mindkét kezét átnyújtotta a rácson.

- Valentine, ne beszéljen így, ha nem akar a halálba kergetni. Miért enged csak az erőszaknak, ha annyira szeret, mint ahogy én szeretem önt? Mert ha csak emberi szájalomból akarja megtartani életemet, inkább ne marasztaljon ezen a nyomorult világon.

- Igaz, - tépelődött félhangon Valentine - ki szeret legjobban ezen a világon? Ő. Ki volt vigaszom minden bánatomban? Ismét csak ő. Ő benne élek, általa remélek, rajta nyugszik réveteg nézése, s csak ő tudta meggyógyítani vérző szívemet! Ő, ő, egyedül csak ő! Maximilien, igazat szóltál, téged kell követnem és el fogom hagyni az apai házat. Oh én háládatlan teremtés! - kiáltott föl egyszerre az elfojtott zokogástól fuldokolva, - szegény nagyapámról, hogy megfeledeztem!...

- Nem, nem fogod elhagyni őt. Magad mondtad, hogy Noirtier úr vonzódik egy kissé hozzám, mondj el neki mindent még a szökés előtt és az ő beleegyezése lesz föloldozásod az Úr ítélőszéke előtt. Azután, ha már megesküdtünk, hozzánk költözik ő is és két gyermeke lesz egy helyett. Már említetted nekem, hogyan szokta ő megértetni magát és hogyan szoktál vele társalogni; hidd el, Valentine, én is megtanulom hamarosan ezt a szomorú módját az eszmecserének. Esküszöm neked, hogy nem kétségbeesés, hanem a végtelen boldogság vár reánk, mint mindig ígértem neked!

- Látod, látod, Maximilien, milyen nagy a te hatalmad én fölöttem? Csaknem elhiszem, amit most mondottál, pedig tudom, hogy örültség, pedig tudom, hogy atyám meg fog átkozni, mert ismerem őt, ismerem hajthatatlan szívét, mely sohasem fog többé megbocsátani nekem. Mondja, Maximilien, ha valami ürüggyel, könyörgéseimmel, vagy mit tudom én minő úton-módon késleltethetem még azt a rettentő napot: fog várni, fog türelemmel várni?

- Megesküszöm rá, ha ön is megfogadja, hogy ez a kétségbeejtő nász sohasem fog megtörténni és ha erőszakkal hurcolnák az anyakönyvi hivatalba meg az oltár elé: még ott is nemet fog mondani!

- Édesanyám emlékére esküszöm neked, Maximilien, ami legszentebb előttem a világon!

- Akkor hát várni fogunk.

- Igen, igen, várni, - kapott ezen a várva-várt szón örömmel a leány, - ezer mindenféle dolog történhetik addig és minden jóra fordulhat még.

- Megbízom önben, Valentine, minden jól lesz téve, amit ön cselekszik; de ha atyja és Saint-Méran marquise, könyörgései dacára is sürgetni fogják, hogy aláírja d'Épinayval a házassági szerződést...

- Erre az esetre már szavamat adtam önnek, Morrel!

- Ahelyett tehát, hogy aláírná...

- Fölkeresem önt és együtt menekülünk; de ezentúl ne is kísértsük tovább az Isten, Morrel; ne találkozzunk többé, hiszen ha megtudnák, milyen úton-módon keresünk alkalmat a találkozásra, elvesztenénk egymást mindörökre.

- Igaza van, Valentine; de hogyan fogom megtudni...

- Deschampstól, a jegyzőtől.

- Ismerem.

- És tőlem. Irni fogok önnek. Higyje el nekem, Maximilien, hogy előttem sem kevésbé gyűlöletes ez a házasság!

- Így már minden rendben van, köszönöm önnek, imádott Valentinem. Mindent megbeszéltünk tehát és ha megtudom, hogy mikor jöhetek, lélekszakadva fogok iderohanni és úgy fogom átemelni ezen a válaszfalon, mint a pelyhet; a kocsi itt fog várni bennünket a lucernáskert kapuja előtt; egyenesen a hugomhoz hajtatunk, hol tetszése szerint rejtve maradhat, vagy ha óhajtja, nyilvánosságra hozhatjuk, amit tettünk, hiszen nincs azon szégyenleni való, ha nem hagytuk magunkat bárányokként a vágóhídra vezetetni, egyébbel sem védekezvén panaszos bégetésnél.

- Legyen, s most én mondom önnek: Maximilien, minden jól lesz téve, amit ön cselekszik.

- Oh!

- Megelégszik ilyen feleséggel? - kérdezte szomorúan a leányka.

- Én imádott Valentinem, hogy volna elég erre csak annyit mondani, hogy igen.

- Mondja örökké ezt.

Valentine egyre közelebb jött, azaz inkább ajkai kerültek egyre közelebb a rácsozathoz és illatos leheletével szinte Morrel ajkaihoz ért, ki a rácsoskapu hideg vasához szorította ajkait.

- Viszontlátásra, - szólt egyszerre Valentine, kibontakozva pillanatnyi önfeledtségéből, - viszontlátásra, Maximilien.

- Számíthatok levelére?

- Irni fogok.

- Köszönöm, kis feleségem! A viszontlátásra.

Egy ártatlan csók csattant még el, azután eltűnt Valentine a hársak között.

Morrel édes gyönyörűséggel hallgatta a bokrok közt eltűnedező ruha suhogását és a könnyű léptek alatt csikorgó kavicsok neszt, azután szemeit az égre emelve, szinte fölmagasztosult tekintettel adott hálát a mennyek urának, hogy ilyen nővel áldotta meg. Azután ő is eltávozott.

Haza térve, egész este és másnap egész nap hasztalanul várakozott valami tudósításra. Végre harmadnap, úgy délelőtti tíz óra tájban, mikor éppen a jegyzőhöz készült tudakozódni, kis levélkét kapott a postán, melynek borítékán ráismert Valentine kezeírására, bár sohasem látta még a betűit.

A levélke így szólt:

«Sírás, esdeklés, rimánkodás mind hiábavaló volt. Tegnap két óra hosszáig voltam a Saint-Philippe du Roule templomban és lelkem mélyéből fohászkodtam a mindenhatóhoz, de még az Isten sem indult meg rajtam, elhagyott ő is, mint az emberek és ma este kilenc órakor kell aláírnom a házassági szerződést.

Egyetlen szavam van csupán, aminthogy szívemet sem oszthatom ketté és az a szó meg az a szív egyedül az öné, örökre!

Tehát ma este, negyedórával a kitűzött idő előtt legyen ott a rácskapunál.

Kis felesége:

Valentine de Villefort.

U. i. - Szegény nagyanyám állapota egyre rosszabbra fordul; tegnap még csak félrebeszél, de lázas látomásai ma már szinte örülségre vallanak.

Úgy-e, nagyon fog szeretni engem, Morrel, hogy elfelejtse velem, milyen állapotban tudtam elhagyni azt a nagybeteget?

Úgy veszem észre, hogy Noirtier nagypapa előtt titkolják, mi fog történni ma este kilenc órakor.»

Morrel nem elégedett meg e levélkében foglaltakkal és fölkereste a jegyzőt is, ki megerősítette a leverő hírt, hogy a szerződés aláírása valóban esti kilenc órakor fog megtörténni.

Onnan elment Monte Cristohoz és ott még többet is megtudott; Franz maga jött a grófhöz, hogy értesítse a nagy eseményről, Villefortné pedig levelet írt, nagy bocsánatkérések között mentegetődzvén, hogy Saint-Méran halála és özvegyének szomorú állapota miatt nem hívhatja meg az ünnepségre, melyre amúgy is szomorú árnyéka vetődik már a gyásznak, s nem kívánhat tőle olyan áldozatot, hogy ily szomorú ünnepen részt vegyen.

Franzot előtte való este mutatták be özvegy Saint-Mérannénak, ki csupán azért hagyta el egy pillanatra ágyát, hogy a formaszerinti bemutatás után ismét párnái közé temetkezzék.

Érthető, hogy Morrel rendkívül izgatott lelki állapotban volt, ami nem is került ki a gróf éles, átható tekintetét; Monte Cristo még szívesebb volt hozzá, mint más alkalommal, annyira, hogy Maximilien közel volt hozzá, hogy mindent elmondjon neki. De eszébe jutott, mit ígért Valentinnek és titka ottmaradt a szíve mélyén.

Maximilien hússzor is elolvasta Valentine levelét. Most írt neki legelőször és minő alkalommal! Ahányszor végigolvasta, megismételte magában újra az esküt, hogy Valentinét boldoggá fogja tenni. És az az édes teremtség, ki ilyen merész elhatározásra szánta el magát, méltán meg is érdemelte! Mit meg nem érdemelt volna attól, akiért ő mindent feláldozott! Megérdemelte, hogy ő legyen szerelmesének örökkön-örökké a szíve bálványa! Királynő és feleség lesz egy személyben, s ha megoszlik az őt szerető lélek, csak a hála érzésében és a szerelemben oszthatik meg.

Lázás izgalommal gondolt arra a pillanatra, mikor Valentine oda fog lépni hozzá és azt mondja:

- Itt vagyok, Maximilien, vezessen, ahová akar.

Morrel mindent elrendezett már a szökésre; a lucernás kert felburjánzott gyomja közé el volt rejtve a két létra; a kocsi, melyet Maximilien maga szándékozott hajtani, már készenlétben volt; az inast mellőzte s a lámpát csak a következő utcában szándékozott meggyújtani, azt is csupán azért, hogy gyanússá ne tegye magát túlságos óvatosságával s valamiképpen a rendőrség kezébe ne kerüljön.

Olykor-olykor egész testében megborzongott; arra a pillanatra gondolt, mikor a falat áthágva, támogatni fogja a remegő leányt s talán a karjai között fogja tartani azt, kinek alig szorította még meg a kezét s csak ujjai hegyét csókolgatta eddig.

Dél felé, mikor egyre közelebb érezte már a döntő pillanatot, annyira nyugtalan volt, hogy még a legegyszerűbb kérdés, még legjobb barátja megszólítása is ingerelte volna, s föltétlenül egyedüllétre volt szüksége; bezárkózott szobájába és olvasni próbált, de tekintete anélkül síklott végig a lapokon, hogy megértett volna valamit belőle s végül is csak sutba hajította a könyvet és újra csak tervéről gondolkozott, az egész szökést maga elé képzelvén.

Az elhatározó óra egyre jobban közeledett.

Soha még szerelmes ember nem sürgette jobban az óramutatót, mint ő; a magáét már annyiszor előbbre igazította, hogy pont hatkor félkilencet mutatott. Már akkor tanakodott magában, hogy nem volna-e tanácsos útra kerekedni, mert ha az aláírás órája kilencre van meghatározva, Valentine minden valószínűség szerint már jóval előbb megszökik előle; ilyenformán útra is kerekedett, mikor órája félkilencet mutatott, s már réges-régen ott ácsorgott a lucernás kertben, mikor a Saint-Philippe du Roule templom tornyában nyolcat ütött az óra.

A kocsiját egy omladék mögé állította, hol ő maga is gyakran meghúzódott, mikor rejtve akart maradni.

Egyre jobban besötétedett és a sűrű homályban egyre láthatatlanabb lett a palota kertje.

Óvatosan előbújt rejtekhelyéről és dobogó szívvel nézett át a palánk hasadékon; a kert kihalt volt még egészen.

A toronyóra elkongta a félkilencet is.

Félóra telt el a várakozásban; Morrel nyugtalanul járkált föl-alá a kert szélében és hosszában, azután egyre rövidebb időközökben át-átkandikált a hasadékon. De a sötétben összeboruló lombok között hiába kereste a fehérén lebegő kis ruhát s a mélységes csöndben hasztalanul várta a jól ismert könnyed lépéseket.

A fákon túlra fekvő ház sötét és komor maradt s nem árulta el rajta semmi jel, hogy mily életbevágó eseményre készülnek benne.

Morrel megnyomta kis ütőórája gombját és rémülve hallotta, hogy vékony csilingelő hangján már háromnegyed tízet üt; de csaknem ugyanakkor megkondult a toronyóra is, hanem csak egy felet kongott kilenc után.

Valentine tehát már egy félórával lépte túl azt az időt, amelyet ő maga határozott meg. Azt mondta, hogy legkésőbb kilenckor meg fog jelenni.

Iszonyú percek voltak ezek, mintha minden másodpercben mázsás pöröllyel vágta volna szívére.

A lombok legcsekélyebb nesze, egy szellőlebbenés már kiverte homlokán a hideg verejtéket; azután egész testében remegve odatámasztotta a létrát a falhoz, s hogy egy pillanatnyi időt se veszítsen, fölhágt az első fokára.

Remélve, félve, szívszorongva várt. A templomban már tízet ütött.

- Oh! - fakadt ki szinte megdermedve a rémülettől - lehetetlen, hogy ily sokáig tartson a szerződés megkötése, ha csak valami előre nem sejthető eset nem hátráltatja; minden eshetőséget jól megfontoltam, kiszámítottam percnyi pontossággal a formalításokra szükséges időt, valaminek történnie kellett.

Lázás nyugtalansággal futkosott föl-alá a kapu előtt, égő homlokát olykor-olykor a rács hideg vasára szorítva. Talán elájult Valentine odabenn vagy fölfedezték szökési tervét? Szüntelenül csak ez a két föltevés foglalkoztatta, s mindkettő éppen elég volt arra, hogy egészen kétségbe ejtse.

Hirtelen eszébe jutott még az a lehetőség is, hogy Valentinet futásközben hagyta el az ereje és ájultan hever valahol a fasorban.

- Oh, ha így volna! - kiáltott föl hihetetlen gyorsasággal fönt teremve a létra tetejében, - ha magam hibája miatt veszteném el!

Ez a gondolat aztán nem hagyta többé nyugton, csakúgy zúgott tőle a feje és nem tudott tőle szabadulni; a sejtelem csakhamar meggyőződéssé érlelődött benne. Kimeredt szemeivel minden áron át akart hatolni a sűrű sötétségen és úgy rémlett előtte, mintha valami fekvő alakot vett volna észre a fasor homályában; elég vakmerő volt hozzá, hogy felé kiáltson és úgy rémlett előtte, mintha valami panaszos sóhajtaást hallott volna rá válaszul.

Ismét megkondult az óra, most már fél tizenegyre, tovább már nem türtőztethette magát s minden lehető rosszra gondolva, lázas kétségbeeséssel ugrott át a falon.

Villefort telkén volt és a kerítésen keresztül jutott oda; tudta, hogy az ilyen dolognak megvannak a maga következményei, de nem azért jött, hogy meggondolja és visszaforduljon.

Egy perc múlva már a fasor végén járt és egy sűrű facsoport mögül leskelődött, honnan az egész házat be lehetett látni.

Amit az imént csak sejtett, most már bizonyossággá lett benne és tisztán látta, hogy a kivilágított ablaksornak, mely ilyen ünnepélyes alkalmakkor el nem szokott maradni, híre-hamva sincsen s csak egy sötét kötömeg mered föl előtte, melyet még mélyebb homályba burkolt a fekete lombfüggöny s melynek sötét árnya feketén oszlik el az éjszakában.

Olykor-olykor föltűnt egy gyér lámpavilág a három első emeleti ablak egyik-másikában. Ez a három ablak Saint-Méranné szobáiból nyílt a kertre.

Egy másik lámpavilág mozdulatlanul derengett a vörös függönyök mögött. Villefortné hálószobájának voltak ilyen függönyei.

Morrel magától találta ki mindezt. Valentine-nel sokszor elmondatta a ház egész beosztását és jól ismerte minden zege-zugát, mielőtt látta volna valaha.

Ez a sötét elhagyatottság még jobban megdöbbenetete, mint Valentine elmaradása.

Magánkívül, tomboló fájdalmában elhatározta, hogy bármi áron, de megbizonyosodik Valentine sorsa felől; sietve vágott át a sűrű bokrokra és már éppen a teljesen szabadon álló pázsitszőnyegen akart átszaladni, mikor távolról valami hang hatott el hozzá.

Ez a hang gondolkozóba ejtette és újra meghúzódott a bokrok árnyékában s még lélekzetét is visszafojtva figyelt.

Szándéka egyszerűen az volt, hogyha Valentine egyedül jön, néhány szóval fölvilágosítja vakmerő tettéről, ha pedig mással vetődik erre, legalább látni fogja és megnyugszik, hogy nem érte semmi baj; ha pedig idegenek közelednének, elles beszélgetésükből néhány szót s talán megtud valamit ebből az érthetetlen titokból.

A hold fölbukott a sötét fellegek mögül és kékes világában a királyi ügyészt vette észre egy főtől talpig feketébe öltözött ember kíséretében a gyepes tisztás felé közeledni. Leérve a lépcsőkön, egyenesen a cserjésbozót felé tartottak. Amint közelebb kerültek, Morrel fölismerte a feketeruhás alakban Avrignyt, az orvost.

Maximilien önkénytelenül is hátrálni kezdett s egy hatalmas iharfa törzsökébe ütdött, mely messze túlemelkedett az egész facsoporton; ott már meg kellett állnia.

A kavics közvetlen közelében csikorgott a két sétáló lábai alatt.

- Ah, kedves doktor úr, - hallatszott a királyi ügyész szava, - ugyancsak megpróbál bennünket az Isten. Ez a haláleset olyan hirtelen következett be, olyan váratlan volt! Ne is iparkodjék vigasztalni; sokkal mélyebb a seb, semmint be tudná hegeszteni. Halott, halott, ki hitte volna!

Maximilient kirázta a hideg, hogy a fogai is vacogtak bele. Ki halhatott meg ebben a házban, hogy még Villefort is annyira meg van rendülve?

- Kedves Villefort úr, - válaszolt az orvos oly hangon, hogy még jobban elrémítette vele a fiatal embert, - nem is vigasztalni szándékozom önt... Sőt ellenkezőleg!

- Mit akar hát? - kérdezte a királyi ügyész megdöbbenve.

- Csak azt akarom mondani, hogy e szerencsétlenség mögött talán még nagyobb baj rejlik.

- Oh, istenem! - kiáltott föl Villefort, kezeit összekulcsolva, - mi vár még reám?

- Egyedül vagyunk egészen, bizonyos benne?

- Tökéletesen. De mit jelentsen ez a nagy óvatosság?

- Hajmeresztő dolgokat kell önnek mondanom, - mondta komolyan az orvos, - de telepedjünk le valahol.

Villefort inkább lerogyott, mint leült a közeli padra. Az orvos állva maradt előtte, kezét a királyi ügyész vállára téve. Morrel, megdermedve a rémülettől, egyik kezével verejtékes homlokát törölgette, a másikat meg a szívére nyomta, mert úgy érezte, mintha ki akarna szakadni szíve a melléből.

- Meghalt! meghalt! - ismételte gépiesen, maga elé meredve, szinte maga is halálra váltan.

- Kezdje hát, doktor, lesem minden szavát; ne kíméljen, mindenre el vagyok készülve.

- Saint-Méranné, bár előrehaladott korú asszonyság volt, pompás egészségnek örvendett.

Tíz perc óta most vett először lélekzetet Morrel.

- A búbánat ölte meg, - mondta Villefort, - igen, doktor, a búbánat. Elgondolhatja, negyven esztendei szakadatlan együttlét után a marquisval!

- Nem, nem, kedves Villefort, nem a bánat ölte meg. Igaz ugyan, hogy arra is van eset, bár nagy elvértve fordul elő és akkor sem öl egy nap, egy óra, még kevésbé tíz perc alatt.

Villefort egy hanggal sem válaszolt; csak lecsüggedt fejét emelte föl egy pillanatra és egészen elrémülve tekintett az orvosra.

- Látta haldoklását, mellette maradt az utolsó percig? - kérdezte Avrigny.

- Hogyne, hiszen ön a fülembe súgta, hogy maradjak mellette.

- Nem ötlöttek föl önnek azok a különös szimptomák, melyek a marquise haldoklását kísérték?

- Minden mozdulatát figyelemmel kísértem; néhány percnyi időközben három, fokenként hevesebb idegrohama volt. Mikor ön megérkezett, már néhány perce vergődött; én egyszerű idegrohamnak ítélvén a dolgot, csak akkor kezdtem rosszat sejteni, mikor a görcs és az utána bekövetkező merevség egész testére kiterjedt. Az ön arcáról azután könnyen leolvashattam, hogy az eset sokkal komolyabb, mint gondoltam. A roham elmúltával szerettem volna újra leolvasni az arcáról, de ön sokkal jobban el volt foglalva betegével, semmint felém tekinthetett volna, azután bekövetkezett a második roham is, mely még rettentőbb volt az elsőnél; szegény asszony iszonyu görcsök közt vonaglott ágyán s ajkai egészen elkékültek.

- A harmadik roham pedig megölte.

- Már az első roham után merevkórbán ismertem föl a betegséget és ön osztotta véleményemet.

- Igen, mások előtt, de most már másként van a dolog, egyedül vagyunk.

- Ne hagyjon még tovább is ily kétségek közt vergődni, mondja ki nyíltan, amit közölni akar.

- A merevkór és a növényi mérgek hatásának jelenségei a csalódásig hasonlóak, Villefort úr. Villefort fölugrott, de nem jött ajkára szó és újra visszarogyott a padra.

- Tudja-e mit beszél, doktor?

Morrel nem tudta, ébren van-e, vagy álmodik.

- Ilyen súlyos váddal nem volna tanácsos játékot űzni és én tudom, hogy ki előtt mondok el őszintén mindent.

- És a vallomása az ügyésznek, vagy a barátnak szól?

- Egyelőre csupán a barátnak; a merevkór és bizonyos növényi mérgezés kórjelei, mint mondtam, olyannyira hasonlóak, hogy ha bizonyítanom kellene amit mondok, talán inkább el sem mondanám. Tehát nem is az ügyészhez fordulok ezúttal, csupán a baráthoz. A barátnak pedig azt mondom: háromnegyed órán keresztül kísértem odaadó figyelemmel a görcsök között haldoklót és meggyőződése, hogy Saint-Méranné asszonyt megmérgezték, sőt még azt is megmondhatom, minő méreggel etették meg.

- Uram, uram!

- A beteget álmából riasztotta föl a rettentő idegroham s agyának túlfeszültsége és a középonti idegrendszer teljes megbénulása volt a legfőbb kórjel. Én állítom, hogy a marquise igen erős adag brucint, vagy strychnos nux vomicát kapott, természetesen pusztán tévedésből, merő véletlenségből.

Villefort megragadta az orvos kezét.

- Lehetetlen! Iszonyu álmom! Irtóztató az ön szájából hallani ilyen dolgokat! Az égre kérem, édes jó doktor, vallja be, hogy ön is csalatkozhatik.

- Mindenesetre, csalatkozhatom, hanem...

- Hanem?

- Hanem ezúttal nem gondolnám.

- Legyen irgalmas, doktor!... néhány nap óta egyik csapás a másik után zúdul le rám, végre is bele kell örülnöm!

- Nem hívtak valami más orvost is a beteghez?
- Senkit.
- Nem hoztak talán valami gyógyszert az én tudtomon kívül?
- Semmit a világon.
- Voltak Saint-Mérannének ellenségei?
- Tudtommal nem.
- Senkinek sem állott érdekében eltenni láb alól?
- Ugyan kinek állott volna! Leányom egyedüli örököse; Valentine... oh, ha csak egy pillanatra tudnék rá gyanakodni, kést döfnék magamba, hogy megbüntessem azt a szívet, mely ilyen gondolatot csak egy pillanatra is táplálhatott.
- Isten mentsen, hogy vádolni találjak valakit és nem is büntettről beszélek én, csak pusztán tévedésről. De már akár bűnről van szó, akár tévedésről, lelkiismeretem követeli, hogy sugallatának hangos szóval adjak kifejezést ön előtt. Vizsgálódjék, kutasson.
- Kinél? Hogyan? Miként?
- Gondolkozzunk egy kissé. Hátha Barrois tévedett, az öreg komornyik, s Saint-Mérannének adta be azt az orvosságot, mely ura számára készült.
- Atyám számára?
- Igen.
- De hogyan mérgezhette volna meg Noirtier orvossága a marquiset?
- Nagyon egyszerű a dolog; tetszik tudni, hogy egyik-másik mérgező betegségnek valószínűsítő gyógyszer: ilyen betegség például a szélütés következtében beállt bénaság is. Példának okáért, minekutána már mindent megpróbáltam volna, hogy Noirtier úr elbénult tagjaiba új életet öntsek, de sikertelenül, elhatároztam, hogy a végső eszközhöz folyamodom és három hónap óta brucint adok be neki; mostanában már hat centigrammos adagot szedett, sajnos, eredmény nélkül, talán mivel a fokozatosan nagyobb és nagyobb adagokat szervezete már megszokta, bár hat centigramm brucin más embert bizonyára megölne.
- Kedves doktor úr, Noirtier szobája és Saint-Méranné lakosztálya az épület két ellentétes oldalán van és Barrois sohasem tette be a lábát boldogult anyósomhoz. Nem mondhatok tehát egyebet, kedves doktor, mint hogy bár rendkívül nagy tudományú orvosnak és a leglelkülméretebb embernek tartom, s véleményére mindenkor sokat adtam és fogok adni, ezúttal, dacára készséges elismerésemnek, kénytelen vagyok a fejére idézni azt a régi mondást: errare humanum est.
- Mondja csak, Villefort úr, nincs valaki az én kartársaim közül, akiben ugyanúgy megbízna, mint bennem?
- Miért kérdezi ezt? Mit akar vele?
- Hivassa el, én elmondom neki, mit tapasztaltam és a tetem fölboncolása kideríti a többit.
- És gondolja, hogy föl fogják fedezni a mérgezés nyomait?
- Ha nem is éppen a mérgezés nyomait, de az idegrendszer elváltozását mindenesetre meg fogjuk állapítani és megdönthetetlen bizonyítékokat szereztünk, azt fogjuk önnek mondani: kedves Villefort úr, hogyha hanyagságból esett meg a baj, vigyázzon a cselédeire, ha pedig a gyűlölség működött, álljon résen és gondoljon ellenségeire.

- Oh istenem, hogy ajánlhat nekem ilyesmit, Avrigny? - mondta nagyon leverten Villefort; - ha más is megtudja azt a titkot, melynek ön bukkant elsőben a nyomára, el nem kerülhetjük a vizsgálatot, már pedig szinte lehetetlen, hogy az én házamban nyomozást tartsanak! Hanem azért, - folytatta a királyi ügyész, nyugtalanul tekintve az orvosra, - ha mindenáron úgy akarja, nem bánom, beleegyezem. Meg nem akadályozhatom, már csak hivatalos állásomnál fogva sem. De higgye el, doktor, borzasztó még csak elgondolnom is, hogy botrány fogja betetőzni azt a sok csapást, mely gyors egymásutánban következett családomra mostanában! Nem tudom, el fogják-e tudni viselni ezt az új csapást a feleségem és a leányom; ami pedig engem illet, mint ön is tudja, szépszámu ellenséget sikerült szereznem huszonöt esztendei hivataloskodásom alatt. Ez a botrány az ő malmukra hajtáná a vizet és diadalmaskodnának fölöttem; azt a szégyent pedig aligha tudnám elviselni. Bocsásson meg nekem ez őszinte vallomásokért; ha pap volna, nem is mertem volna megmondani önnek, de hiszen ön ember, sőt ami több: emberlátó!... Édes doktorkám, vegyük úgy, mintha semmit se mondott volna nekem.

- Kedves Villefort úr, - válaszolt az orvos, - első kötelességemül a humanitást vallom. Megmentettem volna Saint-Méran asszonyt, ha a tudomány lehetővé tette volna, de ő már halott, nincs mit tennem többé érte, most már csak az élők érdekelnek. Temessük el ezt a borzasztó titkot a szívünk mélyére. Még azt sem bánom, ha tudatlanságomnak fogja fölírni hallgatásomat az, akinek legelőször nyílik majd föl a szeme. Hanem addig is vizsgálódjék, kutasson és mindenekfölött álljon résen, mert lehet, hogy ez az eset nem volt az utolsó... És ha sikerül fölfedeznie a gonosztevőt, én leszek az első, aki azt mondja önnek: ön a törvény embere, cselekedjék belátása szerint.

- Köszönöm, köszönöm, édes jó doktor! - tört ki Villefortból a túlradó öröm, - önnél jobb barátom sohasem volt még.

És mintha attól tartott volna, hogy Avrigny engedékenysége megváltozhatik, fölállt helyéről és az orvossal együtt visszasietett a ház elé.

Távoztuk után Morrel kilépett a bozótból, hogy szabadabb lélegzetet vehessen; a hold kékes világában olyan volt az arca, mint valami kísérteté.

- Oltalmába vett a Mindenható, de borzasztó módon jött segedelme. Szegény Valentine, hogy fog elviselni ennyi csapást!

Szavai közben fölváltva tekintett a három fehérfüggönyös és vörösfüggönyös ablakra.

A vörösfüggönyös ablak mögött alig derengett még valami bágyadt világosság. Úgy látszik, Villefortné már kioltotta a lámpát s csak kis éjjeli mécses lobogása dereng át a függönyökön.

Az épület túlsó szárnyán ellenben föltárult a három fehérfüggönyös ablak egyike. A kandallón álló karos gyertyatartó világában egy árnyékot pillantott meg, mely pillanatra az erkély párkánya könyökölt.

Morrel megborzongott; úgy rémlett előtte, mintha zokogást hallott volna.

Nem is lehetett csodálni, hogy ez a máskülönben oly bátor és erős lélek, elcsigázva az emberi indulatok két leghatalmasabbikától, a szerelemtől és az aggódástól: annyira elgyöngült most, hogy babonás félelem fogta el.

Bár teljességgel lehetetlen volt, hogy Valentine fölismerhette volna rejtekhelyén, mégis úgy rémlett előtte, mintha hívta volna az az árnyék ott az ablakban; megzavart lelke sugallotta és lángoló szíve csak megerősítette hitében. Ez a kettős csalódás valósággá érlelődött szemében és az ifjúság meggondolatlan hevességével, megkockáztatva, hogy meglátják, megkockáztatva, hogy Valentinet halálra rémíti, ki önkénytelen fölkiáltásával fölriaszthat mindenkit a házban: hatalmas szökésekkel futott végig a porondon, mely az erős holdfény kékes világítá-

sában olyan volt, mint egy tó tükre és elérkezve a narancscsemetékkal szegélyezett följáróig, fölfutott a lépcsőn és belépett az ajtón, mely nem volt kulcsra zárva.

Valentine észre sem vette; égre emelt szemével egy kis ezüstös szélű báránnyelű követet, mely úgy siklott végig a sötétkék égen, mint valami mennybeszálló lélek; képzelődésre hajló poétikus lelke azt sugallotta, hogy nagyanyja fölszabadult lelke az a kis ragyogó fehér gomoly.

Ezalatt Morrel áthaladt az előszobán; a vastag szőnyegek elfojtották lépteit neszét s különben is annyira föl volt izgatva már, hogy még Villefort jelenléte sem tartotta volna vissza. El volt határozva mindent megvallani neki, ha találkozik vele és bocsánatot kérve, beleegyezéséért könyörög, hogy Valentine az övé lehessen; valósággal örült volt már.

Szerencsére nem találkozott senkivel.

Most örült csak igazán, hogy Valentine a ház belsejének minden zege-zugával már eleve megismertette; minden baj nélkül ért föl a tornácra és éppen tájékozódni akart, mikor a fülét megütő síró hangok tisztán kijelölték az utat, melyet követnie kell; arra felé fordult és egy félíg nyitva feledett ajtó tette figyelmissé. Habozás nélkül nyúlt a kilincshez és belépett.

A hálófülke mélyében megpillantotta a kiterített halottat, végig borítva egy könnyű fehér lepellel; mióta a véletlen nyomára vezette annak a nagy titoknak, még jobban erőt vett rajta az iszony, s most rémült szemekkel meredt a halottra.

Az ágy mellett, arcát a vánkosokba temetve térdelt Valentine, föl-fölcsukló zokogással, összekulcsolt, majd ismét kétségbeesetten az égre tárt kezekkel.

A nyitott ablaktól ment oda, s most hangosan fohászkodott, azokkal a szívből fakadó szavakkal, melyek a követ is megindították volna; a fájdalom annyira összeszorította torkát, hogy töredezett, összefüggéstelen szavai el-elfúltak a zokogásban.

Az ablakredőkön beszűrődő holdfény elhalványította a gyertyavilágot s ezüstös ragyogásával sejtelmesen özönlötte végig ezt a gyászos jelenetet.

Morrelt végtelenül megindította ez a látvány; nem volt lágyszívű, sem túlságosan fogékony a benyomásokra, de Valentine szenvedéseit látni, amint sírva tördeli kezeit az ő szemeláttára, több volt, semmint hallgatagon el tudta volna viselni. Fölsóhajtott és halkán lebbent el ajkáról Valentine neve, melynek hallatára fölemelkedett a könnyekben ázó, Correggio ecsetére méltó Madonnafő és feléje fordult.

Valentine el sem csodálkozott, mikor megpillantotta. Arca legalább nem fejezett ki semmit. A végső kétségbeesésben vergődő szívnek nincsen kifejezése a közbeeső indulatokra.

Morrel kezét nyújtotta felé. Valentine egy szóval sem mentegetődzött, hogy elmaradt a találkozóról, csak rámutatott a kiterített halott szemfedőjére és újra zokogásba tört ki.

Egyikük sem mert megszólalni. Félték megtörni azt a csendet, amit a Halál parancsolt, ki még most is ott állt a szoba legsötétebb zugában, ujját ajkaira téve.

Végre mégis csak Valentine törte meg a csendet:

- Hogyan került ide, Maximilien? Azt mondanám önnek: hozta isten, ha nem a halál tárta volna föl ön előtt e ház kapuját.

- Valentine, - szólalt meg remegő hangon Morrel, - fél kilenc óta vártam odalenn hasztalanul s mivel szörnyű aggodalom fogott el, átvetettem magamat a falon s az önök kertjébe hatoltam; közvetlen közelemben hangokat hallottam, melyek éppen e végzetes eseményt tárgyalták.

- Minő hangokat?

Morrel megborzongott, mert végigvonult emlékezetén az egész ellesett beszélgetés és látni vélte a szemfedő alatt a merevgörcsben megdermett karokat és szederjes ajkakat.

- A cselédségből jártak arra ketten, tőlük tudok mindent.

- De tudja-e, hogy keservesen meglakolhatunk, amiért egészen idáig merészkedett? - mondta szeliden, minden harag nélkül Valentine.

- Bocsásson meg nekem, - válaszolt Morrel ugyanoly hangon, - vissza fogok vonulni.

- Ne tegye, maradjon, találkozhatna valakivel!

- És ha ide talál valaki jönni?

A leányka csak a fejét rázta.

- Higyje el, nem fog ide jönni senki, ő megvéd bennünket.

És a leterített halottra mutatott.

- De mondjon valamit d'Épinayról; mi történt vele?

- Éppen akkor érkezett a szerződés aláírására, mikor áldott jó nagyanyám már a végsőket járta.

Morrel nagy önzésében szinte megkönnyebbülve sóhajtott föl, mert arra gondolt, hogy a gyász miatt bizonytalan időre elhalasztják az esküvőt.

- De ami még megkétszerezi kétségbeesésem, - folytatta Valentine, mintha Morrel önzése egy pillanatig sem maradhatott volna büntetlenül, - a szegény istenben boldogult meghagyta halálos ágyán, hogy a tervbe vett házasságot lehetőleg siettessék. Istenem, istenem, ő azt hitte szegény, hogy jót tesz velem, pedig ellenemre tört.

- Pszt! Hallja? - kérdezte Morrel.

Egy pillanatra elhallgattak mindketten.

Hallották, amint nyílik az ajtó és a folyosó kövezetén, meg a lépcső fokain léptek konganak.

- Bizonyára atyám jött ki dolgozószobájából.

- És kikíséri az orvost.

- Honnan tudja, hogy az orvos nála volt? - kérdezte megdöbbenve Valentine.

- Csak úgy gondoltam, - válaszolt Morrel.

Valentine különös szemeket vetett rá.

Azután hallották, hogy becsapódik az utcára vezető ajtó. Villefort még a kertbe vezető ajtóban is megfordította a kulcsot s csak azután indult újra a lépcső felé.

Az előszobába érve, habozott egy kissé, hogy szobájába térjen-e, vagy betekintsen előbb a halotthoz. Morrel egy ajtófüggöny mögé húzódott. Valentine meg se rezzent; nagy fájdalommal mintha érzéketlenné tette volna a csekélyebb veszedelmekkel szemben.

Villefort, úgylátszik, meggondolta a dolgot és szobájába tért.

- Most már a kert felé is, az utca felé is el van vágva útja, - mondta Valentine.

Morrel megdöbbenve tekintett a leányra.

- Most már csak egyetlen kibúvó van és az kétségtelenül a legbiztosabb. Nagyatyámhoz fog menni.

Azután fölemelkedett és maga után intette.

- Jöjjön.

- De hová, az istenért?

- Nagypámhoz.

- Én. Noirtier úrhoz?

- Igen.

- Hová gondol, Valentine?

- Nem először gondolok már erre. Ő az egyedüli, aki még jó szívvvel viseltetik irányomban ezen a világon és nagy szüksége van reá mindkettőnknek... Jöjjön!

- Az istenért, Valentine, gondolja meg jól, mit cselekszik, - mondta habozva Morrel; - szemről lehullott a kötelék és tudom, hogy szörnyű esztelenséget követtem el, mikor ide jöttem. Ne tegyen hasonlót, édes kis barátnőm, gondolja meg jól a dolgot!

- Meggondoltam és egyéb szemrehányás nem érhet, mint hogy egy pillanatra őrizetlenül hagyom szegény nagyanyámat, ki fölött én vállaltam el a virrasztást.

- Valentine, a halott már önmagában véve is érinthetetlen szentség!

- Úgy van és különben sem leszek tőle sokáig távol, jöjjön!

Valentine végigment a folyosón és leszállott a kis keskeny lépcsőn, mely Noirtier szobáihoz vezetett. Morrel nyomon követte. A lépcső aljában ott találták a vén komornyikot.

- Barrois, - mondta neki Valentine, - zárja be az ajtót és senkit se bocsásson be.

Ő lépett be elsőnek a szobába.

Noirtier még ébren volt és karosszékéből minden legcsekélyebb neszre figyelve, mohó pillantásokat vetett az ajtó felé, s meglátva Valentinet, szemei örömtől ragyogtak.

A leányka közeledésében s egész magatartásában volt valami különös komoly ünnepélyesség, mely azonnal föltűnt az aggastyánnak. Kérdő tekintettel fordult felé.

- Hallgass meg, jó atyus, - kezdte szilárd hangon, - tudod, hogy Saint-Méran nagymama egy órával ezelőtt kilehelte lelkét s kívüled most már nincs egy lélek sem ebben a házban, aki szeretne engem.

Végtelen gyöngédség tükröződött az agg szemeiben.

- Egyedül veled oszthatom meg búmat, bánatomat és minden reménységemet, úgy-e?

A szélütött szokott módján mondott rá igent.

Valentine kézenfogva vezette elébe Maximilient.

- Akkor hát tekints ide.

Noirtier kissé meglepetve, fürkésző tekintetet vetett Morrelre.

- Maximilien Morrel úr, - mutatta be Valentine, - annak a derék marseillei kereskedőnek a fia, kit legalább hallomásból mindenesetre ismertél.

- Igen, - jelezte lehunyt szemeivel az öreg.

- A Morrel név feddhetetlen s Maximilien még ragyogóbbá fogja tenni, mert harminc éve dacára már spahi-kapitány és a becsületrend tisztí keresztjét viseli.

Az aggastyán érthetővé tette, hogy emlékezik rá a lapokból.

- Nagypó, édes jó nagypó, - folytatta Valentine térdre ereszkedve és Maximilienre mutatva, - egyedül őt szeretem és sohasem leszek másnak a felesége! Ha máshoz kényszerítenek, el-emészttem, vagy megölöm magamat.

Noirtier szemeiben egy világnyi gondolat lobogott.

- Úgy-e, szeretni fogod te is Maximilient, édes jó nagypó?

- Igen, - volt a néma válasz.

- És oltalmazni fogsz bennünket? Meg fogsz védelmezni még atyám akaratával szemben is?

Noirtier Morrelre függesztette értelmes tekintetét, mely körülbelül annyit fejezett ki:

- Az öntől függ.

Maximilien megértette.

- Kisasszony, - mondta Valentine felé fordulva, - önnek szent kötelessége boldogult nagyanya tetemei fölött virrasztani, engedje meg, hogy néhány pillanatra magunkra maradjunk Noirtier úrral.

- Igen, igen, helyesen mondja, - fejezték ki a némán beszélő szemek. Azután nyugtalanul meredtek Valentinere.

- Azt akarod mondani, úgy-e, hogy nem fog megérteni téged?

- Igen.

- Oh légy nyugodt, mi már annyiszor beszélgettünk rólad, hogy ő éppen olyan jól meg fog érteni téged, mint magam.

Azután Maximilien felé fordult édes-bús mosollyal és szomorú boldogsággal mondta:

- Amit én tudok, azt ő is tudja.

Azután fölkelt, ülással kínálta meg Morrelt. Barroist még egyszer figyelmeztette, hogy egy lelket se bocsásson be és gyöngéden átölelve nagyatyját, Morrelnek bánatos istenhozzádót intve, eltávozott.

Morrel, hogy bebizonyítsa Noirtiernek, mennyire beavatta már Valentine mindenbe, azonnal a szótár után nyúlt és a tollal és papírossal együtt arra az asztalra helyezte, amelyen a lámpa állott.

- Mindenekelőtt engedje meg uram, hogy megmondjam ki vagyok, mennyire szeretem Valentine kisasszonyt és minő szándékkal közeledtem felé.

- Figyelek, - jelezte Noirtier.

Lélekemelő volt látni ezt az aggot, ki látszólag roskatag rom volt már csupán és mégis egyedüli támasza, egyedüli védője volt két életerős, szép ifjú szerelmesnek.

Nemes arca, szigorú vonásai tiszteletet gerjesztettek Morrelben, ki remegő hangon fogott az elbeszélésbe.

Elmondta, hogyan ismerkedett meg Valentine-nel, hogyan szerette meg és Valentine, nagy elszigeteltségében és bánatos lelki állapotában hogyan hallgatta meg az ő vallomását. Beszélt származásáról, társadalmi és vagyoni állásáról és közbe-közbe valahányszor Noirtier szemeibe tekintett, mindig azt a biztató választ nyerte:

- Jól van, folytassa.

- Most pedig, - mondta Morrel, mikor elbeszélése első szakát befejezte, - miután szerelmemről és reménységeimről már beszéltem önnek, megengedi, hogy kifejtsem szándékaimat a jövőre nézve is?

- Igen, - intett a két ragyogó szem.

- Elmondtam tehát, mit határoztunk.

És elbeszélte mindent elejétől végig; elmondta azt is, hogy bérkocsi vár a lucernás kertben és hogy azon szándékozott Valentinet elszöktetni, hugánál elhelyezni és feleségül venni, békés türelemmel várva Villefort bocsánatára.

- Nem, - jelezte a heves pislogatás.

- Nem így kellett volna cselekednünk?

- Nem.

- Nem helyesli ezt a tervet?

- Nem.

- Van még egy más mód is.

Noirtier kérdő tekintettel nézett Morrelre.

- Egész egyszerűen el fogok menni Franz d'Épinayhoz és olyasmit fogok elkövetni vele szemben, hogy ő maga lesz kénytelen lovagias útra terelni az ügyet. Szinte örülök, hogy Villefort kisasszony nincs jelen, különben ezt a módot föl sem említhettem volna ön előtt.

Noirtier még most is kérdő kifejezéssel függesztette rá a tekintetét.

- Azt akarja tudni, hogy miként fogok eljárni?

- Igen.

- Mint mondtam, egészen egyszerűen elmegyek hozzá és elmondom neki, minő kötelékek fűznek Valentine kisasszonyhoz; ha jóra való, kifogástalan ember, kétségtelenül lesz benne annyi gyöngédség, hogy menyasszonya kezéről önkényt lemondva, örök hálára kötelez és barátjává tesz a sírig; de ha megtagadja és akár érdekből, akár a nevetségességtől való félelemből vonakodik megtenni: bebizonyítom neki, hogy Valentine engem szeret, másé sohasem lesz és minden előnyt megadva neki: életre-halálra megverekszem vele s egyikünknek meg kell halnia; ha én ölöm meg őt, Valentine az enyém lesz és ha én esem el, akkor sem lesz övé Valentine, abban bizonyos vagyok.

Noirtier nagy gyönyörűséggel szemlélte azt az őszinte, nemes arcot, mely híven visszatükrözött minden érzést, melyet ajkai kifejeztek s mely annyival szebbé tesz egy eleven arcot, mint a megrajzolt képet az életet híven másoló színek.

Hanem azért, mikor Morrel befejezte már a mondókáját, Noirtier gyors egymásutánban többször lehuntya szemeit, mely az ő nyelvében nemet jelentett.

- Nem? - kérdezte Morrel. - Elveti tehát ezt a tervet is, mint az elsőt?

- Igen.

- Mit lehetne tenni, uram? Saint-Méran marquise halálos ágyán meghagyta, hogy unokája férjhezmenetelét siettesék. Hagyjam a dolgokat természetes medrükben folyni tovább?

Noirtier szeme meg se rezzent.

- Igen, értem, várnom kell, ugy-e?

- Igen.

- Hanem minden idővesztés romlásunkra válhatik. Míg Valentine támasz nélkül van, úgy bánnak vele, mint egy gyermekkel és ő tehetetlen a szülői akarattal szemben. Csodálatos útonmódon ön elébe kerülve, nem akarom elszalasztani ezt a kiváló alkalmat, mert másodszor már aligha kedvezne a szerencse. Higyje el, uram, hogy terveim egyikét végre kell hajtanom; válasszon ön és mondja meg, melyiket találja alkalmasabbnak: fölhatalmazza Valentine kisasszony, hogy magát az én becsületemre bízza?

- Nem.

- Akkor hát d'Épinayval fogok beszélni.

- Nem.

- De édes istenem, az egetől várjuk-e hát a segédelmet?

Noirtier szemei gúnyosan mosolyogtak, mint mindenkor, ha eget emlegettek előtte. Az öreg jakobinus még mindig istentagadó volt egy kissé.

- A véletlenre számítsunk?

- Nem.

- Talán önre?

- Igen.

- Önre, csakugyan?

- Igen, - ismételte Noirtier.

- Nem értette esetleg balul, amit mondtam, uram? Bocsássa meg nekem ezt a makacs faggatást, de életem függ válaszátl: önre számítsunk tehát?

- Igen.

- És meg van győződve róla, hogy segíthet?

- Igen.

- Megigéri?

- Igen.

És tekintetében annyi szilárdság és elhatározottság volt olvasható, hogy ha képességében és erejében lehet is kételkedni, jó szándékában semmiesetre sem.

- Köszönöm, uram, kimondhatatlanul köszönöm jószágát! De ha csak valami csodálatos útonmódon vissza nem tér a szava és új életre nem kelnek béna tagjai: hogyan fogja e karosszékekbe kárhoztatva, némán, mozdulatra képtelenül, megakadályozni ezt a házasságot?

Az öreg elmosolyodott, már amint elmosolyodhatik egy mozdulatlan szoborarc, melyen csak a szemek élnek.

- Tehát várok?

- Igen.

- De hiszen a szerződést meg fogják kötni!

Noirtier ismét elmosolyodott a maga módján.

- Azt akarja mondani, hogy nem fogják aláírni?

- Igen.

- A szerződést tehát nem fogják aláírni! - kiáltott föl Morrel. - Bocsásson meg uram, de ilyen váratlan szerencse kissé kételkedővé teszi az embert; csakugyan nem fogják aláírni?

- Nem, - volt a válasz.

Dacára e biztosításnak, Morrel még mindig kételkedett. A tehetetlen öreg biztatása oly különös volt, hogy Maximilien inkább csak különködésnek, a megrongált szervezet beteges makacsságának tulajdonította; vagy nem természetes dolog-e, ha egy megháborodott elme, melynek fogalma sincsen örültségéről: erejét meghaladó dolgok véghezvitelére vállalkozik? Ilyen állapotban a gyöngé mázsás súlyokról beszél, melyeket könnyedén visel, a nyúl szívű óriásokkal viaskodik, a földhözragadt templom egere kincseiről áradozik és a legalázatosabb jámbor parasztember Jupiter címerével büszkélkedik.

Noirtier vagy észrevette a fiatalember kétségeit, vagy nem bízott teljesen benne, mert átható tekintetét mereven rászegezte.

- Mit kíván, uram? Talán megismételjem ígéretemet, hogy semleges maradok?

Az aggastyán tekintete változatlanul meredt Maximilienre, mintha azt akarta volna vele mondani, hogy nem sokat ad az ígéretére; arcáról azután a kezére siklott tekintete.

- Óhajtja, hogy megesküdjem? - kérdezte Maximilien.

- Igen, - válaszolt a szélütött, szemeit komoly ünnepélyességgel lezárva.

Morrel átlátta, hogy az öreg nagy súlyt fektet az esküre.

Kezét esküre emelve mondotta tehát:

- Becsületemre fogadom, hogy csak az ön egyenes fölszólítására fogok tenni valamit d'Épinay ellenében.

- Helyes, - intett az agg.

- Most pedig óhajtja nemde, hogy magára hagyjam?

- Igen.

- Anélkül, hogy egy szót váltanék még Valentine kisasszonnyal.

- Igen.

Morrel bólintott rá, jelélül, hogy engedelmeskedni fog.

- És megengedi, hogy én is megöleljem úgy, mint az imént unokája ölelte meg?

Noirtier szemeinek kifejezését nem lehetett félremagyarázni.

A fiatalember ugyanazt a helyet érintette meg ajkaival az aggastyán homlokán, hová Valentine lehelte bucsúcsókját.

Azután mégegyszer meghajolva előtte, eltávozott.

A folyosón már ott találta az öreg komornyikot, ki Valentine rendeletére várakozott reá, s most egy homályos folyosón keresztül vezette ki a kertbe.

A kertbe jutva, csakhamar elért a rácsos kapuhoz s egy közelben álló gyertyánfa sudarába kapaszkodva, csakhamar a fal tetején termett, s onnan a létra segítségével szállott le a lucernás kertbe, kocsiját még mindig ott találta.

Bevetette magát a kocsi vánkosai közé és a sok lelki rázkódtatástól egészen elgyötörve, de mégis sokkal szabadabban lihegve, ért haza úgy éjfél tájban; ágyba kerülve azután, úgy aludt, mintha mámoros lett volna.

## XVII. A Villefort-család sírboltja.

Harmadnapra, úgy tíz óra tájban délelőtt nagy tömeg verődött össze a palota kapuja előtt, honnan a gyászhintók és magánfogatok végtelen sora vonult végig az egész Faubourg Saint-Honoré és a Pépinière-utca hosszában.

A kocsisorból különösen kivált egy furcsa alaku batár, melyről meglátszott, hogy hosszú utat tett meg mostanában. Nagykerékű, feketére festett kocs volt, egyike a legelsőeknek, melyek a gyászszerartásra érkeztek.

Csak később tudták meg, hogy abban a kocsiban vannak Saint-Méran marquis tetemei, s hogy különös véletlen következtében a gyászmenet követheti mind a két halottat.

A gyászmenetnek vége-hossza nem volt; Saint-Méran marquis egyike volt XVIII. Lajos és X. Károly legbuzgóbb híveinek, ki már ebbéli érdemeinél fogva is nagyszámu barátokra tett szert, kikhez azonkívül még mindazok csatlakoztak, kik Villefort iránt való tiszteletből jelentek meg a temetésen.

A kiválóbb személyiségeket azonnal értesítették, hogy a két halottat egyszerre fogják eltemetni. A marquis koporsóját levették a fekete batárról és pompás gyászkocsra helyezték.

A boldogultnak hűlt tetemeit a Père-Lachaise temetőben szándékozták örök nyugalomra helyezni, hol Villefort már hosszú évekket ezelőtt elkészíttette családi sírboltját.

A sírboltnak eddigelé még csak a szegény Renée volt egyetlen lakója, kit most tíz esztendei távollét után apja, anyja fölkeresett.

A mindig kíváncsi Páris seregestől tódult a pompás temetés megtekintésére és mély csöndben nézte végig a fényes gyászmenetet, mely két ősrégi főnemesi név egykori viselőjét kísérte utolsó útjára.

Beauchamp, Albert és Château-Renaud egy kocsiban ültek és a hirtelen bekövetkezett halál-esetről folytattak eszmecserét.

- Tavaly láttam utoljára Saint-Mérannét Marseilleben, - mondta Château-Renaud, - mikor Algirből visszatértem; olyan egészséges volt mindig, mint a makk és én meg voltam győződve, hogy száz esztendeig fog élni. Csodálatosan eleven és dolgoz teremtés volt. Mennyi idős is lehetett?

- Hetven esztendő volt, - válaszolt Albert, - legalább Franz annyira mondta. Hanem annyi bizonyos, hogy nem az évei alatt roskadt össze, hanem a bánat ölte meg, hogy a marquist elvesztette; Saint-Méran halála annyira megrendítette, hogy azóta végső lehetéig nem is volt teljesen öntudatánál.

- De tulajdonképpen miben halt meg? - érdeklődött Beauchamp.

- Valami vértolulás volt az agyában, vagy szélütés érte. Különben azt hiszem, egyre megy ez a kettő.

- Körülbelül.

- Szélütés érte volna? - mondta Beauchamp, - azt már nem hiszem. Saint-Méranné, kit különben legföljebb kétszer láttam életemben, gyöngéd termetű kis asszonyka volt s tudtommal inkább ideges, mint vérmes; olyan testi szervezet mellett pedig, mint az övé, el sem igen lehet képzelni szélütést.

- Bármiként legyen is, - mondta Albert, - akár betegség, akár medicina küldte a másvilágra, annyi bizonyos, hogy Villefort, azaz hogy inkább Valentine kisasszony és legesleginkább a mi dicső Franz barátunk szépen örököl utána; ha jól tudom, huszonnégyezer livres évi járadékot.

- És ha az a vén jakobinus is elmúlik ebből az árnyékvilágból, még megkettőződik az örökség.

- Szörnyen szívós az öreg, - jegyezte meg Beauchamp. *Tenacem propositi virum*. Fogadott a kaszás halállal, hogy túléli valamennyi örökösét és a fejemet teszem rá, hogy sikerülni fog neki. Ő volt az az öreg kilencvenhármás, aki azt mondta Napoleonnak 1814-ben:

«Ön el fog bukni, mert a császárság nagyon fiatal hajtás még, mely nem bírja meg; keressen új talapzatot a Köztársaságban, vegyük föl a harcot újra a jó alkotmány segédelmével és én biztosítom, hogy ötszázezer katona fog zászlói alá gyülekezni és fölvirrad még egy marengoi és még egy austerlitzi nap. Az eszmék nem hálnak meg, sire, csak szunnyadnak néha, de még nagyobb erővel támadnak föl, mint elszenderülés előtt.»

- Úgy látszik, - mondta Albert, - hogy az emberek felől is úgy gondolkodik, mintha eszmék volnának. Engem csak az az egy dolog nyugtalanít, miként fogja Franz d'Épinay megszokni ezt a nagypapa-apóst, ki sehogy sem akar kidőlni; de igaz, hol van Franz?

- Villefort mellett ül az első gyászkocsiban, mert már úgy tekintik, mintha tagja volna a családnak.

Csaknem valamennyi kocsiban ilyenforma társalgás folyt; mindenkit meglepett ez a hirtelen bekövetkezett kettős haláleset, bár távolról sem gyanította senki sem azt a borzasztó titkot, melyet Avrigny sugott nagy titokban Villefortnak az éjszakai sétán.

A menet lassan haladt és csak egy óra múlva ért el a temető kapujáig; csendes, borongós, szürke nap volt, egészen belevágott a gyászos hangulatba. A sírbolt felé sereglők között Château-Renaud észrevette Morrelt, aki egyedül jött cabrioletjában; egyedül haladt most is halványan, leverten, a kis tiszták között kanyargó ösvényen.

- Ön is itt van? - szólította meg Château-Renaud, karját a fiatal kapitányéba öltve; - nem is tudtam, hogy ismerős Villefortékkal. Hogyan lehetséges, hogy még egyetlen egyszer sem találkoztam önnel náluk?

- Nem ismerem Villefortékat, - válaszolt Morrel, - hanem szegény Saint-Méranné ismerősöm volt.

Nemsokára Albert is hozzájuk csatlakozott Franzzal.

- Nem éppen bemutatásra való helyen vagyunk, - mondta Albert, - de ne törődjünk vele, hiszen nem vagyunk se babonások, se vénasszonyok. Morrel úr, engedje meg, hogy bemutassam önnek Franz d'Épinay urat, az elképzelhető legkitünőbb utitársat, kivel az egész olasz csizmát bekóboroltam. Kedves Franz, ime Maximilien Morrel úr, jó pajtás, jó barát, kit távolléted alatt szereztem és akinek a nevét mindannyiszor fogod tőlem hallani, valahányszor nemes szívről, lélekjelenlétről és szeretetreméltóságról esik szó.

Morrel habozott egy kissé; azon tűnődött magában, nem volna-e alávaló képmutatás, ha barátságosan üdvözlőné azt az embert, kit szívesen küldött volna másvilágra; hanem eszébe jutott az adott szó és nagy hatással volt rá e gyászos környezet is, igyekezett tehát uralkodni arcvonásain és hidegen kissé, de üdvözölte Franzot.

- Képelem, milyen levert lehet Villefort kisasszony, - fordult Debray Franz felé.

- Közel van a kétségbeeséshez; arca annyira föl van dülva, hogy alig ismertem rá ma reggel.

E látszólag oly semmitmondó szavak belenyilallottak Morrel szívébe. Ez az ember tehát már találkozott Valentine-nel s talán beszélt is vele!

A fiatal tisztnek arcába szökött a vér és ugyancsak nagy megerőltetésébe került, hogy legyűrje magában a kitörni készülő indulatot.

Karonfogta Château-Renaudt és magával vonszolta a sírbolt felé, hová éppen az imént helyezték el a két koporsót a fekete gyászvitézek.

- Kell-e ennél pompásabb lakás? - mondta Beauchamp, a mauzoleumra mutatva; - télen-nyáron egyformán palota. Ön is csak ott fog valaha tanyázni, kedves d'Épinay, mert ön is a családhoz tartozik már. Én, mint afféle bölcsész, csak egy kis halmocskát kívánnék magamnak valahol egy szép lombos fa alatt és szívesen elengedem, hogy kőből emeljenek emléket porló csontjaim fölé. Haldokolva azt fogom mondani a körülöttem sírángozóknak, amit Voltaire írt Pironnak: *Eo rus*, vége mindennek... A patvarba, Franz, ne vágjon már olyan bánatos képet, mikor ennyit örököl a felesége!

- Szörnyen kiállhatatlan ma, Beauchamp, annyi bizonyos, - mondta Franz. - A politikai bonyodalmak rászoktatták, hogy ne legyen ön előtt semmi sem szent ezen a világon, az emberek pedig arra tanították meg, hogy semmiben se higgyen. De elvégre is, kedves Beauchamp, ha már egyszer ilyen magunkfajta közönséges emberekkel került együvé, talán önnek is jól esnék szabadabban lélekzeni a politikától s legalább ilyenkor lehetne egy kissé kegyeletesebb, ha mindjárt a képviselőház irodájában, meg a szerkesztőségben le is szoktatták róla.

- Ugyan, a patvarba! Mi is hát tulajdonképpen az élet? Egy rövidke alázatos ácsorgás Halál öfelsége előszobájában.

- Ez a Beauchamp nagyon megfekszi az ember gyomrát, - mondta Albert és odébb vonult egy kissé Franzzal, Beauchampt Debray mellett hagyva, élvezze ő bölcs értekezéseit, ha tudja.

A Villefort-család sírboltja fehér kövekből, négyszögalakban emelkedett mintegy húsz lábnyi magasságra; belül egy közfal két rekeszre osztá s úgy a Saint-Méran, mint a Villefort-család fülkéjébe külön ajtó vezetett.

A sírbolt beosztása elütött a szokásban lévőktől, hol kétségtelenül takarékosági szempontból a falba vájt rekeszekben egymás fölé szokták helyezni a koporsókat, külön-külön ellátva a halottak nevével. Villefort a beosztásnak e visszataszító módja helyett úgy építtette meg a sírboltot, hogy a vastagfalú bronzajtó mögött még egy kis sötét boltíves pitvar választotta el a tulajdonképpeni sírhelyet a bejárattól.

Az elválasztó fal közepe táján nyílt azután jobbra-balra egy-egy ajtó a két család temetkezési helyére.

Ez a kis előpitvar békés menedéket ígért a gyászolónak, ki a mosolygó külvilágtól, a vidáman csevegő sétáló és találkozóra gyűlt szerelmes párok elől ide menekült, hogy távol minden zajtól, átadhassa lelkét a kegyeletos néma magábaszállásnak és drága halottai elszíratásának.

A két koporsót a jobbra nyíló boltozat alatt helyezték el, az volt a Saint-Méran családé; ott azután két ravatalféle emelvényre helyezték. A Villefort-családon, Franzon és a legközelebbi rokonokon kívül másnak nem is volt oda belépése.

A gyászszertartások befejezése és a beszédek elhangzása után eloszlott az egész kíséret; Château-Renaud, Albert és Morrel együtt távoztak el, Debray és Beauchamp szintén.

- Franz együtt haladt Villeforttal a temető kapujáig és Morrel, ki valami ürügyet adva, elmaradt társaitól, jól látta, hogy egy kocsiba szállnak s rossz előjelnek tekintette, ezt a bizalmas családiasságot. Alberttel és Château-Renaudval egy kocsiban tért vissza Párisba, de nem ele-

gyedett velük társalgásba és egyetlen szót sem értett meg abból, amit a két fiatalember beszélt.

Mikor Franz a temető kapujában búcsút vett Villeforttól, a királyi ügyész megkérdezte tőle:

- Mikor lesz szerencsém újra, báró úr?
- Amikor parancsolja, uram.
- Mennél hamarabb.
- Kész örömmel, Villefort úr; nincs ellenére, hogy együtt térjünk haza?
- Ha nincs fontosabb dolga.
- Semmi a világon.

Joggal bánthatta tehát Morrelt, mikor a jövődöbéli apóst és vőt egyazon kocsiba szállni látta.

Villefort és Franz egyenesen a Faubourg Saint-Honoré felé hajtottak.

A királyi ügyész, anélkül, hogy egyetlen szót váltott volna nejével vagy leányával, egyenesen dolgozószobájába vezette a fiatalembert és üléssel kínálta meg:

- D'Épinay úr, én minden teketória nélkül rátérek ügyünkre és higgye el, nem is olyan rosszul megválasztott pillanat ez, mint talán első tekintetre tetszik, mert a halottak utolsó akaratának teljesítése legfőbb kötelességünk, már pedig Saint-Méran asszony tegnapelőtt határozottan abbéli óhajtságának adott kifejezést halálos ágyán, hogy miatta ne késlekedjünk Valentine férjhezadásával. Mint kétségtelenül tudni tetszik, a boldogult marquise számadásai kifogástalan rendben vannak, s végrendelete értelmében az egész Saint-Méran-vagyon Valentinere száll. A jegyző tegnap mutatta be nálam az okmányokat, melyeknek alapján véglegesen meg lehet állapítani a házassági szerződés szakaszait. Nevemben bármikor fölkeresheti a jegyzőt, ki szívesen bemutatja önnek is az okmányokat. Dechamps úr a jegyzőnk s a Beauveau-téren lakik, a Saint-Honoré külvárosban.

- Attól tartok, uram, hogy Valentine kisasszonyra nézve csakugyan nem alkalmas ez az idő, ki mélységes fájdalomában távolról sem gondol ilyesmire; valóban tartok tőle...

Villefort szavába vágott:

- Valentine mit sem óhajt forróbban, mint hogy boldogult nagyanyja utolsó kívánságát teljesítse; az ő részéről tehát mitől sem tarthat, felelek róla.

- Ez esetben, uram, mivel az én részemről még kevésbé gördülhetnek akadályok a házasság elé, cselekedjék egészen belátása szerint; a szavam köt és én nemcsak nagy örömmel váltom be, de valóban boldog vagyok - hogy beválthatom.

- Akkor hát semmi sem gátol benne többé; a szerződést már három nappal ezelőtt alá kellett volna írniok, s miután minden rendben van: még ma aláírhatják.

- De talán a gyászra való tekintettel...

- E tekintetben egészen nyugodt lehet, családom a legteljesebb kegyelettel fog gyászolni. Villefort kisasszony egy negyedévre a Saint-Méran birtokra fog vonulni, mely most már sajátja. Ott minden hűhó, föltűnés, vendégeskedés és dinom-dánom nélkül, szép csendben megtarthatjuk akár egy hét múlva a polgári esküvőt. A marquise határozottan úgy kívánta, hogy unokája azon a birtokon tartsa meg esküvőjét. A házasság megkötése után ön visszatérhet Párisba, felesége pedig mostohaanyja mellett fogja eltölteni a gyászidőt.

- A terv helyes, nincs ellene kifogásom.

- Akkor legyen szíves még vagy egy félórát várakozni, Valentine nemsokára szintén itt lesz. Elküldetek Dechamps úráért, fölolvassuk és aláírjuk a szerződést és Valentine még ma este elutazik Villefortnéval a birtokra, hol mához egy hétre újra találkozunk.

- Még volna egy kérésem, uram.

- És pedig?

- Szeretném, hogyha Albert de Morcerf és Raoul de Château-Renaud jelen volnának a szerződés megkötésénél, mert őket választottam tanúimul.

- Félóra alatt őket is értesíthetjük; személyesen óhajt értük menni, vagy küldjek hozzájuk valakit?

- Jobban szeretnék magam menni.

- Félóra múlva elvárom ismét, akkorra már Valentine is elkészül.

Franz meghajolt és eltávozott.

Alig lépett ki a kapun, Villefort már megüzente leányának, hogy egy félóra múlva jelenjék meg a szalonban, hol a jegyző és d'Épinay tanúi már várakozni fognak reá.

Ez a váratlan intézkedés az egész ház nyugalma fölzavarta. Villefortné alig akarta hinni, Valentine pedig, úgy le volt sujtva, mintha villámcsapás érte volna.

Révedező szemekkel tekintett maga körül, mintha segedelmet várt volna valakitől.

Le akart menni nagyapjához, de a lépcsőn Villefort-tal találkozott, ki karonfogta és a szalonba vezette.

Kétségbeesett tekintetet vetett az előszobában ácsorgó öreg Barroisra.

Valentine után nemsokára Villefortné is belépett a terembe a fiával. A fiatal asszony nagyon halványnak és rendkívül kimerültnek látszott; kétségkívül nagy hatással volt reá a családot ért csapás.

Ölébe ültette Édouardot s szinte görcsösen ölelte magához, mintha egyedül csupán abban a gyermekben élt volna.

Nemsokára kocsik gördülése hallatszott föl a kapu aljából.

Az egyikből a jegyző, a másikkól Franz szállott ki barátaival.

Pár perc múlva együtt voltak valamennyien a teremben.

Valentine arca halvány és beesett volt, halántékain meglátszottak a vékony kék erek és szemeit sötét karikák övezték.

Franz alig tudta palástolni fölindulását.

Château-Renaud és Albert megdöbbenve tekintettek egymásra; az imént látott szertartás sem látszott szomorúbbnak előttük annál, amelynek most lesznek tanúi.

Villefortné egy nehéz bársonyfüggöny mögött ült az árnyékban s annyira fia fölé hajolt, hogy nem lehetett leolvasni arcáról, mi megy végbe belsejében.

Villefort, mint mindenkor, közönyös és hideg maradt.

A jegyző minekután számok szerint hivatalos rendbe szedte volna papirjait az asztalon, helyet foglalt a karosszékében, méltóságos mozdulattal föltette a pápaszemét és Franz felé fordult:

- Ön Franz de Quesnel, d'Épinay báró? - kérdezte tőle, bár tökéletesen bizonyos volt benne.

- Az vagyok, uram.

A jegyző szertartásosan hajolt meg.

- Uram, Villefort úr nevében értesére kell adnom, hogy Villefort kisasszonnyal tervbe vett házassága Noirtier úr elhatározását megváltoztatta unokája irányában, amennyiben ez esetben örökéből teljesen kitagadja. Megjegyzendő, hogy a végrendelező vagyonának csak egy bizonyos része fölött rendelkezik és amennyiben törvényes örökösétől az egészet el akarná vonni, a végrendelet nemcsak megtámadható, de határozottan semmisnek és érvénytelennek nyilvánítható.

- Ugy van, - erősítette meg Villefort, - hanem azt határozottan ki kell jelentenem, hogy amíg én élek, atyám végrendeletét megtámadnia még d'Épinay úrnak sem szabad, mert hivatalbeli állásomra való tekintettel nevemre a botránynak még árnyéka sem eshetik.

- Uram, - válaszolt Franz, - rendkívül kellemetlenül érint, hogy Valentine kisasszony jelenlétében tárgyaljuk ezt a kényes pontot. Én sohasem tudakozódtam vagyoni helyzetéről, mely bármennyire megcsappant legyen is, mindenesetre messze túlhaladja az én vagyonomat. Családom nem pénzt, hanem tekintélyes összeköttetést keresett a Villefort-családdal való kapcsolatban, én magam pedig csupán a boldogságot keresem.

Valentine hálás pillantást vetett a fiatalember felé, hanem azért arcán végiggördült két keserű könnyecsepp.

- Egyébiránt ez a váratlan intézkedés, - folytatta Villefort jövődöbéli veje felé fordulva, - eltekintve némi anyagi veszteségtől, távolról sem érintheti s még kevésbé sértheti önérzetét, mivel csupán Noirtier úr lelki és szellemi gyengeségére vall. Nem is ön ellen van neki kifogása, hanem általában kedve ellen való Valentine férjhezmenetele; bárki kérte volna meg a kezét, ugyanígy intézkedett volna. Az öregek mind önzők és Villefort kisasszony oly hűséges segítőtársa volt Noirtiernek, amilyen aligha lehetne d'Épinay báróné korában. Tehetetlen, béna állapota szinte lehetetlenné teszi, hogy komoly dolgokról komolyan értekezzünk vele s szellemileg annyira elgyengült már, értelmi képességei annyira fogyatékosak, hogy biztosítom önt, fogalma sincs arról, ki szándékozik elvenni unokáját.

Alig végezte szavait Villefort, melyre Franz csak néma meghajtással válaszolt, mikor Barrois megjelent a küszöbön.

- Uraim, - szólalt meg határozott, szinte kemény hangon, mely feltűnő volt egy szolgától, ki urait ily ünnepélyes körülmények között szólítja meg, - Noirtier de Villefort úr tüstént beszélni óhajt Franz de Quesnel, d'Épinay báró úrral.

A jegyző példájára, ő is megadta a völegénynek a címét nehogy tévedést sejtсенek a dologban.

Villefort megremegett, Villefortné kicsúsztotta ölelő karjaiból a fiát, Valentine elsápadt és némán, megdermedve állt helyén, mint valami szobor.

Albert és Château-Renaud még inkább megdöbbenve tekintettek egymásra, mint első ízben.

A jegyző Villefortra bámult.

- Lehetetlen, - mondta a királyi ügyész, - ebben a pillanatban d'Épinay úr különben sem hagyhatja el a termet.

- De az én uramnak éppen ebben a pillanatban vannak rendkívül fontos közleni valói Franz d'Épinay úrral, - jelentette Barrois ugyanolyan, szinte ellentmondást nem tűrő hangon.

- Hát megjött a szava Noirtier nagyapának? - kérdezte hebehurgyán Édouard, szokott arcátlanságával.

Hanem ezuttal még anyja ajkaira sem csalt mosolyt ez a szellemes megjegyzés, annyira ünnepélyes és komoly volt maga a helyzet.

- Mondja meg urának, - mondta szigorú hangon Villefort, - hogy kívánsága nem teljesülhet.

- Ez esetben Noirtier úr maga fogja lehozatni magát a terembe, - mondta Barrois.

Mindenki elbámult.

Villefortné ajkai körül különös mosoly játszadozott. Valentine akaratlanul is hálásan tekintett az ég felé.

- Legyen szíves, - fordult Valentine felé a királyi ügyész, - nézzon utána, mit jelentsen nagyatyjának ez az új szeszélyeskedése.

Valentine sietve ment az ajtó felé, de Villefort utána kiáltott:

- Várjon, én is megyek.

- Már engedelmet kérek uram, - szólalt meg Franz, - de úgy vélem, hogy mivel Noirtier úr engem hivatott, első sorban nekem kell kívánságait teljesítenem; különben is örülök, hogy megragadhatom az alkalmat s tiszteleghetem nála.

- Ugyan miért zavartatná magát! - vágott közbe Villefort észrevehető nyugtalansággal.

- Bocsásson meg, uram, - mondta Franz határozott hangon, - nem akarom elszalasztani ezt a kedvező alkalmat, hogy bebizonyítsam Noirtier úrnak, mennyire alaptalanul húzódik tőlem s szeretném meggyőzni legigazibb tiszteletemről, mellyel talán jobb véleményt kelthetek benne unokájának leendő férjének irányában.

És nem is hallgatva tovább Villefort marasztaló szavaira, Valentine után sietett, ki olyan érzéssel tette kezét a lépcső korlátjára, mint aminővel egy sokat hányatott hajótörött érinti a menedéket nyújtó szirtet.

Villefort utánok ment.

Château-Renaud és Morcerf harmadszor is egymásra tekintettek, s tekintetük most még nagyobb csodálkozást fejezett ki, mint megelőzőleg már két ízben.

## XVIII. A jegyzőkönyv.

Noirtier karosszékében ülve, talpig feketében várakozott.

Mikor mindhárman beléptek, kiknek eljövételét várta, az ajtó felé tekintett, melyet a komornyik azonnal bezárt.

- Jegyezze meg jól, - sugta Villefort leánya fülébe, ki alig tudta palástolni örömét, - hogyha Noirtier olyasmit találna mondani, ami házasságát megakadályozhatná, megtiltom, hogy megértse.

Valentine elpirult, de egy szóval sem válaszolt.

Villefort atyja mellé lépett és megszólította:

- Ön beszélni óhajt Franz d'Épinay úrral, ime, itt van, óhajta teljesült. Higyje el, hogy magam is régen óhajtottam már ezt a találkozást, mert d'Épinay úrnak legalább alkalma nyílik meggyőzni önt, mily alaptalanul tiltakozik Valentine-nel kötendő házasság ellen.

Noirtier olyan pillantással felelt, hogy Villefort hátán végigfutott a hideg.

Azután magához intette Valentinet.

A szokott módszer segítségével, felsorolva az abécé betűit, csakhamar a «kulcs» szónál állapodtak meg.

Valentine követte az agg tekintetét, mely mereven szegeződött a két ablak közé helyezett kis szekrény fiókjára.

A leányka kihúzta a fiókot és csakugyan kulcsot talált benne.

Mikor a kulcs már a kezében volt, az aggastyán megerősítette, hogy csakugyan azt kívánta: egy ócska íróasztal felé tekintett, mely évek óta használatlanul állott a sarokban s melyről mindenki azt hitte, hogy csupa fölösleges, hasznavehetetlen iratokat tartalmaz.

- Fölnyissam? - kérdezte Valentine.

- Igen, - intett lehunyt szemeivel Noirtier.

- A fiókot nyissam ki?

- Igen.

- A szélsőket?

- Nem.

- A középsőt?

- Igen.

Valentine kinyitotta és egy iratcsomagot vett ki belőle.

- Ezt óhajtja, nagyapó?

- Nem.

Valentine sorra kisedett a fiókból minden iratcsomagot.

- Nincs benne több, nagyapó.

Noirtier a szótárra tekintett.

- Értem, nagyapó.

És azután végigsorolta az abécé valamennyi betűjét; Noirtier az S-nél állította meg.

A szótárban egészen a *secret* szóig haladtak.

- Ah, titkos fiók is van?

- Igen.

- De ki tudja a nyitját?

Noirtier az ajtó fölé tekintett, melyen át a komornyik eltávozott.

- Barrois? - kérdezte Valentine.

- Igen.

- Behívjam?

- Igen.

Valentine kiszólt az ajtón.

Villefort az egész idő alatt izgatottan fészkelődött a székén és kövér verejtékcseppek gyöngyöztek homlokán. Franz elbámulva várta, mi fog még következni.

- Barrois, - szólította meg Valentine, - nagyatyám figyelmessé tett erre a kulcsra és kinyitatta velem az íróasztal fiókját, de mivel titkos rekesze is van, melyet csupán ön ismer, legyen szíves kinyitni.

Barrois kérdő tekintettel fordult az ura felé.

- Engedelmeskedjék, - mondta Noirtier értelmes tekintete.

- Barrois az íróasztalhoz lépett; a fióknak kettős feneke volt és abból szedett elő egy fekete szalaggal átkötött iratcsomót.

- Ezt gondolta, uram? - kérdezte Barrois.

- Igen, - intett Noirtier.

- Kinek adjam át? Villefort úrnak?

- Nem.

- Valentine kisasszonynak?

- Nem.

- Franz d'Épinay úrnak?

- Igen.

Franz elbámulva lépett közelebb az agghoz.

- Nekem, uram?

- Igen.

Franz átvette Barrois kezéből az iratcsomót, melynek borítékán a következő sorokat olvasta:

«Adassék e csomag halálom után barátomnak, Durand tábornoknak, ki halála esetére már eleve azzal a megjegyzéssel bízta fia őrizetére, hogy nagyfontosságú iratok foglaltnak benne.»

- És mit tegyek most ez iratokkal? - kérdezte Franz.
- Kétségkívül úgy, amint van, lepecsételve kell megőriznie, - mondta a királyi ügyész.
- Nem, nem, - jelezték a hevesen pislogó szemek.
- Azt óhajtod talán, nagyapó, hogy elolvassa d'Épinay úr.
- Igen.
- Báró úr, - mondta Valentine Franz felé fordulva, - nagyatyám úgy kívánja, hogy olvassa el ez iratokat.
- Akkor tessék helyet foglalni, mert egyhamar ugyan nem végez vele, - mondta Villefort kissé türelmetlenül.
- Igen, igen, üljenek le, - látszottak mondani az aggastyán szemei.

Villefort helyet foglalt, Valentine azonban állva maradt mellette, karosszéke támlájába fogózkodva. Franz Noirtier előtt állott.

A papirokat kezében szorongatta.

- Olvassa, - jelezte Noirtier.

Franz fölszakította a borítékot. Mélységes csönd volt a szobában, mit ő tört meg, a következőket olvasván:

«A Saint-Jacques-utcai bonapartista-klub 1815 február ötödikén tartott ülésének jegyzőkönyvi kivonata.»

Franz megállapodott.

- 1815 február ötödike! Éppen azon a napon gyilkolták meg az atyámat!

Valentine és Villefort hallgattak; csupán az aggastyán szemei látszottak mondani: folytassa.

- Atyámnak éppen akkor veszett nyoma, mikor abból a klubból eltávozott, - tűnődött Franz.

Noirtier tekintete egyre csak arra biztatta, hogy olvassa tovább.

Franz folytatta:

«Alólirott Louis-Jaques Beaurepaire tüzérezredes, Étienne Duchampy brigadéros és Claude Lecharpal erdőfelügyelő kinyilatkoztatjuk a következőket:

1815 február negyedikén Flavien de Quesnel tábornokot, ki 1804-től 1815-ig szolgálta a császárt és kit a XVIII. Lajosból nyert d'Épinay birtok és bárói cím dacára a napoleoni dinasztia rendületlen hívének tartottak: egy Elbáról érkezett levél a legjobb indulattal ajánlotta a bonapartista-klub tagjainak figyelmébe.

Bízva e levélben foglaltakban, de Quesnel tábornok a másnap február ötödikén tartandó ülésre meghívót kapott. A meghívó sem az utcát, sem a házsámot nem jelölte meg, hol az ülés tartatni fog, aláírás sem volt rajta, egyszerűen annyit jelzett, hogy ha nincs ellenére, legyen készen, mert este kilenc órakor érte fognak jönni.

Az ülések rendszerint esti kilenc órától éjfélig tartottak.

Pontban esti kilenckor megjelent a tábornok lakásán a klub elnöke; a tábornok már várta és az elnök kijelentette, hogy csak abban az esetben jelenhet meg az ülésen, ha szemeit bekötetni engedi, mivel az összejövetel helyét nem szabad megtudnia, s meg kell esküdnie, hogy köteléke fölemelésére kísérletet nem tesz.

De Quesnel tábornok elfogadta a föltételt és becsületszávára fogadta, hogy nem fogja kilesni, hová vezetik.

A tábornok kocsija már be volt fogva, de az elnök kijelentette, hogy abban nem mehetnek, mivel hiába kötné be ő szemeit, ha a kocsis meglátja, hová igyekeznek.

- «Mit tegyünk hát?» - kérdezte a tábornok.

- «Az én kocsimmal megyünk», - válaszolt az elnök.

- «Annyira megbízhatónak tartja kocsisát, hogy olyan titok részesévé meri tenni, melyet az enyémmnek nem szabad megtudnia?»

- «A mi kocsisunk tagtárs, s polgári foglalkozására nézve államtanácsos».

- «Akkor hát legföljebb azt kockáztatjuk meg, hogy kifordulunk a kocsiból».

Ezt a kis tréfálkozást csak bizonyosságul említjük föl arra nézve, hogy a tábornokot, távolról sem kényszerítette senki és a maga jószántából jött el az ülésre.

A kocsiban az elnök emlékeztette ígéreteré, hogy szemeit bekötetni engedi. De Quesnel nem ellenkezett s a már eleve elkészített selyemkendővel csakugyan be is hagyta köttetni a szemeit.

Útközben észrevette az elnök, hogy a generális igyekszik kitekinteni a kötelék alól. Figyelmeztette esküjére.

- «Ah, igaz, bocsánat!»

A kocsi a Saint-Jaques-utcában állapodott meg. A tábornok az elnök karjára támaszkodva lépett ki a kocsiból, kit különben egyszerű klubtagnak gondolt és méltóságáról fogalma sem volt; fölmentek az emeletre és a tanácsterembe léptek.

Az ülés már megkezdődött. A klub tagjai valamennyien tudták, hogy bemutatkozás fog történni és nagy számmal jelentek meg a tanácskozáson. A terem közepére érve föl-szólították a tábornokot, hogy oldja föl kötelékét. A fölhívásnak azonnal eleget tett és elámúlt, nagyszámú ismerős arcot pillantván meg a társaságban, melynek eddig még létezését sem gyanította.

Kikérdezték politikai érzelmeire vonatkozólag, de ő csak annyit válaszolt, hogy «az Elbáról érkezett levél eleget foglal magában erre nézve...»

Franz megállapodott egy kissé.

- Atyám royalista volt, - mondta, - fölösleges volt tehát politikai érzelmeit firtatni, ismerte mindenki.

- Éppen ez tett bennünket is barátokká édes atyjával, - mondta Villefort; - az egy meggyőződéssel levők könnyen kötnek barátságot.

- Olvassa tovább, - intette Noirtier a szemeivel.

Franz folytatta:

«Az elnök fölhívta a tábornokot, hogy fejezze ki magát határozottabban; de Quesnel azonban azt felelte, hogy mindenek előtt tudni akarja, mit kívánnak tőle.

Erre közölték vele az Elbáról érkezett levelet egész terjedelmében, melyben olyanul mutatják be, mint akire számítani lehet. A levél egyik szakaszában meg volt említve az Elba szigetéről való visszatérés is, bővebb részleteket pedig egy következő levélben ígértek, melyet a *Pharao* nevű hajó kapitánya, a császár lelkes híve fog magával vinni a marseillei Morrel és Fia cég hajóján.

A levél fölolvassása közben a tábornok, kire mint elvtársra számítottak, elégedetlenségének és látható felháborodásának adott kifejezést.

A fölolvassás befejeztével szemöldeit összevonva állott, anélkül, hogy megszólalt volna.

- «Nos, tábornok úr, mit szól a levélhez? - kérdezte az elnök.

- «Nem mondhatok mást, mint hogy sokkal rövidebb ideje esküdtek hűséget XVIII. Lajosnak, semmint megszeghetnék az ex-császár érdekében.»

Ez a felelet annyira világos volt, hogy érzelmeiben nem kételkedhettünk tovább.

- «Tábornok úr, - mondta szilárd hangon az elnök, - a mi szemünkben sem XVIII. Lajos király, sem ex-császár nincsen. Egyedül ő felségét, a császárt ismerjük, kit erőszak és árulás már tíz hónap óta tart távol birodalmától.»

- «Bocsánat, uraim, megengedem, hogy önök nem ismerik el XVIII. Lajos királyt, hanem én viszont nem ismerek rajta kívül más uralkodót; engem ő nevezett ki báróvá és tábornaggyá és sohase fogom elfeledni, hogy e kegyet szerencsés visszatértének köszönhetem.»

- «Uram, - mondta rendkívül komoly hangon az elnök, helyéről fölemelkedve, - gondolja meg jól, mit beszél; szavai világosan bizonyítják, hogy Elba szigetén rosszul ítélték meg önt és mi csalódtunk önben. Mi becsületes nyíltsággal fordultunk önhöz és bizalmunkat tiszteletben kell tartania. Fonák helyzetbe kerültünk, amennyiben a kegyesen adományozott címek önt ahhoz a kormányhoz csatolják, melyet mi meg akarunk bizonyítani. Nem fogjuk csatlakozásra kényszeríteni, mivel akarata és lelkiismerete ellenére nem láncolhatunk magunkhoz senkit; hanem igenis kényszeríteni fogjuk önt, hogy tisztességes úton vonuljon vissza, még akkor is, ha nem volna inyére a dolog.»

- «Önök tisztességes eljárásnak tartják, ha valaki összeesküvésnek jön nyomára és nem jelenti föl? Én azt hiszem, hogy ez határozott bűnrészesség volna. Láthatják, hogy én még önöknél is őszintébb vagyok...»

- Oh, atyám, kiáltott föl Franz, - most már tudom, miért gyilkoltak meg!

Valentine nem állotta meg, hogy felé ne vessen egy tekintetet; ez a lelkes kitörés valóban széppé tette Franz nemes vonásait.

Villefort föl s alá járkált a szobában.

Noirtier vizsgálta, minő hatást tesz az olvasmány a jelenlevőkre, de méltóságos, komoly arckifejezését megőrizte.

Franz tovább olvasta a kéziratot:

- «Uram, - szólalt meg ismét az elnök, - önt fölkérték, hogy jelenjék meg a tanácskozáson, de senki sem kényszerítette az eljövételre; csupán azt kívánták, hogy szemeit engedje beköttetni, ami ellen önnek nem is volt kifogása. Mikor eleget tett e kettős fölhívásnak, bizonyára tisztában volt vele, hogy nem XVIII. Lajos trónjának megszilárdításáról van szó, különben nem rejtőztünk volna el annyira a rendőrség éber szeme elől. Nagyon kényelmes dolog volna álarcot öltve kifürkészni mások titkait s csak akkor mutatni meg az igazi arcunkat, mikor behízelegtük már magunkat mások bizalmába. Nem, nem, önnek azonnal, nyíltan, egyenesen ki kell jelentenie, hogy annak a királynak a pártján van-e, ki pusztán véletlenből uralkodik most e hazán, vagy őfelségének, a császárnak szolgál.»

- «Royalista vagyok, - válaszolt a generális, - hűséget esküdtem XVIII. Lajos királynak és eskümet holtig betartom.»

E szavakra mindenki fölzúdult és a fenyegető arcokról le lehetett olvasni, hogy szeretnék torkára forrasztani e meggondolatlan szavakat.

Az elnök újból fölemelkedett és csöndre intette tagtársait.

- «Uram, - folytatta, - ön sokkal meggondoltabb és higgadtabb ember, semmint helyzetünk következményeit fölfogni ne tudná, s mivel szembe kerültünk egymással, az ön őszinte egyenessége diktálja, minő eljárást kövessünk ezek után; meg kell esküdnie katonai becsületszavára, hogy abból, amit közöttünk tapasztalt, soha senkinek sem fog fölfedezni semmit.

A tábornok kardja markolatára csapva kiáltotta:

- «Ne beszéljenek addig a becsületről, míg meg nem tanulják tiszteletben tartani törvényeit és erőszakoskodnak.»

- «Ön pedig, uram, - folytatta az elnök fagyos nyugalommal, mely talán még félelmetesebb volt, mint a tábornok haragos kitörése, - hagyja békén a kardját, tanácsolom!»

A tábornok nyugtalanul tekintett maga körül. Hanem azért nem tágitott, sőt határozottan kijelentette:

- «Nem teszem le az esküt!»

- «Akkor meghal», - válaszolt nyugodtan az elnök.

D'Épinay olyan fehér lett, mint a fal; másodszor is körültekintett s jól látta, hogy a klub tagjai összesűgnak és köpenyeik alól fegyverek kerülnek elő.

- «Legyen nyugodt, tábornok úr, kifogástalan becsületességű emberek közé került, kik minden békés eszközt megkísérlenek, mielőtt a végsőhöz folyamodnának; de ön maga monda, hogy összeesküvők közé került, s mivel titkunkat fölfedezte, a magunk biztonsága megkívánja, hogy az árulás útját elvágjuk.»

Mély csönd követte szavait, s mivel a tábornok nem válaszolt, az elnök odakiáltott a teremőröknek:

- «Zárjanak be minden ajtót.»

Megtörtént, azután ismét halálos csönd következett be.

A tábornok soká tusakodott magában, végre előre lépett:

- «Fiam van és gondolnom kell rá, mikor gyilkosok közé keveredtem.»

- «Tábornok, - mondta méltóságteljesen a gyülekezet feje, - az egyes ember könnyen gyalázhat ötvenet, ez már a gyengébb fél előjoga. Hanem ezzel a joggal nemeslelkű ember nem él. Esküdjék meg és ne gyalázkodjék!»

A tábornokra csillapítólag hatott az elnök kétségtelen felsőbbbsége, mert néhány percnyi habozás után az elnöki emelvény elé lépett és megkérdezte:

- «Hogyan hangzik az esküforma?»

Egész szövegében ide iktatjuk:

«Becsületem szentségére esküszöm, hogy abból, amit ma, 1815. február ötödikén esti kilenc és tíz óra között láttam és hallottam, soha semmit fölfedezni nem fogok és kijelentem, hogy megérdemlem a halált, ha esküszegésre vetemedem.»

A generális kegyetlen belső küzdelmet folytathatott, mert látszott rajta, hogy csak nehezen szánja el magát, de végre mégis csak megismételte a fölolvasott esküformát, de oly halkan, hogy több tag kívánságára érthető, határozott hangon meg kellett ismételnie, ami meg is történt.

- «Remélem, most már szabad vagyok és távozhatom?»

Az elnök fölemelkedett s a gyülekezetből három tagot jelölt ki fedezetül és ő maga is beült a kocsiba, mikor a tábornok szemei már újra be voltak kötve. A kocsis ezúttal a három kiválasztott tag közül került ki.

A gyülekezet többi tagjai szép csendben eloszlottak.

- «Hová kívánja, hogy elszállítsuk?» - kérdezte az elnök.

- «Bárhová, csak önöktől szabaduljak meg mennél hamarabb.»

- «Uram, vigyázzon, ezúttal már nem gyülekezettel, hanem egyes emberekkel van dolga, ne sértegessen tehát, ha csak azt nem akarja, hogy felelősségre vonjuk!»

Ahelyett, hogy megszívlelte volna ezt a jóakaratu figyelmeztetést, d'Épinay még ingerkedett:

- «Úgy veszem észre, hogy ön itt a kocsiban is úgy vitézkedik, mint a klubban s igaza van, mert négy ember mindenkor megbír egygyel.»

Az elnök tüstént megállította a kocsit.

A des Ormes kőpart közelében voltak, azon a helyen, ahonnan lépcső vezet a folyamhoz.

- «Miért állította meg a kocsit? - kérdezte d'Épinay.

- «Mert megsértett egy embert, aki egy tapodtat sem megy tovább, míg elégtételt nem vett sértő szavaiért!»

- «A gyilkosságnak ez a finomabb módja,» - mondta vállát vonogatva a tábornok.

- «Egy szót se tovább, uram, ha csak gyávának nem akar látszani, akit pajzsként véd egyedülisége. Hanem legyen nyugodt, csak egyetlen emberrel fog megmérkőzni; kardja oldalán van, az enyém pedig ebben a botban van elrejtve; másnak hiányában ez urak egyike fog segédkezni önnek. Most, ha úgy tetszik, leveheti szeméről a köteléket.»

A tábornok azonnal letépte szemeiről a kendőt.

- «Megtudom hát végre, kivel van dolgom!»

A kocsiajtó fölnyílt, kiszálltak mind a négyen...

Franz ismét megpihent egy kissé az olvasással. Szinte ijesztő volt látni, miként változott el az a halovány arc, amint atyja halálának egy-egy eddigelé még ismeretlen részletét fölolvasta.

Valentine ölébe eresztette összekulcsolt kezeit, mintha imádkozott volna.

Noirtier büszke, megvető tekintettel méregette végig Villefortt.

Franz folytatta:

- «Mint említettük, mindez február ötödikén történt. Akkoriban már vagy három nap öthat fokos hideg lévén, a folyamhoz vezető lépcső jégtől volt csuszamlós, s mivel a tábornok magas termetű s kissé nehézkes ember volt, csak figyelmeztette, hogy kapaszkodják meg jól a korlátban.

A két segéd nyomon követte kettőjüket.

Sötét, komor éjszaka volt. A part fagyos földje jegeskérgű hóval volt befödve és a folyam sötét tükrén hatalmas jégtáblák torlódtak egymásra. A segédek egyike valami közeli szénszállító komp lámpáját hozta el és annak világa mellett vizsgálták meg a fegyvereket.

Az elnöknek tulajdonképpen nem is volt kardja, csak törös botja, s még az is öt hüvelykkel volt rövidebb az ellenfelénél, s markolatát sem védte kosár.

D'Épinay azt ajánlotta, hogy bízzák a sorsra, ki melyik karddal verekedjék, de az elnök határozottan kijelentette, hogy ragaszkodik kihívói jogához és követelte, hogy mindketten saját fegyverükkel álljanak szembe.

A segédek le akarták beszélni róla, de az elnök egyiket sem engedte szóhoz jutni.

A lámpát a földre helyezték, a két ellenfél állást foglalt és megkezdődött a küzdelem.

A lámpa vörös sugaraiban úgy rajzolódott a sötét égre a két hevesen forgatott penge, mint két cikkázó villám. A küzdőket alig lehetett látni a mély homályban.

A tábornok egyike volt a hadsereg legkitünőbb vívóinak. De az elnök annyira szorongatta, hogy elvesztette egyensúlyát és végigzuhant a földön.

A segédek holtak tartották, de ellenfele, aki jól tudta, hogy még csak meg sem karcolta, kezét nyújtotta neki, hogy könnyebben talpra álljon. Ahelyett, hogy csillapította volna, ez a bánásmód még jobban felbőszítette d'Épinayt, s még dühösebben rontott ellenfelére.

Hanem ellenfele sem vette tréfára a dolgot és háromszor szorította vissza a generálist, minden egyes alkalommal több és több előnyt nyerve fölötte.

A harmadik összecsapásnál ismét elesett a tábornok.

Azt hitték, hogy most is csak elcsúszott, mint első ízben; csak akkor léptek hozzá, mikor látták, hogy nem emelkedik föl többé; föl akarták segíteni, de az, aki a karja alá nyúlt, valami forró nedvességet érzett a kezén. Vér volt.

A tábornok fölocsúdva ájulásából, kifakadt:

- «Velem ugyan elbánt ez a fölbérelt spadassin!»

Az elnök felelet helyett odalépett a segédek elé, akik a lámpa közelében álltak, felgyűrte a kabátja újját és megmutatta, hogy karja két helyen is át van döfve, s fölgombolva kabátját, még egy harmadik sebet is mutatott a mellén.

Hanem azért még csak egy sóhajtás se lebbent el ajkairól.

D'Épinay tábornok haldoklott már és öt perc múlva kilehelte lelkét...»

Franz olyan halkán, olyan elfúló hangon olvasta e néhány utolsó szót, hogy alig lehetett megérteni; kezeivel idegesen dörzsölte homlokát, mintha valami sötét felhőt akart volna elűzni róla.

Rövid szünet után folytatta tovább.

«Az elnök, törét visszacsúsztatva botjába, visszatért a lépcsőn, véres nyomokat hagyva maga után a hóban. Még föl sem ért egészen, mikor valami loccsanást hallott; a segédek, megállapítva a tábornok kétségtelen halálát, holttestét a vízbe vetették.

D'Épinay tábornok tehát párbajban esett el és nem orgyilkos tör áldozata lett, mint hiszik.

Azzal a szándékkal hitelesítjük e följegyzéseket, hogyha e gyászos esemény tanúinak valamelyikét gyanu illetné valamikor: megvédjük a magunk becsületével.

Aláírva:

(Beaurepaire, Duchampy és Lecharpal.)»

Mikor Franz befejezte ezt, egy fiúra nézve rettenetes olvasmányt, Valentine sápadtan a fölindulástól, könnyeit törölgette, Villefort pedig remegve és könyörgő tekintettel esdekelt Noirtiernek, hogy ne zsákmányolja ki ezt a kegyetlenül előkészített jelenetet.

D'Épinay esdeklő arccal fordult Noirtier felé:

- Uram, mivel ön e rettentő eset minden részletét ismeri s e jegyzőkönyvet kétségbevonhatatlan hitelességű aláírásokkal pecsételték meg, s végre, miután ön irántam is érdeklődni látszik: ne tagadja meg tőlem azt a szomorú elégtételt, hogy megtudjam végre: ki ölte meg atyámat és mondja meg a klub elnökének nevét.

Villefort zavarában nem találta meg az ajtón a kilincset. Valentine remegve lépett hátra, mikor átlátott nagyatyja tervén, mert ő jól ismerte azt a két kardszúrás a karján.

- Az ég nevére, kisasszony, - könyörgött Franz menyasszonya felé fordulva, - segítsen megtudnom annak az embernek a nevét, aki miatt két esztendő koromban árván maradtam a világon.

Valentine némán, mozdulatlanul állott tovább a helyén.

- Ugyan, ne gyötörje magát is, bennünket is, ne nyújtsa még hosszabbra e fájdalmas jelenetet, - mondta Villefort. - Atyám valószínűleg maga sem ismerte az elnököt, és ha ismerte volna is, nevét nem tudja megmondani, mert vezetéknévnek nincsenek a szótárban.

- Oh istenem, hiszen egyedül az a reménység adott erőt végigolvasnom ezt a borzasztó írást, hogy végre is megtudhatom apám gyilkosának nevét! Uram, uram! - kiáltott föl újra Noirtier felé fordulva, - az ég nevére, bármi módon, de adja tudtomra, esengve kérem önt...

- Igen, - válaszolták a lehúnyt szemek.

- Látja kisasszony, nagyatyja már igenlő jelt adott!... Meg fogom tudni... Segítsen... Meg kell tudnom!...

Noirtier tekintete a szótárra meredt.

Franz egész testében remegve ragadta föl a szótárt és elősorolta a betűket egészen *N*-ig.

Ennél a betűnél intett az öreg.

- *N*? - ismételte Franz.

A fiatalember végigvonta újját a hasábokon, de Noirtier minden szónál tagadólag intett.

Valentine kezeibe rejtette arcát.

Végre elértek a *Noi* szóhoz.

Akkor igent intett az aggastyán.

- Ön? - kiáltott föl Franz megborzadva, - ön ölte meg atyámat, Noirtier úr?

- Igen, - válaszolt Noirtier méltóságteljes tekintetét komolyan nyugtatva a fiatalember földúlt arcán.

Franz erőtlenül roskadt egy karosszékbe.

Villefort fölrántotta az ajtót és elrohant, mert az a rettentő gondolat villant át az agyán, hogy legjobb volna tán kioltani azt a csekélyke életet, mely még e rettenetes apa szívében lobog.

## XIX. Az ifjabb Cavalcanti halad.

Ezalatt az idősb Cavalcanti elutazott, állomását ismét elfoglalandó, nem ugyan az osztrák császári hadseregben, hanem a luccai fürdők roulette-bankjainál, ahol tekintélyszámba ment.

Magától értetődik, hogy kifogástalan pontossággal vágta zsebre az utolsó fillérig azt az összeget, melyet utazási költségek és méltóságteljesen játszott apai szerepének díja fejében kiutalványoztak.

Elutazása után természetesen Andreához került minden okmány, mely kétségtelenül bizonyította, hogy ő Bartolomeo Cavalcanti marquis és Oliva Corsinari marquise fia.

A párisi világban elég otthonosan mozgott már, mert mint minden idegent, őt is fölkarolták és nem értéke szerint becsülték meg, hanem aszerint, amennyit mutatott.

Párisban különben nem követelnek valami sokat egy fiatalembertől. Elég, ha meglehetősen társalgó, csinosan öltözködik, jól játszik és arannyal fizet.

Nyilvánvaló, hogy az odavetődött idegent szelidebben bírálják meg, mint a párisi benszülöttet.

Andreát két hét múlva már elég széles körben ismerték, széltire grófnak címezték s állították, hogy ötvenezer livres évi jövedelme van, nem is szólva apjának a saravezzai kőbányákba rejtett mérhetetlen kincseiről. Valaki, mikor fölemlítették előtte ezt a dolgot, határozottan állította, hogy ő már meg is fordult a szóban forgó bányákban, ami természetesen csak megerősítette a társaság szemében eleinte kissé kétkedve fogadott mende-mondát.

Ilyenforma véleménnyel volt Andreáról a párisi társaság, legalább abban a körben, melyben szereplő személyeink mozognak, mikor egy este Monte Cristo látogatásra indult Danglarsékhoz. Mivel Danglars nem volt otthon, a bárónénál jelentették be, akinek éppen akkor fogadóórája volt.

Az auteuili ebéd és az ezt követő események óta Monte Cristo nevét nem lehetett Danglarsné előtt kiejteni, anélkül, hogy egész testében végig ne borzongjon. Ha úgy hallotta nevét, hogy magát a grófot nem látta, sokáig uralkodott fölötte ez a kellemetlen érzés, ha azonban személyesen találkozott vele és szeretetreméltó nyájas arcába, ragyogó szemébe tekintett: tüstént eloszlottak a rémlátásai és az auteuili benyomások emléke nem újult föl benne; lehetetlennek tartotta, hogy ez a figyelmes, szeretetreméltó férfi gonosz terveket forralhat ellene; még a legromlottabb szívek sem tudnak rosszat sejteni az ennyire ártatlan külső alatt.

Mikor Monte Cristo a kis boudoirba lépett, hol olvasóink is megfordultak már, és ahol most a báróné meglehetősen izgatott hangulatban lapozgatta a rajzokat, melyeket leánya az imént nézegetett Cavalcantival: megjelenésével a szokott hatást keltve, a báróné néhány pillanatnyi zavar után mosolyogva lépett elébe.

Monte Cristo egy pillantással megítélte az egész jelenetet.

A báróné mellett Eugénie hanyagul dőlt végig egy kis kereveten, Cavalcanti pedig előtte állott.

Goethe hőseinek módjára Cavalcanti feketébe volt öltözve, lakkcipőben, fehér selyemharisnyában; meglehetősen ápoltságával szőke fürtjei közt babrált, kisujján hatalmas gyémántot csillogtatva, melyet dacára Monte Cristo tanácsának, mégis csak viselt.

Epedően nézett a leányra és olykor-olykor egy-egy művészi sóhaj fakadt föl melléből.

Eugénie változatlanul megmaradt annak, ami volt, vagyis szépnek, hidegnek és a gúnyra mindenkor készek. Jól észrevette Andrea epedő tekintetét és sóhajait, de lepattant róla, mint Minerva vértjéről, mit némely bölcész állítása szerint Sapphonak sem ártott volna viselnie.

Eugénie hidegen üdvözölte a grófot és a legelső kínálkozó alkalmat fölhasználva, visszavonult; szobájából nemsokára vidám kacagás és néhány trillapróba hangzott ki lágy akkordok kíséretében, kétségtelenné téve Monte Cristo előtt, hogy Danglars kisasszony szívesebben tartózkodik énekmesternője, Louise d'Armilly kisasszony társaságában, mint az övében vagy Cavalcantiében.

Danglarsnéval csevegve, úgy látszott, mintha egész lelkével csak az ő szavaira figyelne, hanem azért figyelemmel kísérte Andreát is, kit a fölcsendülő zenedarab a zongoraterem ajtajához csalt, de mivel átlépni nem merte, csak a küszöbön adott kifejezést elragadtatásának.

Nemsokára megérkezett a bankár is. Első sorban Monte Cristot üdvözölte ugyan, de tőle egyenesen Andreához lépett. A feleségét csak úgy félvállról, szörnyű fagyosan üdvözölte.

- Nem hívták meg a hölgyek, hogy velük együtt muzsikáljon? - kérdezte Andreától.

- Sajnos, nem, - válaszolt Andrea sokatmondó sóhajtás kíséretében.

Danglars azonnal föltárta az ajtót.

A két leányka szorosan egymás mellé bújva ült a zongora előtt egy és ugyanazon a széken. Közösén játszottak valami kis gyakorlatot, de mindegyikük csak az egyik kezével.

D'Armilly kisasszony Eugénie mellett, a rococo ajtó keretében bájos élőképnek látszott s valóban figyelemre méltó, nemesvonású szépség volt. Gyöngéd, kicsiny termetű leányka volt; hullámos, hosszú szőke haja csigákban hullott nyakára, mint Perugino képein a szűzeké. Tekintete kissé fátyolozott volt a kimerültségtől, rendkívül szűkmellűnek látszott és azt mondták róla, hogy ének közben fog meghalni valamikor, mint Antonia a «Cremonai hegedűs»-ben.

Monte Cristo kíváncsi tekintettel pillantott át a zongoraterembe; most látta először d'Armilly kisasszonyt, kiről már sokszor beszéltek neki e helyen.

- Ej, hát bennünket kizárnak onnan? - kérdezte a bankár.

A fiatalembert azután egész egyszerűen átvezette a hölgyekhez. Akár véletlenül, akár számításból történt, de Andrea mögött olyanformán hajlott be az ajtó szárnya, hogy sem a báróné, sem Monte Cristo nem látták a társaságot; a bankár is átment Andreával, de Danglarsné észre sem látszott venni távozását.

Nemsokára behallatszott Andrea hangja, ki zongorakíséret mellett valami corsicai népdalt énekelt.

Míg a gróf mosolyogva hallgatta ezt a dalt, mely elfeledtetve Andreát, Benedettot juttatta eszébe, Danglarsné férjét dicsérte előtte, kit egy milánói bukás ismét tetemesebb veszteségbe sodort, de aki ezt a három-négyszázezer franknyi érvágást erős lélekkel tudja elviselni.

Danglars rá is szolgált e dicsérő szavakra, mert ha a báróné el nem árulja a dolgot, vagy a grófnak nincs kellő útja-módja még nálánál is hamarabb megtudnia: a báró arcáról bizony nem olvashatta volna le.

- Egy hónappal ezelőtt még dicsekedett veszteségeivel, - most már leplezi és el nem árulná a világért sem, - gondolta Monte Cristo, azután fönhangon mondta:

- Oh, asszonyom, Danglars úr annyira ismeri a börze minden csínját-bínját, hogy bőven behozza máshol, amit ezúton veszített.

- Már látom, hogy ön is téves nyomon jár, mint a többiek.
  - Mennyiben, asszonyom?
  - Férjem sohasem játszik a börzén.
  - Ah igen, igaz, emlékszem, hogy Debray úr is említette... Apropos, mi lelte Debray urat? Napok óta, nem láttam sehol.
  - Én sem, - mondta Danglarsné feltűnő nyomatékkal. - Hanem az imént belekezdett valamibe, de nem fejezte be mondatát.
  - Nem fejeztem be?
  - Azt mondta, hogy Debray említett önnek valamit...
  - Ah igen, azt mondta Debray úr, hogy ön szokott áldozni a játék ördögének.
  - Egy ideig csakugyan rabja voltam, bevallom, de azt hiszem, egyszer s mindenkorra végeztem vele.
  - Elég helytelenül, asszonyom. Fortuna istenasszony nagyon állhatatlan és én az ön helyében, bármennyire bíznam is férjem szerencséjében, igyekezném szert tenni az övétől független vagyona, mert hiába, az övé mégis csak lépten-nyomon ki van téve a veszedelemnek; ismétlem, bármennyire bíznam is a Danglars-bankház szilárdságában, minden erőmmel azon munkálkodnám, hogy lehetőleg az ő tudta nélkül, előtte ismeretlen ember kezei között gyarapodjék vagyonom.
- Danglarsné igyekezett megőrizni nyugalma, de minden igyekezete dacára is füle tövéig elpirult.
- Lásza, kérem, - folytatta Monte Cristo, mintha semmit sem vett volna észre, - tegnap is kitűnő fogást csinált valaki a nápolyi papirokkal.
  - Nekem nincsenek, - szólt közbe hevesen a báróné, - sohasem is voltak nápolyi papírjaim; hanem csakugyan elég volna már talán az efféle ügyekről, gróf úr, hiszen nem vagyunk börzeügynökök; beszéljünk egy kissé szegény Villefortékról, kiket ugyancsak üldözőbe vett mostanában a balszerencse.
  - Mi történt velük? - kérdezte Monte Cristo a lehető legártatlanabb képpel.
  - Hiszen tudja, hogy Saint-Méran még útközben halt meg, özvegye pedig néhány napra megérkezése után.
  - Igen, tudom, de mint Claudius mondja Hamletnek, csupán a természet törvénye tellett be: az ő apáik is előttük haltak meg és ők elsiratták, nekik is meg kell előzniök gyermekeiket.
  - Hanem ez még nem minden.
  - Van még egyéb is?
  - Leányukat, mint tudja, férjhez akarják adni.
  - Franz d'Épinayhoz... Talán eltört a házasság?
  - Úgy tudom, Franz ma délelőtt visszavette a szavát.
  - Ne mondja!... És mivel okolta meg a szakítást?
  - Nem tudja senki...
  - Mit nem hallok!... és hogyan viseli el Villefort ezt a sok csapást?
  - Bölcsészhez méltó nyugalommal.

E pillanatban Danglars visszatért.

- És Cavalcanti urat egyedül hagyta leányával? - kérdezte a báróné.

- Hát d'Armilly kisasszonyt semmibe sem veszi? - vetette oda a bankár, azután Monte Cristo felé fordult:

- Ez a Cavalcanti herceg ennivaló aranyos gyerek!... De mondja csak... valóban vérbeli mágnás?

- Hitet nem mernék rá tenni, de apját mint marquist mutatták be nekem, Andrea tehát gróf volna, vagy mi; úgy látszik azonban, hogy ő sem fektet nagy súlyt címére.

- Miért nem? Ha herceg, rosszul teszi, ha nem büszkélkedik vele. Mindenkinek meg kell adni a magáét. Nem szeretem, ha valaki tagadja származását.

- Ön főtől talpig demokrata, báró úr, - mondta mosolyogva Monte Cristo.

- De már engedjen meg, kérem, - mondta a báróné férje felé fordulva, - igen furcsa dolog volna, ha Morcerf úr véletlenül be találna toppanni és abban a szobában pillantaná meg Cavalcantit, ahová neki még csak belépnie sem volt szabad.

- Igaza van, hogy véletlent említ, asszonyom, - válaszolt a bankár, - mert Morcerf úr valóban oly ritkán vetődik hozzánk, hogy látogatását csakugyan véletlennek kell tekintenünk.

- De elvégre mégis csak különösnek találná, ha Eugénie mellett találná azt a fiatalembert.

- Távolról se higgye, asszonyom! Morcerf úr nem becsüli annyira menyasszonyát, hogy féltékeny tudna rá lenni. Miattam különben tehet, amit akar, én nem sokat törődöm vele!

- De tekintve a helyzetet...

- A helyzetet emlegeti? Hát a helyzet, kérem szépen, a következő: leányommal egyetlen egyszer táncolt az édesanyja bálján, Cavalcanti pedig legalább háromszor, anélkül, hogy a vicomte csak legkevesbbé is törődött volna vele.

- Albert de Morcerf vicomte! - jelentette a komornyik.

A báróné hirtelen felszökött és leányához akart sietni, hogy értesítse a látogatásról, de Danglars útját állotta.

- Ugyan hagyja el!

Danglarsné elbámult.

Monte Cristo arca olyan közönyös maradt, mintha semmit sem vett volna észre.

Albert vidáman, kedvesen köszöntött be. Tisztelettel üdvözölte a bárónét, bizalmasan kezét rázott Danglars-ral és Monte Cristot szeretetreméltó mosollyal köszöntve, ismét a báróné felé fordult:

- Szabad érdeklődnöm Danglars kisasszony hogyléte után?

- Egészséges, mint a makk, pompásan érzi magát s most éppen Cavalcanti úrral muzsikál a zongorateremben, - vágott elébe a feleségének Danglars.

Albert megőrizte nyugodt, közönyös arckifejezését, bár magában talán bosszankodott egy kissé; látta, hogy Monte Cristo tekintete rá van függesztve s ez mérsékletre inté.

- Cavalcanti úrnak tudtommal igen csinos tenorhangja van, Eugénie kisasszony szopránja pedig kifogástalan, arról nem is szólva, hogy Thalberg sem játszik különben a zongorán, mint ő. Pompás kis hangverseny lehet odaát.

- Annyi bizonyos, hogy az összhang megvan közöttük, - jegyezte meg Danglars.

Albert nem látszott észrevenni ezt az otromba szójátékot, Danglarsnének azonban arcába szökött a vére.

- Bennem is van némi hajlandóság a muzsikára, legalább mestereim mind úgy vallják, - folytatta a fiatalember, - de furcsa dolog, hangom a legritkább esetben összhangzik mással, legkevésbé a szopránnal.

Danglars fanyar mosolya körülbelül annyit látszott jelenteni:

- Bosszankodj hát már egy kicsit jobban!

Azután, remélve, hogy megjegyzésével eléri a kívánt hatást, így folytatta:

- Leányom és a herceg rendkívüli feltűnést keltettek tegnap este. Nem volt itt tegnap, Morcerf úr?

- Miféle herceg? - kérdezte Albert.

- Cavalcanti herceg, - válaszolt Danglars, ki más címmel nem is szeretne illeszkedni kedveltjét.

- Bocsánatot kérek, biz én nem tudtam, hogy herceg az az úr. Tehát Cavalcanti herceg tegnap együtt énekelt Eugénie kisasszonnyal? Mennyire sajnálom, hogy nem élvezhettem azt a remek kettőst. De meghívásuknak, sajnos, nem tehettem eleget, mert édesanyámat Château-Renaud bárónéhoz kellett kísérem, ahol valami német énekesek léptek föl.

Majd rövid hallgatás után, mintha csak valami semmiségről volna szó, így folytatta:

- De megengedik azért, nemde, hogy tisztelkedjem Danglars kisasszonynál?

- Csak egy minutát várjon még, kérem, - szólta a bankár, visszatartva a fiatalembert; - nem hallja azt a bájos, isteni cavatinát? Lalala lala la! Mtata, mtata!... Elragadó, mesés!... Vége lesz azonnal, még egy-két ütem... Megvan! Bravo! bravi! brava!

És a bankár tüzesre verte tenyereit a nagy tapsolásban.

- Nagyszerű, valóban nagyszerű, - mondta Albert is, - s ezt a corsicai dalt már igazán senki sem énekelhetné jobban, mint Cavalcanti herceg. Herceget tetszett mondani, ugy-e? Egyébiránt, ha nem is volna herceg, még azzá lehet. Olaszországban nem sok nehézséget fognak elébe gördíteni. De hogy visszatérjünk művészeinkre, megtehetne valamit Danglars úr, és anélkül, hogy jelenlétemet elárulná előttük, fölkérem őket, hogy újrazzák meg az előbbit, vagy énekeljenek valami más darabot. Végtelenül nagy gyönyörűségnek tartom bizonyos távolságból, félhomályban élvezni a zenét, anélkül, hogy az előadót jelenlétem zavarná vagy befolyásolná művészete legteljesebb érvényesítésében.

Ez a flegma még Danglarst is kihozta egy kissé a sodrából, de csak úgy magában mérgeződött.

Azután félrevonta Monte Cristot és tőle kérdezte meg:

- Nos, gróf úr, mit szól ehhez a háztűznéző legényhez?

- Őszintén bevallva, nagyon hüvösnek találom, de hát ha már egyszer neki ígérte leánya kezét!...

- Elígértem, az igaz, hanem azért nem adom leányomat olyan embernek, aki nem szereti. Ez a fiú hideg, mint a márvány és gögben vetélkedhetik az apjával; nem mondom, hogy nem hűnynék szemet, ha gazdag volna, legalább feleannyira, mint Cavalcanti. Leányom érzelmeit nem ismerem, de ha csak egy mákszemnyi jóízlése van...

- Lehet, hogy elfogult vagyok avval szemben, akit barátaim közé számítok, - mondta Monte Cristo, - hanem én a magam részéről igen derék fiatalembernek tartom a vicomte-ot és meg vagyok róla győződve, hogy leányát boldoggá tenné s előbb-utóbb tekintélyes pozíciót vívna ki magának, mert elvégre is apjának társadalmi állása nem éppen megvetendő.

- Hm! - bökte ki Danglars, fejét rázva.
  - Tamáskodik benne?
  - Ha nem volna a múlt... az a nagyon is kétséges múlt!...
  - De hiszen az apa múltja nem vethet árnyékot a fiúra.
  - Sőt, sőt!
  - Ugyan, ne aggodalmaskodjék már annyira, hiszen nem is olyan régen még nagy öröme tellett ebben a házasságban... Elgondolhatja, minő kellemetlen helyzetbe kerülök én is, mert Cavalcantival nálam ismerkedett meg és ismétlem önnek, hogy alapjában véve én nem ismerem azt az embert.
  - Annál jobban ismerem én, már pedig az a fő!
  - Az már más. Ön tehát ismeri? Talán tudakozódott is utána?
  - Fölösleges lett volna, én az első pillantásra kitűnően meg tudom ítélni, kivel van dolgom. Mindenekelőtt gazdag ember.
  - Én nem merném határozottan állítani.
  - De hiszen ön maga is jótállott érte!
  - Potom ötvenezer livres erejéig.
  - Azonkívül igen jó nevelésben részesült.
  - Hm!
  - Zeneértő.
  - Mint minden olasz.
  - Ugyan, gróf úr, ne vonjon el már tőle minden érdemet.
  - Őszintén bevallom önnek, rosszul esik látnom, hogy ez a fiatalember úgy fölforgatja a réges-régen megállapított házassági tervet a vicomte-tal, ki jó ismerősöm.
- Danglars elkacagta magát.
- Micsoda kicsinyeskedés! Hiszen ilyesmi naponta megesik!
  - De meg nem is lesz olyan nagyon könnyű dolog szakítania, kedves Danglars úr, mert Morcerfék ragaszkodnak az adott szóhoz.
  - Ragaszkodnak hozzá?
  - A leghatározottabban.
  - Akkor hát nyilatkozzanak! Ön félig-meddig otthon van náluk, gróf úr, beszélhetne velük valamit a dologról.
  - Ugyan honnan gondolja, hogy én otthonos volnék Morcerféknel?
  - Hiszen csak van szemem! Láttam, mikor a grófné, a büszke Mercedes, a gőgös katalán, ki legrégebb ismerőseit is csak úgy félvállról szokta üdvözölni: karonfogva vezette őnt a kertbe, körülvezette az üvegházban s legalább egy félórát töltött négyszemközt önnel.
  - Ej, ej, báró úr, - szólt közbe Albert, - ön megfoszt bennünket az élvezettől s ezt egy zenekedvelőtől barbárságnak tartom.

- Jól van, jól van, csak gúnyolódjék! - viszonzá Danglars, majd ismét Monte Cristo felé fordult:

- Lesz szíves tehát beszélni a vicomte atyjával?

- Ha kívánja szívesen.

- Ezúttal azonban dülőre szeretném vinni a dolgot és határozott, végleges nyilatkozatot követelek; ha megkéri leányom kezét, határozza meg az esküvő napját és pénzbeli tekintetben is adjon határozott választ, hogy vagy megegyezzünk, vagy végleg szakítsunk; huza-vonáról többé hallani sem akarok.

- Kétségtől döntésre fog kerülni a dolog.

- Magam is úgy óhajtom, mert egy magamféle ember valóságos rabszolgája szavának.

És Danglars olyanformán sóhajtott, mint egy félórával ezelőtt az ifjabb Cavalcanti.

- Bravi! bravo! brava! - kiáltott stenori hangon Morcerf, még éktelen tapsával is a bankárt parodizálva, mikor odaát vége szakadt az éneknek.

Danglars ferdén pislantott Albertre, de megjegyzésre már nem volt ideje, mert egy inas lépett be és a fülébe súgott valamit.

- Azonnal visszatérek, - mondta távozóban Monte Cristonak, - okvetlen várjon be, talán lesz valami mondanivalóm.

A báróné fölhasználta férje távollétét és föltárta az ajtó mindkét szárnyát, úgy hogy egyszerre láthatóvá lett az egész zongora-terem; Andrea hirtelen felszökött Eugénie mellől.

Albert mosolyogva üdvözölte a leányt, ki szokott fagyos nyugalmaival fogadta köszönését.

Cavalcanti láthatólag meg volt zavarodva; üdvözölte Morcerfet, ki szinte sértő kicsinyléssel viszonzta meghajlását.

Albert végnélküli dicsőítésekbe kezdett és szörnyen sajnálkozott, hogy előtte való este nem gyönyörködhetett Danglars kisasszony isteni hangjában.

Cavalcanti, magára hagyatva, Monte Cristohoz menekült.

- Hanem most már elég legyen a muzsikából is meg a bókokból is, - mondta Danglarsné, - jöjjenek teázni.

- Jöjj, Louise, - hívta barátnéját Eugénie.

Átmentek a szomszéd terembe, hol már az asztalon párolgott a tea.

Éppen mellé ültek, mikor föltárult az ajtó és Danglars lépett be rajta, láthatóan izgatott hangulatban.

Monte Cristo azonnal észrevette a bankár izgatottságát és kérdő tekintettel fordult felé.

- Az imént érkezett meg Görögországból a futárom.

- Ah, ah, azért hivatták hát?

- Igen.

- Mi ujság Otho királyról? - kérdezte vidáman Albert.

Danglars nem tartotta érdemesnek felelni neki, Monte Cristonak pedig félre kellett fordulnia, hogy elpalástolhassa érzelmeit.

- Együtt távozunk? - kérdezte Albert a gróftól.

- Ha úgy tetszik.

Albert föl sem tudta fogni, miért tekintett rá oly különösen a bankár, s Monte Cristohoz fordult.

- Láttá, minő szemeket vetett rám?

- Igen, de nem találtam benne semmi különöset.

- Annál inkább találtam én; vajjon mit akarhat görögországi hireivel.

- Honnan tudhatnám én?

- Mert úgy tudom, hogy ön ismerős abban az országban.

Monte Cristo mosolygott, mint mindenkor, ha ki akart térni a felelet elől.

- Uglátszik, beszélni akar önnel, mert ide készül; én lefoglalom a kisasszonyt, mondok egy-  
pár bókot arra a cameára, amelyet még nem vettem észre az újján; ön addig zavartalanul  
cseveghet az apával.

- Ha már bókolni akar neki, legalább a hangját dicsérje.

- Azt úgy is kelletén túl megcselekszik mások, én pedig nem akarok kitaposott úton járni.

- Na, na, csak el ne bízza magát valami nagyon!

Albert elnevette magát és mosolyogva ment Eugéniehez.

Danglars Monte Cristo fölé hajolt és úgy súgta fülébe:

- Ön csakugyan kitünő tanáccsal szolgált nekem, mert ehhez a két szóhoz: Fernand és Janina,  
csakugyan rettentő esemény fűződik!

- Ugyan!

- Majd el fogom mesélni, de szeretném, ha elvinné valamiképpen előbb ezt a fiatalembert,  
mert jelenléte zavar.

- Egyszerűen eltávozom és ő velem jön; óhajtja még most is, hogy beszéljek apjával és ide  
küldjem?

- Inkább, mint valaha.

- Helyes.

Monte Cristo azután intett Albertnek, s elbúcsúzva a hölgyektől, mindketten eltávoztak;  
Albert a legteljesebb közönyösséggel viselte Danglars kisasszony fitymálló hidegségét, Monte  
Cristo pedig búcsúzás közben még egyszer figyelmébe ajánlotta a bárónénak, minő módon  
biztosíthatja jövődjét legcélszerűbben egy bankár felesége.

Cavalcanti maradt ura a csatatérnek.

## **XX. Haydée.**

Alig fordult ki a fogat a boulevardból, Albert hangosan föl kacagva fordult a gróf felé, de kacagása sokkal kimértebben csengett, semmint természetesnek lehetett volna tartani.

- Nos, gróf úr, most én is megkérdézem öntől, mint hajdanában IX. Károly kérdezte Medici Katalintól a Szent-Bertalan-éji mészárlás után: jól játszottam-e kis szerepemet?

- Milyen tekintetben? - kérdezte Monte Cristo.

- Hát versenytársammal szemben, Danglarséknál...

- Miféle versenytársával szemben?

- Ej, az irgalmát, hát csak tudja talán, hogy az ön pártfogoltját, Andrea Cavalcantit értem!

- Ugyan ne tréfáljon, vicomte; én egyáltalán nem támogatom Andreát, legkevésbé Danglarséknál.

- Szerencsére nincsen is szüksége pártfogásra; mert ha szüksége volna rá és ön megtagadná tőle, én venném öntől rossz néven.

- Azt gondolja, hogy udvarol Eugénienek?

- Hát hogyne; hiszen úgy forgatja a szemeit és úgy sóhajtozik, mint egy szerelmes hős! Bizonyosra veszem, hogy Eugénie kezét akarja elnyerni.

- Mit bánja ön, ha titkon csak önre gondol!

- Hiszi, aki hiszi, még tréfának se jó; két oldalról is kikosaraztak.

- Ugyan menjen.

- Pedig úgy van; Eugénie alig méltat feleletre, bizalmas meghittje, d'Armilly kisasszony pedig egyáltalán nem is tartja érdemesnek válaszolni, ha megszólítom.

- Hanem Danglars valósággal imádja önt.

- Igen, a maga módja szerint, vagyis ezer tört szegez a mellemnek, már tudniillik olyan színpadí tört, amely döféskor szépen a markolatába siklik; hanem azért ő meg van győződve, hogy szúr és vág velük.

- A féltékenység mindent megmagyaráz.

- Csakhogy én nem vagyok féltékeny.

- Nem is önt mondom én annak, hanem őt.

- És kire volna féltékeny Danglars? Debrayra talán?

- Nem, önre.

- Én reám? Fogadni mernék, hogy egy hét múlva kiadja nekem az utat!

- Csalódik, édes vicomte.

- Bizonyítsa be.

- Bizonyítékot akar?

- Igen.

- Nos hát én meg vagyok bízva, hogy Morcerf gróf urat végleges határozatra szólítsam föl.
  - Ki részéről?
  - Maga a báró bízott meg vele.
  - De úgy-e, édes gróf úr, - mondta hízogő hangon Albert, - nem fogja megtenni neki ezt a szívességet?
  - Sőt, meg fogom tenni, mivel megígérttem!
  - Látom már, - szölt nagyot sóhajtva Albert, - hogy mindenáron meg akar házasiáni.
  - Nem akarok ujjat húzni senkivel, s szavamnak állok. De mondja csak, miért nem mutatkozik Debray mostanában a bárónénál?
  - Cudarul összevesztek.
  - Az asszonnyal?
  - Nem, a báróval.
  - Talán észrevett valamit a báró?
  - Micsoda tréfa!
  - És kételkedik felesége hűségében? - kérdezte Monte Cristo elragadó naivsággal.
  - Ej a ragyogóját, honnan jön tulajdonképpen, kedves gróf úr?
  - Kongóból, ha nincs ellenére.
  - Még azt se találom elég messzinek.
  - Hát honnan ismerjem én a párisi férjek lélektanát?
  - A férjek, gróf úr, szakasztott egyformák mindenütt az egész világon; s ha csak egyetlen egyet tanulmányozott akár a világ végén is, tisztában lehet az egész fajtájával.
  - De mégis, mi miatt zördülhetett össze az a két jeles férfiú? Nagyon jól látszottak érteni egymást!
  - Azt már csakugyan nem tudom, Isis templomának szentélyébe sohasem volt belépésem. Hanem kérdezze meg majd az ifjabb Cavalcantitól, ha már ő is a Danglars-család tagja lesz.
- A kocsi megállott.
- Megjöttünk volna, - mondta Monte Cristo, - alig múlt tíz óra, jöjjön föl egy kis barátságos csevegésre.
  - Ezer örömmel.
  - Hazafelé szívesen fölajánlom kocsimat.
  - Köszönöm, nem lesz rá szükségem, mert az enyémnek is követni kellett az öné.
  - Csakugyan, itt is van már, - mondta a gróf, miközben leugrott a kocsiból.
- Mindketten beléptek a házba; a szalon csakúgy sugárzott a fényes kivilágítástól.
- Készíttessen teát, Baptistin.
- Baptistin szó nélkül fordult ki az ajtón. Két szempillantás múlva már visszatért a bőven megrakott tálcával.

- Én nem a gazdagságát bámulom mindennek fölött, gróf úr, mert hiszen lehetnek önnél még dúsabbak is; hanem hódolattal kell meghajolnom csodálatos tudománya előtt, mellyel embereit kormányozni tudja, kik szó nélkül, egy intésére, percek, sőt pillanatok alatt szolgálják ki, mintha már előre megérezték volna, mit fog kívánni tőlük.

- Ami azt illeti, közel jár az igazsághoz, vicomte. Szokásaimat kitűnően ismerik. Meg is győződhetik róla azonnal; óhajt valamit a teához?

- Füstöt, az irgalmát, füstöt, füstöt nekem, mert meghalok szomjan!

Monte Cristo rávert egyet az ezüstharangra.

Tüstént megnyílt egy kis oldalajtó és Ali jelent meg a küszöbön, két legfinomabb latakiával megtömött pompás csibukot hozva.

- Boszorkányság!

- Sőt ellenkezőleg, nagyon egyszerű és természetes, mert Ali nagyon jól tudja, hogy akár teázom, akár kávézom, megkívánom mellé a dohányzást; hallotta, mikor teát rendeltem, tudta, hogy vendégem van s mivel a csöngetés neki szólt: egy csibuk helyett mindjárt kettőt hozott, mert az ő hazájában a vendégszeretnek elmaradhatatlan jele a pipával való megkínálás.

- A magyarázat világos és egyszerű, - mondta Albert nagy füstfelleget fújva maga körül, - hanem azért mégis csak bámulom... De mit hallok? Minő hangok...

És az ajtó felé fordult, mely felől gitárhangok hallatszottak a szobába.

- Uglátszik, kedves vicomte, önt ma üldözőbe vette a muzsika, s csöbörből-vederbe került, Danglars kisasszony zongorajátéka után Haydée guzlájának pengetését hallgatván.

- Haydée! Milyen édesen hangzik ez a név! Byron hősnőjén kívül is van még valaki, aki Haydée nevet visel?

- Hogyne volna; Franciaországban ugyan ritka név, de az albánok földjén és Epirusban nagyon használatos; jelentése egyértelmű a szűziességgel, tisztasággal, ártatlansággal s keresztnév gyanánt használják a mi fogalmaink szerint.

- Milyen szép volna, ha a hölgyeink is ilyenfajta neveket viselnének, s volna közöttük Jóság kisasszony, Hallgatagság, Jám-borság és Kegyesség! Példának okáért minő szép volna, ha Danglars kisasszonyt Claire-Marie-Eugénie helyett Szűzesség-Tisztaság-Ártatlanság kisasszonynak neveznék. Az ördögbe, ugyancsak nagy föltűnést keltene vele a kihirdetés alkalmával!

- Micsoda gyermek még ön, vicomte! De ne bohóskodjék olyan hangosan, mert Haydée meghallhatja.

- Megharagudna érte?

- Dehogy.

- Olyan jólelkű?

- Nem a jó lelke tartaná vissza, hanem a kötelesség: a rabszolgának sohasem szabad haragudnia urára.

- Ugyan no, most meg már ön bohóskodik! Hát vannak még rabszolgák?

- Mindenesetre, mivel Haydée is rabszolga, még pedig az enyém.

- Ön mindent másként fog föl, mint mi, közönséges halandók. Egyébiránt gróf Monte Cristo rabszolgájának lenni nem is olyan megvetendő helyzet, mert arról ítélve, ahogy ön szórja a pénzt, legalább is százezer tallért jövedelmezhet neki évenként ez a rabszolgaság.

- Százezer tallér, potomság! Mikor ez a szegény gyermek a világra jött, több kincs volt fölhalmozva a bölcsője körül, mint az Ezeregy-Éjszaka bűvös barlangjában.
- Valóban hercegnő volna?
- Még pedig legelső a maga hazájában.
- Ne mondja! De hogyan sülyedhetett olyan magasságból rabszolgaságba?
- Hogyan sülyedt Dionysius a mindenható tyranus, közönséges iskolamesterré? A háboru nem üt ki mindenkor egyformán és néha vakot vet a kocka, kedves vicomte!
- És a nevét senkinek sem szabad megtudnia?
- Nem szeretném, ha mindenki megtudná, de önnek megmondhatom, hiszen ön barátom, úgy-e? Megígéri, hogy nem szól róla senkinek?
- Becsületszavamra.
- Hallott már valamit a janinai pasáról?
- Ali Tebelinről? Hogyne, hiszen az ő szolgálatában alapította meg szerencsáját az apám is!
- Igaz, el is feledtem.
- És Haydée Ali Tebelin háznépéhez tartozott?
- Leánya volt.
- Ali pasa leánya?
- És a szép Vasilikié.
- S az ön rabszolganője lett?
- Amint látja.
- Hogyan lehetséges ez?
- Megfordultam a konstantinápolyi vásáron, megláttam és megvásároltam.
- Bámulatos! Ön mellett az ember sohasem tudja, ébren van-e vagy álmodik. Hanem most nagyon szeretném kérni valamire, ha nem tartanám magam is szerényletlenségnek.
- Csak ki vele, halljuk!
- Mivel az ön társaságában szokott kimenni és az Operába is együtt mennek...
- Nos?
- De merjem-e megkockáztatni ezt a kérést?
- Tőlem bármit kérhet, vicomte.
- Végtelenül szeretném, ha alkalom adtán bemutatna hercegnőjének.
- Szíves örömmel, de két dolgot ki kell kötnöm.
- Előre is elfogadom.
- Mindenekelőtt erről a bemutatásról egy hangot se szóljon senkinek.
- Ugy léssen, itt a kezem.
- Másodszor pedig ne árulja el előtte, hogy atyja az övét szolgálta.
- Azt is megfogadom.

- Jól van, vicomte, hanem azután emlékezzék is meg erről a két fogadásról.

- Oh kérem!

- Bízom önben, kifogástalan férfiúnak ismerem.

A gróf újra csöngetett. Ali megjelent.

- Jelentsd Haydéennek, hogy nála szándékozom kávézni és engedelmet kérem, hogy bemutas-  
sam neki egyik barátomat.

Ali meghajolt és eltávozott, hogy szokott jelbeszédével tudtára adja úrnőjének Monte Cristo kívánságát.

- Tehát úgy egyeztünk meg, hogy semmiféle kérdést nem intéz hozzá egyenesen. Ha tudni  
óhajt valamit, forduljon hozzám, én leszek tolmácsa.

- Helyes.

Ali ismét megjelent a küszöbön, félrevonta a függönyt, evvel jelezve, hogy beléphetnek a  
szomszéd szobába.

- Jőjjön, - hívta Monte Cristo.

Albert kicsit babrálgatott még a haján, megigazgatta bajuszát, a gróf pedig keztyűt, kalapot  
véve, átvezette vendégét az Ali felügyelete alatt álló lakásba, melyet kivülről még a Myrtho  
parancsnoksága alatt álló három francia komorna őrzött.

Haydée az első teremben találták, ki nem tudott hová lenni a csodálkozástól, mert ez volt az  
első eset, hogy Monte Criston kívül más férfi lépett be hozzá; keresztbetett lábakkal ülve  
várakozott egy gyönyörű keleti vánkossal megrakott kerevet sarkában. Mellette hevert a  
guzla; elragadóan szép volt a duzzadó aranyhímes párnák között, ragyogó keleti köntösében.

Monte Cristot megpillantva, sajátságos, félig gyermeki szeretetre, félig szerelmesre valló mo-  
sollyal emelkedett föl; Monte Cristo kezét nyújtotta neki, s Haydée szokása szerint tisztelet-  
teljesen vonta ajkaihoz.

Albert e bámulatos szépségtől megbűvölve állott meg a küszöbön. A keleti nők bájairól alig  
volt fogalma még.

- Kivel jöttél, én uram? - kérdezte görögül a leányka; - testvér, barát, egyszerű ismerős, vagy  
ellenség, aki hajlékomba lép veled?

- Barát, - mondta szintén görögül Monte Cristo.

- Neve?

- Albert vicomte; ugyanaz, kit Rómában kiszabadítottam a haramiák közül.

- Minő nyelven szólítsam meg a barátodat, én uram?

Monte Cristo Albert felé fordult:

- Beszéli az új-görög nyelvet?

- Sajnos, még a régit sem, kedves gróf úr; a dicső Homerosznak és Platonak sohasem volt  
még nálamnál gyöngébb, méltatlanabb tanítványa.

Haydée megértette a párbeszédet és Monte Cristo felé fordulva, mondta:

- Ha kívánod, én uram, beszélhetek vele franciául vagy olaszul is.

Monte Cristo elgondolkozott egy kissé.

- Olaszul beszélj vele.

Azután Albert felé fordulva mondta:

- Kár, hogy nem beszéli a görög nyelvek egyikét sem, mert Haydée csodálatos szépen beszéli mind a kettőt; szegény gyermek kénytelen lesz olaszul társalogni önnel s akadozásai nem mutathatják be őt kellő világításban önnek.

Azután intett Haydéének, ki megszólítja vendégét az ő különös kiejtésű toscanai nyelvével, mely Dante nyelvét hasonló zengésűvé tette Homeroséval az ő ajkán:

- Hozott Isten uram barátja, barátom! Ali, gondoskodj kávéról és pipákról.

És intett Albertnek, hogy foglaljon helyet, miközben Ali eltávozott, hogy úrnője parancsát teljesítse.

Monte Cristo és Albert egy kerek asztalka mellé telepedtek le, a váncosokból emelt kényelmes ülőkékre. Az asztalkán virágok között hatalmas nargyila állott kétfelé ágazó hosszú, hajlékony csövével.

Ali behozta a párolgó kávé és csibukokat; Baptistinnek e termekbe sohasem volt belépése.

Albert nem fogadta el a csibukot, melyet a nubiai nyújtott neki.

- Sohse tartózkodjék, - biztatta Monte Cristo; - Haydéet nem bántja a füst s bár a havanna kellemetlen neki egy kissé, mivel nem állhatja ki a szagát, de a keleti dohány édes illatát fölötte kedveli ő is.

Ali eltávozott.

A kávé teljesen el volt már készítve; a cukortartót csupán Albert kedvéért tették a tálcára, mert Monte Cristo és Haydée a fölséges italt arab módra, vagyis természetes valóságában, cukor nélkül élvezték.

Haydée rózsás ujjacskáival gyöngéden emelte ajkaihoz a finom japáni porcelláncsészét s olyan gyönyörűséggel szörpölgette, mint a gyermek szokta kedvenc italát.

Két komorna jeges vödörrel és behűtött sörbetellel lépett be, frissítőiket két külön e célra szánt asztalkára helyezvén.

- Édes vendéglátó gazdám és ön is, signora, - kezdte Albert olaszul a beszédet, - bocsássák meg nekem, hogy egyik ámulatból a másikba esem; ami különben, természetes, hiszen önök között a keletet, a valóságos, hamisítatlan keletet találom föl, melyet, sajnos, sohasem láttam még, s melyről csak itt, Páris kellő közepén álmodoztam, a világvárosias, soha nem szünetelő kocsizörgés közepette. Miért is nem tudok görögül, hogy az ön bájos társalgása e tündéri környezetben eltörölhetetlen nyomokat hagyna emlékezetemben!

- Eléggé beszélem az olasz nyelvet, hogy kellőképpen megértessem magamat önnel, - válaszolt nyugodtan Haydée - s ha annyira rajong a keletért, tőlem telhetőleg mindent el fogok követni, hogy legalább némi részben föl találja e helyen.

- Miről szabad vele beszélnem? - kérdezte Albert súgva Monte Cristótól.

- Amiről jól esik; beszélhet vele hazájáról, nemzeti szokásairól, gyermekkori emlékeiről, vagy ha jobban esik, hát az olasz városokról, melyeket bejárt.

- Nevetséges volna olyan dologról csevegnem vele, amiről bármelyik párisi hölgygel társaloghatom; már csak akkor inkább a keletről szeretnék beszélni vele.

- Neki is az lesz a kedvesebb.

Albert azután egészen Haydée felé fordult.

- Mikor vált meg a signora Görögországtól?

- Öt esztendő koromban.

- S tisztán emlékszik még hazájára?

- Mindent magam előtt látok, ha szememet lehunyom. Mert kétféleképpen lehet látni: a testi szemmel és a lelkivel. A testi szemek elgyöngülhetnek s elmosódhatnak előttük minden, de a lelkiek előtt sohasem halványul el semmi.

- Milyen időre képes visszaemlékezni?

- Legrégibb emlékem zsenge gyermekkoromból való, mikor alig tudtam még járni; édesanyám, Vasiliki, mely név «királyit» jelent, - mondta fejét büszkén fölvetve a leány, - kézen fogott egyszer s miután engem is, maga magát is fátyolba burkolt volna, erszényébe rakta minden aranyát s útra kerekedtünk, hogy alamizsnát gyűjtsünk a rabul esetteknek. Mindenüvé e szavakkal köszöntött be: «Az Urnak ad, ki a szegényeknek ad.» Erszényünk megtelt, s visszatérve a palotába, anélkül, hogy szóltunk volna róla atyámnak, elküldtük az egészet nagytitkon a kolostorba, hogy osszák ki a foglyok között.

- Mennyi időse lehetett ön akkoriban?

- Úgy három esztendő.

- S annak dacára tisztán emlékszik még mindenre?

- Mindenre.

- Gróf úr, - kérdezte sűgva Monte Cristótól, - megengedi, hogy signora elbeszéljen egyet-mást élete történetéből? Ön megtiltotta, hogy fölemlítsem előtte atyámat, de hátha véletlenül az ő ajkára téved a neve! Mondanom sem kell, mily végtelen gyönyörűséget szerezne nekem, ha atyám nevét ily bájos ajkáról hallanám dicsőíteni.

Monte Cristo Haydée felé fordult és összevont szemöldökkel, mereven tekintett rá, ami mindenkor annyit jelentett, hogy jól szívlelje meg, amit mondani fog és így szólt hozzá görögül:

- **Πατὴρ δὲ μὲν ἄτην, μὴ οὐ ὄνομα προδόντων καὶ προδοσίων εἶπε ἡμῖν.**<sup>1</sup>

Haydée mélyen fűlsóhajtott s gyönyörű tiszta homloka elborult.

- Mit mondott neki? - kérdezte halkan Morcerf.

- Biztosítottam róla, hogy ön bizalmas barátom és ön előtt nincs mit eltitkolni.

- Legrégibb emléke tehát ez az alamizsnagyűjtés; szabad tudnom a későbbiek is?

- A többieket? - A tóparton ültünk egyszer, dúslombu sycomorfák árnyékában; mintha most is látnám még a remegő víztükör kék fodrait keresztűlcsillogni a zöld lombfüggönyökön; atyám vankosokon ült a legvénebb százados törzs tövében és én gondtalanul játszottam mellig erő hófehér szakállával és a gyémántokkal kirakott markolatu handsárral, mely tűszőjéből csillogott elő; édesanyám a pázsiton hevert előtte; időnként egy-egy albán fegyveres lépett atyámhoz és mondott neki valamit, amivel én nem sokat törődtem, csak arra emlékszem, hogy atyám röviden mindig csak annyit válaszolt: - «Meg kell ölni!» - vagy: - «Bocsássátok szabadon!»

- Mily különösen hangzanak e szavak egy fiatal leányka ajkairól! - mondta Albert. - A színpadon mosolyogva hallgatja az ember, úgyis tudván, hogy pusztá képzelet, melynek semmi köze sincsen a valósághoz! És minőnek találja Franciaországot e távoli emlékek költői háttérében?

---

<sup>1</sup> „Beszélj el atyád sorsát, de ne említsd föl az áruló nevét.”

- Nagyon szépnek találom, de egészen más szemmel nézem, mint hazámat, melyet érett ítélettel sohasem szemlélhettem; gyermekkori emlékeimben pedig hol rózsás felhők között, hol sötét ködbe burkolva merül föl emlékezetemben, aszerint, amint édes békében eltöltött napjaimra, vagy keserű szenvedéseimre gondolok.

- Hogyan érezhetett volna még keserű szenvedéseket olyan ifjan, signora?

Haydée kérdő tekintettel fordult Monte Cristo felé ki halkán válaszolt tekintetére:

- ~~Ezre~~.<sup>2</sup>

- Első benyomásaink a legmaradandóbbak, s azon a kettőn kívül, melyet már elbeszéltem önnek, valamennyi emlékem bánatos és szomorú.

- Beszéljen, beszéljen signora, mohó gyönyörűséggel lesem szavait.

Haydée szomorúan mosolygott.

- Szomorú emlékeimről beszéljek?

- Arról, arról!

- Négyesztendős lehettem, mikor egy este álmomból riasztott föl az anyám. Akkoriban a janinai palotában laktunk; fölvett ágyacskámból és én fölocsudva, láttam, hogy szemei telve vannak könnyekkel.

Szó nélkül szorított karjaiba és elvitt.

Sírni látva őt, én is sírva fakadtam.

Csitítgatott.

Máskor, ha becézett, vagy szigorú szavakkal parancsolt csendet, mint minden makacskodó gyermek, még keservesebben kezdtem sírni; hanem akkor volt valami csodálatos megindulás az édesanyám hangjában, ami egyszeriben elfojtotta torkomon a sírást.

Sietve, csaknem futva ment velem.

Láttam, hogy a széles lépcsőházban haladunk lefelé; előttünk, utánunk tömve volt az egész lépcső rabnókkal és szolganéppel, kik nyalábszámra vitték az ezerféle drága holmit. Lázassággal mentek valamennyien.

Velük egyidőben haladt le a lépcsőn a körülbelül húsz főnyi őrség is hosszúcsövű puskákkal és pisztolyokkal fölfegyverkezve, abban az egyenruhában, melyet önök is ismernek már, mióta Görögország a szabad nemzetek sorába lépett.

Olyan félelmetes volt látni azt a hosszú sor álmából fölriasztott ijedt arcú rabszolganőt... legalább én úgy véltem észrevenni, hogy őket is idő előtt zavarták föl az éjszakai nyugalomból, mint engem.

Az égő fáklák vérvörös világában ijesztő árnyékok táncoltak a boltozatos falon.

- Fussatok, ahogy csak a lábatok bírja! - hallatszott egy hang a csarnok mélyéből.

Erre a hangra minden fő meg szokott hajolni, mint a rónán átsüvöltő szél előtt az aranyos kalászfekék.

Engem nagyon megremegtetett akkor.

Atyám hangja volt.

---

<sup>2</sup> „Beszélj!”

Ő jött utolsónak, ragyogó köntösben, vállán hordva azt a karabélyt, melyet a francia császártól kapott; hűséges Szelimjére támaszkodva, úgy terelt maga előtt bennünket, mint elszéledő nyáját a pásztor.

- Atyám nevezetes ember volt, - folytatta Haydée büszkén fölvetve fejét; - Ali Tebelint, a janinai pasát egész Európa ismerte s a törököknek valóságos réme volt.

Albert maga sem tudta miért, de megborzongott e méltóságteljes büszkeséggel kiejtett szavakra; úgy rémlett előtte, mintha sötét tűz gyúlt volna föl a leányka szemében s mintha bűvös hatalommal fölruházva, föl akarta volna idézni véres emlékeinek minden szellemét, melyek e nagy ember halálát oly szédületes bukásnak tüntetik föl az ő szemében.

- Azután, - folytatta Haydée, - megállott a menet; a lépcsőkön leszállva, már a tó partjához értünk. Anyám kimondhatatlan szorongással ölelt dobogó szívére és láttam, hogy atyám nyugtalanul tekintget maga körül.

Négy márványlépcső vezetett a víz tükréhez; az utolsó lépcsőfok előtt könnyű bárka himbálózott a habokon.

A tó közepén fekete tömeg emelkedett ki a vízből; az volt a kioszk, ahová szándékoztunk.

Lehet, hogy csupán a sötétség miatt, de előttem úgy rémlett, mintha nagyon messze lett volna tőlünk.

Beszállottunk a bárkába. Jól emlékszem, hogy föltűnt előttem, miért nem hallom az evezők loccsanását a vízben; kihajoltam a párkányon és akkor vettem észre, hogy minden evező lapátját tűszőjük gyorsával csavargatták be a palikárok.

Az evező legényeken kívül csak apám, anyám, Szelim, néhány rabszolganő és én voltunk a bárkában.

A palikárok a tóparton maradtak, a lépcső utolsó fokán, elzárva az üldözők útját.

A bárka villámgyorsan siklott tova.

- Miért sietünk olyan nagyon? - kérdeztem anyámtól.

- Csitt, gyermekem, légy csöndben, menekülünk!

Sehogyssem tudtam megérteni a dolgot. Miért menekül apám, ki oly hatalmas, ki elől mások szoktak menekülni, s kinek az volt a jelszava:

*«Gyűlölnek, de rettegnek tőlem!»*

Atyám csakugyan menekült a tavon. Úgy félfüllel hallottam, hogy Janina várórsége, kimerülve a hosszú szolgálatban...

Haydée Monte Cristora tekintett, ki egy pillanatra sem vette le róla szemét. Megnyugtatta tekintetétől, akadozva folytatta, mint aki kerülget valamit s elvesztette a beszéd fonalát.

- Ott hagyta el, signora, - segített neki Albert, ki nagy figyelemmel hallgatta az elbeszélést, - hogy a janinai várórség, kimerülve a hosszú szolgálatban...

- Alkudozásokba bocsátkozott Kursid szeráskzerrel, kit a szultán atyám elfogatására rendelt; akkor határozta el atyám, hogy azon a kis menedékhelyen húzódik meg, amelyet biztonság okából már teljesen föl is szerelt s melyet kataphygionjának nevezett; egy francia tisztet, meghitt bizalmasát pedig a szultánhoz küldte követségbe.

- Nem emlékszik már a tiszt nevére, signora? - kérdezte Albert.

Monte Cristo egy sokatmondó villámgyors pillantást váltott a leánnyal, mit Morcerf nem vett észre.

- Nem, nem emlékszem rá; lehet, hogy eszembe jut később s akkor megmondhatom.

Albertnek már ajkán lebegett az apja neve, de Monte Cristo gyöngéden megfenyegette az újjával, hallgatásra intette, a fiatalember visszaemlékezve fogadalmára, elfojtotta az ajkára toluló kérdést.

- Az említett kioszk volt az a menedék, mely felé a bárka haladt.

Az épület maga látszólag nem volt nagy és csak egy emeletes, széles, vízbe nyúló terrasszal.

Hanem a sziklába vájva mély üreg volt alatta és minket, anyámmal és a rabnőkkel együtt e roppant földalatti helyiségbe helyeztek el, hol hatvanezer pénzes zacskó és kétszáz hordó volt elhelyezve; a zacskókban huszonöt millió értékű aranypénz volt, a hordókban pedig harmincezer font puskaapor.

A hordók előtt éjjel-nappal Szelim állott őrt, kezében hosszú lándzsával, melynek végén ki nem aludt a kanóc; azért állott ott vele, hogy atyámnak egyetlen intésére levegőbe röpítsen mindent.

Emlékszem még, hogy rabszolgánők sírva fakadtak és panaszosan kezdtek jajgatni, valahányszor megpillantották azt a kanócot a lándzsavégén.

Mintha most is látnám azt a halványarcu, sötétszemű fiatal hőst; ha valaha leszáll érettem a halál angyala, meg vagyok győződve róla, hogy Szelimre fogok ismerni benne.

Nem tudom megmondani, mennyi időt tölthettünk ebben a helyzetben, akkoriban még fogalmam sem volt az időről; olykor-olykor, de csak nagy ritkán, kimehettünk atyám engedelmével a terraszra; olyankor ujjongtam örömben, hogy legalább egy kis időre nem kell hallanom a sírákozást és nem látom magam előtt izzani azt a félelmetes kanócot. Atyám olyankor a párkány közelében ülve kutatta a tó felszínét, nem lát-e rajta valami gyanúsan közeledő fekete pontot, anyám pedig, gyöngéden vállára hajtva a fejét, mellette állott, míg én lábaik előtt játszadozva, gyermekes félelemmel bámultam a Pindus-hegylánc hatalmas csúcsait, a tó kék tükréből kiemelkedő Janina tornyos-bástyás várát és a háttérben égre nyúló hatalmas sziklatömeget, melynek óriás fenyvei és terebélyes mirtuszai távolról olyanok, mintha lágy mohaszálacsákák volnának.

Egy reggel magához hivatott bennünket atyám; nyugodt volt, de halványabb, mint egyébkor.

- Csak még egy kissé légy türelmes, Vasiliki, mert ma el kell dőlnie sorsunknak; ma kell megérkeznie a fermánnak, mely lesújt, vagy fölemel. Ha kegyelmet ad, diadallal térünk vissza Janinába; ha kedvezőtlenül hangzik, még az éjjel tovább menekülünk.

- És ha elvágják utadat, ha elfognak? - kérdezte anyám.

- Oh légy nyugodt, - válaszolt atyám mosolyogva; - Szelim megadja nekik a kellő választ kanócos lándzsájával. Hiszem, hogy haláloamat kívánják, de nem gondolom, hogy szívesen követnének a halálba.

- Anyámnak csak egy fájdalmas sóhaj volt válasza e gyér vigasztalásra, mely különben sem fakadhatott szíve mélyéből az apámnak.

Mióta a kioszkban voltunk, atyámat szüntelenül gyötörte a láz. Anyám szokta elkészíteni hűsítő italát; emlékszem jól, hogy akkor is azt cselekedte s hófehér szakállát illatos vízben megmosva, paraszt tett megtöltött csibukjára, melynek kéken gyűrűző füstjét mindenkor nagy gyönyörűséggel szokta szemlélni.

Egyszerre oly hevesen ugrott föl, hogy szinte halálra váltam a rémülettől.

- Szemét szüntelenül egy pontra szegezve, messzelátóját követelte. Anyám átadta neki és arca fehérebb lett a márványoszlopnál, melyre támaszkodott.

Láttam, hogy apám keze reszket.

- Egy bárka közeledik!... ott a másik!... a harmadik!... a negyedik!...

Azután megvizsgálta fegyvereit és tisztán emlékszem rá, hogy fölporozta pisztolya serpenyőjét.

- Vasiliki, - mondta elérzékenyült hangon anyámnak, - a döntő pillanat megérkezett; félóra múlva tudni fogjuk a mindenható szultán elhatározását, vonulj vissza addig Haydéével a földalatti csarnokba.

- Nem hagylak el, én uram, veled akarok meghalni én is.

- Távozz, asszony, - kiáltott ellentmondást nem tűrő hangon atyám, - és maradj Szelim mellett.

- Isten irgalmazzon neked! - sóhajtott megtörve anyám és ment volna már, de alig tudott vánszorogni.

- Vezessétek le Vasilikit! - kiáltott atyám palikárjainak.

Engem azonban ott feledtek s én tárt karokkal futottam felé; mikor meglátott, fölibém hajolt és megcsókolta homlokomat.

Ez volt az utolsó csókja, most is itt érzem még égni homlokomon.

Mikor levittek a csarnokba, a terras oszlopai között kitekintve a tóra, láttam, hogy a fekete pontok egyre növekednek.

A kioszk falán, az oszlopok mögé rejtőzve húsz palikár várta vérbenforgó szemekkel a csónakok közeledtét, ezüsttel kivert gyöngyház-agyu puskáikat szorongatva; a padolaton gúlákba rakva heverték a kartácsok; atyám órájára tekintett és nyugtalanul járkált föl-alá.

Búcsúcsókja és ez az arckifejezése az utolsó emlék, mit képéről megőriztem.

Anyámmal együtt újra lenn voltunk tehát a földalatti csarnokban. Szelim ott állott őrhelyén; szomorúan mosolyogva tekintett reánk. A csarnok túlsó végéből elhoztuk vánkosainkat és Szelim mellé telepedtünk a földre; a végső veszedelem pillanatában egymás mellé kívánczoltak a szerető szívek és bármilyen gyermek voltam is még, jól tudtam, hogy nagy veszedelem van reánk szakadóban.

Apjától ugyan sohasem, de másoktól annál gyakrabban hallotta már Albert a janinai hős végperceit elbeszélni, olvasott is róla sokat, de ez a közvetlen elbeszélés, a fiatal leány egyénisége, elégikusan remegő fájdalmas hangja szíve mélyéig hatott és a történet ezerszerte jobban megindította most, mint egyébkor.

Haydée szívét annyira elszorították e fölelevenített keserű emlékek, hogy néhány pillanatra elhallgatott; gyönyörű kis feje olyan csüggedten hajlott kezére, mint a vihartépett virág és az ürbe függesztett révedező tekintete, mintha lelki szemeivel egyé olvadva látta volna újra a zöldelő pindusi hegyeket, a janinai tó azurkék tükrét, mely komoran vetette vissza azt a sötét képet, melyet az imént vázolt.

Monte Cristo mélységes részvéttel és kifejezhetetlen száналommal tekintett rá.

- Folytasd, leánykám.

Haydée riadtan kapta föl a fejét, mintha álmaiból riasztotta volna föl Monte Cristo szava. Azután folytatta elbeszélését.

- Négy óra felé lehetett délután; odakinn még ragyogóan sütött a nap, de bennünket, odalenn a boltozatos földalatti teremben mély sötétség vett körül.

Egyetlen pislá világ lobogott mellettünk, reszketve, remegve, mint a most kigyúló csillag a fekete éjszakában. Az a pislogó kis csillag Szelim kanóca volt. Anyám keresztényi buzgósággal imádkozott.

Szelim, az izlám híve, halkán mondogatta olykor:

- Allah hatalmas!

Anyám még mindig táplált a szívében némi reményt. A közeledő bárkákat lesve, fölismerni vélte azt a franciát, kit atyám követségbe küldött a szultánhoz, s kiből föltétlenül megbízott, mert nemes szívű, becsületes embernek ismerte a francia császár katonáit. Anyám a lépcsőhöz lopódzva hallgatózott.

- Már közel járnak, - súgta nekem; - bár a béke és az élet nevében jönnének!

- Miért félsz Vasiliki? - mondta neki Szelim lágyan csengő s mégis elszánt hangon; - ha megtagadják tőlünk a békét, halálnak halálával fognak elpusztulni!

És a kanócra lehelve, élesztette a tüzet.

Én, a kis gyámoltalan gyermek, nagyon féltem és Szelim bátorsága eszeveszettségnek látszott szememben. Borzadva gondoltam a robbanásra, lángokra és a szörnyű tűzhalálra.

Alighanem anyám is ilyesmire gondolhatott, mert észrevettem, hogy remeg.

- Istenem, Istenem, hát nekünk meg kell halnunk, mama? - kiáltoztam egyre.

Panaszos kifakadásomnak visszhangja kelt a rabszolganők körében.

- Ne adja Isten, hogy valaha óhajtanod kellessék azt a halált, melytől ma annyira remegsz! - mondta keserű hangon az anyám.

Aztán halkán megkérdezte Szelimtől:

- Minő parancsot kaptál uradtól?

- Ha pusztá törét küldi, az annyit jelent, hogy a szultán nem ismer kegyelmet s akkor következik az én szerepem; ha pedig gyűrűt küldene, akkor kioltom a kanócot, mert a gyűrű a szultán kegyelmét jelenti.

- Szelim, - mondta neki anyám, - ha urad a tört fogja küldeni: ölj meg előbb bennünket vele, nehogy azt a rettentő halált kelljen elszenvednünk.

- Ugy fogok, cselekedni, Vasiliki.

Egyszerre csak nagy zsidongás hatott le hozzánk; hallgatóztunk és a nagy örömrivalgásból tisztán kihallottuk annak a franciának a nevét, ki követségben járt a szultánnál és akit mámoros örömmel éljeneztek odakinn a palikárok; nyilvánvaló volt, hogy a mindenható szultán válasza kedvezően hangzott.

- Még most sem emlékszik annak, a tisztnek a nevére? - kérdezte Morcerf, mindenáron segíteni akarva az elbeszélő fogytékos emlékezetének.

Monte Cristo intett Haydéének.

- Nem emlékszem rá, - mondta a leány, azután folytatta elbeszélését:

- A zaj egyre növekedett; a léptek közeledtek s már a földalatti csarnokba vezető lépcsőn hallottuk kongani.

Szelim mindenre készen szorongatta lándzsáját.

Nemsokára egy árnyék jelent meg a kékes félhomályban, a bejárat közelében.

- Ki vagy? - kiáltott rá Szelim. - De bárki légy, egy lépést se közelíts!

- Dicsértessék az irgalmas szultán dicsőséges neve! - hangzott a gádorból, - Ali teljes bűnbocsánatot nyert s a nagyúr nemcsak életével, de kincseivel és minden javával is megajándékozta.

Anyám fölsikoltott örömeiben, fölkapott és zokogva szorított a szívére.

- Maradj! - kiáltott rá Szelim, látva, hogy ki akar rohanni, - a gyűrű még nem érkezett meg.

- Igazad van, - mondta anyám, azután térdre rogyott, engem magasra emelve, mintha azt akarná mutatni az égnek, hogy én értem könyörgött az Isten irgalmáért.

Haydée másodszor is elhallgatott, annyira erőt vett rajta a fölindulás; utolsó szavai már alig hallhatóan törtek elő elszorult melléből s halvány arcán nehéz könnycseppek gördültek végig.

Monte Cristo valami jeges hűsítőt töltött egy pohárba és átnyújtva neki, szelid, de parancsoló hangon mondta:

- Bátorság, leányom, folytasd!

Haydée megtörölgette szemeit és folytatta:

- Közben fölismertük a homályban álló alakot; szemeink már hozzá voltak szokva a sötétséghez.

Szelim is fölismerte benne a jóbarátot, de vakon engedelmeskedvén mindenkor ura parancsának, nem tágított:

- Ki küldött?

- Urunk, Ali Tebelin.

- Ha ő küldött, át is kell adnod nekem valamit.

- Ime e gyűrű, urunk küldi.

E szavak közben magasra emelte karját; sokkal messzebb volt azonban, semmint a félhomályban föl lehetett volna ismerni, mit tart a kezében.

- Nem látom, mit mutatsz, - mondta Szelim.

- Jer hát közelebb, - válaszolt a követ, - vagy engedj engem közelebb lépni.

- Egyiket sem szabad megtennem, hanem tedd le, amit hoztál oda, ahol most állsz, te magad pedig vonulj vissza.

- Legyen kívánságod szerint.

És hátrább húzódott helyéről, miután az ismertető jelet az említett helyre tette volna.

Mi dobogó szívvel lestük, mi fog történni, mert az, amit a követ hozott, csakugyan gyűrűnek látszott. Most már csak az volt a kérdés, atyám gyűrűje-e vagy más.

Szelim, égő kanócat egy pillanatra sem bocsátva ki kezéből, két lépéssel ott termett és fölvette a gyűrűt.

- Uramé, - mondta, megcsókolva a követ, - jól van!

És lecsavarta a lándzsájáról a kanócot, ledobta a földre és rátaposott.

A követ fölkiáltott örömében és tapsra verte össze tenyereit. Ez a taps megbeszélte jel volt, mert Kursid szeráshker négy katonája egyszerre Szelimre rohant, ki töreik csapása alatt holtan esett össze.

Bár halványan még a rémülettől, győzelmi mámorukban a pénzes-zsákokra rohantak, előbb gondosan körütekintve, nem lappang-e még valahol egy szikra Szelim kanócából.

Anyám kétségbeesetten kapott karjaiba s egy titkos ajtót fölnyitva, melyet kívülünk senki sem ismert, el akart menekülni velem a rejtett folyosón; kívül a kiosk lépcsőin nagy dulakodás folyt.

Az első helyiségek tele voltak már Kursid katonáival, ellenségeinkkel.

Anyám éppen föl akarta nyitni a folyosóból kivezető ajtót, mikor atyám fenyegető, rettentő szavát hallottuk csengeni.

Anyám az ajtó hasadékhöz nyomta szemét és egy keskeny résen én is átnézhettem.

- Mit akartok? - kiáltott atyám néhány emberre, kiknek egyike pergamentekercset tartott kezében.

- A nagyúr parancsát akarjuk közölni veled. Látod ezt a fermánt?

- Látom.

- Olvasd hát, a nagyúr fejedet követeli!

Atyám rettentő kacagásba tört ki, mely borzasztóbb volt minden fenyegetésnél s még kacagott, mikor eldőrdült kezeiben mindkét pisztolya, két embert leterítvén.

Most már a palikárok is fölugráltak és megkezdődött a tüzelés; puskaropogás és lőporfüsttel lett tele a terem.

Kursid katonái sem kimélték a golyót s a mellettünk álló deszkafalat többször átluggatták vele.

Oh mily szép, mily dicső volt Ali Tebelin, atyám, a süvöltő golyók közepette szablyával kezében, lőporfüsttől fekete arcával! És hogy megfutottak előle mind!

- Szelim, Szelim! - Csóváld meg azt a kanócot!

- Szelim meghalt és te is el vagy veszve, uram, - hallatszott egy hang a kiosk mélyéből.

Ugyanekkor szörnyű roppanással beszakadt a padolat fele. Kursid emberei alulról adtak sortüzet. Három-négy palikár dőlt ki egyszerre atyám mellől.

Atyám elordította magát, s körmeivel szaggatott föl egy egész deszkaszálat a szétroncsolt padolatból.

Ugyanakkor húsz puskacsövet láttam fölcsillanni a tátongó hasadékból és húsz torokból egyszerre lángolt ki a rőfnyi hosszú tűzsugár.

Azután a szörnyű zivajban a borzasztó kiáltozás és lövöldözés közepette egyszerre a többiek-nél élesebbnek tetsző csattanást és két szívszakító halálkiáltást hallottam, mely megfagyasztotta ereimben a vért. Éreztem, hogy ez a két lövés atyámat találta, a két kiáltásban pedig hangjára ismertem.

Az ablakfélfába kapaszkodva azonban, még akkor is állva tudott maradni.

Anyám kétségbeesve rázta meg az ajtót, hogy sarkából kiszakítva, egyesüljön vele a halálban, de az ajtó kívülről volt bezárva és nem engedett.

Atyám körül vérében fetrengett majdnem valamennyi palikár; alig kettő-három menekülhetett meg az ablakon át könnyű sebek árán. Atyám féltérdre esett; egyszerre húsz kar kapott utána; azután a véres kardok, villogó török, pisztolyok és puskacsövek között egyszerre eltűnt, mintha a föld nyelte volna el.

Anyám elájult, végigzuhantunk a földön mind a ketten.

Haydée bágyadtan hanyatlott hátra és tekintetével kérdezte Monte Cristot, meg van-e elégedve vele.

A gróf hozzá lépett, gyöngéden megfogta kezét és azt mondta neki az anyanyelvén:

- Légy erős, gyermekem, gondolj arra, hogy Isten megbünteti az árulókat.
- Iszonyú történet, gróf úr, - mondta Albert, elrémülve tekintvén Haydée halotthalvány arcára, - szinte bánt a lelkiismeret, hogy oly kegyetlenül kíváncsi tudtam lenni.
- Nem tesz semmit, - válaszolt Monte Cristo. Azután megsímogatta a leányt:
- Haydée erős lelkű nő s e bús történet elbeszélése nem egyszer adott már szívének vigaszt.
- Mert e bús történet mindenkor eszembe juttatja a te nagy jószágodat, én uram.

Albert érdeklődve nézte s várta, hogy többet mondjon, mert azt még nem beszélte el, miként lett rabszolgája a grófnak.

Haydée észrevette, hogy a gróf és Albert tekintete egyazon kívánságot fejezi ki, azért újra fölvette elbeszélése fonalát.

- Mikor anyám fölcsődott, már a szerászkér elébe hurcoltak.
- Öljetek meg, de kíméljétek Ali özvegyének becsületét.
- Ez nem tartozik rám, - mondta Kursid szárazon.
- Kire tartozik hát?
- Új uradra.
- Ki az?
- Ez az ember.

És Kursid rámutatott egy katonára, ki talán leghevesebben működött közre atyám megöletésében.

- És önök annak az embernek a tulajdonaivá lettek? - kérdezte Albert.
- Nem; megtartani nem is mert volna bennünket s eladott egy Konstantinápolyba induló rabszolgakereskedőnek. Gyalog hajtottak át egész Görögországon s félholtan érkeztünk a török fővárosig, melynek kapuja előtt nagy tömegben kellett keresztültörnünk; anyám kíváncsi volt rá, miért csődült össze ez a bámész tömeg s követve a tízezer szempár irányát, a kapu fölé kiszögezett fejre esett a tekintete.

A fej alatt nagy betűkkel voltak írva e szavak:

*«Ali Tebelin, janinai pasa feje.»*

Anyám elhanyatlott s én sírva igyekeztem magához téríteni, de hasztalanul: halott volt már.

Engem azután a bazárba vittek, hol egy gazdag örmény vásárolt meg és taníttatott, mestereket járatott hozzám s mikor fölserdültem, eladott Mahmud szultánnak.

- Akitől én, mint már említettem, egy ahhoz hasonló smaragd-darabért vettem, mint aminőt szelencévé alakítva már mutattam önnek.

- Jó vagy uram, jó és nemes, - mondta Haydée, csókokkal borítva Monte Cristo kezét, - és én boldog vagyok, hogy a tiéd lehetek!

Albert egészen el volt kábulva attól, amit hallott.

- Igya meg hát a kávéját, vicomte, vége a históriának!

## XXI. Janinából írják.

Franz, lelkiileg iszonyuan elgyötörve, támo­lygó léptekkel távozott Noirtier szobájából. Még Valentine szíve is megesett rajta.

Villefort porig alázva, néhány érthetetlen szót rebegett és szobájába zárkózott, hogy kissé megcsillapodjék. Két óra múlva már a következő levelet olvasta:

«A ma délben törté­tek után elképzelhetetlennek tartom, hogy Noirtier de Villefort úr a családja és család­om között fönnálló összeköttetést továbbra is érintetlen épségben óhajtaná tartani, Franz d'Épinayt végképp elriasztja az a körülmény, hogy Villefort úr, kinek minden bizonnyal előzetes tudomása volt az elbeszél­te eseményről: idáig engedte fejlődni a dolgot.»

Aki most látta a királyi ügyészt, megtört arcáról nem olvashatta volna le, hogy előzetes tudomása volt a dologról; arra csakugyan sohasem gondolt, hogy apja valaha ily nyíltan, sőt nyers őszinteséggel mondja el ezt az eseményt. Noirtier édes-keveset törődött fia véleményével és eszébe sem jutott, hogy föl­világosítsa a dolog valódi állásáról, azért gondolta Villefort mindez ideig olyan határozottan, hogy de Quesnel generális, d'Épinay báró gyilkosság áldozata lett s nem formaszerinti párbajban esett el.

Az eddig oly rendkívül tiszteletet tanusító fiatalember keményhangu levele halálra sebezte Villefort gőgjét.

Alig vonult el szobájába, felesége már bekopogtatott hozzá.

Franz távozása és Noirtiernél való hosszú időzése meglepte a társaságot; Villefortné kínos helyzetbe került, magára hagyatva a jegyző és a tanúk mellett. Végre nem állhatta tovább és elsietett, hogy személyes tudomást szerezzen a törté­tekről.

Villefort csak annyit mondott neki, hogy - Noirti­rel tartott értekezletükön szakítás történt s a tervbe vett házasság elmarad.

Bajos dolog volt ilyen hírrel visszatérni a várakozókhoz; egyelőre nem is mondta meg a tiszta igazságot s elégnék tartotta annyit kijelenteni, hogy Noirti­ert olyan erős roham lepte meg értekezlet közben, hogy a szerződés megkötését néhány napra el kell halasztani.

A vendégek szó nélkül bámultak egymásra; különös volt hallaniok e harmadik csapást, a kettős temetés után.

Annál boldogabb volt Valentine, ki nem győzött eleget hálálkodni erőtlen, béna nagyapjának, ki látszólagos tehetetlensége dacára ketté tudta vágni azt az elszakíthatatlannak hitt köteléket. Azután engedelmet kért, hogy távozhassék, mit Noirtier kész örömmel meg is adott neki.

Valentine azonban nem a szobájába ment föl, hanem végigfutott a folyosón s a kis ajtón át a kertbe sietett. Ez egymásra torló­do események valami érthetetlen szorongást loptak a szívébe. Minden pillanatban azt hitte, hogy Morrel halványan, fenyegető árnyként fog megjelenni, mint laird de Ravenswood a lammermoori menyasszony menyegzőjén.

Ideje is volt már, hogy a kertbe menjen. Maximilien gyanította, mi fog következni, mikor Villefort együtt távozott el Franz­zal a temetőből; utánuk ment s meglepetve látta Franzot ki­lépni a palotából, majd Alberttel és Château-Renaudval újra visszatérni. Nem lehetett tovább kételkednie. Minden eshetőségre elkészülve meghúzódott a lucernás kertben, erősen bizakodva abban, hogy Valentine hozzá siet, mihelyt teheti.

Nem csalódott; a hasadékon át leskelődve, nemsokára megpillantotta a leánykát, ki ezuttal a szokott elővigyázat nélkül egyenesen a rácsos kapu felé tartott. Maximilien első pillantásra leolvasta arcáról, hogy jó hírrel jön s ugrált örömeiben, mikor azt mondta Valentine:

- Meg vagyunk mentve, Maximilien!

- Megmentve! - ismételte Morrel, alig tudva hinni ekkora szerencséiben; - és ki volt a megmentőnk?

- Nagypám. Oh Morrel, ha valaki, hát ő megérdemli, hogy szíve mélyéből szeresse.

Morrel megesküdt a lelki üdvösségére, hogy az aggastyánt végtelenül fogja szeretni, ami különben nem is esett nehezére, mert ezek után már nemcsak apaként szereti, de imádni tudta volna, mint egy istent.

- De hogy történt az egész? Miféle csodálatos módon tudott rajtunk segíteni?

Valentine már fölnyitotta ajkait, hogy mindent elbeszéljen, de akkor jutott eszébe, hogy az a rettentő titok, mely fordulópontja az egész eseménynek, nem egyedül nagyapjáié.

- Majd egyszer, később el fogok mondani mindent.

- De mikor?

- Majd ha felesége leszek.

Evvel azután olyan pontra tértek, amely könnyen megzabolázta Morrel türelmetlenségét; nem kérdezősködött tovább a történetekről. Alig tudtak megválni s Valentinének meg kellett ígérnie, hogy másnap este ismét eljön.

Valentine mindent megígért, amit Morrel kívánt. Egyszerre megváltozott előtte minden, más képet öltött előtte a világ s biztosabb volt benne, hogy Maximilien felesége lesz, mint ezelőtt egy órával abban, hogy szakíthat Franzzal.

Villefortné időközben fölment Noirtierhez.

Noirtier szigorú, kemény tekintete fogadta, mint rendesen.

- Uram, - kezdte az asszony, - nem szükséges arról értesítenem, hogy Valentine házassága eltört, mert hiszen itt, e helyen tépettek szét a kötelékek.

Noirtier közönyösen tekintett maga elé.

- Azt azonban aligha fogja tudni, uram, hogy én mindenkor elleneztem ezt a házasságot.

Noirtier kérdő tekintettel nézett menyére, mint aki bővebb fölvilágosításokra vár.

- Mivel tehát e házasság, melynek ön is teljes erejéből ellene szegült: meghiusult, olyan dolgokban fordulok ezuttal önhöz, melyben Villefort és Valentine egy lépést sem tehetnének.

- Noirtier szemei megtartották kérdő kifejezésüket.

- Kérni akarom valamire, mit csupán én tehetek meg, mivel én vagyok az egyedüli, ki anyagilag nincsen érdekelve; arra akarom kérni, fogadja vissza teljes jóindulatába Valentinét s ne vonja el tőle az örökséget.

Noirtier szemei egy darabig céltalanul révedeztek a szobában; nyilván a lépés okát kutatta, de nem tudta megtalálni.

- Remélem, hogy szándékai megfelelnek imént előadott kérelmemnek?

- Igen, - intett Noirtier.

- Ebben az esetben hálás szívvel és megkönnyebbülve távozom, - mondta Villefortné és mély bókkal üdvözölve Noirtiert, eltávozott.

Noirtier másnap csakugyan elhívatta a jegyzőt, s megsemmisítve multkori végrendeletét, másikat íratott, melyben Valentinet teszi általános örökösévé, avval a föltétellel, hogy vagyonát osztatlanul szolgáltassák át neki.

Akadtak emberek a párisi társaságban, kik pontosan kiszámították, hogy Saint-Méran marquis és marquise örököse ismét kegyébe jutva nagyapjának: háromszázezer livres évi jövedelem fölött fog rendelkezni nemsokára.

Mialatt Villefortéknál dugába dőlt a régen tervezett házasság, Monte Cristo hasonló ügyben kereste föl Morcerf grófot, ki hogy Danglars iránt érzett megkülönböztetett tiszteletét nyilvánvalóvá tegye, dandárparancsnoki gálában, valamennyi érdemjelét és keresztjét mellére rakva, legpompásabb fogatában hajtatott hozzá. A chaussée d'antini palota előtt leszállva, bejelentette magát a bankárnál, ki éppen havi mérlegét zárta le.

Az ilyen hóvégi számadások egy idő óta nem nagyon fokozták Danglars jókedvét s ilyenkor nem igen volt tanácsos kényesebb ügyekről beszélgetni vele.

Régi barátját megpillantva a küszöbön, méltóságos ábrázattal dőlt hátra karosszékében.

Morcerf ellenben szokásos merevsége dacára, barátságosan mosolyogva közeledett felé; miután csaknem bizonyos volt benne, hogy nyilatkozatával Danglars meg lesz elégedve, azért nem is nagyon kerülgette a dolgot, hanem egyenesen rátért:

- Eljöttem báró, s azt hiszem, ideje volna már valóra váltani, amit oly régen kerülgetünk...

Morcerf azt várta, hogy a bankár arca sugárzani fog e kijelentésre, melyen beléptekor komor felhők ültek, de nagy meglepetésére Danglars közönyösen és fölötte hidegen fogadta szavait.

Ez a fagyos közöny vágta ketté Morcerf mondatát a középén.

- Kerülgettünk volna valamit? - kérdezte a bankár, mintha nem értette volna meg, mire célóz a generális.

- Úgy veszem észre, ragaszkodik a formáságokhoz s ceremóniásabban kellett volna kezdenem. Bocsásson meg, egyetlen fiam van, ez az első alkalom, hogy leánykérőbe jöttem, járatlan vagyok még e formáságokban s ez kiment.

És Morcerf, ajkán erőltetett mosollyal, fölállott s mélyen meghajolva Danglars előtt, ünnepélyes hangon jelentette ki:

- Báró úr, bátorkodom leányának, Eugénia Danglars kisasszonynak a kezét fiam, Albert de Morcerf vicomte számára megkérni.

Danglars azonban, helyett, hogy Morcerf várakozásának megfelelően nyájasan fogadta volna ez ünnepélyes kijelentést, összevonta szemöldökeit és anélkül, hogy üléssel kínálta volna meg a grófot, csak annyit mondott neki:

- Jól meg kell fontolnom a dolgot, mielőtt válaszolhatnék, gróf úr.

- Megfontolni! - mondta egyre jobban elámulva Morcerf; - nyolc esztendő alatt nem volt még elég ideje a megfontolásra?

- Naponta történik valami, gróf úr, ami gondolkozóba ejti az embert.

- Nem értem önt, bővebb magyarázatot kérek.

- Csak azt akarom mondani, hogy két hét óta megváltozván a körülmények...

- Már engedjen meg, - mondta Morcerf, - részemről nem igen volnék hajlandó komédiát játszani.

- Komédiát?

- Igen, igen, s követelem, hogy ne hímezzünk-hámozzunk sokat, hanem beszéljünk egyenes őszinteséggel.

- Magam is azt óhajtom.

- Találkozott Monte Cristoval?

- Nagyon gyakran, - válaszolt Danglars, mellfodrait igazgatva, - egyike legjobb barátaimnak.

- Legutóbbi találkozásunk alkalmával ön határozottan azt mondta neki, hogy én feledékeny vagyok s a tervbe vett házasságra vonatkozólag nem nyilatkozom határozottan.

- Igaz, mondtam.

- Én pedig, báró úr, sem feledékeny, sem határozatlan nem vagyok és egyenesen azért jöttem, hogy figyelmeztessem ígéretére.

Danglars nem válaszolt.

- Talán megváltoztatta szándékát s csupán azért kényszerített idejönnöm, hogy megaláztatásban gyönyörködjék?

Danglars belátta, hogy ha ilyen hangon és ebben a mederben folyik tovább a társalgás, még ő húzhatja a rövidebbet, azért szelídebb húrokat kezdett pengetni.

- Értem az ön helyzetét, gróf úr és nem csodálkozom, hogy megütközik magamviseletén, de higgye el, parancsoló körülmények kényszerítenek ilyen föllépésre.

- Lári-fári! Egy jött-ment talán beérné vele, hanem Morcerf gróf nem lévén jött-ment, azért kereste föl önt, hogy adott szavára emlékeztesse, s megkövetelheti, hogy alapos okot mondjon kifogásul, ha beváltásától húzódozni kezd.

Danglars gyáva természetű volt, de óvakodott attól, hogy annak lássék s különben is sértette az a hang, melyet Morcerf kezdett vele szemben használni s azt mondta:

- Van is rá okom, még pedig alapos.

- Tessék hát előállani vele.

- Bajos dolog egy kissé, talán...

- Tessék tudomásul venni, hogy én ilyen csűrös-csavarással nem elégszem meg; egy dolog azonban már is világos előttem, s ez az, hogy ön szakítani akar.

- Azt éppen nem, - mondta Danglars, - csak függőben tartom elhatározásomat.

- De remélem, nem ringatja magát abban a hitben, hogy alázatos béketűrőssel fogom bevárni, míg szeszélye elmúltával ismét kegyébe fogad!

- Akkor hát, igen tisztelt gróf úr, tekintsük úgy az egész tervet, mintha soha nem is beszültünk volna róla.

A gróf vérig harapdálta ajkait, hogy féken tartsa büszke természetének már-már kitörő indulatait; belátva, hogy ilyen körülmények között csupán csak ő válna nevetségessé, szó nélkül sarkon fordult és az ajtó felé tartott, de hirtelen meggondolva a dolgot, visszafordult.

Elborult arca most már nemcsak sértett büszkeségét tükrözte vissza, hanem valami nyugtalanságot is észre lehetett venni rajta.

- Hosszú esztendőök óta ismerjük már egymást, kedves Danglars, s szemet kell húnynunk egymás gyöngéi előtt. Ön magyarázattal tartozik nekem és azt meg is fogja adni, mert utóvégre is tudnom kell, micsoda körülmények fosztották meg fiamat eddigi jóindulatától.

- Nem a vicomte személye ellen van kifogásom; önnél többet nem mondhatok, - válaszolt Danglars, kinek annál hetykébb lett a hangja, minél szelídebbé vált a Morcerfé.

- Ki ellen van hát kifogása? - kérdezte indulattól remegő hangon Morcerf, rendkívül elhalványulva.

Danglars, ki észrevette ezt a színváltozást, szokása ellenére most egyenesen a szemébe mert nézni vendégének.

- Köszönje meg, hogy nem adok bővebb magyarázatot.

Morcerfből már-már kitört a düh, de nagynehezen leküzdötte, s remegő, de határozott hangon mondta:

- Jogom van világos magyarázatot követelni öntől. Talán a grófné ellen van valami kifogása? Vagyonomat nem találja elegendőnek? Vagy talán kettőnk nézetei térnek el egymástól annyira?...

- Egyik sem, uram; önmagamnak sem tudnék megbocsátani, ha ezek közül kifogásolnék valakit, mert e dolgokat már akkor jól tudtam, mikor lekötöttem szavamat. Az okot ne kutassa kérem; sajnálnám, ha miattam volna kénytelen tépelődni. Maradjunk annál, amit mondtam és függesszük föl egyelőre a dolgot, középútat tartva a végleges szakítás és a teljes lekötöttség között. Mire való is volna olyan nagyon sietni! Leányom alig tizenhét esztendő, az ön fia pedig huszonegy. Várjunk, időközben újabb és újabb események merülhetnek föl és a ma még fölötte homályos dolgok holnap már a napnál világosabbak lehetnek s az idő megcáfolhatja még a legszörnyűbb rágalmakat is.

- Rágalmakat? - kiáltott föl halotthalványan Morcerf. - Engem rágalmaznak, engem?

- Ne bolygassuk a dolgot, gróf úr.

- S én békén tűrjem ezt a visszautasítást?

- Higyje el, uram, rám nézve még kínosabb ez a fordulat, mert számítottam az önnel való összeköttetésre, mely kétségkívül megtisztelt volna. Különben is az ilyen megszakadt viszony mindenkor rosszabb világot vet a menyasszonyra, mint a vőlegényre.

- Jól van, ne beszéljünk róla többé, - mondta Morcerf, s tehetetlen dühében lehasítva kezéről a keztyűt, kirohant a teremből.

Danglars nagy meglepéssel vette észre, hogy Morcerf nem merte megkérdezni: nem ő maga-e az oka annak, hogy Danglars szakítani akar.

Este vendégei voltak, kik valamennyien eltávoztak már, mikor Cavalcanti búcsút vett a hölgyektől.

Másnap reggel Danglars korán lehozatta a lapokat, s hármát-négyet félrevetve, az *Impartial* iránt látszott egyedül érdeklődni.

Az *Impartial*-nak Beauchamp volt a felelős szerkesztője.

Lázasan tépte le róla a címszalagot, idegesen bontotta széjjel s tekintetre sem méltatva hatalmas vezércikkét, csak a hírek között keresgélt, hol kaján mosollyal meg is állapodott egy-néhány sornyi közlemény előtt, mely e szavakkal kezdődött: «*Janinából írják.*»

- Ez a Fernand ezredesről szóló kis cikkecske minden valószínűség szerint föl fog menteni attól, hogy Morcerf grófnak magyarázatokkal kelljen szolgálnom.

Ugyanabban az időben, vagyis reggeli kilenc órakor Albert de Morcerf talpig feketében, állig begombolkozva jelen meg a champs-élyséesi házban. Megjelenése és rövid, szinte nyers hangja elárulták, hogy nem a legjobb kedvében van.

- A gróf úr félórával ezelőtt távozott el hazulról, - jelentette neki a kapus.

- Baptistin is vele ment?

- Nem, vicomte úr.

- Hivassa le Baptistint, beszélni akarok vele.

A kapus maga ment föl s pár perc múlva visszatért a komornyikkal.

- Bocsássa meg kételkedésemet, de nagyon fontosnak ítélem, hogy Baptistin ajkairól halljam, csakugyan eltávozott-e hazulról a gróf.

- Nincs idehaza, uram, - válaszolt Baptistin.

- Számomra sem?

- Jól tudom, mennyire örül a gróf úr, mikor önt láthatja vendégül, azért őrizkedném eltagadni előle.

- És igazad van, mert rendkívül fontos ügyben föltétlenül beszélnem kell vele. Mit gondolsz, sokáig marad még távol?

- Nem gondolnám, mert a reggelit tíz órára rendelte.

- Jól van, fordulok egyet addig a Champs-Élyséesen, s pont tízkor visszatérek; ha a gróf úr netalán hamarabb találna visszatérni, kérd meg nevemben, hogy várakozzék rám.

- Parancsa szerint fogok eljárni, vicomte úr.

Albert gyalog indult útnak, kocsiját a kapu előtt hagyva.

Az allée des Veuves elébe érve, fölismerte a gróf fogatát, mely Gosset lövőkertje előtt állott; közelebb lépett s most már ráismert a kocsisra is.

- A gróf úr itt van a lövőkertben? - kérdezte tőle.

- Igen, uram, - válaszolt a kocsis.

A kert felől csakugyan lövéseket hallott szabályszerű időközökben eldurranni.

Belépett a kapun.

Az előkertecskében megszólította egy ott ácsorgó kis suhanc.

- Bocsánatot kérek, vicomte úr, hanem legyen szíves egy percnyi türelemmel lenni.

- Ugyan mi lelt már, Philippe? - kérdezte Albert, ki állandó vendége lévén a lövőkertnek, föl sem foghatta, miért nem bocsátják be.

- Mert aki most gyakorolja magát odabenn a pisztolylövésben, kizárólag a maga számára bérelte ki az egész helyiséget, s mások előtt sohasem szokott célba löni.

- Még előtted sem, Philippe?

- Amint látni tetszik, nekem is itt kívül kell ácsorognom.

- És ki tölti meg a pisztolyait?

- Az inasa.
- A nubiai?
- Valami feketeképű szerecsen.
- Ő az.
- Tetszik ismerni talán azt az urat?
- Éppen őt keresem, jó ismerősöm.
- Az már más, azonnal be fogom jelenteni.

S a kis suhanc, saját kíváncsiságától is sarkalva, beszaladt a deszkabódéba. Nemsokára Monte Cristo is megjelent a küszöbön.

- Bocsásson meg, édes grófom, hogy még itt sem hagyom nyugton; hanem előre is kijelentem, hogy nem emberei hibájából kerültem ide. Kerestem már a lakásán is, hol azt mondták, hogy sétára indult s csak tíz óra tájban kerül vissza. Azt gondoltam, sétával ütöm el a hátralevő időt és séta közben vettem észre fogatát a bejáratnál.

- Engedje remélnem, hogy reggelire akart hozzám betérni.
- Nem én, gróf úr, nem igen van időm reggeliről gondolkozni most; majd csak később reggelizem, még pedig nem a legjobb társaságban, az irgalmát!
- Beszéljen hát, mire készül?
- Verekedni.
- Miért?
- Csak hogy verekedjem, az irgalmát.
- Jól van, jól van, de azt szeretném tudni, hogy miért? Az ember ezerféle ostobaságért meg szokott verekedni néha.
- Most azonban a becsület forog szóban.
- Az már más, akkor hát komoly a dolog.
- Annyira komoly, hogy szeretném fölkérni egy nagy szívességre.
- És pedig?
- Hogy vállalja el a segédkezést.
- Sokkal fontosabbnak sejtem az ügyet, semmint e helyen tárgyalhatnánk. Otthon majd beszélünk róla. Ali, vizet!

Monte Cristo fölgyűrte a kabátja ujját és kiment a pitvarba, hol a céllövők számára mosdótálak álltak.

Philippe nagy titkon odasompolygott Alberthez és a fülébe súgta.

- Jöjjön csak, vicomte úr, ha olyat akar látni, amit még sohase látott.

Morcerf bement vele. Céltábla helyett játékkártyák voltak kiszögezve a deszkafalra.

Távolról nézve azt hitte, hogy egy teljes sorozat van kiszögezve az egyszemtől a tizesig.

- Ah, ah, piquet-t játszott talán?
- Nem én, - válaszolt Monte Cristo, - csak össze akartam állítani egy játék kártyát.
- Nem értem.

- Hát azok a kártyák ott a falon tulajdonképpen mind egyszemek és kettősek, csak én lőttem beléjük a harmadik, negyedik, ötödik, kilencedik és tizedik lyukat.

Albert közelebb lépett.

A golyók csakugyan vonalnyi pontossággal fúródtak át a kellő közökben s ott ütötték át a kártyalapot, hol a számjelző szemeknek kellett volna festve lenniök. A palánkhöz lépve még két-három keresztüllőtt fecskét is látott a földön heverni, melyek elég oktanul a gróf pisztolyának lőtávolaiba merészkedtek.

- A patvarba, ez már valami!

- Valamivel csak agyon kell ütni az időt, kedves vicomte! - mondta a gróf kezeit nyugodtan törölgetve a gyolcskendőben, mit Ali vitt neki; - hanem menjünk már, kíváncsi vagyok a dologra.

Mindketten Monte Cristo hintájába szállottak s két perc sem tellett belé, már a kapu előtt prüsskölt a két pompás paripa.

Monte Cristo dolgozó-termébe vezette vendégét és üléssel kínálta meg. Ő maga is helyet foglalt.

- Most már nyugodtan megbeszélhetjük a dolgot.

- Részemről tökéletesen nyugodt vagyok.

- Kivel akar megverekedni?

- Beauchamppal.

- Hiszen az jó barátja!

- Rendesen barátaival szokott megívni az ember.

- Ha nagy oka van rá.

- Nekem van.

- Mit vétett önnek?

- A tegnapi esti lapban... De jobb lesz, ha ön olvassa el.

És átadta Monte Cristonak a hírlapot, a következő cikkekre téve figyelmessé:

«Janinából írják:

*Egy egészen ismeretlen, vagy legalább is eddig nem szellőztetett dolog jutott tudomásunkra; a várost védő erődöket Ali Tebelinnek egy francia tisztje szolgáltatta ki a törököknek, ki a pasának legmeghittebb bizalmasa volt s annyit már sikerült kideríteni, hogy Fernandnak nevezték.»*

- Hát van ebben valami sértő? - kérdezte Monte Cristo.

- Hogy van-e?

- Mi gondja önnek arra, hogy a janinai erődöket egy Fernand nevű tiszt játszotta török kézre?

- Igenis gondom van rá, mert atyámnak, Morcerf grófnak Fernand a keresztneve.

- S atyja is Ali pasa alatt szolgált?

- Azaz, hogy ő is küzdött a görög szabadságért, éppen azért alávaló rágalom, amit ez a hírlap közöl.

- Csak lassan, vicomte, beszéljünk okosan.

- Magam is azt óhajtom.
- Ugyan mondja kérem, ki az ördög gondolná, hogy ez a Fernand nevű tiszt Morcerf gróffal azonos és egyáltalán ki törődik manapság Janina sorsával, melyet, ha jól emlékszem, 1822-ben vagy 1823-ban vettek be.
- Hiszen éppen ezt ítélem én alávalóságnak!... esztendőig eszébe sem jut feszegetni senki-nek, egyszerre azután kipattan a feledés homályából és az avatatlanok szemében bepiszkol egy embert, ki minden vádnak magasan fölötte áll. Én büszkén viselem apám nevét s a leg-halványabb gyanu árnyékát sem tűröm rajta. Két segédemet tüstént Beauchamphoz küldöm, megkérve őket, hogy szólítsák föl nevemben, vonja vissza a lapjában kiadott alávaló rágalmat.
- Beauchamp nem fog visszavonni semmit.
- Akkor megverekszem vele.
- Nem gondolnám, mert ő egész egyszerűen azt fogja mondani önnek, hogy a görög hadsereg-ben legalább is ötven Fernand nevű tiszt szolgált.
- Nem bánom én, akármit fog felelni, én megverekszem, vele! Le kell törölnöm ezt a gyanut... Atyámat, a dicső hőst, oly magas polcon...
- Vagy ami még rosszabb, így fogja helyrehozni a dolgot: Valószínűnek tartjuk, hogy ez a Fernand nem azonos Morcerf gróffal, ki hasonló keresztnévet visel.
- Én azt követelem, hogy a vádat egész terjedelmében vonja vissza, minden föntartás nélkül.
- És hozzá küldi segédeit?
- Igen.
- Helytelenül teszi.
- Ez annyit jelent, hogy nem vállalja el azt a szívességet, melyre föl akarom kérni.
- Jól tudja, miként vélekedem a párbajról; Rómában részletesen kifejtettem elveimet; emlék-szik még?
- Már engedjen meg, gróf úr, de ma reggel olyan foglalkozás közben leptem meg, mely homlokegyenest ellenkezik elveivel.
- Elv ide, elv oda, én sem maradhatok el a világtól s ha az ember bolondok közé keveredik, bele kell törődnie a hóbotos szokásokba is; lépten-nyomon belém köthet valaki, kinek épen olyan kevés oka van a megverekedésre, mint önnek Beauchamppal szemben; egy semmi-ségért nyakamra küldheti a tanuit; vagy rám támadhat nyilvános helyen, szóval le kell ráznom a nyakamról s a társadalmi formák tiszteletben tartása mellett kell másvilágra küldenem.
- Eszerint ön sem állítja, hogy sohasem vívna meg?
- Eszemágában sincsen ilyesmit állítani.
- Miért akarja hát, hogy én békén tűrjem el ezt az alávalóságot?
- Nem mondom én, hogy mondjon le szándékáról, csak megjegyeztem, hogy a párbajnak fele sem tréfa s nem kell meggondolatlanul belemenni.
- Hát ön meggondolta, hogy atyámat mennyire meggyalázza az a cikk?
- Ha meggondolatlanságból tette s ezt be is vallja önnek, ne firtassa tovább a dolgot.
- Oh, kedves grófom, ön nagyon is enyhén ítél.

- Ön pedig túlságosan keményen. Figyeljen csak, mondok valamit. Tegyük föl... értse meg jól, csupán föltevésről van szó... De nem fogja rossz néven venni?
- Várva várom, mit fog mondani.
- Tegyük föl tehát, hogy az a hír nem volna alaptalan...
- Ilyen föltevést meg nem engedhet egy fiú, ki apja becsületét utolsó csepp véréig megvédené.
- Ej, hiszen olyan korban élünk, hol mindent föl lehet tenni.
- És ez is ennek a kornak az átka!
- Talán reformálni akarja?
- Igen, amennyire engem érint.
- Nagyon kemény erkölcsbíró, édes barátom!
- Nem tehetek róla, már biz én ilyen vagyok.
- Hanem azért a jó tanácsok elől nem zárja el a füleit?
- Ha jó baráttól jön: nem!
- Barátjának tart engem?
- Mindenesetre.
- Én tehát azt tanácslom önnek, hogy mielőtt útnak eresztené a segédeit, igyekezzék egy kissé jobban értesülni a dologról.
- Ugyan hol?
- Példának okáért itt van Haydée, ki talán szolgálhat némi fölvilágosítással.
- Még asszonyt is belekeverjek ebbe a dologba? És mit mondhat ő nekem?
- Megnyugtathatja, hogy atyja nem volt részes az övéi romlásában, szóval adhat némi fölvilágosítást és ha netalán az ön atyja mégis, véletlenül...
- Mondtam már, gróf úr, hogy ilyen föltevésről hallani sem akarok!
- Tanácsomat elveti tehát?
- El.
- Föltétlenül?
- Föltétlenül.
- Akkor szolgálhatok még egy tanáccsal.
- Jó, hanem az legyen az utolsó.
- Ha ellenére van, el sem mondom.
- Sőt ellenkezőleg, legyen szíves közölni velem.
- Ne küldjön senkit sem Beauchamphoz.
- Mit tegyek hát?
- Keresse föl személyesen.
- Ez homlokegyenest ellenkezik minden bevett szokással.
- Az ön ügye is rendkívüli, ugyancsak nem mindennapi ügy.

- S miért menjek személyesen hozzá?
- Mert úgy kettejük között marad a dolog.
- Nem értem önt.
- Pedig nagyon érthető; ha Beauchamp hajlandó a maga jószántából visszavonni, úgy hiába-  
való hűhó mindjárt párbajjal fenyegetni. Ha pedig megtagadná kívánságát, akkor még mindig  
elég ideje van két idegent beavatni a titokba.
- Segédeimül nem idegeneket, hanem jóbarátokat választok.
- Holnap már ellenségeivé lehetnek, akik ma még jóbarátai.
- Tudna rá bizonyosságot mondani?
- Hogyne! Kell-e Beauchampnál jobb bizonyosság?
- Így tehát...
- Azt ajánlom, legyen óvatos.
- S helyesnek találja, hogy személyesen keressem föl?
- Igen.
- Egyedül?
- Egyedül. Ha valakinek az önszeretetétől van várnivalónk, óvakodnunk kell, hogy csorba ne  
essék rajta.
- Igaza lehet.
- Valahára belátja!
- Egyedül fogok hozzá menni.
- Menjen; de még jobb volna, ha nem azonnal menne hozzá.
- Lehetetlent kíván.
- Menjen hát egyenesen hozzá; még mindig jobban jár, mintha végképp nem fogadta volna  
meg tanácsomat.
- De dacára minden jóakaratomnak, mégis csak párbajra kerülne a sor: számíthatok önre?  
Elfogadja a segédkezést?
- Kedves vicomte, - mondta föltűnő komolysággal Monte Cristo, - nem egyszer meggyőződ-  
hetett már róla, hogy kész örömmel megteszek önért mindent, amit tehetek; hanem ezt az egy  
szívességet kénytelen vagyok megtagadni öntől.
- Miért?
- Majd meg fogja tudni valamikor.
- És addig?
- Arra kell kérnem, hogy tartsa tiszteletben titkomat.
- Jól van hát. Franzot és Château-Renaudt fogom fölkérdni.
- Jobban már nem is választhatott volna.
- De ha meg kell verekednem, számíthatok legalább egy kis leckére a kardforgatásból vagy  
pisztolylövésből, mester?
- Végtelenül sajnálom, de ezt a kérelmét is kénytelen vagyok megtagadni.

- Különös ember! Végképp nem akar hát ebbe az ügybe elegyedni?

- Nem.

- Akkor hát ne beszéljünk róla többé. Isten önnel, gróf úr.

- Isten önnel, vicomte.

Morcerf kalapját vette és elsietett.

Elkeseredését magába fojtva, Monte Cristotól egyenesen Beauchamphoz hajtatott, az *Impartial* szerkesztőségébe.

Beauchamp szobája, mint a szerkesztőké általában, lomos és gondozatlan volt.

Kétszer is elmondatta magának, hogy Albert de Morcerf, aki beszélni óhajt vele s még akkor is fejét csóválva mondta:

- Bocsássák be.

Albert belépett. Beauchamp gyönyörködve nézte, hogyan keres magának gázlót a padlón heverő ujságok, nyomdafestékes kéziratcsomók és papirlapok áradatában, mely íróasztalát körülbástyázta.

- Erre bujjon át édes Albert, - mondta neki, átnyujtva kezét az ujságnyalábokon; - micsoda jó szél hozta erre? Talán elvétette az ajtót, vagy azért jött ide az én lomtáramba, hogy reggelire hívjon meg? Kisértse meg valamiképpen kiszabadítani egy széket onnan a sarokból; talán azt, amelyik a geránium mellett van, mely e komor betűvilágban egyedül emlékeztet arra, hogy más világ is van még ezenkívül.

- A lap dolgában jöttem, - szólalt meg Albert.

- A lap dolgában? Óhajt valamit?

- Helyreigazítást kívánok.

- Ugyan! És minő tárgyban, kedves Albert? De foglaljon már helyet!

Albert megköszönte egy fagyos fejbiccentéssel.

- Legyen szíves hát, mondja meg, mit kíván?

- Kívánom, hogy vonjanak vissza egy cikket, mely családom egyik tagját becsületében támadja meg.

- Ugyan menjen! Mit nem mond! Teljességgel lehetetlen.

- Azt a cikket értem, mit Janinából írtak önnek.

- Janinából?

- Igen, onnan. Úgy tesz, mintha nem is tudná, miről van szó!

- Szavamra mondom, fogalmam sincs róla!... Baptiste, a tegnapi lapot!

- Ne fáradjon, itt a magamé.

Beauchamp átfutotta hamarjában:

«Janinából írják stb. stb...»

- Láthatja, hogy a dolog igen komoly, - mondta neki Morcerf.

- Rokona talán ez a kérdésben forgó tiszt? - kérdezte ártatlanul az ujságíró.

- Igen, - hebegte Albert elpirulva.

- És mit óhajt tőlem? Mivel szolgálhatok önnek?

- Szeretném, ha visszavonná ezt a cikket.

Beauchamp jóakarátú arckifejezéssel nézett Albertre.

- Sok kellemetlen szóváltásunk lenne miatta, mert a visszavonás mindenkor nagy bajjal jár. Tessék leülni, még egyszer áttanulmányozom ezt a néhány sort.

Beauchamp nagy figyelemmel olvasta el újra az inkriminált sorokat.

- Mint látja, lapjában durván megtámadták családom egyik tagját s jogom van visszavonást követelni, - jelentette ki kemény, szinte nyers hangon Albert.

- Óhajtja tehát...

- Nem óhajtom, hanem akarom!

- Már engedjen meg, édes vicomte, hanem ezt a kifejezést inparlamentárisnak tartom.

- Tartsa, aminek akarja; annyi bizonyos, hogy el nem állok követelésemről. Elég jó viszonyban vagyunk arra, hiszen barátom, - folytatta összeszorított ajkakkal, látva, hogy Beauchamp kicsinylő mosollyal tekintett rá, - eléggé ismerhet, hogy ilyen esetben egykönnyen nem vagyok félrevezethető.

- Ilyen kifakadás könnyen elfeledtethetné velem, hogy baráti viszonyban vagyunk, kedves Morcerf... De ne pörlekedjünk, legalább kerüljük, ameddig lehet. Ön izgatott egy kissé, heves és indulatos... Mondja csak, melyik rokonára talál az a cikk?

- Atyámra, egyenesen atyámra, Fernand Mondego Morcerf grófra, a becsületben megöszült katonára, ki húsz csatában küzdött s kinek büszkén viselt sebeit útszéli árokból fölmarkolt sárral mocskolták be.

- Az már más dolog, kedves vicomte, így már értem rendkívüli fölindulását. Olvassuk el csak még egyszer...

És újra elolvasta a cikket, minden szavát kellőképpen mérlegelve.

- De honnan gondolhatná valaki, hogy e cikkben említett Fernand az ön atyja volna?

- Sehonnan, mivel nincs benne, hanem bizonyos vagyok benne, hogy nagyon sokan fogják rá vonatkoztatni. Ezért akarom, hogy a cikk visszavonassék.

Beauchamp fölkapta a fejét, mikor Morcerf oly erősen megnyomta azt a szót, hogy akarom, hanem azután ismét elfordította róla és hosszan elgondolkozott.

- Meg fogja cáfolni, úgy-e Beauchamp? - kérdezte Morcerf visszafojtott, de egyre növekedő dühvel.

- Meg.

- Akkor rendben van a dolog.

- De természetesen meg kell győződnöm előbb, hogy a hír csakugyan légből kapott-e.

- Hogyan?

- Ez a dolog nagyon is megérdemli, hogy szellőztessük és én ki fogom deríteni, mi benne a való.

- Hát találhat ebben a förtelmes rágalomban még kideríteni valót? - rivalt rá Albert szinte magánkívül a haragtól. - Ha nem atyámat sejtí e cikkben ön is, mondja meg azonnal; de ha rá gyanakszik, felelősségre vonom.

Beauchamp avval a sajátságos mosolyával tekintett Albertre, mellyel az érzelmek minden fokozatát ki tudta fejezni.

- Igen tisztelt uram, ha ön azért jött ide, hogy felelősségre vonjon, kár volt annyi szót vesztegetni már eddig is a barátságra, jó viszonyra és nem tudom én még miféle haszontalanságokra, amelyekkel már egy félóra óta teszi próbára türelmemet. Vagy azt óhajtja talán, hogy ilyen mederben folytassuk a társalgást?

- Vonja vissza azt a gyalázatos rágalmat!

- Semmi kiabálás, semmi fenyegetés, igen tisztelt Albert de Mondego, Morcerf vicomte úr! Ilyesmit nem szoktam eltérni senkitől, még barátaimtól sem. Azt kívánja tehát, hogy cáfoljam meg ezt a Fernand nevű tisztről szóló cikket, melyről becsületesemre, fogalmam sem volt még az imént?

- Követelem! - dörögte Albert, képéből kikelve.

- És ha nem volna szándékomban parancsának engedelmeskedni?

- Akkor megverekszünk.

- Erre csak az a válaszom, igen tisztelt uram, hogy nemcsak én írtam azt a cikket, de még csak nem is olvastam; de mivel ön mindenesetre különös föllépésével fölkeltette érdeklődésemet, a cikk marad úgy, amint van, míg csak illetékes forrásból meg nem cáfolják, vagy meg nem erősítik.

- Uram, - mondta Albert székeről fölemelkedve, - segédek majd elintézik a többi; velük majd megállapíthatja a helyet és a fegyvernemet.

- Szolgálatára, igen tisztelt uram.

- S remélem, hogy még ma este, legkésőbb holnap reggel találkozunk?

- Én nem találok olyan sietősnek a dolgot. Véleményem szerint, mit szabadon kimondhatok, mivel én vagyok a kihívott, kissé korán volna még fegyveres elégtételre gondolni. Tudom, hogy ön mesteri vívó, magam is meglehetősen ügyesen forgatom a kardot; tudom, hogy hat lövés közül háromszor a fekete pontba talál, de az én pisztolyom sem szokott messzebb járni a céltól; szóval annyi bizonyos, hogy közöttünk nem igen lehetne apró karcolásokról, vagy levegőbe lőtt lyukakról szó; ön bátran megállja helyét, s én nemkülönben. Fölöslegesnek tartanám alapos ok nélkül megölni önt, vagy elverzeni. Azért ha-tá-ro-zot-tan így teszem föl a kérdést:

- Annyira ragaszkodik a cikk visszavonásához, hogy még akkor is fegyveres elégtételt követel, hogy ha, mint ismételten kijelentettem már: nem én írtam a cikket, sőt tudomásom sem volt róla és ha lehetetlennek tartom, hogy önön kívül akadjon még egyetlen ember egész Párisban, ki ebben a Fernandban gróf Morcerfre ismer?

- Föltétlenül ragaszkodom hozzá.

- Akkor hát kaszaboljuk meg egy kissé egymást, igen tisztelt uram, hanem csak három hét múlva, mert annyi időt követelek öntől a meggyőződésre. Hogyha légből kapott koholmány a hír: visszavonom; de ha igaz volna, rendelkezésére állok, karddal vagy pisztollyal kezemben, ahogy éppen önnek tetszeni fog.

- Három hét! Hová gondol! Gyalázatban élni három hétig: három századig a kárhozatnak!

- Ha még most is barátok volnánk, azt mondanám önnek: legyen türelmes, édes barátom, de mivel ön erőnek erejével ellenséggemmé lett: semmi közöm hozzá, kellemes-e önnek a várakozás, vagy nem.

- Jól van, legyen hát három hét múlva. De előre is figyelmeztetem, hogy három hét múlva hiábavaló lesz minden ürügy a huzavonára...

- Vicomte, - mondta Beauchamp szintén fölemelkedve, - hogyha három hét múlva mondaná ugyanezt, kidobnám az ablakon. Egyéb mondanivalóm most nincsen, mint hogy mához három hétre, vagyis szeptember huszonnegyedikén rendelkezésére állok. Addig pedig szívlelje meg tanácsomat, hagyjuk abba ezt a marakodást, mely semmivel se szebb, mint mikor két láncra kötött kuvasz megugatja egymást.

Azután gúnyos udvariassággal meghajolva, hátat fordított neki és átment a nyomdába.

Albert egy határ ujságon bosszulta meg magát, melyet szétszórva a levegőben, foszlányokká vagdalt a sítapálcájával; kidühöngte magát, azután eltávozott, de háromszor is visszafordult még az ajtó felé, melyen át Beauchamp eltávozott.

A kocsiban azután a bőrvánkost püfölte, mely annyira sem volt bűnös, mint azok az ártatlan ujságok; kitekintve az ablakon, Morrelt pillantotta meg, ki fejét fölvetve, mosolygó arccal sietett végig a boulevardon s a kínai fürdők előtt elhaladva, a La Madeleine felé tartott.

- Ah, ez boldog ember!

S ezuttal véletlenül nem csalódott Albert.

## XXII. A citromvíz.

Morrel csakugyan boldog, szinte túlboldog volt.

Noirtier hívatta magához s Morrel annyira megörült az aggastyán bizalmának, hogy jobban bízva a maga lábában, mint a bérkocsis lováében, gyalog eredt útnak, s lélekszakadva loholt a Faubourg Saint-Honoré felé.

Szegény Barrois alig tudott utána tipegni. Morrel harmincegy esztendő volt, Barrios már hatvannál is többet számlált; Morrelt szerelme sarkalta, Barriost meg eltikkasztotta a nyárvégi hőség. Ez a két, fölfogásban és korban annyira különböző ember egy cél felé törekedve, olyan volt, mint egy háromszög két szára, mely az alapnál távol van egymástól, s egy pontban fut össze a csúcson.

Ez a csúcspont Noirtier volt, ki sürgősen hívta magához Morrelt, mely kívánságának a derék spahi-kapitány, Barrois keservére nagy buzgalommal igyekezett megfelelni.

A kapitányon nyoma sem volt a fáradtságnak, mikor megérkeztek, de a szegény öreg komor-nyik alig szuszogott már az út vége felé.

Barrois egy kis oldalajtón bocsátotta be Morrelt s nemsokára könnyü ruhasuhogás árulta el, hogy Valentine közeledik.

Valentine talán még bájosabb volt gyászos fekete ruhájában, mint egyébkor.

Morrel annyira rajta találta feledni a szemét, hogy szinte elfeledte, miért is jött ide tulajdonképpen; hanem a kerek karszék gördülése csakhamar fölébresztette a valóságra, melyen Noirtiért a szobába gördítették.

Noirtier jóságos tekintettel fogadta Morrel hálálkodását, mellyel megmentésüket köszönte meg a kétségbeesztő helyzetből. Azután kérdő tekintettel fordult arája felé, minek köszönheti Noirtier újabbi kegyét, de Valentine szerényen meghúzódva a sarokban, tisztes távolságra a kapitánytól, nagyobb unszolásra látszott várni.

Csak akkor szólalt meg, mikor Noirtier is rátekintett.

- Elmondjam, amivel megbíztál, nagyapó?

- Igen, - intett Noirtier.

- Morrel úr, - mondta Valentine a fiatalember felé fordulva, ki majd elnyelte szemeivel, - Noirtier nagyapónak tenger sok mondanivalója van, mit három nap óta az utolsóig közölt velem. Azért hívatta önt, hogy mind e dolgokat elmondjam önnek; el is fogom mondani híven, a legcsekélyebb változás nélkül, mivel engem választott tolmácsul.

- Mohón lesem, mit fogok hallani; kezdje el, kisasszony!

Valentine lesütötte szemét; Morrel már ezt is kedvező előjelnek magyarázta: a boldogság megzavarta kissé bájos fejecskéjét.

- Mindenekelőtt nagyapó el akar költözni e házból s már meg is bízta Barroist, hogy keressen számára megfelelő lakást.

- És ön, ki oly nélkülözhetetlen segítőtársa Noirtier úrnak?...

- Nem fogok megválni tőle, erre nézve már határoztunk. Közelében fogok lakni. Ha megengedi atyám, hogy nagyapónál lakjam: azonnal hozzá költözöm; ha pedig ellenkezni fog, bevárom, míg nagykoru leszek, melytől már alig választ el tíz hónap. Akkor szabad, független leszek és...

- És?...

- És nagyapó beleegyezésével beváltom önnek tett ígéretemet.

Valentine oly halkán mondta ez utóbbi néhány szót, hogy Morrel inkább kitalálta, mint megértette, mit mond.

- Helyesen mondtam el, amit rám bízál, nagyapó? - kérdezte Valentine Noirtier felé fordulva.

- Igen, - intett az aggastyán.

- Ha nagyapóval egy föld alatt lakunk, az ő jelenlétében bármikor meglátogathat, Morrel úr. És ha megszilárdul az a kötelék, mely szívünket most összefűzi s csak boldogságot várhatunk tőle, (mert úgy mondják, hogy a viharban magasan lobogó tűz kialszik a zavartalan szélesöndben) akkor megkérheti kezemet, öné leszek.

Morrel közel volt hozzá, hogy térdre boruljon, s úgy nézett az aggastyánra, mint egy istenre, Valentinere meg mint jószágos angyalára.

- Mivel érdemeltem meg ezt a végtelen boldogságot?

- Addig azonban, - folytatta komolyan a leánya, - tartsuk tiszteletben szüleink akaratát, amennyiben egyszersemikorra el nem akarnának választani: egy szóval várnunk kell, békén, türelemmel.

- Bármily nehéz áldozatomba kerüljön is, - fordult Morrel az aggastyán felé, - esküszöm önnek, hogy nemcsak megnyugszom benne, de boldog reménységgel fogom bevárni azt az időt.

- Ezentúl tehát, - folytatta Valentine, mélységes tekintet vetve választottjára, - óvakodjék minden meggondolatlanságtól, s tartózkodjék minden olyan lépéstől, mely árnyékot vethetne arra, ki tisztán akarja az ön nevét viselni.

Morrel szívére tette a kezét.

Noirtier gyöngéd szeretettel tekintett fölvaltva mindkettőjőkre. Barrois, ki mindenbe be volt avatva, mosolyogva nézte őket, s minden szónál bólogatott a sarokban. Nagy, piroskockás zsebkendőjével alig győzte törölgetni a verejtéket kopasz homlokáról.

- Szegény Barrois, ugyancsak sokat szenved a hőségtől, - szánakozott rajta Valentine.

- Oh, hiszen majd kiszakadt a lelkem, úgy futottam, édes kisasszonykám; hanem a kapitány úr még jobban győzte, nem tagadom.

Noirtier egy tálca felé tekingetett, melyen citromvizes üveg s egy pohár állott. Az üveg már nem volt egészen tele, félórával ezelőtt ivott már belőle egy pohárral.

- Igyál egy kis hűsítőt, jó Barrois, látom, hogy nagyon szomjazol; vedd úgy, mintha nagyapó kínált volna meg vele.

- Majd meghalok már a szomjuságtól, lelkem kisasszonykám, s bizonyisten szívesen innám egy pohárral az egézségére.

- Vidd ki Barrois és láss hozzá.

Barrois kivitte az egész készletet s a félig nyitva maradt ajtón keresztül látni lehetett, milyen mohón hajt föl egy teli pohárral.

Valentine és Morrel gyöngéd szót váltottak egymással, mikor egyszerre megszólalt a Villefort lakásába szóló csöngetyű.

Ugylátszik, látogató érkezett.

Valentine az órára tekintett.

- Pont dél, valószínűleg az orvos, ki minden szombaton ilyenkor szokott eljönni.

Noirtier tekintete is azt látszott mondani, hogy csakugyan ő lehet.

- Mindenesetre el fog jönni ide is s talán jó volna, ha Morrel úr eltávoznék; úgy-e, nagyapó?

- Igen, - jelezték a lehunytt szemek.

Valentine beszólította Barroist.

Az öreg komornyik bekiáltott:

- Tüstént megyek, kisasszony.

- Barrois kikiséri a kapuig, - mondta Morrelnek Valentine; - ismételve kérem, kapitány úr, tartsa emlékezetében, mit nagyapa kötött a szívére és ne tegyen semmi olyast, mely elvág-hatná útját jövőbeli boldogságunknak.

- Megigértem, hogy várni fogok, nyugodt lehet.

Barrois csak most jelent meg a hívásra.

- Ki csöngetett? - kérdezte Valentine.

- A doktor úr, - mondta Barrois. Mindhármuknak föltűnt, hogy a vén komornyik alig tud a lábán állni.

- Az istenért, mi lelte Barrois? - kérdezte megdöbbenve Valentine.

Az öreg szolga, nem válaszolt, csak az urára meredt s görcsösen rángatózó kezeivel valami támaszt keresett, hogy el ne essék.

- De mi lelhetett, hiszen állni is alig tud! - kiáltott föl Maximilien.

Barrois egész testében reszketve, csakugyan alig állott már a lábán; arcizmai görcsösen rándultak össze s heves idegroham bekövetkeztét jósolták.

Látva hű cselédén az elváltozást, Noirtier szemei érthetően fejezték ki, minő indulatok hullámanak belsejében.

Barrois megkísérelte közelebb vánszorogni urához.

- Istenem, istenem! azt kérdezik, hogy mi a bajom?... Rettentő kínokat szenvedek... Alig látok már. Tűzkarikák táncolnak a szemeim előtt s az agyvelőmben mintha egy egész gyehegy égne. Meg ne érintsenek, nem tudnám elviselni!

Szemei kidülledtek, feje hátrahanyatlott, tagjai egészen megmeredtek.

Valentine ijedten sikoltott föl s Morrel karjaiba kapta, mintha valami ismeretlen veszedelem-től akarná megoltalmazni.

- Avrigny úr, Avrigny úr! - kiáltott kétségbeesett hangon Valentine, - ide, ide, segítség!

A támolygó Barrois egészen megfordult maga körül, azután hátrálva, megcsukló térddel le-rogyott Noirtier mellé, elfuló hangon hörögve:

- Uram, én jó uram!

A segélyhívó kiáltásra Villefort jelent meg a küszöbön. Morrel hirtelen elbocsátotta a félig elalélt leányt és egy függöny mögött húzódott meg a szoba legtávolabbi sarkában.

Még onnan is iszonyodva tekintett a szerencsétlen haldoklóra, ki haláltusában vonaglott a padolaton.

Noirtier arcán is iszonyat tükröződött s látszott rajta, hogy elkeseríti saját tehetetlensége; egész lelkével szánta azt a hűséges cselédet, ki inkább barátja, mint szolgálja volt. Látni lehetett, minő szörnyű küzdelmet folytat magában, hogyan dagadnak ki halántékain az erek s hogyan rángatózik az az egy-két ideg, mely nem bénult még el végkép a szeme körül.

Barrois vérben forgó szemekkel, mereven hátra szegezett nyakkal, borzalmas táncot járó arc-izmokkal vonaglott a földön, belevájva körmeit a deszkába; lábszárai a kettépattanásig megfeszültek s inkább többől szakadtak volna ki, semmint meghajoljanak.

Keservesen nyögött, hörgött, s ajkain kiverődött a tajték. Villefort elképedve hőkölt vissza a szeme elé tárult szörnyű jelenettől.

Morrelt nem vette észre.

Rémülten meredt a földön fetrengő eltorzult alakra, azután az ajtó felé rohant, kikiáltva a folyosóra:

- Ide, ide, doktor! Segítség!

Valentine mostohája után kiáltozott a lépcsőházban.

- Az istenért, asszonyom, hozza el flaconját! Hamar! Hamar!

- Mi baj van? - kérdezte Villefortné szokott csengő hangján nyugodtan.

- Oh jöjjön, jöjjön hamar!

- Hol van hát az a doktor? - kiáltotta Villefort, - miért nem jön hát?

Villefortné lassu léptekkel szállt le a lépcsőn; léptei alatt csikorgott a deszka. Egyik kezében zsebkendőjét tartotta, verejtékes homlokát törölgetve, a másikban a repülősóval telt flacont tartotta.

Belépve az ajtón, első tekintete Noirtierre esett, kinek arcán a fölinduláson kívül nem vett észre egyéb változást; a haldoklót csak azután vette észre.

Elsápadt és tekintete úgyszólván visszapattant Noirtierre.

- Az ég nevére asszonyom, hol van hát az a doktor? Hiszen önhöz ment! Ugylátszik szélütés környékezi ezt a szegény embert s meg kell köppölyözni.

- Talán valami étel ártott meg neki, - mondta az asszony, kitérve a kérdés elől.

- Nem is reggelizett szegény, s étlen-szomjan sietett valahova nagyapám megbízásából. Mikor visszatért, akkor is csupán egy pohár citromvizet ivott.

- Miért nem inkább bort?

- Nem volt más a kezünk ügyében; szegény Barrois nagyon szomjas volt s abból az üvegből ivott, melyet nagyapa asztalán talált.

Villefortné megremegett. Noirtier nem vette le róla a tekintetét.

- Nagyon vérmes ember!

- Azt kérdeztem öntől, asszonyom, hol van Avrigny; feleljen hát!

- Édouard mellett van, ki gyöngélkedik egy kisé, - mondta Villefortné, ezúttal már nem térhetve ki a sürgetett válasz elöl.

Villefort maga futott érte.

- Nem tudom nézni, mikor eret vágnak valakin, - mondta az asszony, átadva flaconját Valentinének, - borzadok a vértől, nem tudok itt maradni.

S eltávozott ő is a férje után.

Morrel kilépett a függöny alól, hol a nagy zűrzavarban senki sem vette észre.

- Siessen el Maximilien és várja meg, míg újra hívni fogom. Siessen.

Morrel kérdő tekintettel fordult Noirtier felé, ki teljes nyugalját megőrizve, helyeslőleg intett.

Maximilien szívéhez szorította a leányka kezét s a hátsó folyosón át eltávozott.

Villefort csaknem ugyanakkor lépett be az átellenes ajtón az orvossal.

Barrois magához tért, a válságos percek elmúltak s bár fájdalmasan nyöszörögve, de nagynehezen mégis féltérde emelkedett.

Villefort és az orvos fölnyalábolták és végig nyújtóztatták egy chaise-longueon.

- Mit gondol doktor úr, mivel lehetne segíteni rajta?

- Hozzanak vizet és éhert, ha van a háznál.

- Hogyne volna.

- Szalajtasson el a gyógyszerertárba terpentinolajért és hánytatóért.

Villefort kiadta a rendeletet.

- És most távozzék el innen mindenki.

- Én is, doktor úr? - kérdezte félénken Valentine.

- Igenis, kisasszony, ön elsősorban, - förmedt rá nyersen az orvos.

Valentine megriadva Avrigny különös hangjától, megcsókolta Noirtier homlokát és szorongó szívvel távozott el.

Az orvos elborult homlokkal várta be, míg eltávozik s ő maga fordította meg a kulcsot az ajtóban.

- Nézze, doktor, már egészen magához tér; úgy látszik, jelentéktelen roham volt az egész.

- Avrigny arcán nagyon különös mosoly futott át. Azután megkérdezte Barroistól:

- Jobban érzi magát?

- Valamivel jobban, doktor úr.

- Meg tudná inni ezt a pohár étheres vizet?

- Megpróbálom, de ne tessék hozzám nyúlni!

- Miért?

- Mert úgy érzem, hogy ha valaki csak a kisujjával érintene meg most, azonnal kitörne rajtam újra az a szörnyű nyavalya.

- Ígyék.

Barrois remegő kézzel emelte elkékült ajkaihoz a poharat s megitta az ital felét.

- Mije fáj? - kérdezte az orvos.

- Mindenem; olyan a testem, mintha mozsárban törték volna össze.

- Nem káprázik a szeme?

- De igen.

- Hát a füle zúg-e?

- Szüntelenül.

- Mikor lett rosszul?

- Az imént.

- Hirtelen jött a roham?

- Mint a villámcsapás.

- Tegnap, tegnapelőtt még semmit sem érzett?

- Semmit.

- Álmatlanságot sem? Vagy szédülést?

- Egyáltalában semmit.

- Evett ma valamit?

- Egy falatot sem; csak abból a citromvízből ittam egy pohárral, mely uram számára állott az asztalon.

És Barrois Noirtier felé biccentett a fejével, ki karosszékéből mozdulatlan némasággal szemlélte ezt a borzasztó jelenetet, anélkül, hogy a legcsekélyebb részlete is elkerülte volna figyelmét.

- Hol van az a citromvíz? - kérdezte élénken az orvos.

- Odalenn van az egész üveg.

- Odalenn? Hol?

- A konyhában.

- Óhajtja, doktor úr, hogy idehozzam? - kérdezte Villefort.

- Nem, ön csak maradjon itt és igyekezzék bevétetni ezt az étheres vizet betegünkkel az utolsó cseppig.

- De a citromvizet talán...

- Magam megyek érte!

És Avrigny egy ugrással a konyhába vezető lépcsőn termett, majd föllökte Villefortnét, ki ugyanoda tartott.

Az asszony fölsikoltott ijedtében.

Avrigny nem sokat gondolt vele; egyetlen gondolat foglalkoztatta csupán és három-négy lépcsőfokot átugrálva rohant le a konyhába, hol azonnal szemébe ötlött a háromnegyed részben kiürített palack.

Úgy csapott le rá, mint a sas a zsákmányára.

Lihegve tért vissza a szobába.

Villefortné támolyogva tért vissza a lépcsőn.

- Ebből az üvegből ivott? - kérdezte Avrigny.

- Igen, doktor úr.

- Ez a citromvíz még abból való, melyből ön ivott?

- Úgy hiszem.

- Milyen ízűnek találta?

- Valami különös keserű mellékíze volt.

Az orvos néhány csöppet öntött vályuvá formált tenyerébe, fölszörpölte, megforgatta, megzötyögtette szájában, mint aki bort kóstolgat, azután kiköpte az egészet.

- Ez az, - mondta azután. - Ön is ivott belőle Noirtier úr?

- Igen, - intett az aggastyán.

- S érezte ön is, hogy milyen kesernyés?

- Igen.

- Ah, doktor úr! - kiáltott föl egyszerre Barrois, - megint nagyon rosszul vagyok! Istenem, istenem szánj meg!

Az orvos azonnal hozzá futott.

- Még sincs itt az a hánytató, Villefort úr? Sürgesse meg, kérem.

Villefort esze nélkül rohant ki és torka szakadtából kiáltozott:

- Most se jött még vissza az az ember a gyógyszerertárból?

Senki sem válaszolt. A rémület csendesebbé tette az egész házat a sírnál.

- Csak tudnék valami módon több levegőt szorítani a tüdejébe, hogy megelőzzem a szélütést, - mondta Avrigny, maga körül tekintve. - De semmi, semmi sincsen körülöttem!

- Hát nem segít rajtam, doktor úr? Ilyen nyomorultul hagy elpusztulni? Végem van, meghalok!

Avrigny megpillantott egy hosszú lúdtollat az asztalon.

Avval akarta hányásra ingerelni, de a beteg görcsösen összeszorított álkapcsai közé hasztalanul igyekezett behatolni a tollal.

Barroist most még az előbbinél is hevesebb görcs lepte meg. Annyira hánykolódott, hogy lefordult a chaise-longueről és a földön fetrengett egy darabig, míg egész teste meg nem meredt.

Az orvos nem tudván rajta segíteni, szabadjára engedte tombolni rajta az idegrohamot és Noirtierhez lépett.

- Teljesen jól érzi magát? - kérdezte tőle halkan.

- Igen.

- Gyomra teljesen rendben van?

- Igen.

- Nem érzi ugyanazt a könnyűséget, mint a pilulák bevétele után, melyeket vasárnaponként szokott bevenni?

- Igen.

- Barrois készítette el a citromvizet?

- Igen.

- Ön adott belőle inni neki?

- Nem.

- Talán Villefort úr?

- Nem.

- Vagy Villefortné?

- Nem.

- Akkor hát Valentine, ugy-e?

- Igen.

Barrois nyöszörgése és hangos fogcsikorgatása elszólította az orvost Noirtier mellől s betegéhez sietett.

- Tudna-e néhány kérdésemre válaszolni, Barrois?

Barrois néhány érthetetlen szót mormolt rá válaszul.

- Szedje össze minden erejét, barátom.

Barrois fölvetette vérben forgó szemeit.

- Ki készítette a citromvizet?

- Én.

- Azonnal bevitte urának, mihelyt elkészült vele?

- Nem.

- Miért nem?

- Hívtak, s mennem kellett.

- Ki hozta hát ide?

- Valentine kisasszony.

Avrigny a homlokára ütött.

- Istenem, istenem, ki hitte volna! - dörögte magában.

- Doktor úr, doktor úr, segítsen rajtam! - kiáltotta Barrois, érezve a harmadik roham közeledtét.

- Hát sohase jönnek meg már avval a hányatóval? - kiáltotta föl türelmetlenül az orvos, lábával dobantva.

- Jövök már vele, itt az ital! - mondta Villefort belépve.

- A gyógyszerészsegéd, aki velem jött.

- Igya ki Barrois.

- Ha tudnám, doktor úr!... Késő már... a torkom összeszorul, megfulladok!... Pokoli kínok... Istenem, meddig kínlódom még?

- Legyen békességgel; barátom, nem fog szenvedni soká.

- Értem, értem! - nyögte panaszosan a szerencsétlen ember; - isten, isten, könyörülj rajtam.

Azután, mintha a villám sújtotta volna, fölsikoltott és hátrahanyatlott.

Az orvos a szíve tájára tette a kezét s egy kis tükröt tartott ajkai elé.

Villefort remegve várta, mit fog mondani.

- Készíttessen violaszörpöt, de gyorsan!

Villefort szó nélkül elrohant.

- Ne ijedjen meg, Noirtier úr, - a beteget átvisszük a szomszéd szobába és ott fogok eret vágni rajta; képzelem, mily gyötrelmes lehet e hűséges cseléd borzasztó szenvedését szemlélnie.

Azután ő maga vonszolta át Barroist a másik szobába; csakhamar visszatért ismét s bevitte magával a megmaradt citromvizet is.

Noirtier lehunyta a jobb szemét. Az orvos észrevette.

- Valentinet óhajtja, úgy-e? Tüstént behívatom.

Az orvos kiment és a folyosón találkozott a visszatérő Villefort-tal.

- Nos - kérdezte tőle lázas szorongással.

- Jőjjön, - mondta Avrigny és fölvezette a szobába.

- Még most is ájultan hever?

- Nem, már kiszenvedett.

Villefort összezsápta a kezeit és hátra tántorult:

- Ilyen hirtelen!

- Hirtelen, úgy-e? De nincs mit csodálkozni rajta. Saint-Méran marquis és marquise sem kínlódtak soká. Oh, az ön házában nagyon hamar végez embereivel a halál, Villefort úr.

- Újra előáll a szörnyű gondolattal? - kiáltott föl rémülten az ügyész.

- Nem tehetek másként, - mondta ünnepélyes komolysággal Avrigny, - mert nem tudok szabadulni attól a gondolattól; s hogy meggyőzzem, mennyire nem járok téves nyomon, hallgasson meg, Villefort úr.

Villefort összeborzongott.

- Van egy fajta mérég, mely nem hagy maga után nyomot. Én jól ismerem azt a mérget, mert alkalmam volt megfigyelni, minő hatást idéz elő s milyen jelenségekkel jár az áldozat haldoklásakor. Szegény Barrois esetében könnyű volt ráismernem ugyanarra a méregre, mellyel Saint-Méranné asszonyt emésztették el. Bármily kis adagban legyen is valami folyadékba keverve, jelenlétét meg lehet állapítani egy szelet kék lakmuspapirossal, melyet ez a mérég és minden oldata vörösre fest. Lakmuspapirosunk nincsen a háznál, de a violaszörp is megteszi ugyanezt a szolgálatot, amennyiben annak zöldre változik a színe, ha e folyadékkal összekeveredik. De úgy hallom, hozzák is már.

A folyosó felől csakugyan léptek hangzottak; az orvos csak félig nyitotta ki az ajtót és úgy vette át a komorna kezéből az edényt, melyben két-három kanálnyi szörp lehetett, azután újra bezárta az ajtót.

- Most jól figyeljen ide, - mondta a királyi ügyésznek, kinek meg lehetett hallani a szíve dobogását. - Ebben az edényben violaszörp van, a palackban pedig annak a citromvíznek a maradéka, melyből Noirtier úr és Barrois ittak. Ha a citromvíz tiszta, a szörp színét nem fogja elváltoztatni; de ha mérég van benne, zöldre változik. Figyeljen jól.

Az orvos óvatosan töltött néhány csöpp citromvizet az edénybe s a violaszörp tetején azonnal apró foltok mutatkoztak s tömörülve először kékes, majd opálszínt öltve, végre egészen a sötét smaragdzöldbe játszottak.

Ez a zöld szín azután megmaradt, s a kísérletben nem lehetett kételkedni tovább.

- Isten és az emberek előtt vallom, hogy a szerencsétlen Barroist strychnos nux vomicával és Szt.-Ignác-babbal etették meg.

Villefort egy hangot se szólt, csak az ég felé emelte a karjait s mintha villám sújtotta volna, eszméletlenül esett össze.

### XXIII. A vád.

Avrigny hamarosan magához térítette a királyi ügyészt, ki olyan viaszsárga arccal terült el a karosszékekben, mintha második tetem lett volna a halottas szobában.

- Oh, a halál ugyancsak megvetette már a lábát a házamban! - volt az első szava.

- Mondja inkább, hogy a bűn, - hangzott komoran az orvos ajkairól.

- Kifejezhetetlen érzés, ami földre sújt e pillanatban; azt hiszem, meg kell örülnöm az iszonytól és fájdalomtól.

- Azt hiszem, itt volna az ideje végre már a cselekvésnek, - mondta rendkívül komoly hangon az orvos; - utóvégre is csak útját kell vágnunk e tömeges emberhalálnak. Én legalább nem tudom elviselni tovább ezt a garázdálkodást s a társadalom és az áldozatok nevében bosszút sürgetek.

Villefort kétségbeesve tekintett maga körül.

- Az én házamban, az én házamban! - sopánkodott kezeit tördelve.

- Emberelje meg magát, ne sopánkodjék és ha szolgálja a törvényt, szolgálja áldozattal is.

- Megrémít, doktor; áldozatról beszélt?

- Igen, azt mondtam.

- Gyanakszik talán valakire?

- Nem én, hanem különösnek találom, hogy mikor a halál bekopogtatott az ön ajtaján, nem vakon, hanem következetesen, szobáról-szobára haladva végzett kiszemeltjeivel. Én nyomon követem s útját világosan magam előtt látom, hanem azért mégis csak tapogatok, mert barátságom és egész családjára irányt érzett régi vonzalmam hálgyogot vonnak szemem elé...

- Beszéljen világosabban, doktor, mindent el tudok viselni.

- Jól van. Én tehát állítom, hogy az ön házában, nem lehetetlen, hogy a családjában, olyan méregkeverő lappang, aminőt egy évszázad is csak elvétve tud fölmutatni. Hogy Locusta és Agrippina egy időben pusztították az emberiséget, az csak a haragra gyúlt Gondviselésnek tulajdonítható, mely elhatározta, hogy elpusztítja Rómát, a bűnök fertőjébe merült világbirodalmat. Brunhild és Fredegunda csak az ébredő civilizáció szülöttei, melyben a hódító emberi elme olykor rombolva lépett föl. És ezek a méregkeverők nem banyák, nem vén szipirtyók voltak, hanem fiatal, ragyogó teremtések, kik éppen olyan tiszta, ártatlan homlokkal jártak-keltek a világban, mint az a gonosztevő, ki az ön házában szedi áldozatait.

Villefort egyre csak a kezeit tördelte és némán, könnyörgő arckifejezéssel esdett szánalomért.

Hanem az orvos könnyörtelen volt.

- Azt mondja a jogtudomány egyik sarkigazsága, hogy abban keresd a vétkest, ki hasznot húz a büntetből.

- Oh, doktor, doktor, hányszor vezette már tévútra az igazságszolgáltatást ez a rettenetes mondás! És nem tudom, de úgy gondolom, hogy ez a bűn...

- Végre tehát ön is elismeri, hogy bűnről van szó?

- Igen, elismerem. Vagy lehetne-e kételkednem benne? De hadd folytassam. Úgy gondolom, hogy e bűn az én fejemre sújt le s áldozatai csak az én bűnhődésem. Üldözőbe vett balszállagzatom s egyik csapást a másik után zúdítja le rám.

- Oh, ember, - mormolta fogai között Avrigny, - legönzőbb te minden teremtmények között, ki azt hiszed, hogy te vagy a mindenség középpontja, hogy a nap csupán miattad ragyog az égen s hogy a halál csupán miattad vág rendet embertársaid között! Hangya te, kit Isten egy ökölnyi rögre kárhoztatott!... Hát azt hiszi, hogy azok mit sem vesztek, kik életüket veszítették el? Saint-Méran, Saint-Méranné, Noirtier...

- Noirtier?

- Ej, hát azt gondolja, hogy azt a szerencsétlen komornyikot akarták elemészteni? Dehogy, dehogy. Más helyett pusztult el az istenadta, mint Shakespeare Poloniusa. Az a citromvíz Noirtiernek volt szánva, ki ivott is belőle, a másik csak véletlenül ízlelte meg s mégis Barrois esett áldozatul.

- De hogyan lehetséges, hogy atyám elkerülte végzetes hatását annak az italnak?

- Egy nagyon emlékezetes estén, a marquise halála napján elmondtam önnek, hogy Noirtier szervezete teljesen megszokta már ezt a mérget; ő meg sem érezte azt az adagot, mely bárki mászt megölt volna; senki sem tudta, ügylátszik még a gonosztevő sem, hogy én már egy esztendő óta brucinál gyógyítom Noirtiért, bár hogy a brucin halált okozó mérge: ügylátszik, a gyilkos előtt sem volt ismeretlen.

- Istenem, istenem!

- Kövesse csak a vétkes nyomait; elsőben is Saint-Mérant ölte meg.

- Oh, doktor!

- Meg mernék rá esküdni; a tudomásomra jutott kórtünetek ugyanazok, mint aminőket saját szememmel láttam.

Villefort nem igyekezett már ellentmondani, meg volt semmisülve egészen.

- Megölte Saint-Mérant s egy hétre rá megölte özvegyét is: az örökség megkészszerződött.

Villefortnak csak tompa nyöszörgését lehetett hallani.

- Jól figyeljen, királyi ügyész úr!

- Minden szava korbácsütés, - tördelte Villefort.

Az orvos könyörtelenül folytatta:

- Noirtier, ön és egész családja kizárásával a szegények javára végrendelkezett; nem is nyúlt hozzá senki, hiszen nem lett volna utána mit várnia. De alig semmisítette meg ezt a végrendeletet, alig írta meg a másodikat, gondolom tegnapelőtt: már körülötte settenkedett a gyilkos, kétségtelenül attól tartva, hogy a harmadik végrendelet ismét lerombolná minden reményét.

- Irgalmazzon, Avrigny!

- Bennem nincsen többé irgalom, uram; az orvosnak magasztos küldetése van a földön, mit úgy tölt be, hogy az embert az élet forrásától végigkíséri egészen a halál sötét birodalmáig. Ha bűnt követtek el és az Isten, elijedve önnön képemása szörnyűségeitől: elfordítja tekintetét a gonosztevőről, az orvosnak kell azt mondania: itt a bűnös!

- Irgalmazzon szegény bűnös leányomnak! - esengett Villefort.

- Lássá, ön maga nevezte meg, az apja!

- Irgalmazzon a véremből való vérnek! Irtózatos! Inkább magamat vádolnám be! Lehetetlen! Valentine, ez az aranyszív, ez a fehér lilium!

- Irgalomról nem lehet többé szó, királyi ügyész úr; a bűn nyilvánvaló és tudjuk, hogy Villefort kisasszony maga csomagolta be a marquisnak küldött orvosságot, s Saint-Méran marquis meghalt.

Villefort kisasszony maga készítette el Saint-Méranné italát és a marquise meghalt.

Villefort kisasszony maga veszi át Barroistól a citromvizes üveget, míg a szolgát másfelé küldik, személyesen teszi nagyatyja asztalára, s a szegény szélütött aggott úgyszólván csak isteni csoda menti meg a haláltól.

Villefort kisasszony a bűnös, ő a méregkeverő! Én vádolom őt és fölszólítom a királyi ügyész urat, végezze kötelességét!

- Semmit sem tagadok, egy szóval sem védem magam, mindent elhiszek önnek, de legyen könyörületes, kímélje becsületemet, életemet!

- Villefort úr, - mondta egyre emelkedő hangon az orvos, - vannak oly körülmények, mikor egyes ember érdekeit nem lehet tekintetbe venni többé. Ha leánya első ízben követte volna el ezt a bűnt, én még akkor is azt mondtam volna önnek, ha jól látom, hogy újra tervet forral: intse meg, büntesse meg, vagy küldje kolostorba, hol bűnbánattal morzsolgatva le még hátralévő életét, talán megtisztulhat. Ha elkövette volna a másodikat is, azt mondtam volna önnek: adok önnek olyan mérget, melynek ellenszere nincs, gyors, mint a gondolat, gyilkos, mint a villám, ajánlja lelkét az istennek és keverje bele a leánya italába, mentse meg a becsületét, mentse meg önmagát, mert önre is rákerülhet még a sor. Szinte látom, hogy fetrengett volna lábai előtt esdve, könyörögve, álnok szavaival megindítva önt. De jaj lett volna önnek, ha megesik rajta a szíve! Hanem az a leány három embert küldött másvilágra, három ember halálát nézte végig s három tetem mellett térdelt képmutató imádságba merülve. Vérpadra a méregkeverővel! Bakót neki! Ön az imént a becsületéért aggódott; tegye meg, amit mondtam, s becsülete örökké ragyogni fog!

Villefort térdre esett.

- Ha olyan erős tudnék lenni, mint ön!... de higgye el, ön sem volna ilyen rendíthetetlen, hogyha nem Valentine, hanem Madeleine, az ön leánya tette volna, amit az enyém cselekedett.

Avrigny elsápadt.

- Mindenki szenved és mindenki meghal, akit anya hozott a világra; én is szenvedek, doktor, s nyugodtan várom be a halált.

- Vigyázzon, Villefort úr, hosszú ne legyen majd az, a halál!... mert én úgy hiszem, hogy először az atyját, azután a nejét, meg a fiát fogja meglátogatni.

Villefortnak kínosan zihált föl a melle és megragadta az orvos karját.

- Ne gyötörjön tovább, szánjon már meg!... Nem, leányom nem tehette... hurcoljon bennünket a törvényszék elé és én ott is azt fogom mondani: nem, ez a leány nem bűnös... az én házamban nem követett el senki semmiféle bűnt... Nem akarom, nem akarom hinni, hogy befészkelődött házamba a bűn, mert a bűn is olyan, mint a halál, sohasem jár egyedül. Mondja, miért kívánja halálomat?... barátom ön?... van önben emberi érzés?... van szíve?... Nem, nincsen, önből csak a hivatása beszél!... Hanem én azt mondom önnek, hogy nem, sohasem fogom bakó kezére játszani a leányomat!... Irtózatosságot, mely itt rág a szíven s melyet a körmeimmel vájnék ki, ha lehetne!... És ha csalódnék, doktor, hiszen ön is ember, ha nem leányom volt a bűnös, hanem más valaki? És ha egyszer elébe lépnek halványan, mint egy hazajáró lélek és azt mondanám önnek: Gyilkos, te ölted meg a leányomat! Oh, ha így volna, én jó keresztény vagyok, de ez a gondolat az öngyilkosságba kergetne!

Avrigny elgondolkozott egy kissé, azután azt mondta:

- Jó, várni fogok.

Villefort alig mert hinni szavaiban.

- Hanem azt kikötöm, - mondta ünnepélyes vontatottsággal az orvos, - hogy ha valaki megbetegszik önöknél, még ha ön maga volna is, ne is hívjanak engem, mert én ide többé be nem teszem a lábamat. Önre való tekintettel megőrzöm ezt a borzasztó titkot, de nem akarom, hogy a lelki mardosás gyötörjön és úr legyen fölöttem, mint ahogy a bűn úrrá lett ez elátkozott házban.

- S engem elhagy egészen, doktor?

- Igen, mert nem tudok önnel lépést tartani már, s a vérpad lépcsőjétől visszafordulok. Egyszer majd ki fog derülni minden s rettentő lesz a vége ennek a tragédiának. Isten önnel!

- Az ég nevére, doktor!

- Irtózom e falaktól, iszonyattal tölt el a látása. Isten önnel!

- Csak egy szóra még, doktor! Ne hagyjon el rettentő helyzetemben, melyet borzasztó szavaival még elviselhetetlenebbé tett. Mit szólna a világ e váratlan halálesethez, ha ön nem volna szegény Barrois mellett.

- Igaza van, menjünk hozzá.

Az orvos ment elől, Villefort követte; a cselédséget is megrémítette az eset s kettesével, hármával vitatkoztak fölötte a folyosón.

- Uram, - mondta Avrigny emelt hangon Villefortnak, hogy valamennyien meghallhassák, - szegény Barrois nagyon is otthonülő volt mostanában, s neki, ki fél Európát bejárta urával, nagyon megártott ez az egyhangu élet és szobai levegő. Vére megsűrűsödött, s mint afféle testes, vastagnyaku ember, bizony szélütés áldozata lett. Még hozzá, engem is későn hívtak.

Azután halkán mondta Villefortnak:

- Legyen gondja rá, hogy nyoma vesszen a violaszörpnek.

És az orvos minden további szó nélkül eltávozott a siránkozó cselédek aggodalmas szempillantásainak kíséretében. Villefortnak még csak kezét sem nyújtott.

Este azután nagy tanácskozásra gyűlt valamennyi cseléd a konyhában s testületileg vonultak a ház úrnője elébe, elbocsátásukat kérvén. Nem tarthatta volna vissza őket semmi sem. Még a magasabb bér emlegetése sem volt rájuk hatással. Mindenre ez volt a válaszuk:

- Nincs maradásunk, mert a halál ütött tanyát ebben a házban.

S el is mentek egy szálig, sajnálkozva, hogy ilyen jó uraságot kell elhagyniok. Különösen a jó Valentinetől váltak meg nehéz szívvel, mert valamennyien rajongtak érte.

Villefort figyelmesen vizsgálta Valentine arcát, mikor a búcsúzó cselédség elhalmozta hízog szavaival.

Látta, hogy könnyek csillognak szemében:

Különösnek találta ezt a megindulást, de még különösebbnek találta, mikor Valentineről Villefortnéra siklott a tekintete s a felesége keskeny ajkai körül valami különös, hirtelen föl-villanó baljóslatu mosolyt látott, mely hasonlatos volt a viharos égbolt komor felhői között föllobbanó meteor vérvörös fénysugarához.

## XXIV. A visszavonultan élő pékmester.

Még azon este, mikor Morcerf gróf a hideg fogadtatástól megalázva dühösen távozott el a bankártól, Andrea Cavalcanti kicsipve, fürtös csigákba göndörített hajjal, nyalkára fent bajusszal, fehérkeztyűsen hajtatott be phaetonján a chaussée-d'antini palota udvarába.

Tíz percnyi általános társalgás után alkalmat talált Danglarst a szalon egyik ablakmélyedésébe vonni, hol kacskaringós bevezetés után elpanaszolta, mily végtelenül rosszul esett neki ismét elválnia a hosszú esztendőök óta nem látott s nagysokára újra föltalált apától.

Apja elutazása óta, - mondta - csupán Danglars házában érezte magát otthonosan, hol valóban úgy bántak vele, mintha ő is a családhoz tartozott volna, s kijelentette, hogy jövődő boldogságának: minden biztosítékát itt találta föl, s halálíg beleszeretett Eugénie kisasszony gyönyörű szemepárjába.

Danglars áhitatos képpel hallgatta meg e fontos nyilatkozatot, melyet napok óta várt már. Szemei ragyogtak, s kifejezésük sem volt oly üres, mint néhány órával ezelőtt, mikor Morcerffel beszélt.

Mindamellet nem akarta csak úgy egyszeriben elfogadni a fiatalember ajánlatát, s ilyen esetben szokásos, könnyen lecáfолható ellenvetéseket tett.

- Nem találja kissé korainak a házasság kötelékébe lépni, Cavalcanti úr? Nagyon fiatal még.

- Oh, éppen nem, uram, legalább én nem gondolnám, mert hazámban a főuri körökben mindenkor nagyon ifjan szoktak házasodni, mit igen bölcs szokásnak tartok. Az élet csak egyszer szokott megkínálni az igazi boldogsággal: oktan, aki elszalasztja az alkalmat.

- Hiszem, hogy megtisztelő ajánlatát leányom és feleségem is szívesen fogadják; hanem azt már csakugyan nem tudom, kivel fogjuk az ügy anyagi részét elintézni. Én a dolognak éppen anyagi részét tartom rendkívül fontosnak s véleményem szerint erről csakis az apák tárgyalhatnak.

- Atyám igen megfontolt, józan eszű ember s gondolva arra a lehetőségre, hogy Franciaországban fogok letelepedni: átadta nekem valamennyi igazoló okmányokat s ezenfölül egy levelet, melynek értelmében arra az esetre, ha választásom tetszésére van, százötvenezer livres évi jövedelmet biztosít nekem, az esküvő napjától számítva. Számításom szerint ez összeg körülbelül negyedrésze lehet atyám jövedelmének.

- Ami pedig engem illet, - jelentette ki Danglars, - leányomnak félmillió frank hozományt adok; azonkívül ő lesz egyedüli örökösöm.

- Ilyenformán tehát nem volna miért aggódnom többé, ha a báróné és Danglars kisasszony vissza nem utasítanak. A hozomány kamataival együtt százhetvenötezer livres évi jövedelmünk volna. Nem lehetetlen, bár azt hiszem, nehéz lesz kissé arra bírni atyámat, hogy évjáradék helyett magát a tőkét adja át nekem, de ha sikerülne, úgy két-három milliót helyeznék el önnél, ami ilyen ügyes kezekben tíz percent kamatot is hozhat.

- Rendszerint csak négy, sőt három és fél százalékra szoktam pénzt elfogadni. Vömmel szemben természetesen kivételt teszek s szívesen adnék ötöt is, megosztván vele az ezenfölül eső nyereséget.

- Ön az apósok fejedelme! - kiáltott föl Cavalcanti, kiből olykor őszintén tört ki eredeti esetlensége, mely kirítt még az arisztokratikus máz alól.

Sietett is elsimítani, mondván:

- Bocsásson meg, hogy kissé elragadtattam magamat, de a boldogságnak már a reménye is valóságos örültté tesz; hát még ha szívem legforróbb vágya beteljesedik!

- Hanem azt hiszem, - folytatta Danglars, észre sem véve, hogy nyakig benne vannak már az anyagiakban, - vagyonának egy bizonyos részét nem tagadhatná meg az apja.

- Vagyonomnak egy részét?

- Már az anyai jussát értem.

- Ah, igen, persze az édes anyám, Oliva Corsinari után eső részt.

- S úgy körülbelül mennyire rúghat anyai jussa?

- Bizony Isten sohasem gondoltam még rá, eszembe sem jutott, hanem úgy két millióra becsülöm.

Danglars olyasvalamit érzett, mint mikor a zsugori rábukkan elveszett kincseire, vagy mikor a fuldokló feneketlen örvény helyett szilárd talajt érez lábai alatt.

- Remélhetem tehát? - kérdezte Andrea, fiúi tisztelettel hajolva meg a bankár előtt.

- Amennyiben az ön részéről nem gördülnének akadályok az utunkba, mindenesetre remélhet, kedves Andrea, én befejezettnek tartom a dolgot. De őszintén szólva, nagyon meglepett, hogy nem Monte Cristo gróf jött leánykérőbe az ön nevében, ki legközelebbi ismerőse Párisban.

Andrea elpirult egy kissé.

- Épen tőle jövök. Annyi bizonyos, hogy rendkívül kedves ember, de különcködései néha megfoghatatlanok; ő is biztatott e fontos lépésre s arra nézve megnyugtatót, hogy atyámtól magát a tőkét kapom meg az évjáradék helyett; még az is megígérte, hogy segíteni fog rábeszélni atyámat; egyszersmind azonban kijelentette, hogy a kérői tisztséget nem vállalja magára, mint ahogy másnak sem tenné, s nem is tette meg soha. Látszott rajta, hogy ki akar engesztelni s azt hiszem, őszinte volt, mikor azt mondta, hogy sohasem esett még oly nehezére visszautasítani ily kérést, mint most, mert ha valaha boldog házasságot kötöttek e földön, úgy a mienk annak ígérkezik. Szóval hivatalos szerepet nem vállalt ügyemben, hanem ez nem zárja ki, hogy négy szemközt ne beszéljen róla önnel, ha szóba kerül a dolog.

- Helyes, nagyon helyes.

- Most pedig, - mondta Andrea legédesebb mosolyával, - miután végeztem az apóssal, a bankárhoz fordulok.

- Szolgálhatok talán valamivel? - mondta Danglars, hasonlóan mosolyogva.

- Mintegy négyezer frankom lehet még önnél, mit bármikor fölvehetek, de a gróf belátta, hogy ebben a hónapban, belépve a párisi világba, nagyobb kiadásokra számíthatok s jövedelmem meg kell szaporítani; megkínált tehát egy húszezer frankról szóló utalvánnyal s addig unszolt, míg el nem fogadtam. Valósággal rám tukmálta. Az utalvány kétségkívül kifogástalan; mint látni tetszik, sajátkezű aláírása van rajta. Elfogadja?

- Evvel az aláírással egy millióról szóló utalványt is elfogadok, - mondta mosolyogva a bankár, s gondosan eltelte az utalványt. - Mondja meg, milyen időtájt lesz legalkalmasabb, s én házhoz küldetem a huszonnégyezer frankot.

- Legcélszerűbb volna reggel tíz órára hozzám küldeni: annál jobb, mennél hamarább kapom meg a pénzt, mert holnap falura rándulok.

- Tehát pont tíz órákor. Még mindig a des Princes fogadóban lakik?

- Igen.

Másnap a bankár becsületére való pontossággal már kezében volt a huszonnégyezer frank. Kétszáz frankot Caderousse számára hagyva, csakugyan falura ment.

Ez a kis kirándulás különben épen veszedelmes barátja miatt történt; semmiképen sem akart vele találkozni s csak nagykésőre vetődött haza.

Alig lépett be a kapun, a portás levett sipkával már előtte hajlongott.

- Itt járt az az ember és kereste uraságodat.

- Miféle ember? - kérdezte csak úgy odavetőleg Andrea, mintha nem is tudta volna, kiről van szó.

- Az, kinek méltóságod egy kis évjáradékot rendelt.

- Ah, igen, atyámnak az a kivénült régi cselédje. Átadta néki a kétszáz frankot?

- Az utolsó souig, méltóságos uram.

Andrea méltóságos úrnak címezte magát.

- Hanem az a bökkenő, hogy nem akarta átvenni tőlem, - folytatta a kapus.

Andrea nagyon halvány lehetett, de szerencsére senki sem vette észre színváltozását a gyéren világított kapu aljában.

- Nem akarta átvenni?

- Nem. Mindenáron méltóságoddal akart beszélni. Mondtam neki, hogy ki méltóztatott kocsizni, de még akkor se állott el szándékától. Nagynehezen tudtuk csak lerázni, s mikor eltávozott, levelet adott át méltóságod számára, melyet már lepecsételve hozott magával.

- Lássuk azt a levelet.

És elolvasta a kocsilámpa világa mellett:

«Lakásomat tudod; holnap reggel pont kilencre elvárlak.»

Ennyi volt az egész. Andrea tüzetesen megvizsgálta a pecsétet, nem törte-e föl valaki s nem olvasták-e el avatatlan szemek ezt a rá nézve nem épen hizelgő baráti sorokat; a pecsét azonban teljes épségben megmaradt s a levelet föl nem törhette senki.

- Jó. Szegény ember! Áldott jó lélek.

Avval faképnél hagyta a kapust, ki nyugodtan elmélkedhetett e szavak értelmén s nem tudta, melyiket bámulja jobban: a méltóságos urat-e, vagy a kegydíjas szolgát.

- Fogd ki gyorsan a lovat és jöjj föl hozzám, - mondta groomjának Andrea.

Ő maga egy-kettőre a szobájában termett s első dolga volt tűzbe vetni Caderousse levelét.

Épen a hamvait dörzsölte szét, mikor a groom belépett.

- Neked olyanforma termeted van, mint nekem.

- Igenis, méltóságos uram.

- Elhozták már a tegnapi rendelt libériádat?

- Igen.

- Hát tudod, lelkem, én most egy kis grisette után járkálok és nem szeretném, ha megtudnák, ki vagyok. Kölcsönözd nekem a libériádat, tégy a zsebébe egy-két bizonyítványt, amivel igazolhassam magamat, ha netalán valami csapszékben kellene hálnom.

Pierre csakhamar visszatért a libériával.

Öt perc múlva senki sem ismert Andreára a libériás inasban, mikor kilépett a fogadóból és bérkocsit fogadva, a Cheval-Rouge fogadóba hajtatott.

Másnap innen is olyan észrevétlenül távozott el, mint a des Princes fogadóból, s végighaladva a Faubourg Saint-Antoineen, befordult a Boulevardba torkoló Ménilmontant-utcába s a balra fekvő harmadik ház előtt lesett valakit, hogy kérdezősködhessék tőle, mert sehol sem látta a házmestert.

- Kit keres, szép legény? - kiáltott át hozzá a túloldalról egy gyümölcsös kofa.

- Pailletin urat, nénikém.

- A péket, aki abbahagyta már a mesterségét?

- Igen.

- Menjen csak be lelkem, aztán ott hátul, balra menjen föl a lépcsőn, a harmadik emeleten lakik.

Andrea csakhamar föltalált az útbaigazítás nyomán s a harmadik emeleti lakás ajtaja előtt bosszúsan rángatta meg a csengettyű nyelét.

A kis tolóablak mögül csakhamar Caderousse széles képe vigyorgott rá.

- Pontos vagy, fiú!

Andrea elkáromkodta magát, mikor belépett s haragosan dobta sapkáját egy sarokba.

- Csak lassan, lassan, lelkem, fiacskám, ne mérgeledj, mert az árt egészségednek. Nézd csak, szívem, micsoda fölséges reggeliről gondoskodtam a kedvedért. Minden kedves ételedet viszont fogod látni.

Andreát csakugyan megcsapta a konyhaillat, mely nem hatott éhes gyomrára kellemetlenül; a nehéz zsírszag és fokhagymaillat keveréke a provencai köznép konyháját árulta el; halszag is érzett, a szerecsendió és szegfűszeg illatával keverve. Mind ez a sok jó két vaskutyán álló fazékból és a tűzhelyen sustorgó lábasból párolgott ki.

A mellékszobában egy-két személyre terített asztalon elég izléssel voltak elrendezve a poharak, két palack lepecsételt bor, egyike zöld, másika sárga üvegben, azonkívül egy nagy átalag pálinka s egy káposztalevelekkel beteregetett nagy tál gyümölcs.

- Tetszik-e, gyerek, mi? ez aztán az illat! Hiszen tudod, hogy ugyancsak értettem a szakács-mesterséghez, mikor még odalenn csaplároskodtam! Megnyaltad te is az ujjadat a főztöm után, ebadta!

A többi után hagymavagdalás közben mondta el Caderousse.

- Hiszen jól van, tudom én, hogy értesz hozzá, hanem vigyen el az ördög, ha csak azért zavartál ki a nyugalamból, hogy veled reggelizzem.

- Fiam, - mondta kenetes hangon Caderousse, - evésközben lehet csak igazán csevegni; minő hálátlan is vagy te, még csak nem is örülsz, hogy régi pajtásoddal találkozhatol! Lásd, én sírok örömben.

És Caderousse arcán csakugyan könnyek peregtek végig, de bajos volna megmondani, hogy az elérékenyülés fakasztotta-e sírásra, vagy csak a vöröshagyma csavarta el az orrát s az csiklandozta meg a könnycsatornáit.

- Ugyan eredj már, te színeskedő, - mondta Andrea, - te szeretnél engem, te?

- Sülyedjek el, ha nem hordozom képedet a szívemben; tudom, hogy gyöngeség tőlem, de már hiába, ha egyszer nem tudok uralkodni magamon.

- És én mégis fogadni mernék, hogy valami ostobaság miatt fogsz zaklatni.

- Ugyan eredj már! - mondta a hajdani csapláros, széles konyhakését az asztalkendőben megtörölve, - azt hiszed, hogy beérném evvel a szűkös étellel, hogy ha nem szeretnék? Legyen már egy kis józan eszed fiú! Libériát viselsz, tehát inasod is van, nekem meg még csak egy árva szolgálóm sincsen, s magam megyek a kofákkal pörölni, mikor bevásárolok. Könnyű neked az orrodát fintorgatni, mikor table d'hôte pofázol a des Princes fogadóban, vagy a Café de Parisban. Csak rajtam áll, hogy nekem is libériás inasom, meg tilburym legyen s ott ebédeljek, ahol akarok, de lemondok róla, mert nem akarok terhére lenni az én kis Benedettnak, akit szívem mélyéből szeretek. Pedig megtehetném, mi?

És Caderousse villogó szemekkel fejezte ki, hogy mennyire megtehetné.

- Azért még, mert olyan nagyon szeretsz, nem kell az embert egy reggeli miatt ide ráncigálni!

- De mikor oly nagyon vágytalak már látni!

- Mit akarsz még tőlem? Megalkudtunk; nem vagy megelégedve?

- Lelkem, fiacskám, édes Benedettnak, nincs a világon olyan testamentum, amelyben kikötések ne volnának. Hanem erre ráérünk még, lássunk most a reggelihez. Ülj le, kezd el avval a szardiniás vajjal, amit tisztára mosott vadszőlőlevélre tettem, hogy ne finnyáskodj. Vagy háborgatlak? A szobámat vizsgálod? Ezt a négy szalmafonatos széket, meg a háromfrankos képeimet? A patvarba lelkem, most nem a des Princes fogadóban vagyunk!

- Elégedetlenkedsz? Hiszen valamikor az volt a legfőbb vágyad, hogy visszavonultan élő pékmesternek tartsanak.

Caderousse nagyot sóhajtott.

- Álmod betelt, mit kívánsz egyebet?

- Az álom megmaradt álomnak; a visszavonultan élő pékmesterek pénzeszsákon kuncorognak, fiam, én pedig csak úgy tengek-lengek ezen a világon.

- Hiszen van járadékod!

- Nekem?

- Hát azt a kétszáz frankot kutyába se veszed, amit én adok?

Caderousse csak a vállát vonogatta.

- Nagyon megalázó dolog olyan pénzt elfogadni, amit csak úgy kényszerűségből vetnek oda az embernek s ami ideig-óráig tartván, ma-holnap úgyis csak megszűnik. Láthatod, mily takarékosan gazdálkodom, sejtve, hogy úri mivoltod nem fog örökké tartani. Ej, barátocskám, a szerencse nagyon állhatatlan, mint a papunk mondta az... ezrednél. Tudom ugyan, hogy szörnyű mód fölvitte Isten a dolgotat és hogy Danglars leányát fogod elvenni...

- Én Danglars lányát?

- Azét hát! Vagy báró Danglarst kellett volna mondanom? Bizisten, sehogy se jön a számra; éppen olyan, mintha gróf Benedettot kellene mondanom. Danglars is barátom és ha nem volna

olyan fenemód gyatra emlékezete, engem is meghívna a lakodalmadra... mivel hogy ő is ott volt az enyémen... Úgy bizony, az enyémen! Hanem akkoriban nem pöffeszkedett még annyira a jó Morrel kis számvevője. Sokszor ebédeltem vele is, meg Morcerf gróffal is... Látod, ilyen előkelő ismeretségei vannak a te vén bátyádnak, s ha nem hanyagoltam volna el őket annyira, talán valamelyikük szalonjának egyik sarkában csevegnénk mostan.

- Megesne bele! Még mit el nem hitetnél magaddal!

- Beszélj csak, drágám, én tudom, mit beszélek. Lehet, hogy egy szép napon felöltöm az ünneplő gúnyámat; aztán én is hetykén kiáltom oda a kocsisnak: ebbe, meg ebbe a palotába. Hanem addig is ülj le és együnk.

Caderousse jó példával járt elől s minden fogást az egekig földicsért vendégének.

Andrea se nagyon maradt mögötte, kidugaszolta a palackokat, nekilátott az olajos tőkehalnak és jóízűen kanalazta a hallevest.

- Úgy látom, megbékélsz hajdani főpohárnokoddal!

- Meg, tökéletesen - válaszolt Andrea, kit gyomra megtöltésén kívül nem foglalkoztatott most egyéb gondolat.

- Izlik, kis semmiházim?

- De még mennyire! Nem is tudom megérteni, hogyan panaszkodhatik valaki, nyomoruságos életet emlegetve, mikor ilyen konyhája van.

- Hiszen nem is panaszkodnám én, de minden boldogságomat megmételyezi egy szörnyű gondolat.

- Ne mondd!

- Még pedig az, hogy egy barátom irgalmából élek, én, aki mindig megéltem a magam ember-ségéből.

- Nyugtasd meg a lelkiismeretedet, annyi pénzem mindenkor van, hogy neked is juttathatok belőle.

- Hiszen éppen az bánt és hiszed vagy nem, úgy a hónap vége felé mindig lel kifurdalást érzek.

- Nagyon érzékeny lelked van, Caderousse.

- Tegnap például képtelen voltam elvenni azt a kétszáz frankot.

- Igen, mert velem akartál beszélni; arra is a lelkiismereted késztet?

- Elsősorban; hanem azonkívül még valami igen jó ötletem támadt.

Andrea összerázkódott; Caderousse ötletei mindenkor megborzasztották.

- Hidd el, lelkem, nagy nyomorúság az, mikor az embernek mindig a hó végét kell bevárnia.

- Ej, hiszen az egész élet várakozásban telik el, - filozofált Andrea, elhatározván, hogy szembe-száll a támadással. - Én úgyszólván egyebet sem csinálok. Megnyugszom a változhatatlanban és türelemmel várakozom.

- Meghiszem, mikor nyomorult kétszáz frank helyett öt, hat, talán tíz, sőt tizenkétezer frankra várakozol; hanem te nagyon sunyi vagy, lelkem, szeretsz titkolódnizni; tudom még a régi időből, hogy mindig dugdostad a kis megtakarított pénzecskédet, nehogy valamiképpen szé-gény Caderousse pajtás megirigyelje. Szerencsére azonban Caderousse pajtásnak nagyon jó szimata van és mindig megérzi a pénzt.

- Ugyan mire való már örökösen a múltat feszegetni?

- Te persze nem sokat törődöl vele, mint a huszonegy éves fickók általában, de én már túl vagyok az ötvenen, kenyeremnek javát megettem, nekem bizony jól esik néha visszaemlékezni. De nem bánom, ne feszegessük a múltat, s térjünk vissza ügyeinkre.

- Helyes.

- Azt akartam mondani, hogy én a te helyedben...

- Nos?

- Kihasználnám az alkalmat.

- S mit tennél?

- Kikérném előre félesztendei járandóságomat, okul adván, hogy választható akarok lenni s fekvő birtokot kell vásárolnom; a pénzzel azután persze elszelelnék.

- Nem is olyan rossz gondolat!

- Ha az én konyhámról és az én tanácsaimból táplálkozol, szívecském, hidd el, hogy testileg, lelkileg csak egészségedre válik.

- Másnak osztogatod a jó tanácsot, pedig magad is követhetnéd. Bizisten nem bánnám, ha akár egy esztendei járandósággal inalnál el az Isten háta mögé, vagy legalább is Bruxelles-be. Ott aztán visszavonultan élő pékmester helyett bukott kereskedőnek nézne mindenki s elvégre az sem utolsó dolog.

- Hogy a manóba gondolhatsz olyasmit, lelkem, hogy potom ezerkétszáz frankkal betömhesd a számat.

- Micsoda telhetetlenség szorult beléd, Caderousse! Két hónappal ezelőtt koplaltál még, mint egy kivert kutya.

- Evés közben jön meg az étvágy, - mondta fogait vicsorgatva Caderousse, mint egy vigyorgó majom, vagy mint a fenekedő tigris. Acélkemény fogaival azután beleharapott hatalmas karéj kenyerébe és folytatta:

- De meg valami tervem is volna, szívecském.

Caderousse terveitől még jobban fázott Andrea, mint az ötleteitől. Az ötlet még csak csíra volt, hanem a terv érett gyümölcs.

- Elképzelem, milyen dicső lehet a terved!

- Miért ne? Vagy kitől származott az a nem kevésbé dicső terv, mellyel Izé úr, igen tisztelt szállásadónkról oly gyönyörűségeken elebláaltunk? Nem az én kobakomból pattant ki az is, fiú? Pedig nem volt valami tutyi-mutyi terv, úgy gondolom, mivel a szabad levegőn kerültünk ismét össze.

- Hiszen nem is mondom én, hogy olykor-olykor jól nem csinálod a dolgodat. De lássuk hát a tervet.

- Mondd csak, fiacskám, nem tudnál te nekem valamiképpen, anélkül, hogy magadnak egy árva fityingjébe kerülne, úgy tizenötezer frankot... de nem, az túlságosan is kevés volna, hanem úgy harmincezer frankot szerezni, amiből tisztességesen élélhetnék?

- Nem, - volt a határozott válasz, - teljességgel nem.

- Úgy látszik, nem értettél meg jól, - folytatta nyugodtan Caderousse; - azt mondtam, hogy neked egy árva fityingedbe se kerüljön a dolog.

- Csak nem akarsz talán, hogy lopjak és megkockáztassam a magam jövőjét, a tiédet is és megint odakerüljünk, ahová te sem látszol valami nagyon vágyakozni?

- Magam sem mondom, hogy vágyakozom, de nem is mennék fejfel a falnak, ha megint oda kerülnék: hiszen ismersz már, milyen jó szívem van, s néha, bizonyisten, majd agyonbúsulom magamat a régi cimborák után; nem vagyok olyan szívtelen, mint te, aki örülnél, ha sohasem látnád őket többé viszont.

Andrea most már nem borzongott, de fehér lett, mint a fal.

- Eredj már, Caderousse, ne beszélj bolondokat!

- Nem, nem, maradj csak nyugton, drágám; hanem valamiképpen nyújts módot nekem, hogy szert tegyek arra a harmincezer frankra, anélkül, hogy te csak a kisujjadat is beleártanád a dologba; egyszerűen ne gátolj meg engem a cselekvésben.

- Jó, majd meglátjuk.

- Addig is leszel szíves, ugy-e, ötszáz frankra fölemelni a havi járandóságomat? Szeretnék egy kis szolgálót fogadni, de nem telik rá.

- Azt is megkapod, bár magam is alig tehetem; nem is szép tőled ennyire visszaélni...

- Bah, hiszen te feneketlen pénzesládákban turkálsz.

Mintha csak erre várt volna Andrea, Caderousse szavaira fölillant a szeme.

- Már az igaz, hogy remek ember a protektorom.

- Áldja meg érte az én Istenem!

- Mennyit kapsz tőle havonként?

- Ötezer frankot.

- Szóval annyi ezret, mint amennyi százat én kapok tőled; ezeknek a fattyaknak van legjobb dolguk a világon. Ötezer frank havonta!... Mi a csodára költesz ennyi tenger pénzt, fiú?

- Észre sem veszi az ember, olyan hamar a végére jár; hidd el, magam is úgy vagyok vele, hogy sokkal jobban szeretnék egy kis tőkét összekuporgatni.

- Egy kis tőkét? Meghiszem. Ugyan ki ne vágyna rá?

- Okom van hinni, hogy lesz is valamikor.

- Tán biz a herceged révén?

- Hát ki másén! Sajnos egyelőre még várakoznom kell.

- Mire?

- A halálára.

- A herceged halálára?

- Igen.

- Sülyedjek el, ha értelek.

- Rólam is megemlékezik végrendeletében.

- Csakugyan?

- Becsületszavamra.

- Mennyivel?

- Ötszázezer frankkal.
- Kutyateremtette, ne tréfálj, fiú!
- Eszemágában sincsen.
- De hiszen az lehetetlen!
- Mondd csak, Caderousse, számíthatok barátságodra?
- Utolsó leheletemig. Hogy is kérdezhetsz ilyet?
- Akkor nagy titkot közlök veled.
- Beszélj, lelkem, fiacskám.
- Hanem azután fogd be a szádat!
- Néma leszek, mint egy csuka.
- Én tehát úgy hiszem...

Andrea óvatosan tekintett maga körül.

- Bökd ki hát!... Ne tarts semmitől, egyedül vagyunk.
- Úgy hiszem, hogy föltaláltam az apámat.
- Az igazit?
- Igen.
- Nem Cavalcanti papát?
- Nem, hiszen az már el is utazott; hanem az igazit, a valóságosat.
- És apád...
- Gróf Monte Cristo.
- Ejha!
- Az bizony; és ilyenformán meg is lehet fejteni az egész csodálatos dolgot. Ugy látszik, nem akar nyíltan elismerni s ezért léptette föl az őrnagyot, ki tudtommal ötvenezer frankot kapott azért a kis komédiáért.
- Ötvenezer frankot, hogy a te apád legyen! Én feleáron, még olcsóbban is, húszezerért, tizenötezerért is vállalkoztam volna rá! Milyen hálátlan is vagy te, hogy nem gondoltál rám!
- Hogy gondolhattam volna, mikor akkoriban még odalenn voltunk.
- Igaz. S te azt állítod, hogy végrendeletében...
- Ötszázezer livrest hagyott rám.
- Bizonyos vagy benne?
- Ő maga mutatta meg nekem; hanem ez még nem minden!
- Van még valami záradék is?
- Alapos okom van hinni.
- És miről szól a záradék?
- Elismer benne fiának.

- Oh, a drága jó apa, az emberséges ember, az apák legdicsőbbike! - kiáltott föl Caderousse, őszinte lelkesedéssel lobogtatva feje fölött az éppen kezében levő tányért.

- Mered hát állítani még, hogy én sunyi módon titkolódom előtted?

- Soha többé, bizalmas megnyilatkozásod még magasabbra emel szememben. És gazdag, dúsgazdag hercegi apád?

- Meghiszem. Szeri-számát se tudja a jószágának.

- Lehetséges?

- A nap minden órájában bejáratos vagyok hozzá s tulajdon szememmel látom. A napokban ötvenezer frankot hozott neki egy bankszolga, akkora tárcában, mint az asztalkendő, tegnap meg maga a bankár hozott neki százezer frankot aranyban.

Caderoussenak szeme-szája elállt a bámulattól, mintha Andreának megannyi szava aranyok pengése lett volna, s mintha louis d'orok zuhataga szakadt volna körülötte.

- És te bejáratos vagy hozzá?

- Mondom, hogy előttem mindig nyitva van az ajtaja.

Caderousse elgondolkozott egy kissé. Le lehetett olvasni arcáról, hogy valami nagyot forral.

Azután hirtelen megszólalt:

- Jaj be szeretném látni azt a palotát! Pazarul szép lehet!

- Nagyszerű!

- Nem a Champs-Élyséesen lakik?

- A harmincadik szám alatt.

- Harminc? Harminc?

- Egészen elszigetelt, magányos ház, szép kert közepén. Könnyű ráismerni.

- Lehet, de hidd el, fiacskám, engem a külső formája végkép nem érdekel, hanem kíváncsibb vagyok a belső berendezésére. Remek bútorok lehetnek benne, mi?

- Láttad már a Tuileriákat?

- Nem én.

- Na hát; még azoknál is szebbek vannak benne.

- Szóval érdemes volna egy kis lehajlásra, ha ez a jó Monte Cristo le találná ejteni az erszényét.

- Megesne bele, ha ilyen alkalmat kellene kilesni, mikor az ember úgy gázol nála a pénzben, mint gyümölcsösben, ahol nem takarítják el a férgesít.

- Valami úton-módon beszerezhetnél hozzá engem is.

- De micsoda címen?

- Hm, annyit beszéltél már róla, hogy csakúgy folyik a nyálam utána; látni akarom minden-áron, majd csak találunk valami módot.

- Csak semmi hebehurgyaság, Caderousse!

- Ajánlkozom majd hozzá padlósúrolónak.

- Csupa szőnyeg az egész háza.

- Az árgyélusát, akkor hát be kell érnem, hogy csak így képzeletben láthatom.
  - Hidd el, Caderousse, jobb is így.
  - Beszélj hát legalább valamit róla, hogy némi fogalmat szerezhessenek a palotáról.
  - Hogyan is kezdjem?
  - Hatalmas, nagy palota?
  - Se nagy, se kicsi.
  - De hogyan van beosztva, az a fődolog.
  - Hát azt csak így a levegőbe nem mondhatom el, hanem adj tollat, papírost és lerajzolom.
  - Hozok én, ha csak az kell! - mondta élénken a hajdani csaplár és kikotorászott az ócska íróasztal fiókjából egy szelet tiszta papírost, meg írószerszámot.
  - Hát csak vedd szépen papírra az egész tervet, fiacskám.
- Andrea alig észrevehetően elmosolyodva kezdett rajzolni.
- Mint mondtam, a házat kert veszi körül; így ni, látod? Csak előtte van ez a csipet udvar.
- És Andrea fölvezet a kert, a kis udvart, meg a házat.
- Magas a fal?
  - Legföljebb hat-nyolc lábnyi lehet.
  - Az gondatlanságra vall.
  - Az udvarban gyepszőnyegek, virágágyak s a nagy fakádakban narancsfák vannak.
  - Farkaskelepce nem fogadja az odaérkezőt?
  - Dehogy.
  - Hol vannak az istállók?
  - A rácsos kerítés két átellenes oldalán, mint rajzomon láthatod.
- És Andrea buzgón rajzolt tovább.
- Lássuk először a földszintet, - mondta Caderousse.
  - A földszinten van az étkező, két szalon, a billiárdterem, a vestibulumba vezető lépcsőház és egy kis titkos csigalépcső.
  - Milyenek az ablakok?
  - Pompásak, nagyok és kényelmesek, annyira, hogy ilyen magadformájú ember kényelmesen beférne a keresztfák között.
  - Mi a csodának építenek oda lépcsőt, ahol ajtónyi ablakok vannak?
  - Már az hozzátartozik a fényűzéshez.
  - Hát az ablaktáblák?
  - Sohase szokták behajtani őket. Furcsa ember nagyon az a Monte Cristo, még éjszaka is szereti látni az eget.
  - És hol hát a cselédség?

- Egészen elkülönítve. A bejáratától jobbra van egy nagyon csinos kis pajta, hova mindenféle háziszerszámot szoktak elhelyezni. Hanem egy egész sor szoba van még benne a cselédség számára, mely csöngettyűkkel van összekötve az úr lakásával.

- A manóba, csöngettyűkkel?

- Mit mondtál?

- Semmit, fiacskám; csak úgy vélem, hogy nagyon sokba kerülhetett ily módon összekötni a két épületet; de meg mire való is az ilyesmi, ugyan mondd már, a teremburáját.

- Nemrégiben még egy hatalmas komondor őrizte a házat minden éjjel, hanem azután Auteuilbe vitték, abba a nyaralóba, amelynek környékén te is megfordultál már.

- Igen, igen, emlékszem.

- Éppen tegnap mondtam neki: Nem jól teszi, gróf úr, mert magára marad az egész ház, ha Auteuilbe megy s magával viszi az egész cselédséget.

- És azután? - kérdezte tőlem.

- Egyszer csak kirabolják, - mondtam neki.

- És mit felelt Monte Cristo?

- Hogy mit felelt?

- Igen.

- Azt felelte: Mit tesz az, ha egy kicsit ki is találnak rabolni?

- Andrea, annak a grófnak valami furfangos szerkezetre járó íróasztalának kell lenni.

- Minőt gondolsz?

- Olyan agyafúrt huncutságot gondolok, ami vasbéklyót csappant a tolvaj kezére, mikor meg akarja fújni, s talán még muzsikál is mellé. Ugy hallom, hogy a legutóbbi kiállításon is volt efféle mestermű.

- Az övé acajou-fából van s én mindig benne láttam a kulcsot.

- S nem lopják meg?

- Nem azt, mert nagyon hűséges házanépe van.

- Lehet abban az íróasztalban egy kis készpénz is, mi?

- Lehet... De határozottan nem merném állítani.

- És merre van az az íróasztal?

- Az első emeleten.

- Rajzold le lelkescském, annak a tervét is, remekelj vele, mint a földszintével.

- Iziben meglesz.

És Andrea ismét fölragadta a tollat.

- Először is itt van az előszoba, meg a szalon; ettől jobbra a könyvtár és a dolgozószoba, balra pedig a háló és az öltözőfülke. Az a bizonyos íróasztal az öltözőben van.

- Ablaka is van annak a fülkének?

- Még pedig kettő, itt az egyik, itt a másik.

És Andrea odavetette szépen a két ablakot is tervrajzára, mely az öltözőt az épület sarkán tüntette föl, valamivel kisebb négyszögalakban, mint a hasonló, de hosszabb hálósobáét.

Caderousse édes merengéssel szemlélte a rajzot.

- Gyakran szokott Auteuilbe rándulni?

- Kétszer-háromszor hetenként; holnap például még az éjszakát is ott fogja tölteni.

- Bizonyos vagy benne?

- Ebédre vagyok hivatalos hozzá.

- Ezt nevezem életnek, az árgyéllusát, palota a városban, nyaraló a falun!

- Akinek pénze van, mindene van.

- S elmegy az ebédre?

- Valószínűleg.

- Bizonyára éjszakára is ott fog marasztani.

- Már ha magam is úgy kívánom; mert otthon vagyok nála s azt teszem, ami jól esik.

Caderousse farkasszemet nézett Andreával, mintha gyilkos tekintetével akarná kitépni szíve mélyéről a valót. De Andrea közönyös képpel húzta elő zsebéből a szivartárcáját s nyugodtan gyújtott rá egy havannára.

- Mikor akarod azt az ötszáz frankot? - kérdezte azután Caderoussetól.

- Micsoda, kérdés! Azonnal, ha van nálad annyi.

Andrea huszonöt darab lous d'ort számlált az asztalra.

- Köszönöm, a sárgacsikókból nem kérek.

- Talán bizony nem szíveled?

- Sőt rajongok érettük, hanem azért köszönettel visszautasítom.

- Hiszen nyersz vele, élhetetlen; minden darabnak öt sous ázsiója van.

- Igen, kedves kicsikém, hanem az a pénzváltó könnyen utánam tudakozódhatnék s szegény Caderousse mestert fülönfognák és kivallatnák, hogy honnan szedte az aranyait. Semmi élhettlenség, drágám, belőlem csak a józan óvatosság beszél. Adj ezüstöt, szép kerek tallérokat, valamelyik dicső uralkodó arcképével. Egy ötfrankos tallért föltűnés nélkül adhat ki ilyen magam fajta ember is.

- Csak nem gondolod talán, hogy ezüstben cipelek magamnál ötszáz frankot, hiszen az egy egész fuvarra való!

- Hát egy kis késedelem se olyan nagy baj, add oda a portásnak, majd elmegyek érte.

- Még ma?

- Nem, csak holnap; ma már nem rendelkezem az időmmel.

- Jól van, holnap mielőtt Auteuilbe rándulok, kikészítem számodra a pénzt.

- Számíthatok rá?

- Föltétlenül.

- Akkor hát előre is megfogadom azt a kis cselédet.

- Tégy, amint jónak látod, hanem aztán vége legyen már. Ugy-e nem zaklatsz többé?

- Soha.

Caderousse annyira elmerült komor gondolataiba, hogy Andrea attól tartott, végre is kénytelen lesz észrevenni ezt a változást. Azért még vidámabban enyelgett vele.

- De jó kedved van, mintha már beleültél volna az örökségedbe.

- Sajnos még nem!... Hanem ami halad, el nem marad és...

- Nos?

- Meg fogok emlékezni barátaimról.

- Te, ilyen emlékezőtehetség mellett?

- Kétekedsz bennem? Ugy is csak megsarcolnál!

- Én? Micsoda gondolat! S éppen akkor mondd, mikor igaz baráti tanácsot akarok adni neked.

- Minőt?

- Hogy hagyd itt azt a gyémántot, mit az ujjadon viselsz. Hogy is lehetsz olyan vigyázatlan! Még mindkettőnk nyaka beletörhetik meggondolatlan ostobaságaidba.

- Miért?

- Libériát öltesz magadra, inasnak öltözől, hanem azért ujjadon felejtetted a négy-ötezer frankos gyémántot.

- A patvarban, kitűnően megbecsülted! Bátran elmehetnél drágakő-becsülőnek.

- Értek egy kissé a gyémántokhoz, magamnak is volt valamikor.

- Hanem azért tanácsolom, hogy fünek-fának el ne dicsekedj vele, - mondta Andrea, ki nem jött ki sodrából, mint Caderousse várta, s minden zokszó nélkül adta neki a gyűrűt.

Caderousse oly aprólékos figyelemmel vizsgálta meg a követ, hogy egy szakértő se jobban.

- Ez a kő hamis, - jelentette ki azután.

- Ugyan ne mókázz!

- Azért még ne húzd föl az orrod, lelkem. Különben még egy próbát teszek.

És Caderousse az ablakhoz lépve, végigvonva a gyémántot az üvegen: hallani lehetett, hogy csikorog nyomán az ablaktábla.

- *Confiteor!* - mondta azután, kisujjára húzva a gyűrűt, - tévedtem; de ezek a tolvaj ékszerészek a csalódásig híven tudják utánozni a drágakövet, annyira, hogy már az ékszeresboltok kifosztása is kimegy lassanként a divatból; szóval a csenőipar e hajdan oly dicső ága is pangásnak indul.

- Végeztél-e már? Vagy van még valami kívánni valód? Vágyakozol talán a mellényemre? Vagy megkívántad a zsinóros sapkámát? Ne szerénykedj, mondd ki bátran.

- A világért sem, dehogy fosztanálak meg attól a gyönyörű sapkától, szívemnek édes barátja. Nem kell nekem semmi s nem is tartóztatlak tovább.

- Hanem azután vigyázz, mikor túladsz azon a gyémánton, nehogy úgy járj, mint az imént magad mondtad, aranyokról szólván.

- Nem adok túl rajta, légy nyugodt.

- Egy-két napig talán nem, - gondolta magában a fiatalember.

- Ebadta szerencsés kölyke, de jó dolgod van! Inasaid, lovaid, kocsid, menyasszonyod, minde-  
ned van.

- Igaz.

- Remélem is, fiacskám, hogy szép nászajándékkal fogsz meglepni, mikor megülöd a menyeg-  
ződet az én igen tisztelt Danglars barátom leányával.

- Mondtam már, hogy verd ki a fejedből ezt az ostobaságot.

- Mennyi a hozománya?

- De mondom, hogy...

- Egy millió?

Andrea vállat vont.

- Mondjuk, hogy egy millió; hidd el, fiacskám, sohasem lesz annyi, mint amennyit én  
kívánok neked.

- Köszönöm, Caderousse mester.

- Nálamnál őszintébben senki sem kívánhat jót neked, - mondta föl kacagva Caderousse. -  
Várj, kikísérlek.

- Sohase fáradj.

- De már engedj meg...

- Ugyan minek?

- Valami kis bibije van az ajtónak; Huret és Fichet szabadalmazott titkos retesze van rajta,  
Gaspard Caderousse javította kiadásban. Majd a te ajtódra is alkalmazok hasonló zárat, ha  
tőkepenzes leszel.

- Köszönöm, egy héttel előbb majd értesítelek róla.

Elváltak. Caderousse nem mozdult el a lépcső korlátja mellől, míg csak le nem ért Andrea az  
udvarra. Csak akkor tért vissza, mikor barátja már kifordult a kapun; magára maradva be-  
zárkózott és figyelemmel tanulmányozta az épület tervrajzát, mely Andrea tolla alól került ki.

- Ez a drágalátos Benedetto nem bánná, hogy ha hamarosan hozzájutna az örökséghez s  
valószínűleg nem az volna a legrosszabb barátja, ki hamar urává tenné annak a félmilliónak.

## XXV. A betörés.

Másnap Monte Cristo csakugyan Auteuilbe rándult Ali és több szolgája kíséretében, hogy kipróbálja néhány ujabban vásárolt paripáját. Tegnap még eszeágában sem volt ez a kirándulás, Andrea is csak úgy taláломra mondta; csak akkor szánta rá magát, mikor a Normandiába küldött Bertuccio egyszerre csak betoppant és beszámolt sáfárkodásáról. Házat vett, a corvette pedig, hat matrózával egy kis félreeső öbölben horgonyozott.

A gróf megdicsérte Bertuccio buzgalmát.

- Most pedig, mivel valamelyik legközelebbi éjjel Tréportba kell utaznom, gondoskodjék, hogy nyolc váltó-fogat várjon útközben teljesen fölszerelve.

Bertuccio távozni akart, hogy ura kívánsága szerint rendelkezék, mikor Baptistin lépett be, s levelet hozott a tálcán.

- Mit akar? - förmedt rá, végigjáratva porlepett öltözetén a tekintetét; - nem hivattam.

Baptistin csak annyit mondott a levél átnyújtása közben:

- Fontos és sürgős.

A gróf fölbontotta a levelet és a következőket olvasta:

«Monte Cristo urat értesitem, hogy holnapra virradó éjjel egy ember fog a champs-élyséesi házába hatolni, hogy elorozza papirjait, melyek szerinte az öltözőszoba íróasztalában vannak; e sorok írója elég bátor férfiúnak ismeri Monte Cristo grófot, hogy ne tegyen jelentést a rendőrségnek s a maga erejével védje meg magát, nehogy kellemtelen helyzetbe sodorja a jóakaratu figyelmeztetőt. Lesben állva a szoba valamelyik sarkában, a gróf úr maga szolgálthat igazságot. Az egész háznép jelenléte és szembe-szökő óvintézkedése elriasztaná a gonosztevőt s Monte Cristo gróf elszalasztaná az alkalmat, megismerni egyik ellenségét, kit csupán a véletlen leplezett le e sorok írója előtt, ki aligha tehetne ismét hasonló szolgálatot, ha figyelmeztetését nem venné figyelembe.»

Monte Cristo első gondolata az volt, hogy valami fortélyosan kieszelt cselvetés az egész, mely figyelmezteti a kisebb veszedelemre, hogy valami nagyobbról elterelje a figyelmét. Már át is akarta adni egy rendőrbiztosnak a levelet, melynek éppen névtelensége volt gyanús előtte, mikor eszébe jutott, hogy hátha mégis van valami különös ellensége, kivel csupán most kerülhetne szemtől-szembe s kár volna elszalasztani az alkalmat.

- Ezeknek a gézengúzoknak kisebb gondjuk is nagyobb lehet az én papirjaimnál, - tűnődött magában, - bizonyos, hogy meg akarnak ölni és nem tolvajokkal hanem gyilkosokkal gyűlik meg a bajom. Nem akarom, hogy az igen tisztelt rendőrfőnök úr beleavatkozzék az én magánügyeimbe. Istennek hála, elég gazdag vagyok hozzá, hogy megtakaríthassam a költségvetésben ilyen célokra előírányzott, kiadásokat.

Később behívta Baptistint, ki a levél átadása után eltávozott.

- Siessen vissza Párisba és küldje ki valamennyi emberemet. Szükségem van mindre, jöjjenek egy szálíg Auteuilbe.

- Senki se maradjon odahaza?

- Csak a kapus.

- Bocsánatot kérek, gróf úr, de tessék figyelembe venni, hogy a kapus fülkéje távol esik a háztól. Kirabolhatják az egész házat anélkül, hogy ő meghallaná.

- Ugyan ki törne be hozzám?

- Hát a tolvajok.

- Nagy oktondi maga, Baptistin, hogy még most sem tudja, mennyivel kellemetlenebb rám nézve az akadékoskodó szolga, mint hogyha egész rablóbanda fosztja ki a házat.

Baptistin meghajolt.

- Jól értse meg hát, küldje ki az egész háznépet az utolsó szálig; egyébiránt maradjon minden úgy, amint van, csupán a földszinti ablaktáblákat csukassa be.

- És az emeleten?

- Ott sohasem szoktuk bezárni. Mehet.

Azután kiadta a parancsot, hogy egyedül ebédel.

Szokott mértékletességével nyugodtan költötte el ebédjét, azután intett Alinak, hogy kövesse és a hátulsó ajtócskán távozott, mintha sétára indult volna; mire besötétedett, már champs-élyésesi háza előtt állott.

Sötét volt minden, csak a kapus fülkéjében pislákkolt valami gyér világosság.

Monte Cristo egy fához támaszkodva, biztos tekintetével átkutatta a kettős fasort, jól szemügyre vette a járókelőket, benézett a szomszédos utcába, nem leskelődik-e valaki. A kis ajtón keresztül Alival együtt belépett az udvarra s a melléklépcsőn, melynek kulcsát mindenkor magával hordta, fölért hálósobájába anélkül, hogy a legcsekélyebb zajt ütötte volna, anélkül, hogy a kapus tudott volna valamit visszatéréről.

A hálósobába érve intett Alinak, hogy álljon meg, ő maga pedig belépett az öltözőfülkébe, hol mindent a szokott rendben talált; az íróasztal sértetlenül állott a helyén, a kulcs benne volt a fiókjában; kétszer ráfordította és zsebetette a kulcsát, azután visszatért a hálósobába, de előbb levette az ajtóról a kulcslyukat fedő kis sárga rézlemezt.

Ali időközben az asztalra hordta azt a néhány fegyvert, melyet a gróf kezeügyében kívánt: kedvenc karabélyát és egy pár kétcsövű pisztolyt, melynek egymásfölé helyezett két csövével éppen olyan biztosan lehetett találni, mint a rendes céllövő pisztolyokkal. Így felfegyverkezve öt emberrel is könnyen elbánt volna.

Körülbelül fél tízre járhatott már az idő. Monte Cristo félrevonta a nehéz ajtófüggönyt is, hogy a szabaddá tett kulcslyukon átláthasson a másik szobába. Pisztolyait és karabélyát keze ügyébe helyezte és Ali egy könnyű arab csatabárdot szorongatott.

A hálósoba egyik ablakából az utcára lehetett látni.

Két óra telt el a várakozásban; mély sötétség volt körülöttük, de Ali a természet adománya folytán, a gróf pedig kétségkívül hosszú gyakorlat következtében a sűrű homályban is észrevették a kerti lombok legcsekélyebb remegését.

A kapus régen kioltotta már a mécsesét.

Valószínű volt, hogy a betörés, ha csakugyan betörés forgott szóban, a lépcsők felől és nem az ablakon által fog történni. Monte Cristo meg volt győződve, hogy a vakmerő támadók nem a pénzt, hanem a vért kívánják. Ebből azt következtette, hogy csakis a hálósobába törhetnek be, már akár a kis titkos lépcső, akár az öltözőfülke valamelyik ablakán át.

Alit tehát a lépcsőház ajtaja elé állította, ő maga pedig továbbra is az öltözőfülkét tartotta szemmel.

Az Invalidusok tornyában háromnegyed tizenkettőt ütött az óra, mikor gyöngye neszt vélt hallani az öltöző felől; az első reccsenést, vagy inkább csikorgást egy második, azután harmadik követte; a negyedikre már tisztában volt vele, hogy mit tartson felőle. Valami biztos, gyakorlott kéz gyémánttal karcolta végig az ablaktáblát.

Monte Cristo érezte, hogy szíve hevesebben dobog. Bármennyire hozzáedződtek is minden veszedelemhez az ember, bármennyire elő legyen is készülve rá, a szíve dobogásáról mindenkor fölismeri azt a rengeteg különbséget, mely az álom és valóság, a terv és a végrehajtás között van.

Csak egy intéssel adta Ali tudtára, hogy erről az oldalról fenyeget a veszedelem; a néger halk léptekkel ura mellé lépett.

Az ablak, melynek kifeszítésével a betörő oly buzgón munkálkodott, szemközt volt a kulcslyukkal, melyen által a gróf leskelődött. Szemmel tartotta az ablakot, egy sötét árnyékot látott a homályban; egyszerre elsötétült az egész ablaktábla, mintha papirost ragasztottak volna rá kívülről; az üveg pattant egyet, anélkül, hogy kitört volna és levált keretéből. A támadt nyíláson benyúló kar tapogatva kereste a belső kilincset, s tüstént utána föltáruultak az ablak-szárnyak és egy ember lépett a szobába.

E pillanatban Ali lépett mellé, gyöngéden megérintette vállát s figyelmessé tette az utcára szolgáló ablakra.

Monte Cristo, nesztelenül közeledett az ablakhoz, ismerte a nubiai és tudta, hogy rendkívül éles látóérzéke sohasem csalja meg. Csakugyan észrevett egy alakot, mely éppen akkor lépett ki egy falmélyedésből és fölhágva a közeli sarokköre, ágaskodva leskelődött, mi történik a palotában.

- Ketten vannak, - mondta magában, - az egyik működik, a másik résen áll.

Intett Alinak, hogy tartsa szemmel az utcán ácsorgó alakot, ő maga pedig visszatért a betörőt figyelemmel kíséreni.

Az ablaktábla ügyes kimetszője már bent járkál a szobában, kiterjesztett karjaival igyekezve tájékozódni.

Eléggé ismervén minden zege-zugát, ráfordította a reteszt mindkét ajtajára.

Mikor a hálószoa ajtajához közeledett, Monte Cristo fölhúzta pisztolyán a ravaszt, azt gondolva, hogy a betörő oda szándékozik, de a tolózárak csikorgása meggyőzte az ellenkezőről. Az éjjeli látogató óvatos volt és biztosította magát az esetleges meglepetéstől; arról persze mit sem tudott, hogy a látogatásáról értesített házigazda levette a kulcslyuk ellenzőjét a tolózár ütközőjével egyetemben és teljes otthoniassággal látott munkájához.

Egyedül és biztonságban érezve magát, a gróf csakhamar észrevette, hogy valami furcsa holmi kerül ki feneketlen zsebéből, melyet óvatosan egy kis asztalkára helyez, aztán egyenesen az íróasztal felé tart, körültapogatja a zárat, nagy meglepetésére nem találván benne a kulcsot.

A jeles betörő azonban minden eshetőségre gondolt; Monte Cristo nemsokára csörgést hallott, mely olyanféle kulcsosmótól származott, mint aminőt a lakatosok szoktak magukkal vinni, mikor bárminemű zár kinyitására vállalkoznak, és melyet az enyveskezü tolvajnépség *fülemülének* nevez, kétségtelenül arra való célzással, mily gyönyörűséges hangok származnak tőle, mikor éjnek idején rátalálva az igazi kulcsra, sikerül megfordítaniok a zárbán.

De a betörő nem tudta megtalálni az alkalmas kulcsot a nagy sötétségben és elővette azt a tárgyat, melyet az asztalkára tett, megnyomott rajta egy rugót, s csakhamar bágyadt, de ilyen alkalmakra éppen elegendő világosság áradt körülötte.

Monte Cristo egyszerre csaknem fölkiáltott meglepetésében.

- Ej ni, hiszen ez...

- Ali megcsóválta bárdját.

- Meg ne moccanj, - súgta neki halkan, - nincsen többé fegyverre szükségünk.

Még mondott neki egyet-mást, de rendkívül halkan, mert előbbi fölkiáltása, bármily fojtott volt, mégis megremegtette az éjjeli vendéget s figyelmessé tette. Ali azután, a gróf parancsára lábujjhegyen besompolygott a hálófülkébe s egy fekete öltözékkel és háromszögű kalappal tért vissza. Monte Cristo időközben kibújt redingotjából, letette mellényét, sőt az ingét is, mely alatt a gyéren beszűrődő világosság mellett észre lehetett venni a testéhez símuló finom páncélinget.

A páncéling csakhamar eltűnt a sarkig érő papi csuha alatt, természetes hajfürteit pedig egy tonzurás paróka fődte el; a háromszögű kalap azután betetőzte az egész elváltozást.

A látogató pedig, megnyugodva, a nesztelen éjszakában zavartalanul működött tovább, s míg Monte Cristo abbévá változott, az ő kezében halkan csittegett-csattogott a *fülemüle*.

- Azzal ugyan elbajlódhatsz még egy kis ideig, - mondta magában Monte Cristo, ki nyilván megbízott a furfangos zárban, melynek egykönnyen nem lehet nyitjára akadni. Azután az ablakhoz lépett.

Az a lesben álló alak, ki az imént a sarokkövön ágaskodott, ismét leszállt róla s föl-alá járkált az úton.

Monte Cristo eltűnődött egy kissé, azután Alihoz lépett:

- Maradj itt veszteg, ne lépj ki a homályból, bármi zajt hallanál, bármi történjék. Csak akkor jöjj, ha szólítlak.

Ali bólintott.

Monte Cristo pedig egy már előre meggyújtott gyertyát vett ki a szekrényből, s éppen abban a pillanatban nyitotta ki az ajtót, mikor a betörő legbuzgóbban feszegette a zárat, gondja lévén rá, hogy a gyertya világa egészen arcára essék.

Az ajtó oly halkan nyílt ki, hogy a tolvaj csak akkor rezzent föl, mikor egyszerre világos lett a szoba.

Ijedten fordult vissza.

- Jó estét, Caderousse mester, - szólította meg, - ugyan mi a csodát művel itt ilyenkor?

- Busoni abbé! - kiáltott föl Caderousse.

S mivel el sem tudta képzelni, hogyan juthat be hozzá valaki, mikor ő mind a két ajtót bezárta, annyira megrémült, hogy kiejtette kezéből az egész köteg tolvajkulcsot.

A gróf az ablak és Caderousse közé állott, hogy elvágja előle a menekülés egyedüli útját.

- Busoni abbé! - ismételte Caderousse rémülten.

- Igenis, én magam, Busoni abbé, saját személyemben, s örülök, hogy rám ismert, kedves Caderousse mester, mert ez csak azt bizonyítja, hogy mindkettőnknek jó emlékezőtehetségünk van, hiszen tíz esztendeje nem láttuk már egymást.

Ez a teljes nyugalom, ez a csufondáros hang megzavarta Caderousset. Egyre csak a kezét tördelte és fogvacogva hebegte:

- Az abbé, az abbé!

- Ej, ej, Caderousse mester, hát kend Monte Cristo grófot akarja kifosztani?

- Tisztelendő úr, - dadogta Caderousse, mindenáron az ablak felé törekedve, melyet a gróf könyörtelenül elzárt előle, - tisztelendő úr, én magam sem tudom... tessék elhinni... esküszöm önnek...

- A bevágott ablak, a tolvajlámpás, a *fülemüle* és az íróasztalon a feszegetés nyomai kétségtelenné tesznek mindent.

Caderousse majd elsülyedt szégyenletében s boldog lett volna, ha elbújhat valami sarokba, vagy elnyeli a föld.

- Ugyan, ne adja már úgy a szégyenlőst, látom, hogy megmaradt annak, aki volt, gyilkos uram.

- Tisztelendő úr, ha már tudja, tudja meg azt is, hogy nem én voltam, hanem Carconte; ezt kiderítette a vizsgálat is és azért ítélték el engem csupán gályarabságra.

- S már kitöltötte idejét, hogy ily módon törekszik vissza?

- Nem, tisztelendő úr, megszöktem valakinek a segítségével.

- Ilyenformán tehát szökevény s körözik?

- Sajnos, úgy van, - mondta szorongva Caderousse.

- És most ilyesmit mer cselekedni... Tudja-e, hogy ez a dolog könnyen a Grève-térre viheti? Annál rosszabb, diavolo! mint az én hazámban szokták mondani a világiak.

- Tessék elhinni, csupán a kényszerűség... A nyomor...

- Minden gonosztevő azt szokta mondani. Ugyan hagyja el, a nyomor ráviheti az embert, hogy alamizsnát kolduljon, vagy elcsenjen egy darab kenyeret a pék boltjából, de arra már nem, hogy betörjön egy lakatlannak gondolt házba. Arra is a nyomor kényszerítette, hogy megölje azt a derék Joannest, ki negyvenötezer frankért vásárolta meg a gyémántot, melyet én adtam önnek? Hanem kapzsi volt és a gyémánt is kellett, meg a pénz is.

- Bocsásson meg, tisztelendő úr, csak még ez egyszer bocsásson meg; egyszer már megmentett, tegye meg másodszor és utoljára.

- Nem tudom, helyesen cselekedném-e.

- Egyedül van, tisztelendő úr? Vagy már a csendőröket is a nyakamra csődítette?

- Egyedül vagyok, s még ez egyszer megbocsátok, menjen el Isten hírével, bár lehet, hogy megbánom valaha ezt a gyöngeséget, hanem be kell vallania a tiszta igazságot.

- Oh, tisztelendő úr, - kiáltott föl Caderousse, összekulcsolt kezekkel lépve Monte Cristo elé, - igazán elmondhatom, hogy ön az én jó angyalom, megmentőm, szabadítóm.

- Azt mondta az imént, hogy valaki kiszabadította a bagnóból. Kicsoda?

- Lord Wilmore.

- Ismerem a lordot. Talán pártfogója?

- Nem az enyém, hanem egy fiatal corsicaié, kivel együvé voltunk láncolva a gályán.

- Hogy hívják azt a corsicait?

- Benedettonak.
  - S ő is megszökött önnel?
  - Igen. Saint-Mandrierben dolgoztunk, Toulon közelében. Tetszik tudni, merre van Saint-Mandrier? Déli szünet alatt tehát, mikor mindenki aludt, mi félrevonultunk egy kissé és keresztül reszeltük béklyóinkat azzal a ráspollal, melyet az angol kezeink közé játszott, s úszva menekültünk el.
  - S hova lett Benedetto?
  - Fogalmam sincs róla.
  - Sőt nagyon is jól tudja.
  - Nem, igazán nem tudom. Hyèresben elváltunk. - És hogy még jobban kitessék, mily őszintén tagadja, közelebb lépett az abbé felé, ki nyugodtan, mozdulatlanul szegezte rá fürkésző tekintetét.
  - Hazudik! - rivalt rá keményen.
  - De tisztelendő úr!...
  - Hazudik! Ez az ember cinkostársa, szövetkeztek, s ő is részes a mai betörésben.
  - Már engedelmet kérek, tisztelendő úr...
  - Miből tengődött, mióta elhagyta Toulont? Feleljen!
  - Hát csak úgy nagynehezen, a magam emberségéből.
  - Hazudik! - dörmögött rá harmadszor is az abbé.
- Caderousse rémülten bámult rá.
- Abból a pénzből élt, melyet tőle kapott.
  - Bevallom, úgy van; Benedetto-ról kisült, hogy előkelő úr fia.
  - S mi a neve annak az előkelő úrnak?
  - Monte Cristo gróf; ugyanaz, akinél most vagyunk.
  - Benedetto a gróf fia? - kiáltott föl elbámulva Monte Cristo. Most rá került a sor, hogy csodálkozzék.
  - Nincs rajta mit csodálkozni, tisztelendő úr, mert a gróf ál-apát keresett számára, négyezer frankot ad neki havonként s ötszázezer frankkal emlékezik meg róla végrendeletében.
  - Ah, ah és minő nevet visel most az a fiatalember? - kérdezte az abbé, ki kezdte érteni a dolgot.
  - Andrea Cavalcanti néven szerepel.
  - Akkor hát azonos azzal, kit Monte Cristo barátom gyakran szokott magánál fogadni és aki Danglars kisasszonyt szándékozik elvenni.
  - Úgy van.
  - És ön szó nélkül tűri ezt, nyomorult! Ön, ki ismeri múltját és megbélyegzett voltát?
  - Ugyan már mire való volna megakadályoznom egy régi jó cimbora boldogulását?
  - Igaza van, nem az ön kötelessége Danglars-t figyelmeztetni, hanem az enyém.
  - Az Isten szerelmére, ne tegye, tisztelendő úr! Kicsavarná kezünkől a kenyeret.

- És azt hiszi, hogy én ilyen alávaló bitangok bűntársává alacsonyodom, csak azért, hogy meg ne fosszam őket a leggyalázatosabb módon szerzett kenyértől?

- Legyen elnéző, irgalmazzon! - könyörgött Caderousse, ismét közelebb férközve hozzá.

- El fogok mondani mindent Danglarsnak.

- Ezer ördög és pokol! - ordította Caderousse képéből kikelve, s hevenyén kirántott meztelen törét a gróf melle középre döfve, - nem fogsz fecsegni gyalázatos!

Hanem a tör, Caderousse legnagyobb bámulatára, kicsorbulva pattant vissza az abbé melléről.

A következő pillanatban a gróf vasmarka már lecsapott a gyilkos ökölre s kicsavarta belőle a kést, úgy megropogtatva ujjait, hogy Caderousse fölordított fájdalmában.

A gróf nem sokat törődött jajveszéklésével, hanem addig csavarta tovább, míg ki nem ficamodott az egész karja s előbb térdre, majd arcra nem bukott előtte a gazember.

Akkor aztán a nyakára hágott és úgy beszélt hozzá.

- Köszönd papi voltomnak, hogy szét nem zúzom hitvány koponyádat, lator!

- Kegyelem, kegyelem! - rimánkodott Caderousse.

A gróf levette nyakáról a lábát.

- Kelj föl!

Caderousse engedelmeskedett.

- Hej, be kemény ökle van, tisztelendő úr! - nyögte keservesen, elgyötört karját tapogatva; - micsoda félelmetes ököl!

- Csend! Istentől való ez az erő, hogy megzabolázzak vele olyan féktelen fenevadakat, mint te!

Caderousse fájdalmasan nyöszörgött.

- Fogd ezt a tollat, itt a papiros, írd, amit mondok.

- Nem tudok írni, tisztelendő úr.

- Hazudsz; fogd a tollat és írd!

Caderousse nem mert ellenszegülni tovább e hatalmas embernek, leült és írt:

«Uram! Az az ember, kit ön leánynézőbe fogad házában: gályarab volt valamikor, ki velem szökött meg a touloni bagnóból; ő volt az 59., én az 58. szám. A Benedetto nevet viselte, valódi nevét maga sem tudja, mivel szüleit nem ismerte soha.»

- Írd alá!

- Hát mégis el akar veszejteni?

- Ha azt akarnám, ostoba, már át is adtalak volna a legközelebbi rendőrtanyán; különben nem lesz már semmitől tartanod, mire ez a levél a címzett kezébe jut. Írd alá.

Caderousse aláírta.

Címezd: «Báró Danglars, bankár úrnak, Chaussée-d'Antin.»

Caderousse ráírta a címet is.

- Most pedig hordd el az irhát! - mondta az abbé.

- De merre?

- Hát amerről jöttél. Az ablakon által.

- Vallja be tisztelendő úr, hogy valamit forral ellenem.

- Ostoba, ugyan mit forralnék én ellened?

- Esküdjék meg, hogy nem üt le, mialatt lefelé kapaszkodom.

- Hogy lehetsz már ennyire gyáva és ostoba!

- De mi szándéka van velem?

- Ezt inkább én kérdezhetném tőled. Én boldog embert akartam csinálni belőled és gyilkossá neveltelek.

- Megjavulok, tisztelendő úr, tegyen még egy utolsó kísérletet velem.

- Jó, nem bánom. Figyelj arra, amit mondok. Azt már tudod, hogy én szavamnak szoktam állani.

- Tudom, tisztelendő úr.

- Ha tehát épkézláb érsz haza, végy búcsút Páristól és egész Franciaországtól, mert bárhol fogsz is megtelepedni, ha tisztességesen meghúzod magad és emberségesen élsz, gondoskodni fogok rólad; mert ha épkézláb érsz haza...

- Akkor?

- Akkor azt kell hinnem, hogy Isten megbocsátotta gonoszságaidat s nekem is meg kell bocsátanom.

- Szavai halálos félelemmel töltik el szívemet, olyan igazán, mint hogy keresztény vagyok, - tördelte Caderousse, egész testében remegve.

- Előre, lódulj! - rivalt rá a gróf, az ablakra mutatva.

Caderousset nem igen nyugtatta meg az ígéret, hanem azért átbújt az ablaknyíláson s megkereste lábával a létrát.

A létra felső fokán állva maradt s nem mert tovább menni.

- Láss már hozzá, egy-kettő!

Caderousse nagy megnyugvással látta, hogy az abbé keresztbe fonja karjait s nem árul el semmi rossz szándékot.

A gróf az ablakba állította a gyertyát, úgy, hogy a Champs-Élyséesről bárki megláthatta az egész jelenetet.

- Hová gondol, az Istenért, tisztelendő úr? Ha az őrző erre találna menni...

És Caderousse sebtén följebb kerülve egy-két fokkal, elfujta a gyertyát. Azután folytatta lefelé az útját, de csak akkor érezte magát szabadabban, mikor a gyepre ugrott.

Monte Cristo visszatért a hálósobába s figyelemmel vizsgálta ablakán keresztül az utcát, hol csakhamar megpillantotta Caderousset, ki megkerülte a kertet s létráját a fal tulsó részéhez állította, hogy máshol kerüljön ki, mint ahol bejött.

Odakivül az utcán pedig észrevette a még mindig lesben álló alakot, ki Caderousse mozdulatait figyelve, arra felé futott, hová Caderousse a létrát támasztotta.

Caderousse óvatosan ment föl a létrán s az utolsó fokra érve, hirtelen kidugta a fejét a falon, hogy körütekintsen.

Senkit se látott, köröskörül mély volt a csönd.

Az invalidusok tornyában egyet kondult az óra.

Caderousse lovagolvást ült a fal tetejében s maga után húzva a létrát, hogy hamarabb leérjen, nem a fokokon lépdegélt le, hanem végigcsúszott oly ügyességgel, mely nagy gyakorlottságra vallott az efféle műveletekben.

Csuszamlás közben természetesen nem állhatott meg. Láta, hogy a sötétből kiválik és felé tart egy árnyék, mikor ő még csak a feleúton járt, de hiába látta villogni a kezében a tört, nem védhette magát, a sújtó kar pedig oly erővel döfte hátába a kést, hogy menten eleresztette egyedüli támaszát és fölsikoltott.

- Segítség!

Ugyanakkor egy másik döfést érzett a lágyékában; végig zuhant a földön s már csak hörögni tudta:

- Gyilkos!

Már a földön fetrengett, mikor a támadó belemarkolt a hajába, fölemelte a fejét és mellébe döfte a kését.

Caderousse még most is kiáltani akart, de csak tompa hörgés szakadt föl a melléből.

A gyilkos ismét üstökön ragadta és fölemelte fejét, hogy arcába nézzen; Caderousse lehunyta szemét s már az ajka sem vonaglott. Holtnak tartotta, elbocsátotta tehát és elmenekült.

Mikor Caderousse megbizonyosodott róla, hogy nincs közelében, kínos erőlködéssel felkönyökölt és elhaló hangon erőlködött segítség után kiáltani:

- Gyilkos! Meghalok! Segítség! Tisztelendő úr, segítség!

Ez a gyászos szózat nem hangzott el hasztalanul az éjszakában. Előbb a kis titkos lépcső, azután a kerti ajtó is kinyílt és Ali az urával egyetemben lépett ki rajta égő gyertyával kezében.

## XXVI. Isten ujjja.

Caderousse egyre csak azt nyöszörögte:

- Tisztelendő úr, segítség, segítség!
- Na, mi a baj? - kérdezte Monte Cristo.
- Orgyilkos döfött le, segítsen rajtam! - És elájult.

Főlnyalábolták és bevitték a házba. A szobában Monte Cristo parancsára Ali letépte róla a ruhát, s szemeik elé tárult a három rettenetes sebszáj.

- Istenem, - elmélkedett Monte Cristo, - bosszuló karod olykor megkésik, de annál rettentőbben sújt le azután.

Ali kérdő tekintettel fordult ura felé.

- Siess el Villefort királyi ügyész úrhoz, ki a Faubourg Saint Honorén lakik, s vezesd ide. Mielőtt eltávoznál, ébreszd föl a kapust és szalajtasd orvos után.

Ali engedelmeskedett és magára hagyta az ál-abbét Caderousseszal, ki még mindig ájultan hevert a kereveten. A gróf néhány lépésnyire ült tőle s szánakozó arckifejezéssel, de elborult homlokkal szemlélte; remegő ajkai mintha valami imát mormoltak volna. A szerencsétlen azután fölocsudott és nehezen hörögve megszólalt:

- Seborvost, tisztelendő úr, seborvost!
- Már elmentek érte.
- Tudom úgyis, hogy hiábavaló, de legalább addig szeretném kihúzni, míg elmondhatom vallomásomat arról, aki megölt.
- Hát ismeri?
- Hogy ismerem-e? Hiszen Benedetto volt!
- A corsicai?
- Ő. Kétségkívül azt remélte, hogy megölöm a grófot s ő örököl utána, vagy pedig kelepcébe csal és örökre leráz a nyakáról. Azért lesett rám és azért döfött le.
- Az orvossal a királyi ügyészt is elhivattam.
- Későn fog már megérkezni, addig elvérzem.

Monte Cristo eltávozott és egy kis flaconnal tért vissza.

A haldokló kidülledt, üvegesedni kezdő szemét egy pillanatra sem vette le arról az ajtóról, honnan a segédelmet várta.

- Csak iziben, tisztelendő úr, hamar, hamar, érzem, hogy újra elvesztem eszméletemet.

Monte Cristo fölibe hajolt s három-négy csöppet töltött a folyadékból szederjes ajkaira.

Caderousse megkönnyebbülve lélekzett föl.

- Új életet önt belém, még... még...
- Két csöppel több már megölné.

- Oh, csak jönne már valaki, hogy bevádolhatnám azt a nyomorultat.
- Mondja tollba nekem s írja majd alá.
- Igen, úgy lesz a legjobb, - mondta Caderousse és föllángolt a szeme, hogy még halála után is bosszút állhat.

Monte Cristo írta:

«A corsicai Benedetto ölt meg, ki velem együvé láncolva, Toulonban az 59. szám volt.»

- Siessen, siessen, mert majd nem lesz többé erőm aláírni.

Monte Cristo kezébe nyomta a tollat s Caderousse minden erejét összeszedve aláírta, azután erőtlennül rogyott vissza.

- A többi majd elmondja ön, tisztelendő úr; mondja meg azt is, hogy most az Andrea Cavalcanti nevet viseli és a des Princes fogadóban szállott meg... Istenem, istenem, meghalok! De úgy-e el fog mondani mindent, tisztelendő úr?

- Még többet is, mint amennyit ön tud. Azt is megmondhatom, hogy a tervrajzot kétségtelenül azért adta önnek, mert meg volt győződve róla, hogy a gróf maga végez önnel. Névtelen levélben értesítette szándékáról, de a gróf távollétében az én kezembe került levele, azért fogadtam én.

- Úgy-e, bakó kezére jut? Úgy-e, lenyakazzák? Nyugodtan halok meg, ha bizonyos lehetek felőle, hogy vérpadra kerül.

- Vallomást lehetek arról is, hogy utána lesett a betörőnek s mikor eltávozni látta, meglapult a fal tövében.

- És ön látta mindezt?

- Emlékezzen szavaimra, azt mondtam önnek: «Ha épkézláb érsz haza, azt kell hinnem, hogy Isten megbocsátotta gonoszságaidat s nekem is meg kell bocsátanom.»

- És mégse figyelmeztetett! - hörgögte Caderousse.

- Nem, mert Benedetto kezével az isteni igazságszolgáltatás működött s szentségtörésnek tartottam volna meggátolni a Gondviselés büntetését.

- Ne beszéljen nekem isteni igazságszolgáltatásról, tisztelendő úr; önnek pap létére jól kell tudnia, hogy sok ember nem bűnhődik meg, ki jobban rászolgált volna nálam.

- Azokra is rákerül még a sor! - mondta az abbé olyan hangon, hogy a haldokló megborzongott tőle.

Szinte rémülten tekintett az előtte álló sötét alakra.

- Hisz ön az Istenben?

- Ha elég botorul mind ez ideig nem hittem volna benne, mostantól fogva hinnék, hogy így látlak magam előtt.

A haldokló feje fölé terjesztette kezeit.

- Hallgasd meg, mit tett érted Isten, kit halálos ágyadon megtagadsz. Ép, erős testet, kenyér-adó munkát, barátokat, szóval olyan életet adott neked, aminő nyugalmat és békét biztosít annak, ki tiszta lelkiismerettel nem lépi át a józan erkölcs határait; de te, ahelyett, hogy fölhasználtad volna az úr adományait, melyekkel ilyen teljességben még kiválasztottait is ritkán látogatja meg: dologkerülő, részeges ember lettél s bortól mámorosan még legjobb barátodat is segítettél elárulni. De Isten ekkor még nem vert meg, csak módot nyújtott a vezeklésre;

nyomorba kerültél és életed javarésze irigy sóvárgásban telt el s már-már rossz útra tértél, mit önmagad előtt az inséggel gondoltál kimenteni, mikor Isten csodát tett s az én kezem által olyan vagyonhoz jutottál, mely rád nézve valóságos gazdagság volt. Hanem ez a váratlanul beköszöntött szerencse kevés volt neked, többet akartál s gyilkos tört ragadtál kezédbe. Vagyonodat megkétszerezted, hanem Isten elhagyott és a földi igazságszolgáltatás kezeibe jutottál.

- Nem én akartam azt a gyilkosságot elkövetni, hanem Carconte.

- Tudom, - mondta Monte Cristo. - Ha szigorúan ítélt volna Isten, lesújtott volna azonnal, de ő, kinek mindenkor csak irgalom lakozik szívében, úgy intézte sorsodat, hogy bíráid, el-lágyulva, meghagyják életedet.

- Hogy örökös gályarabságra vessenek! És ön ezt irgalomnak nevezi.

- És hogyan örültél neki akkor, nyomorult! Mert elmondtad te is, mint minden cimborád: a bagonak van ajtaja, de a sírnak nincsen. És igazad volt, mert a bagno ajtaja váratlanul csak-ugyan megnyílt előtted; Toulonba vetődött véletlenül egy angol, ki megfogadta, hogy kiszabadít két erkölcsi nyomorultat, hogy a javulás útjára vezesse, s választása rád és rabtársadra esett; akkor már másodszor könyörült meg rajtad az Isten; olyan módba kerültél, hogy békés munkával újra kezdhettél volna az életet a becsületes emberek sorában, pedig meg voltál bélyegezve, hanem harmadszor is megkísértetted az Istent. Még mindig kevés, - mondtad magadban, - pedig több pénzed volt, mint bármikor az életben s oktanul követted el a harmadik bűnös cselekedetet. Az irgalom forrása kiapadt, Isten megbüntetett.

Caderousse egyre jobban elgyöngült.

- Vízet, - hörögte, - ég a torkom... ég mindenem!

Monte Cristo ajkaihoz tartotta a poharat.

- És az a Benedetto, az ki fogja húzni végig.

- Az sem húzza ki, Benedetto is meg fog lakolni!

- Akkor önnek is meg kell bűnhődnie, mert nem teljesítette papi kötelességét... Benedettet meg kellett volna akadályoznia a gyilkosságban.

- Nekem? - fakadt ki a gróf olyan hangon, hogy a haldokló elrémült tőle, - nekem kellett volna megakadályoznom Benedettet a gyilkosságban, mikor te az én páncélingemen csorbítottad ki törödet?... Lehet, hogy megtettem volna, ha bűnbánatos alázattal megkövettél volna, de arcátlan voltál, javulással nem biztatva és én nem állom útját Isten akaratának.

- Én nem hiszem az Istent! - hörögte, - és te sem hiszel benne!... hazudsz!... hazudsz!...

- Hallgass, hallgass, mert magad erőszakolod ki utolsó csöpp véredet... Nem hiszed az Istent, pedig ő sújtott le... Van Gondviselés és van Isten! Kell-e több bizonyosság, mint hogy te kétségbeesve fetrengsz itt, ajakadon istentagadó káromlással, míg én szabadon, büszkén, jólétben állok fölötted, összekulcsolt kezeimet Isten felé emelve, kit te csak ajkaiddal tagadsz meg, de akiben mégis csak hiszel.

- De hát kicsoda ön? - kérdezte Caderousse, egyre jobban üvegesedő szemét a grófra emelve.

- Nézz jól arcomba, - mondta Monte Cristo, s közelebb tartotta magához a gyertyalángot.

- Igen, Busoni... Busoni abbé...

Monte Cristo levette parókáját, mely annyira elváltoztatta s arcát most természetes fekete fürtei folytak körül.

Caderousse megriadva kiáltott föl:

- Ha nem volna fekete a haja, esküt mernék rá tenni, hogy ön az én angolom, lord Wilmore.
- Nem vagyok én sem Busoni abbé, sem lord Wilmore; vizsgálj meg tüzetesebben, idézd föl régibb, legrégebb emlékeidet.

A gróf hangjában és az egész jelenetben volt valami természetfölötti, mely a haldoklóban még egyszer föllobogtatta az élet kialvóban levő szikráját.

- Csakugyan... Úgy rémlik előttem, mintha láttam volna már egyszer... mintha régen, nagyon régen ismertem volna. De kicsoda hát ön! És miért hagy elpusztulni engem?

- Mert téged meg nem ment már semmi, Caderousse, mindhárom sebed halálos. Ha meg lehetett volna még mentenünk, a Mindenható irgalmát hittem volna megnyilatkozni ebben a lehetőségben és esküszöm neked atyám sírjára, ápoltalak volna és lehetővé tettem volna, hogy megvezekelj.

- Atyád sírjára! - hörögte Caderousse, kissé fölemelkedve, hogy szemébe nézhessen. - Ki vagy hát? Mondd!

A gróf figyelemmel kísért a haldoklás minden mozzanatát. Fölismerte, hogy már egészen a végsőkön van, közelebb hajolt tehát hozzá és a fülébe súgta:

- Én... én...

És az alig mozgó ajkáról halkán lebbent el a név, mintha a gróf maga is félt volna meghallani.

Caderousse féltérdre emelkedett, kitárta karjait, föl akart emelkedni, de visszahanyatlott s csak összekulcsolt kezeit emelte ég felé kínos erőlködéssel.

- Oh Istenem, Istenem, bocsáss meg nekem, hogy megtagadlak: hiszek te benned, mindnyájunk közös atyja a mennyekben és bírja a földön. Mindenható Isten, csak most ismertelek meg! Bocsáss meg nekem és végy magadhoz!

Még egyszer fölkiáltott, azután utolsót sóhajtva visszarogyott.

A sebeiből nem szivárgott többé a vér. Meghalt.

- Egy! - mondta különös nyomatékkal a gróf, komor tekintetét a halálküzdőben eltorzult tetem arcára függesztve.

Aztán megérkezett az orvos és az ügyész. Az abbé fogadta mindkettőt.

## XXVII. Beauchamp.

Két hétig egyébről sem beszéltek Párisban, mint hogy minő vakmerően törtek be a grófnál. Annak is híre kelt, hogy a haldokló nyilatkozatot írt alá, mely szerint bizonyos Benedetto a gyilkosa. A rendőrség folytatta nyomozásait.

Caderousse töre, a tolvajlámpás, a kulcscsomag és a ruha, az egy mellény kivételével, melynek nyoma veszett, a törvényszék asztalára került, a holttestet pedig a tetemnézőbe vitték.

A gróf mindenkinek azt mondta, hogy a betörés éjszakáján Auteuilben időzván, az egész dologról csak annyit tud, amennyit Busoni abbé mondott el neki, ki véletlenül ment föl hozzá még este, hogy könyvtárának néhány ritka példányát tanulmányozza.

Egyedül Bertuccio képe halványult el, valahányszor Benedettoról szó esett előtte, hanem Bertuccio színeváltozására nem ügyelt senki.

Villefort, kit az abbé a büntett hivatalos megállapítása miatt hivatott, buzgalommal látott a vizsgálathoz, mint minden bűnügyben, melynek tárgyalásán szónoki szerep juthatott neki.

Három hét is eltelt azonban, anélkül, hogy a legcsekélyebb nyomra akadtak volna s már-már feledésbe ment az egész eset, hogy Danglars kisasszonynak Andrea Cavalcanti gróffal kötendő menyegzőjére terelje a figyelmet.

A tervbevett házasság nyílt titok volt már.

Az idősb Cavalcantit levélileg értesítették, ki helyeselte fia választását és kijelentette, hogy bár végtelenül rosszul esik neki, hogy Parmát szolgálati érdekekből nem hagyhatja el, a százötvenezer frank évjáradéknak megfelelő tőkét hajlandó kiadni.

Úgy egyeztek meg, hogy a három milliót Danglars fogja gyümölcsöztetni; akadt ugyan egy-két jóakaratu figyelmeztető, gyanút igyekezve kelteni Andreában jövődöbeli apósa anyagi helyzetére vonatkozólag, ki egy idő óta tetemes veszteségeket szenvedett a börzén; Andrea azonban önzetlenül és a legteljesebb bizalommal ítélve meg a körülményeket, méltatlankodva utasított vissza minden gyanúsítást s túlzott gyöngédségében még csak említést sem tett róla a báró előtt.

A báró valósággal a tenyerén hordta Cavalcantit.

Eugénia nem volt felőle valami jó véleménnyel. A házasságtól ösztönszerűleg irtózott és Andreát tulajdonképpen csak eszközül használta, hogy Morcerftől megszabaduljon; de amint Andrea egyre bizalmasabban közeledett felé, nagyon elidegenedett tőle.

A báró figyelmét nem kerülte el ez az idegenkedés, de csak leányos szeszélynek tartotta.

Közben lejárt a határidő, mit Beauchamp kívánt Morcerftől, Albert belátta már, hogy Monte Cristo tanácsa mennyire helyes volt, mikor azt mondta, hogy hagyja feledésbe merülni a dolgokat, mivel senki sem vonatkoztatta azt a kis közleményt a generálisra és senkinek sem jutott eszébe, hogy a janinai árulóban a pair-kamara nemes grófjára ismerjen.

Hanem azért Albert mégis csak sértve érezte magát, mert szerinte mégis csak sértő szándék volt abban a néhány sorban. De meg az a mód is nagyon elkésérítette, amellyel Beauchamp befejezte a vitát. Ragaszkodott tehát a párbajhoz, mert remélte, hogy nem fog Beauchamp lovagiasságán mulni, hogy még saját segédei előtt is titokban tartsa a párbaj tulajdonképpeni okát.

Albert látogatása óta Beauchamp nem mutatkozott sehol; ha kereste valaki, azt mondták neki, hogy néhány napra elutazott.

Senki sem tudta hova.

Egy reggel a legédesebb álmaiból ébresztette föl Albertet az inasa. Beauchamp látogatását jelentvén be neki.

Albert szemét dörzsölve, ásítózva rendelte el, hogy vendégét vezessék a földszinti kis dohányzóba, azután nagy sebtén felöltözött s ő maga is lement.

Beauchamp föl-alá járkálva a szobában; hirtelen megállt, mikor Albertet belépni látta.

- Hogy nem várta be az én látogatásomat és maga keresett föl, jó jelnek tekintem - szólította meg Albert; - mondja meg hamarosan, kezet nyújthatok-e, azt mondván: Beauchamp, vallja be, hogy tévedett s legyünk jó barátok újra, vagy csak egyszerűen azt kérdezem meg: Minő fegyvert választott?

- Albert, - kezdte Beauchamp olyan vontatott hangon, olyan leverten, hogy a vicomte megdöbbsen, - ülünk le előbb, azután beszéljünk.

- Én úgy vélem, uram, hogy előbb felelnie kell kérdésekre.

- Albert, - válaszolt az ujságíró, - vannak oly körülmények, mikor a nehézség éppen a feleletben van.

- Igyekszem önnek könnyűvé tenni és megismétlem kérdésemet: Visszavonja-e cikkét, vagy nem?

- Olyan kérdésre, mely becsületére, társadalmi állására vonatkozik, olyan embernek, mint gróf Morcerf generális, Franciaország pairje: nem elegendő csak úgy egyszerűen igennel, vagy nemmel felelni.

- Mit kell hát tennem?

- Azt, amit én cselekedtem; úgy tartják, hogy sem pénzt, sem időt, sem fáradságot nem szabad kímélni, ha egy család jó hírneve forog kockán; úgy tartják, hogy csupán a föltétlen bizonyosság állíthat szembe két jóbarátot élethalál harcra; úgy tartják, hogy ha olyan emberre ránt kardot, vagy emel pisztolyt az ember, kivel, mint magam, három esztendő óta zavartalan jó viszonyban volt, azt olyan biztossággal és nyugodt lelkiismerettel tegye, mint aki e lépést már el nem kerülheti.

- Mit akar mondani e hosszú bevezetéssel?

- Csak annyit, hogy egyenesen Janinából jövök.

- Lehetetlen.

- Itt az útlevelem, győződjék meg; itt vannak a láttamozó pecsétek Genfből, Milánóból, Velencéből, Triestből, Delvinóból és Janinából. Egy köztársaság, egy királyság és egy császárság bizonyítja, amit mondtam.

Albert végigfutotta tekintetével az útlevelet, majd hüledezve nézett ismét az ujságíróra.

- És csakugyan Janinában volt?

- Ha idegen, ismeretlen és olyan közönyös volna előttem, mint az a lord, ki három-négy hónappal ezelőtt felelősségre vont és akit én a másvilágra küldtem, hogy lerázzam a nyakamról, bizonyára nem tettem volna meg azt a fáradsalmas utat; de az volt a meggyőződése, hogy önnek tartozom vele. Egy hét oda, egy hét vissza, négy napi vesztegzár, negyvennyolc óra Janinában s a három hét betellett. Ma éjjel érkeztem haza s most itt vagyok.

- S most áttolja bevallani, hogy Janina levelezője koholt hírekkel ámtotta? Ne legyen már annyira híú, Beauchamp és vallja be, hiszen bátorságát senki sem vonja kétségbe.

- Oh, távolról sem azért tartok tőle, sőt ellenkezőleg.

Albert arca egészen elfakult; a hang elhalt ajkain.

- Barátom, - mondta az újságíró, - hígyje el, boldog volnék, ha mentegetőznöm kellene, de sajnos, az a hírtizta valóságot mondott.

- És az a francia tiszt... Az a Fernand? Az az áruló, aki az ellenség kezére játszotta annak a várát...

- Bocsásson meg, barátom, de ki kell jelentenem, hogy az az ember az ön atyja volt!

Albert féktelen dűhre lobbant és Beauchampra akart rohanni, ki inkább résztvevő, szelíd tekintetével tartotta vissza, mint fölemelt karjával.

- Nézze, Albert, itt van maga a bizonyíték, - mondta Beauchamp és egy papírlapot vett elő zsebéből.

Albert kibontotta az összehajtogatott ívet; négy tiszt Janina polgárnak a konzul által hitelesített tanúvallomása volt, mely szerint Fernand Mondego, Ali Tebelin vezérkari ezredese kétezer erszény aranypénzért szolgáltatatta ki Janina várát.

Albert visszatántorult és lesújtva e rettentő bizonyosságtól, egy karosszékbe rogyott.

Kétkedni most már nem lehetett többé, a vezetéknev is betűről-betűre megegyezett az atyjáéval.

Hosszú, fájdalmas némaság után végre is kitört belőle az elkeseredés és kínos zokogásra fakadt.

Beauchamp mélységes szájalommal szemlélte barátját s megkísérlette vigasztalni iszonyú fájdalmában.

- Most már ért engem, úgy-e Albert? Magam akartam meggyőződni mindenről, remélve, hogy kutatásaim minden legcsekélyebb gyanút elhárítanak atyjáról s én teljes elégtételt adhatok neki. Sajnálatos dolog, hogy Fernand Mondego, kit Ali pasa emelt vezérő tábornoki méltóságra, azonos Fernand Morcerf gróffal; megemlékeztem arról a rám nézve igen megtisztelő barátságról, mellyel irántam viseltetett s egyenesen önhöz siettem.

Albert még mindig mozdulatlanul hevert a széken.

- Önhöz siettem, - folytatta Beauchamp, - hogy azt mondjam önnek: Albert, apáink bűnei, kik viharos, forradalmi időkben éltek, nem vethetnek árnyat az ivadékra. Vajmi kevesen vergődtek át azon a forrongó korszakon anélkül, hogy sarának vagy patakokban folyó vérenek egy cseppecskéje se tapadt volna vitézi köntösükre, vagy bírői palástjukra. Megszereztem minden bizonyítékot, ura vagyok legrettentőbb titkának s most azt mondom, hogy nincs a világon ember, ki engem arra kényszeríthetne, hogy megverekedjem önnel, mit különben lelkifurdalások nélkül ön sem tehetne meg; hanem a fegyveres elégtétel helyett megadok mindent, amit csak kíván. Ez a bizonyság, e nyilatkozat, e tanúvallomás, melyről egyedül én tudok, el fog tűnni, ha akarja. Akarja, hogy kettőnk titka maradjon e rettenetes fölfedezés? Én becsület-szavammal fogadom, hogy ajkamat el nem fogja hagyni soha. Mondja Albert, mondja édes barátom, jó lesz így?

Albert Beauchamp nyakába borult.

- Oh, nemes szív!

- Tegyen vele, amit akar, - mondta Beauchamp, átadva Albertnek a papirost.

Albert mohón ragadta ki a kezéből, összegyűrte, meghasogatta és darabokra akarta tépni; de tartva tőle, hogy egy szeletkét elsodor belőle a szél, s vele a szörnyű vádat, odalépett hát a gyertyához, mely dohányzóasztalán egész nap égett, s elhamvasztotta az egészet.

- Minő barát, minő nagyszívű barát! - mondogatta magában, mikor ujjai között föllángolt a papiros.

- Feledjük el az egészet, mint valami gonosz álmot.

- Ugy legyen és ne maradjon meg belőle más mint az örök barátság, melyet megmentőmnek esküszöm s melynek gyermekeinkben is folytatódnia kell, s mely engem örökké arra fog emlékeztetni, hogy az ereimben csörgedező vérré, életemmel és becsületes jó nevemmel önnek vagyok adósa; mert ha ennek híre futott volna, Beauchamp, golyót röpítettem volna agyamba; de nem, szegény anyám, téged nem tudtalak volna megölni egyazon lövéssel, mely engem a gyalázatból örök nyugalomra küld.

- Édes jó Albert!

Hanem a vicomte e váratlan, egy kissé talán erőltetett örömkítőzéséből csakhamar ismét szomorú gondolatokba merült.

- Bántja valami még, barátom? - faggatta Beauchamp.

- Valami megpattant a szívemben, Beauchamp. Az ember képtelen oly hirtelen lemondani arról a büszkeségről, mely atyja mocsoktalan nevének hallatára mindig földagasztotta keblét. Oh Beauchamp, Beauchamp! Van-e nálamnál szerencsétlenebb teremtes ezen a világon? Oh anyám, szegény anyám, - folytatta könnybeborult szemét Mercedes arcképére függesztve, - milyen lett volna a te szenvedésed, ha tudod azt, amit én tudok.

- Legyen erős, viselje el szilárdan a csapást, - buzdította Beauchamp, kezét szorongatva.

- De hogyan jutott lapjába az a hír? - kiáltott föl egyszerre Albert; - e mögött lappang valami s titkos ellenség áskálódása lesz az egész.

- Egy okkal több, hogy erősítse meg a szívét, Albert. Ne vegye senki észre az arcán, mi dúl belsejében, rejtse el fájdalmát a szíve mélyére, mint a viharfelhő a romlást és pusztulást, hogy meg ne tudja senki addig, amíg ki nem tör a vihar. Gyűjtsön erőt arra a pillanatra, mikor már villámok fenyegetik.

- Gondolja, hogy még nem járunk a végén? - kérdezte megdöbbenve Albert.

- Én semmit se gondolok, barátom, de elvégre is semmi sem lehetetlen. Apropos.

- Nos? - kérdezte Albert, látva, hogy habozik barátja.

- Danglars kisasszonyt még mindig el szándékozik venni?

- Miért kérdi ezt éppen most tőlem, Beauchamp?

- Mert valami azt súgja nekem, hogy a szakítás vagy kibékülés valamiképpen összefüggésben van avval az ügygel, mely most foglalkoztat bennünket.

- Hogyan! - kiáltott föl Albert lángoló arccal, - azt hiszi, hogy Danglars...

- Én csak azt kérdezem, miben állapodtak meg a házasságra vonatkozólag. Ne olvasson ki szavamból egyebet, mint ami benne van és ne adjon neki más értelmet, mint én.

- A házasságból semmi sem lesz, szakítottunk.

- Jó, - mondta Beauchamp.

Látva, hogy Albert ismét elborul, újra megszólította:

- Bölcs dolog volna egy kis sétát tenni a szabadban; akár lovon, akár phaetonban mennénk, szórakoztatná és földerítené; visszatérve azután megreggelizünk valahol és egyikünk is, másikunk is a maga dolgai után lát.

- Szívesen fordulnék egyet odakünn, de menjünk gyalog; azt hiszem, jót fog tenni egy kis mozgás.

- Azt se bánom, menjünk gyalog.

És a két jóbarát gyalog ment végig a boulevardon. A la Madeleinehez érve, azt mondta Beauchamp:

- Ha már ennyire eljöttünk, egy füst alatt meglátogathatnánk Monte Cristot is, ki mindenesetre szórakoztatni fogja; kitűnő társalgó, ki fölvilanyozza az embert s ami a legfőbb, sohasem szokta faggatni az embert; szerintem pedig azok a legügyesebb társalgók, kik sohasem kérdezősködnek.

## XXVIII. Az utazás.

Monte Cristo felkiáltott örömeiben, mikor együtt látta belépni a két fiatalembert.

- Ah, ah, remélem, hogy mindent elintézték, minden kivilágosodott és rendben van a dolog?
- Igen, - válaszolt Beauchamp, - ostoba szóbeszéd volt az egész, mely önmagát cáfolta meg, s melynek ismétlődés esetén magam volnék legelső meghazudtolója.
- Albert megmondhatja önnek, hogy magam is azt tanácsoltam, ne törődjek az egész dologgal. Nézzenek csak ide, mivel töltöm az időt; ilyen förtelmes foglalkozással még nem ütöttem agyon sohasem a napot.
- Mit művel? - Ugy látom, iratait rendezi.
- Istennek hála, nincs rá szükségem, papírjaim bámulatos rendben vannak mindenkor, mivel egyáltalán nincsenek papírjaim; hanem Cavalcanti úréval foglalkozom, s mondhatom, nem szívesen.
- Cavalcanti? Cavalcanti? - kérdezte elgondolkozva Beauchamp.
- Ej, hát nem tudja, hogy az ő szekerét tolja a gróf úr?
- Azt már nem, értsük meg egymást jól, én nem tolom senkinek sem a szekerét, legkevésebbé pedig Cavalcantiét.
- Aki Danglars kisasszonyt fogja elvenni helyettem és ami nekem szörnyű fájdalmat okoz, - mondta Albert, nevetni igyekezve.
- Ne mondja! Cavalcanti veszi el Danglars kisasszonyt?
- Hát melyik világrészből került ide, hogy még azt se tudja? - kérdezte Monte Cristo; - ön, az ujságíró, ki a pletykák első forrásából mereget! Hiszen egész Páris egyébről se beszél!
- Talán ön közvetítette ezt a házasságot, gróf úr?
- Én? Hogy mondhat már ilyet, igen tisztelt «jól értesült» úr. Mentsen Isten! Ön még nem ismer engem s így nem tudhatja, hogy éppen e házasság ellen munkálkodtam, s még kérői tisztséget sem vállaltam magamra.
- Kétséggkívül Albert barátunkra való tekintettel.
- Oh, nem miattam, szó sincs róla. A gróf úr a megmondhatója, mennyit panaszkodtam neki, mennyire húzódtam e házasságtól s még arra is fölkértem, hogy segítsen meghiusítani a tervet, mely szerencsére beavatkozásunk nélkül is sikerült. Mivel a gróf azt állítja, hogy ő mit sem tett érdekemben, nem mondok neki köszönetet, hanem oltárt emelek római példára a *Deo ignoto*-nak.
- Hogy mily kevésbé tartozik nekem köszönettel, nyilvánvaló, ha kijelentem, hogy nagyon elhidegültünk az apóssal is, meg a vőlegénnyel is; az egyedüli Eugénie nem látszik óhajtani e házasságot, ki változatlanul megmaradt velem szemben annak, aki volt, látván, hogy egyáltalán nem szándékozom imádott szabadságától megfosztani.
- S ön mégis azt hiszi, hogy nyélbe fogják ütni a házasságot?
- Föltétlenül, bár én talán meggátolhatnám. Én nem ismerem azt a fiatalembert, s bár gazdagnak és jó családból valónak tartják, az én szememben az ilyesmi mind csupán: *mondják*.

Számtalanszor hangoztattam már ezt Danglars előtt is, sőt annyira mentem, hogy egynémely, szerintem nagyon is meggondolandó körülményt is elmondtam neki; a fiatalembert tudniillik még a bölcsőben kicserélték, elrabolták a kóbor cigányok, vagy a nevelője sikkasztotta el, szóval olyasvalami történt vele. Azt pedig bizonyosan tudom, hogy apja tíz esztendő óta végképp szem elől veszítette, s csak az Isten a megmondhatója, mit művelt az a fiatalembert tíz esztendei hányt-vetett élete alatt. Persze, csak borsót hánytam a falra. Megbízta vele, hogy írjak az őrnagynak az okmányokért, itt is van valamennyi. Én becsülettel átszolgáltatam, de Pilátusként mosom kezeimet.

- S mit szól hozzá d'Armilly kisasszony, ha megfosztják tanítványától? - érdeklődött Beauchamp.

- Azt már magam se tudom, valószínűleg itt hágy bennünket s Olaszországban fog letelepedni. Danglarsné nagyon hízelgően nyilatkozott róla és fölkért, hogy írjak ajánlólevelet néhány impresszárióhoz; írtam is néhány sort a Valle-szinház igazgatójának, ki lekötöztetett. De mi lelte Albert? Olyan levertnek látszik, hogy az ember hajlandó volna azt hinni, hogy tudtán kívül is szerelmes Eugéniebe s az bántja. Ugy veszem észre, - folytatta Monte Cristo, - mintha ki volna forgatva a maga valóságából. Valami baja van?

- Nagy fejszaggyatásom van.

- Ha csak ez a baja, édes vicomte, olyan gyógyszert ajánlok, ami mindenesetre segíteni fog.

- És mi legyen az a gyógyszer?

- Helyváltoztatás.

- Gondolja?

- Meggyőződése; lássa, magam is szükségét érzem s fordulok egyet valahol. Velem tart?

- Önnek volna szüksége ilyen gyógyszerre, gróf úr? - kérdezte Beauchamp, - mi baja lehetne önnek?

- Könnyű önnek beszélni, de folya olyan helyszíni vizsgálat, nyomozás, meg isten tudja még minő hivatalos eljárás házában!

- Miféle vizsgálat?

- Az, melyet Villefort folytat a gyilkos ellen, ki az eddigi jelek szerint valószínűleg szökött gályarab.

- Igaz, emlékszem, olvastam a lapokban. Ki az a Caderousse?

- Valami provençalinak kell lennie. Villefort hallott róla egyet mást, mikor még Marseilleben hivatalnokoskodott, Danglars pedig határozottan emlékszik, hogy azon a tájon látta valahol. A királyi ügyész olyan buzgalommal látott a nyomozáshoz, hogy a rendőrfőnök is ugyancsak neki rugaszkodott, mert két hét óta hozzám küld minden gyanús csavargót, kit a párisi határban sikerült összefogdosnia, azon a jöcimen, hogy Caderousse gyilkosát előteremtse; ha ez tovább is így folyik, három hónap múlva a legsilányabb kapcabetyártól a legelvetemültebb orgyilkosig nem fog akadni egy szál valamire való gazember, ki úgy ne ismerné a házam minden zege-zugát, mint a tenyerét; én már jóllaktam velök s más tanyát keresek magamnak. Jöjjön velem, vicomte, magammal viszem.

- Ezer örömmel. De hová megyünk?

- Mondtam már, hogy csak oda, hol tiszta a levegő, hol béke és csöndesség van, s hol a legbüszkébb szív is alázatos kis semmiségnek érzi magát.

- Hová megyünk hát?

- A tengerre, vicomte, csak a tengerre! Tengerész vagyok, annak születtem; szeretem a tengert, mintha kedvesem volna és sóvárgok utána, ha régen nem láttam már.
  - Menjünk, gróf úr, én kész vagyok rá.
  - Velem tart hát?
  - Örömmel.
  - Helyes, vicomte, még ma este udvaromon fog várakozni egy kényelmes uti batár, melyben éppen oly jól lehet aludni, mint odahaza az ágyban; négy postalóval fogunk elindulni. Beauchamp úr, vegye tudomásul, hogy négyen is bőven elférünk benne. Velünk tart? Szívesen látom.
  - Köszönöm, de magam is éppen tengerről jövök.
  - Merre járt?
  - A borromei szigetekre tettem egy kis kirándulást.
  - Azért velünk tarthatna, - nógatta Albert is.
  - Már megbocsásson, kedves Morcerf, de tudhatja, hogy ha visszautasítok ilyen meghívást, az csakis alapos okból történhetik. De meg különben is szükségesnek tartom; hogy Párisban maradjak, - folytatta halkabban, - figyelemmel kell kísérem a lapokban felmerülő híreket.
  - Most látom csak, milyen igaz barátom; igen, igaza van, Beauchamp, legyen résen és igyekezzék nyomára jönni annak az áskálódó ellenségnek, ki napvilágra hozta ezt a rettenetes dolgot.
- Beauchamp búcsút vett; mikor kezét szorította Alberttel, abban a kézszorításban mindent elmondott, amit egy harmadik jelenlétében el nem mondhatott.
- Pompás fiú ez a Beauchamp, ugy-e Albert? - mondta az ujságíró távoztával Monte Cristo.
  - Nemeslelkű, talpig becsületes ember, annyi bizonyos; szeretem is lelkem egész szeretetével. De most, hogy magunkra maradtunk, mondja meg, hová megyünk, bár rám nézve egyre megy, bárhová.
  - Normandiába, ha nincs ellenére.
  - Sőt! Falun fogunk lakni, ugy-e? A társas élet minden kötelezettsége nélkül, szomszédainkkal sem kötve ismeretséget?
  - Lovagolunk, vadászunk s halászgatunk egész nap.
  - Ez kell nekem; csak édesanyámnak szólok, s bármikor indulhatunk.
  - De nem fogják vajjon ellenezni?
  - Mit?
  - A normandiai kirándulást.
  - Miért? Szabad és független vagyok!
  - Tudom, hogy mehet egyedül, ahová jólesik, hiszen Olaszországban is úgy kerültünk össze.
  - Nos hát?
  - Hanem ezúttal az a dolog veleje, hogy Monte Cristo gróffal szándékozik útra kelni.
  - Nem mondtam már, hogy édesanyám rendkívül nagyra becsüli önt?

- I. Ferenc azt mondta, hogy az asszony ingatag, Shakespeare pedig a hullámmal mondta hasonlatosnak. Az egyik hatalmas király, a másik még hatalmasabb költő volt és mindketten jól ismerték az asszonyi nemet.

- Igen, az asszonyi nemet; csak hogy az én anyám nem asszony, hanem valódi nő.

- Bocsássa meg nekem, az idetévedt idegennek, hogy nem tudom fölfogni nyelvük minden finom árnyalatát.

- Azt akarom vele mondani, hogy anyám nagyon csínyján bánik érzelmeivel, hanem akit egyszer megajándékozott vele, azt örök időre megajándékozta.

Monte Cristóból akaratlanul is feltört egy sóhajtás.

- Gondolja, hogy valami kitüntetőbb érzéssel viseltetik irányomban, mint aminővel egyszerű ismerőseink iránt szoktunk viseltetni?

- Mondtam ugyan már, de újra ismételnem kell, hogy önnek valóban rendkívüli, mondhatnám felsőbb lénynek kell lennie.

- Oh!

- Mert anyámat nemcsak a kíváncsiság, de mélyebb érdeklődés ösztönzi önnel foglalkoznia. Ha egyedül vagyunk, ön mindenkor szóba kerül.

- S óva inti önt ettől a Manfredtől, ugy-e?

- Ellenkezőleg, arra unszol, hogy bízzam önben, mert nemes lelke van és igyekezzem magamat is megkedveltetni önnel.

Monte Cristo ismét fősóhajtott.

- Úgy volna csakugyan?

- Annyira, hogy nemcsak nem fog ellene szegülni utitervünknek, de örülni fog neki.

- Estére tehát elvárom. Legyen itt öt órára; éjfélkor, vagy egy órára már odalenn leszünk.

- Csak nem Tréportban?

- Legalább is azon a vidéken.

- Számíthat rám, egyéb dolgom sincsen, mint fölkészülni.

- Viszontlátásra tehát öt órára.

Albert eltávozott. Monte Cristo mosolyogva vált meg tőle, de mély gondolatokba merülve maradt még azután is sokáig egy álló helyében. Többször végigsímította homlokát, mintha valami délibábos álmát akarta volna elűzni, azután hirtelen a csöngetyűhöz lépett és kétszer megszólaltatta.

Bertuccio lépett be a hívásra.

- Bertuccio mester, nem holnap, sem holnapután, hanem még ma este indulok Normandiába; öt óráig még több ideje van hátra a kelleténél; értesítse az első állomás postamesterét; Morcerf úr velem utazik. Mehet.

Elindulás előtt a gróf még Haydééhez is beszólt, közölte vele távozását és a helyet, hová szándékozik, s az egész házat rendelkezésére bocsátotta.

Albert pontosan betoppant. Az utazás eleinte unalmas volt egy kissé, de csakhamar fölélénkítette már csak szinte elképzelhetetlen gyorsasága is. Morcerfnek fogalma sem volt még ily szédületes sebességről.

- Az önök nehézkes postakocsija, mely alig tesz meg két mérföldet óránként s amit még az a hallatlanul ostoba rendelkezés is hátráltat, melynek értelmében engedelem nélkül nem lehet megelőzni egy másik utast, s melynek következtében valami beteg vagy epésebb természetű utazó föltartóztathat más, sürgősebben a cél felé törekvő utasokat: nem nekem való alkalmatosság, s úgy kerülöm el a vele járó kellemetlenségeket, hogy a magam hintájában és a magam lovaival utazom; úgy van-e, Ali?

És kihajolva a kocsi ablakán, fütttyentett egyet a paripáinak, melyre az eddig még csak száguldó lovak valósággal röpdülni kezdtek. A batár dübörögve gördült végig az országút kövein s mindenki megbámulta kivilágított ablakait, mely hasonlatossá tette a száguldó meteorhoz. Kapva az alkalmon, Ali is fütttyentett egyet a maga módján, végigcsördített fölöttük az ostorával s a tajtékzó paripák vadul lobogó sörénnyel, örülten vágattak tova; a puszták fia elemében volt és fekete képével, villogó szemeivel, hófehér burnuszában olyan volt, mint a sivatag viharában az égre kavargó porfelhőkben megjelenő Számum-isten.

- Erről a gyönyörűségről fogalmam sem volt eddig, - mondta Morcerf, - valósággal röpdülünk!

S eltűnt homlokáról az utolsó komor felleg is, mintha a szédítő száguldásban maradt volna el homlokáról.

- De honnan a pokolból szedi ezeket az állatokat? Talán a saját ménesében nevelte ki?

- Olyanformán. Hat esztendővel ezelőtt Magyarországon bukkantam rá egy remek csődörre, mely messze határban híres-nevezetes volt gyorsaságáról; magam sem tudom, mennyiért vásároltam meg, mert Bertuccio alkudott a csiszárral. Harminckét csikaja lett még abban az esztendőben. Valamennyi tőle származik, amelyeket útközben használni fogunk; szakasztott egyforma kesely valamennyi, feketék, mint az ördögök, csak a homlokán van valamennyinek egy-egy hófehér csillag, mert már a kancákat is úgy szemelték ki a ménesből, mint a pasák számára szokták a háremhölgyeket.

- Nagyszerű!... De mire való önnek ez a tömérdek ló?

- Mint látja, jó hasznukat veszem az úton.

- De hiszen csak nem utazik szüntelenül?

- Ha nem lesz többé szükségem rájuk, Bertuccio biztosít, hogy harminc-negyvenezer frankkal többet kap értük, mint amennyiért én vásároltam.

- Egész Európában nincs uralkodó, aki meg tudná fizetni önnek.

- Akkor majd a keleten fogja megvenni valami egyszerűbb vezir, ki egész kincsházát kiüríti értük, abban a reményben, hogy bizonyos talpraveretések ellenében újra megtölti majd rab-szolgái jóvoltából.

- Valami eszembe jutott, gróf úr, megmondhatom?

- Csak ki vele, bátran!

- Meg vagyok róla győződve, hogy az igen tisztelt Bertuccio mester lesz hamarosan ön után a leggazdagabb tőkepénzes Európában.

- Nagyon rosszul itéli meg az én emberemet, vicomte. Fogadni mernék, hogyha kiforgatná a zsebeit, tíz soust sem találna benne.

- Szinte hihetetlen! Ez a Bertuccio is valami ritka tünemény! Nyakig benne vagyunk úgyis a csodákban ne fokozza már tovább, gróf úr, mert majd semmit sem hiszek többé.

- Nálam sohasem fordulnak elő csodák, Albert; csupán számokról és a számok helyes fölhasználásáról lehet szó. Mondok önnek egy dilemmát: Miért lop az intendáns, ha rávetemedik?

- Hát csak azért, hogy lopjon; már benne van a természetében.

- Nem úgy van a dolog; azért lop, mert felesége, gyermekei vannak s nagy terveket forral a maga és minden ivadéka jövődjére. Azért lop, mert nem tudja, hogy nemcsak ideig-óráig tart-e a jó módja s gondoskodik magáról a szűkebb napokra. Csakhogy Bertuccionak senkije sincsen ezen a világon s rábízhatom az erszényemet, mert jól tudja, hogy tőlem soha sem fog megválni.

- Honnan tudja?

- Mert páratlan a maga nemében és én bizonyos vagyok a dolgaimban. Én csak azt tekintem jó szolgának, kinek élete-halála fölött rendelkezem.

- S Bertuccioé fölött rendelkezik?

- Igen, - hangzott fagyos rövidséggel a válasz.

Vannak szavak, melyek vasajtónál jobban zárják ki a faggatót. Ez az *igen* is ilyen volt.

Éjfélután lehetett már, mikor egy szép park kapuja elé értek. A kapus várta már az uraságot, s a rácsoskapu mindkét szárnya tárva volt. Az utolsó állomás postamestere őt is értesítette.

Morcerf-t a számára kijelölt szobába vezették. Fürdővel és vacsorával várták. Az az inas szolgálta föl, aki útközben a hátsó bakon állott; Baptistin, ki a bakon ülve jött velök, a gróf körül foglalatzkodott.

Albert megfürdött, megvacsorázott és lefeküdt. A hullámverés lágy moraja csakhamar elringatta. Reggelre kelve, az ablakhoz lépett s az erkélyre telepedve soká bámulta a végtelen tengert, s gyönyörűséggel szemlélte a ház mögött elterülő parkot és erdőt.

Az eléggé tágas öbölben egy kis sugár árbocu, keskeny bordás corvette ringott, ormán Monte Cristo címerével, az azurkék tengerből kiemelkedő aranyheggyel, melynek csúcsára kereszt volt festve, talán emlékeztetőül Krisztus urunk mártíromságára, ki szenvedéseivel színarany-nál becsesebbé tette a Kálváriát és a kiontott drága vérével Szentté avatott meggyalázó keresztet, de éppen olyan könnyen vonatkozhatott a címer a csodálatos ember szenvedéseire és újjászületésére is, melyet átláthatatlan fátyollal takart be multja; a goelette körül a szomszéd falvak halásznépének apró bárkái himbálóztak a vízen, s alattvalói tisztelettel látszottak királynőjük parancsára várakozni.

Itt is, mint mindenütt, hol Monte Cristo ütött tanyát, habár csak egy-két napra is, minden a legnagyobb kényelemmel volt berendezve, úgy, hogy első pillanattól fogva otthonossá vált az új lakás.

Albert a két puskát és minden egyéb, a vadász-mesterséghez tartozó szerszámot az előszoba falán találta fölaggatva; a magasabban fekvő földszinti szobák egyikében pedig az angoloknak, a világ legkitűnőbb halászáinak mindenféle agyafűrt készségei voltak fölhalmozva, melyekkel a türelmes és renyhe, de éppen azért halásznak való nemzet fölibe került a hebehurgyább francia halászoknak.

Az egész nap különféle gyakorlatokban telt el, melyekben Monte Cristoé volt a vezérszerep; a parkban tucatszámra lötték a fácánokat, azután pisztrángokat fogtak a pataokban s az ebédet egy a tengerbe nyúló terraszon költötték el, s utána a könyvtárba mentek teázni.

Harmadnap este Albert, kit ez a fáradalmas élet, mely Monte Cristonak játék volt csupán, nagyon megviselt, szépen elszunyókált az ablak melletti karosszékekben, miközben a gróf egy építendő üvegház tervét vitatta meg építőmesterével, mikor egyszerre lódobogás riasztotta föl álmából a békén szendergő fiatalembert, ki az ablakon kitekintve, nem éppen a legkelleme-

sebb meglepetésére komornyikját pillantotta meg, kit Monte Cristora való tekintettel, nem hozott magával.

- Miért jöhetett ide Florentin? - kiáltott föl, székéből fölugorva; - talán csak nem érte valami baj az édesanyámat?

S esze nélkül rohant kifelé.

Monte Cristo utána nézett és látta, hogy a porlepett, lihegő inas lepecsételt csomagot ad át a vicomtenak. A csomagban egy hírlap és egy levél volt.

- Kitől van a levél? - kérdezte hevesen Albert.

- Beauchamp úrtól.

- Beauchamp küldte ide?

- Ő küldött uram. Magához hivatott, ellátott útiköltséggel, postalovat váltott számomra és szavamra vette, hogy meg nem állok, míg uramat el nem érem; tizenöt óra alatt tettem meg az utat.

Albert reszkető kezekkel tépte fel a levelet; már az első soroknál fölkiáltott és rémülten kapott a hírlap után.

Szemei egyszerre elhomályosultak, térdei megcsuklottak és lerogyott volna, ha Florentin nem támogatja.

- Sajnálak, - mormolta Monte Cristo oly halkán, hogy maga sem vette észre, mennyire remeg ajkán ez az alig hallható szó; - meg van írva hát, hogy az apák bűne visszaszáll az ivadékra harmad-negyedíziglen.

Albert minden erejét összeszedve még egyszer belekezdett az olvasásba, azután tehetetlen kínjában összegyűrte a levelet is, meg az ujságot is.

- Mondja csak Florentin, megbírná lova visszafelé is az utat?

- Nyomorult gebe, s a lába is meghibbant.

- És mi történt odahaza? Hogyan viselik el e csapást?

- Elég békés volt minden; csak akkor találtam sírva az úrnőt, mikor Beauchamp úrtól visszatértem; magához hivatott és megkérdezte, mikor méltóztatik visszatérni. Azt válaszoltam, hogy éppen most megyek érte Beauchamp úr nevében. Eleinte mintha vissza akart volna tartóztatni, hanem azután mást gondolt és azt mondta:

- Menjen, Florentin és hívja haza.

- Megyek anyám, megyek, de jaj annak a nyomorultnak!... Mindenekelőtt azonban módot kell találnom a hazautazásra.

Visszatért abba a szobába, hol Monte Cristot elhagyta az imént.

Alig lehetett ráismerni, oly szomorú változást idézett elő arcán ez az ötpercnyi szenvedés; egész valóságából kiforgatta, hangja remegett, arcán lázas-piros foltok égtek, könnytől fátyolos szemei mélyen beestek és úgy tántorgott, mintha mámoros lett volna.

- Köszönöm a szíves vendéglátást, gróf úr, szívesen élveztem volna még továbbra is, de vissza kell térnem Párisba.

- Valami baj van odahaza?

- Még pedig nagy baj, gróf úr; életemnél drágább ügy sürget visszatérnem. Ne kérdezzen, úgy sem felelhetnék, csak egy lovat kérek.

- Istállóm rendelkezésére áll, válassza ki belőle a legjobb hátsólovamat, de még jobb volna, hogyha hintóba, vagy bárminemű más kerekessel alkalmatosságban térne vissza, mert félholtan fogják odahaza kiemelni a nyeregből.

- Csak késlekedném vele és különben is szükségem van arra, hogy félholtra fárasszam testemet, amitől ön óvni akar.

Azután közelebb lépett, de mint aki halálos golyót hord a szívében, megfordult maga körül és lerogyott egy székre, az ajtó közelében.

Monte Cristo nem vette észre ezt a másodszori elalétságot; háttal állott felé és kiszólt az ablakon:

- Ali, nyergeltess Morcerf úr számára, de gyorsan, mert sietős a dolog.

E szavak életre hozták az ifjút; kirohant a szobából; a gróf utána.

- Köszönöm! - mondta, fölpattanva a nyeregre. - Florentin, ön is lóhalálában induljon útnak. Van valami jelszó, melyre átadják a lovat?

- Csak adja át azt, amelyen érkezik, azonnal fölszerszámozzák a másikat.

Albert már elindult, de hirtelen újra visszafordult.

- Furcsának fogja találni, hogy ily hirtelen búcsút mondok a kapufélfának. Talán föl sem tudja fogni, mennyire kétségbeejthet valakit egynéhány nyomtatott sor; olvassa el ezt a lapot, - mondta felé dobva az összegyűrt újságot, - de csak akkor kezdjen bele, mikor én már eltávoztam, nehogy égni lássa arcomat a szégyentől.

Miközben a gróf fölemelte a hírlapot, Albert a paripa szügyébe vágta sarkantyúját, mely elbámulva, hogy olyan lovas került a hátára, ki szükségesnek találja még vele szemben is használni azt a tarajos serkentőt, úgy elvágatott, mintha puskából lőtték volna ki.

Monte Cristo szánakozva nézett utána, s csak akkor olvasta el a megjelölt cikket, mikor végképp eltűnt már a fölvert porfelhőben. A cikk a következő volt:

«A janinai pasa szolgálatában volt francia tiszt, kiről mintegy három héttel ezelőtt az *Impartial* cikket közölt, nemcsak a janinai erődöket, de jóltevőjét, Ali Tebelint magát is kiszolgáltatta a törököknek s neve csakugyan Fernand, mint ezt igen tisztelt laptársunk megjegyezte; azóta azonban e keresztnévhez még nemesség és főúri méltóság is járult.

Ma a gróf a Morcerf nevet viseli s helyet foglal a pair-kamarában.»

A borzasztó titok tehát, melyet a nemeslelkű Beauchamp becsülettel magába zárt, újra csak kipattant, még kegyetlenebbül, még félelmetesebben egy más lap hasábjain, harmadnapra azután, hogy Albert Normandiába rándult.

*(Vége a harmadik kötetnek.)*